

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ
КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ,
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ
ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

ПАРЛАМЕНТСЬКІ СЛУХАННЯ
НА ТЕМУ:
«ПРО СТАН, ЗАХОДИ І ПЕРСПЕКТИВИ
ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ
ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ»

*Матеріали
парламентських слухань
у Верховній Раді України
16 квітня 2008 року*

Київ
Парламентське видавництво
2008

УДК 342.537:[621.311.25:621.039.586](477.41-21)
ББК 67.9(4Укр)400.6
МЗ4

Над збірником працювали:

- Борисюк М. М.,* завідувачий Секретаріатом Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи
- Омельянець С. М.,* головний консультант Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи
- Кутова О. М.,* головний консультант Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи
- Халімон Г. В.,* головний консультант Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи
- Рогінець О. В.,* головний консультант Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи

© Комітет Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, 2008

ISBN 978-966-611-645-4

ПОСТАНОВА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
ПРО ПРОВЕДЕННЯ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ СЛУХАНЬ
НА ТЕМУ: «ПРО СТАН, ЗАХОДИ І ПЕРСПЕКТИВИ
ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ
ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ»

№ 245–VI від 01.04.2008 року

(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2008, № 26, ст. 245)

Верховна Рада України п о с т а н о в л я є :

1. Провести 16 квітня 2008 року о 15 годині в залі пленарних засідань Верховної Ради України парламентські слухання на тему: «Про стан, заходи і перспективи подолання наслідків Чорнобильської катастрофи».

2. Кабінету Міністрів України до 9 квітня 2008 року підготувати і подати до Верховної Ради України необхідні інформаційно-аналітичні матеріали щодо питання парламентських слухань, тиражовані для народних депутатів України.

3. Запропонувати Прем'єр-міністру України взяти участь у парламентських слуханнях та виступити на них.

4. Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи внести пропозиції щодо рекомендацій парламентських слухань, здійснити необхідні заходи з організації та методичного забезпечення слухань.

5. Запросити для участі в парламентських слуханнях членів Уряду України, представників центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій, профільних міжнародних організацій, спеціалістів наукових установ.

6. Національній телекомпанії України та Національній радіокомпанії України за участю Інформаційного управління апарату Верховної Ради України забезпечити в установленому порядку пряму трансляцію парламентських слухань на Першому загальнонаціональному каналі Національної телекомпанії України та на Першому загальнонаціональному каналі Національної радіокомпанії України.

7. Управлінню справами апарату Верховної Ради України здійснити матеріально-технічне забезпечення парламентських слухань, їх стенографування та висвітлення проведення парламентських слухань у засобах масової інформації, видання матеріалів парламентських слухань видавництвом Верховної Ради України.

8. Ця Постанова набирає чинності з моменту її прийняття.

Голова Верховної Ради України

А. ЯЦЕНЮК

ПОСТАНОВА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ ПРО СТАН, ЗАХОДИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

№ 276–VI від 18.04.2008 року

(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2008, № 26, ст. 250)

За наслідками парламентських слухань «Про стан, заходи і перспективи подолання наслідків Чорнобильської катастрофи», які відбулися 16 квітня 2008 року, Верховна Рада України відзначає, що за 22 роки після Чорнобильської катастрофи в Україні здійснено широкомасштабні заходи, спрямовані на мінімізацію наслідків цієї найбільшої радіаційної аварії.

Разом з тим, незважаючи на виконаний комплекс захисних заходів, окремі створені катастрофою проблеми не тільки не вирішені, а й у ряді випадків загострилися.

Деструктивні тенденції в усіх сферах життєдіяльності, що виникли після аварії на Чорнобильській АЕС, вимагають вирішення питань соціальної адаптації та соціально-психологічної підтримки населення, постраждалого внаслідок Чорнобильської катастрофи. Для великої групи людей, які мешкають на радіоактивно забруднених територіях, залишається актуальним ризик заподіяння шкоди здоров'ю. Постійної уваги потребує контроль радіаційної ситуації.

Соціально-економічні проблеми, зумовлені наслідками Чорнобильської катастрофи, поступово розв'язуються, але їх залишається ще багато.

У 2008 році видатки Державного бюджету України на соціальний захист та пенсійне забезпечення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, збільшено на 27,8 відсотка, що на

1292,2 млн гривень більше, ніж у 2007 році, і передбачено в загальній сумі 5947,2 млн гривень.

Однак спостерігається дисбаланс між зростанням загальних видатків Державного бюджету України і фінансуванням видатків, спрямованих на соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Видатки на ліквідацію наслідків Чорнобильської катастрофи та соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, у 1997 році становили 10 відсотків, а в 2008 році – 2,5 відсотків загальних видатків Державного бюджету України.

Залишається актуальним питання пенсійного забезпечення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Так, у 2008 році підвищено тільки розміри додаткової пенсії за шкodu, заподіяну здоров'ю особам, віднесеним до категорій 1, 2, 3 та 4, а також мінімальний розмір пенсії для інвалідів, щодо яких встановлено зв'язок з Чорнобильською катастрофою, та у зв'язку з втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Найболючішим питанням є забезпечення житлом постраждалих громадян. На початок 2008 року на квартирному обліку для забезпечення житлом перебували 41 454 сім'ї постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи. Для вирішення житлової проблеми цієї категорії громадян у повному обсязі необхідно близько 8312 млн гривень.

Законами України про Державний бюджет України на 2007 та на 2008 роки за бюджетною програмою «Забезпечення житлом громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» передбачено лише 69 млн гривень на рік проти 115 млн гривень, визначених Законом України «Про Загальнодержавну програму подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006–2010 роки».

Через 22 роки після аварії в зоні безумовного (обов'язкового) відселення мешкають 628 сімей. Для вирішення в повному обсязі питання їх переселення необхідно спрямувати з Державного бюджету України близько 42 млн гривень, але з 2007 року кошти на будівництво житла для переселення громадян (сімей) із зони безумовного (обов'язкового) відселення не направлялися.

Результати оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, свідчать про неефективність його організації, що підтверджується щорічним зниженням чисельності оздоровлених.

У 2007 році чисельність оздоровлених громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, порівняно з попереднім роком зменшилася на 29 відсотків.

За рахунок коштів Державного бюджету України у 2007 році оздоровлено лише 15,5 відсотка постраждалих дітей та 1,4 відсотка дорослого населення, постраждалого внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Залишається невизначеним розмір середньої вартості путівки для виплати компенсації особам, постраждалим внаслідок Чорнобильської катастрофи, за 2005–2007 роки.

Незадовільним є становище із забезпеченням безоплатними ліками за рецептами лікарів громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. На одного постраждалого на рік припадає лише 33 гривні на лікувальні засоби та безоплатне зубопротезування.

Система розподілу ліків та забезпечення ними потребує кардинального перегляду. Назріла необхідність в законі про Державний бюджет України на відповідний рік передбачати окремим рядком фінансування бюджетної програми «Забезпечення ліками громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», а також визначити центральний орган виконавчої влади, відповідальний за виконання цієї програми.

На державному рівні не визначено джерело фінансування витрат на додаткове харчування у стаціонарах лікувальних закладів.

Вкрай недостатньо коштів на комплексне медико-санітарне забезпечення, тобто лікування важкохворих, онкохворих громадян і придбання медикаментів для «чорнобильських» відділень.

Аналіз медичних наслідків Чорнобильської катастрофи, їх динаміка та прогнозні показники свідчать, що завдання їх мінімізації та підвищення ефективності медичної допомоги особам, які зазнали радіаційного впливу, не тільки зберігають актуальність, а й стають пріоритетними на найближчі роки.

Розуміючи довготривалий характер наслідків Чорнобильської катастрофи, учасники парламентських слухань виходять з визнання того факту, що за основними параметрами динаміки радіаційної ситуації та основними медико-біологічними параметрами Україна перебуває на етапі переходу до фази віддалених наслідків катастрофи.

Необхідно визнати, що міжнародні організації змінюють тактику співробітництва з Україною та іншими країнами, постраждалими внаслідок Чорнобильської катастрофи. Генеральна Асамблея ООН 20 листопада 2007 року своєю Резолюцією № 62/9 проголосила третє десятиліття після Чорнобильської катастрофи (2006–2016 роки) Десятиліттям реабілітації та сталого розвитку постраждалих регіонів, що передбачає зміцнення міжнародної співпраці та координації зусиль у справі повернення постраждалих громад до нормального життя.

Незважаючи на те, що радіологічна ситуація покращилася, соціально-економічний стан радіоактивно забруднених територій у багатьох районах залишається незадовільним і потребує відповідних дій.

Контрзаходи, що впроваджуються на радіоактивно забруднених територіях, дають змогу підтримувати радіологічну ситуацію на досягнутому рівні, але для її докорінного виправлення необхідне впровадження довгострокових заходів з реабілітації цих територій.

Забруднення сільськогосподарських угідь вимагає постійної уваги і зусиль для забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції без вмісту радіонуклідів. Зокрема, актуальним завданням є перепрофілювання господарств та застосування відповідних технологій ведення сільського господарства. Гостро стоять проблеми отримання чистої продукції у приватному секторі, обмеження використання населенням забрудненої продукції.

Основні зусилля необхідно зосередити на забезпеченні соціально-економічного розвитку радіоактивно забруднених регіонів шляхом благоустрою населених пунктів, їх газифікації, поліпшення водозабезпечення, медичного обслуговування, соціально-культурних, побутових і житлових умов, реалізації заходів з реконструкції та модернізації наявних на забруднених територіях господарських об'єктів з їх орієнтацією на пріоритетний розвиток галузей і виробництв для потреб населення і територій.

Вирішення накопичених проблем в агропромисловому комплексі має спрямовуватися на забезпечення виробництва продукції з допустимим вмістом радіонуклідів на основі комплексу агрохімічних, агротехнічних та організаційних заходів, диференційованої зміни спеціалізації сільськогосподарського виробництва.

Необхідно також посилити інформаційне забезпечення населення, зокрема щодо публікації в загальнодержавних та регіональних друкованих засобах масової інформації карт зон радіоактивного забруднення, переліку населених пунктів, віднесених до цих зон, та даних щорічних дозиметричних паспортизацій із зазначенням очікуваних доз опромінення населення.

Вирішення цього кола завдань можливе за умови правильного визначення основних пріоритетних напрямів і заходів з реабілітації постраждалих територій з подальшою концентрацією наявних ресурсів.

На жаль, норми прийнятого у 2004 році Закону України «Про віднесення деяких населених пунктів Волинської та Рівненської областей до зони гарантованого добровільного відселення» щодо економічного відродження територій цих населених пунктів не були виконані. Тому необхідність перегляду переліку населених пунктів, віднесених до зон радіоактивного забруднення, на сьогодні не отримує підтримки.

Зона відчуження і зона безумовного (обов'язкового) відселення залишаються територією високої техногенної небезпеки.

У Законі України «Про Загальнодержавну програму подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006–2010 роки» передбачено виконання комплексу заходів у цих зонах на найближчі п'ять років.

Основні напрями використання цієї території — створення нових та експлуатація діючих виробництв щодо поводження з техногенними відходами, їх інфраструктурне забезпечення, забезпечення бар'єрних функцій та практичної реабілітації екосистем.

Слід зазначити, що виконання намічених планів щодо подальшого розвитку цих зон можливе лише за умови ритмічного та повного фінансування.

Україна повністю виконує свої міжнародні зобов'язання відповідно до Меморандуму про взаєморозуміння між Урядом України і урядами країн «Великої сімки» та Комісією Європейського Співтовариства щодо закриття Чорнобильської АЕС від 20 грудня 1995 року і, за підтримки світової спільноти, фінансує та реалізує на державному рівні весь комплекс робіт щодо зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему.

На виконання Постанови Верховної Ради України від 20 квітня 2007 року «Про стан, заходи і перспективи подолання наслідків Чорнобильської катастрофи (21-ші роковини Чорнобильської катастрофи)» відбулися суттєві позитивні зрушення у реалізації міжнародних проєктів, але ситуація з дотриманням графіків та кошторисів їх виконання потребує постійного контролю з боку Уряду України.

Верховна Рада України звертає увагу Кабінету Міністрів України на неповне виконання Рекомендацій учасників парламентських слухань «17 річниця Чорнобильської катастрофи. Досвід подолання», схвалених Постановою Верховної Ради України від 15 травня 2003 року, Рекомендацій парламентських слухань «18 річниця Чорнобильської катастрофи. Погляд у майбутнє», схвалених Постановою Верховної Ради України від 4 червня 2004 року, постанов Верховної Ради України від 21 червня 2005 року «Про інформацію Кабінету Міністрів України про стан виконання законодавства України щодо комплексного вирішення питань подолання наслідків Чорнобильської катастрофи», від 20 грудня 2005 року «Про інформацію Кабінету Міністрів України щодо п'ятої річниці закриття Чорнобильської АЕС» та від 20 квітня 2007 року «Про стан, заходи і перспективи подолання наслідків Чорнобильської катастрофи (21-ші роковини Чорнобильської катастрофи)» в частині:

розроблення змін до законів України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» та «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» у зв'язку з необхідністю переходу до нової фази подолання наслідків Чорнобильської катастрофи — фази відновлення та розвитку;

розроблення загальнодержавних та державних програм: комплексного соціально-економічного розвитку територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, та місць компактного переселення громадян; ведення сільськогосподарського виробництва на території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи; забезпечення житлом громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; зняття

з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему;

комплексного медико-санітарного забезпечення, добудови і введення в експлуатацію медичних закладів, науково-методичного супроводу робіт, організації та ведення Державного реєстру України осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, розрахунку доз опромінення постраждалих осіб тощо.

З урахуванням рекомендацій учасників парламентських слухань Верховна Рада України постановляє:

I. Кабінету Міністрів України:

1) прискорити внесення на розгляд Верховної Ради України проектів законів України:

про внесення змін до Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» з метою реформування системи соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, не допустивши зниження досягнутого рівня соціального захисту;

про внесення змін до Закону України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» з метою створення правових механізмів стимулювання сталого розвитку цих територій, активізації виробничої діяльності та підвищення їх інвестиційної привабливості;

2) до 1 липня 2008 року розробити та внести на розгляд Верховної Ради України законопроект про загальнодержавну програму зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему;

3) забезпечити вирішення проблем: комплексного соціально-економічного розвитку територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, та місць компактного переселення громадян; ведення сільськогосподарського виробництва на цих територіях; забезпечення житлом громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, шляхом подання до 1 липня 2008 року на розгляд Верховної Ради України законопроекту про внесення змін до Закону України «Про Загальнодержавну програму подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006–2010 роки»;

4) до 1 липня 2008 року забезпечити розроблення та внесення на розгляд Верховної Ради України змін до законодавчих актів щодо передачі повноважень організації оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, від Міністерства праці та соціальної політики України до місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;

5) створити центральний орган виконавчої влади з питань подолання наслідків Чорнобильської катастрофи в установленому Конституцією України порядку;

6) забезпечити функціонування Державного реєстру України осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, розробити програму науково-методичного, інформаційного та аналітичного супроводу цього реєстру;

7) в установленому порядку забезпечити надання статусу національного закладу Українській дитячій спеціалізованій лікарні «Охматдит»;

8) прискорити досягнення цілей та забезпечити дієвий контроль за дотриманням графіків виконання робіт та кошторисів видатків міжнародних проектів, що реалізуються на майданчику Чорнобильської АЕС та надати пропозиції щодо додаткових внесків України на завершення цих проектів;

9) здійснити невідкладні заходи щодо введення у 2008 році пускового комплексу першої черги комплексу «Вектор»;

10) визначити перспективи та забезпечити подальший розвиток господарського комплексу зони відчуження та зони безумовного (обов'язкового) відселення з метою використання цих територій для створення нових, експлуатації діючих виробництв щодо поводження з радіоактивними відходами та здійснення заходів із забезпечення бар'єрної функції та практичної реабілітації екосистем зони відчуження;

11) під час підготовки проекту закону про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» передбачити можливість збільшення видатків за бюджетними програмами:

«Оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»;

«Забезпечення житлом громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» — до обсягу, визначеного Законом України «Про Загальнодержавну програму подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006–2010 роки»;

«Комплексне медико-санітарне забезпечення та лікування онкологічних захворювань із застосуванням високовартісних медичних технологій громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»;

«Радіологічний захист населення та екологічне оздоровлення території, що зазнала радіоактивного забруднення»;

«Підтримка екологічно безпечного стану у зонах відчуження і безумовного (обов'язкового) відселення»;

«Підтримка у безпечному стані енергоблоків та об'єкта «Укриття» Чорнобильської АЕС»;

«Заходи щодо підготовки до зняття з експлуатації атомних блоків та поводження з відпрацьованим ядерним паливом та радіоактивними відходами на Чорнобильській АЕС»;

«Виконання робіт у сфері поводження з радіоактивними відходами неядерного циклу та ліквідація радіаційних аварій»;

12) під час підготовки проекту закону про Державний бюджет України на 2009 рік передбачити окремим рядком фінансування бюджетних програм:

«Забезпечення ліками громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»;

«Заходи щодо впорядкування територій у нижній течії річки Прип'ять та загальнозоологічному заказнику загальнодержавного значення «Чорнобильський спеціальний»;

«Керівництво та управління у сфері радіаційного захисту населення»;

13) визначити розмір середньої вартості путівки для виплати компенсації особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, за 2005–2007 роки;

14) забезпечити в повному обсязі виконання Закону України «Про віднесення деяких населених пунктів Волинської та Рівненської областей до зони гарантованого добровільного відселення»;

15) забезпечити у 2008 році та у наступні роки в повному обсязі виконання Закону України «Про загальні засади подальшої експлуатації і зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення зруйнованого четвертого енергоблоку цієї АЕС на екологічно безпечну систему», насамперед:

фінансування державного санітарно-епідеміологічного нагляду та спеціалізованого медичного обслуговування працівників Державного спеціалізованого підприємства «Чорнобильська АЕС» та жителів міста Славутича;

фінансування додаткової дотації бюджету міста Славутича на забезпечення утримання соціальної інфраструктури міста у повному обсязі;

забезпечення соціального захисту працівників, які вивільняються у зв'язку з виведенням з експлуатації Чорнобильської АЕС;

16) забезпечити створення реабілітаційного центру для персоналу, який буде залучений до реалізації Плану заходів на об'єкті «Укриття»;

17) вжити необхідні заходи щодо прискорення створення природного заповідника «Древлянський» в Житомирській області на території Народицького району;

18) у 2008–2009 роках вирішити питання про поновлення підрозділів з питань радіології та радіаційного захисту населення відповідно у центральних органах виконавчої влади в галузі охорони здоров'я, з питань аграрної політики, з питань охорони навколишнього природного середовища;

19) активізувати співпрацю з міжнародними організаціями щодо надання технічної допомоги у вирішенні питань відродження та сталого

соціально-економічного розвитку територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи.

II. Рекомендувати Президенту України розглянути на засіданні Ради національної безпеки і оборони України питання щодо комплексного розв'язання проблем подолання наслідків Чорнобильської катастрофи.

III. Кабінету Міністрів України до 14 грудня 2008 року (Дня вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС) поінформувати Верховну Раду України про стан виконання цієї Постанови.

IV. Контроль за виконанням цієї Постанови покласти на Комітет Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи.

Голова Верховної Ради України

А. ЯЦЕНЮК

4398/0/2-08 від 01.04.2008 р.

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

На виконання пункту 2 Постанови Верховної Ради від 1 квітня 2008 р. № 245–VI «Про стан, заходи і перспективи подолання наслідків Чорнобильської катастрофи» Кабінет Міністрів подає на парламентські слухання інформаційно-аналітичні матеріали.

Доповідачами на парламентських слуханнях визначено Міністра з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи Шандрю В. М. та Міністра праці і соціальної політики Денісову Л. Л.

Додаток: на 59 арк.

Прем'єр-міністр України

ЮЛІЯ ТИМОШЕНКО

ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВІ МАТЕРІАЛИ

З ПИТАНЬ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

Минає 22-й рік з дня аварії на Чорнобильській АЕС, який увійшов до історії розвитку нашої цивілізації сумною і трагічною датою. Загальновідомо, що Чорнобильська катастрофа порушила фундаментальні підвалини людства в екологічному, духовному, соціальному, економічному і медичному аспектах. Проблеми, які вона породила, з роками не зникають. Вони трансформуються в інші форми, а деякі, насамперед соціальні та економічні — загострюються.

Ліквідація наслідків катастрофи змусила державні органи залучати значні ресурси, проте коло пов'язаних з нею невідкладних проблем залишається і зараз надзвичайно широким.

За час, що минув після аварії на Чорнобильській АЕС, радіаційний стан територій, що зазнали радіоактивного забруднення, поліпшився. Цьому сприяли природні процеси та вжиття заходів із запобігання вивезенню радіонуклідів за межі зони відчуження, подолання наслідків аварії у сільськогосподарському та лісгосподарському виробництві, проведення дезактиваційних робіт. Такі заходи призвели до зниження рівнів опромінення людей, які проживають на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення. Водночас, незважаючи на проведення цілого ряду заходів, проблеми мінімізації наслідків аварії залишаються актуальними.

Шляхи подолання наслідків Чорнобильської катастрофи визначені, і реалізація їх здійснюється відповідно до Загальнодержавної програми подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006–2010 роки, затвердженої Законом України від 14 березня 2006 року № 3522–IV.

Програмою визначено вісім основних напрямів діяльності з питань подолання наслідків Чорнобильської катастрофи відповідних центральних органів виконавчої влади, а саме:

- збереження здоров'я осіб, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи;
- соціальний захист осіб, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи;
- протирадіаційний захист населення та екологічне оздоровлення територій, що зазнали радіоактивного забруднення;
- контроль радіоекологічного стану зони відчуження та посилення бар'єрних функцій зони відчуження;

- реалізація Чорнобильської будівельної програми;
- вдосконалення державного управління у сфері подолання наслідків Чорнобильської катастрофи;
- науковий супровід забезпечення робіт щодо подолання наслідків Чорнобильської катастрофи;
- організація міжнародного співробітництва у справах подолання наслідків Чорнобильської катастрофи.

Передбачений загальний обсяг видатків із Державного бюджету України на виконання пріоритетних напрямків Загальнодержавної програми подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006–2010 роки становить 17 млрд 499 млн 790 тис. грн. При цьому найголовнішим пріоритетом діяльності Уряду була і залишається людина, усі дії при подоланні наслідків Чорнобильської катастрофи спрямовуються на її комплексний захист, який здійснюється сьогодні за трьома основними напрямками: соціальним, медичним і протирадіаційним.

Розділ I

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ПОСТРАЖДАЛОГО ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ НАСЕЛЕННЯ

Національна політика в галузі комплексного захисту постраждалих від наслідків аварії на Чорнобильській АЕС базується на таких основних принципах:

- пріоритету життя та здоров'я людей, які постраждали від Чорнобильської катастрофи, повної відповідальності держави за створення безпечних і нешкідливих умов життя та праці;
- комплексного розв'язання завдань охорони здоров'я, соціальної політики і використання забруднених територій на основі національних програм з цих питань з урахуванням інших напрямів економічної і соціальної політики, досягнень у галузі науки та охорони навколишнього середовища;
- соціального захисту людей, повного відшкодування шкоди особам, постраждалим внаслідок Чорнобильської катастрофи;
- використання економічних методів поліпшення життя шляхом проведення політики пільгового оподаткування громадян, які постраждали від Чорнобильської катастрофи, та їх об'єднань;
- здійснення заходів щодо професійної переорієнтації та підвищення кваліфікації постраждалого населення;
- забезпечення координації діяльності державних органів, установ, організацій та об'єднань громадян, що розв'язують різні проблеми

соціального захисту постраждалого населення, а також співробітництва і проведення консультацій між державними органами і постраждалими (їх представниками), між усіма соціальними групами під час прийняття рішень із соціального захисту на місцевому та державному рівнях;

– міжнародного співробітництва стосовно охорони здоров'я, соціального і протирадіаційного захисту, використання світового досвіду організації роботи з цих питань.

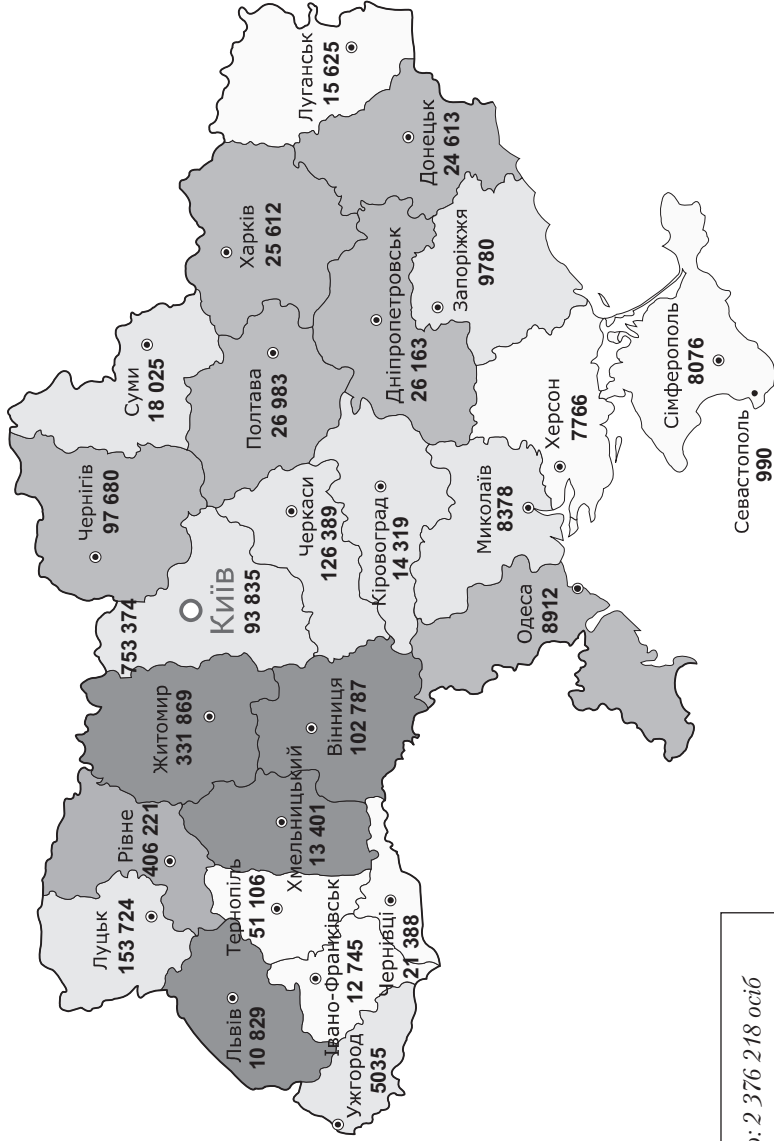
Основи законодавчого забезпечення соціального захисту постраждалого населення закладено у Законі України від 28 лютого 1991 року № 796–ХІІ «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», яким передбачається понад 50 видів компенсацій, пільг та допомог. Саме цим Законом визначено основні положення щодо реалізації конституційного права громадян, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, на охорону життя та здоров'я, створено єдиний порядок визначення статусу таких осіб. Після прийняття зазначеного Закону в державі широко розгорнуто роботу з розробки та введення в дію підзаконних актів для реалізації визначених законодавством вимог та положень і, перш за все, стосовно визначення статусу постраждалих осіб та організації їх належного соціального захисту.

У 1991–2007 роках Верховною Радою України внесено зміни до чинного Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», більшість яких стосується уточнення норм законодавства та розширення соціальних гарантій постраждалим. Так, при зміні редакції Закону від 6 червня 1996 року введено новий порядок визначення категорій постраждалих і значно розширено коло пільг та компенсацій дітям, інвалідність яких пов'язана з Чорнобильською катастрофою.

Загалом за період з 1990 року в нормативно-правовому полі з питань Чорнобильської катастрофи було розміщено близько 800 документів, які дозволяють регулювати різні аспекти життєдіяльності громадян України, пов'язані з Чорнобильською катастрофою.

На сьогодні існує нагальна потреба приведення до єдиної по Україні системи розрахунків пенсій, пільг та компенсацій, що дозволить проводити автоматичні їх перерахунки щороку. Такий підхід до розв'язання цієї проблеми слід врахувати при розробці нової редакції Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи».

**Чисельність осіб, які мають статус постраждалих внаслідок
Чорнобильської катастрофи, станом на 1 січня 2008 року**

Усього: 2 376 218 осіб

Чисельність громадян, які мають статус постраждалих внаслідок катастрофи на Чорнобильській АЕС

Станом на 1 січня 2008 року в органах праці та соціального захисту населення перебуває на обліку 2 376 218 осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, у тому числі:

276 327 осіб – учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, серед яких 65 361 особа – інваліди;

2 099 891 особа – постраждали від Чорнобильської катастрофи, серед яких 41 242 особи – інваліди;

541 641 особа – неповнолітні діти, постраждали від Чорнобильської катастрофи.

Окрім того, до категорії постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи віднесено 9 838 осіб із числа учасників випробувань ядерної зброї та ліквідації інших ядерних аварій.

Станом на 1 січня 2008 року пільги, передбачені Законом України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», отримують 22 274 сім'ї у зв'язку із втратою годувальника, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою.

Стан фінансування бюджетних програм, пов'язаних із соціальним захистом населення

Забезпеченням соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, на сьогодні опікуються Міністерство праці та соціальної політики, Міністерство з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, а також місцеві органи виконавчої влади.

Обсяг фінансування програм, пов'язаних із соціальним захистом громадян, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, щороку збільшується. Порівняно з 2004 роком ці видатки зросли в 1,6 раза.

Вжито певні заходи щодо впорядкування системи соціальних виплат зазначеній категорії громадян.

Зокрема, запроваджено новий прозорий порядок використання бюджетних коштів: виплати компенсацій та допомог здійснюються органами соціального захисту населення безпосередньо працюючим та непрацюючим громадянам за місцем реєстрації, тобто незалежно від фінансового стану підприємств та організацій.

Відповідно до норм статті 7 Бюджетного кодексу України, якою визначено, що бюджетна система України ґрунтується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами, при визначенні розмірів компенсації запроваджено єдиний для усіх регіонів механізм визначення

розмірів компенсацій за продукти харчування громадянам, віднесеним до 1 та 2 категорій (наказ Мінпраці № 29 від 6 лютого 2008 року).

Так, порівняно з минулим роком, розмір зазначеної компенсації для цієї категорії громадян, які мешкають у м. Києві, збільшено до 303 грн (було 275 грн), у Київській області — до 274 грн (було 246 грн), у Дніпропетровській області — до 272 грн (було 248 грн), у Миколаївській області — до 256 грн (було 218 грн), у Рівненській області — до 257 грн (було 223 грн), у Автономній Республіці Крим — до 276 грн (було 250 грн).

Однією з найгостріших проблем у забезпеченні соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, тривалий час залишалися мізерні розміри компенсаційних виплат, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 26 липня 1996 року № 836 «Про компенсаційні виплати особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», що при постійному зростанні прожиткового мінімуму не змінювалися протягом одинадцяти останніх років.

Так, одноразова компенсація за втрату годувальника становила 379,30 грн, а батькам померлого, відповідно, — 189,60 грн, що не дозволяло навіть компенсувати витрати щодо ритуальних послуг. Одноразова компенсація дітям-інвалідам при встановленні інвалідності становила 63,20 грн.

Постановою Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2007 року № 649 «Про встановлення розмірів виплат деяким категоріям громадян, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» збільшено у 5 разів розмір щомісячних виплат сім'ям з дітьми та у 20 разів — розмір деяких одноразових компенсаційних виплат (зокрема, сім'ям, які втратили годувальника із числа осіб, віднесених до учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та смерть яких пов'язана з Чорнобильською катастрофою, а також дітям-інвалідам при встановленні інвалідності).

Таким чином, збільшено розмір:

1. Одноразових компенсацій (у 20 разів):
 - компенсація за втрату годувальника — 7586 грн порівняно з 379,30 грн;
 - компенсація батькам померлого — 3792 грн порівняно з 189,60 грн;
 - компенсація при встановленні дитині інвалідності — 1 264 грн порівняно з 63,20 грн.
2. Щомісячних виплат сім'ям з дітьми (у 5 разів):
 - а) щомісячна грошова допомога на дітей до вступу їх до школи (не старше 8 років):
 - на дітей, які відвідують дошкільні заклади освіти:
 - віком до 3 років — 13,50 грн порівняно з 2,70 грн;
 - віком від 3 до 8 років — 26,50 грн порівняно з 5,30 грн;

- на дітей, які тимчасово не відвідують дошкільні навчальні заклади:
 - віком до 3 років – 49,00 грн, порівняно з 9,80 грн;
 - віком від 3 років до вступу їх до школи – 72,50 грн порівняно з 14,50 грн;

б) щомісячна виплата незалежно від інших виплат на кожну дитину шкільного віку – 16,50 грн порівняно з 3,30 грн;

в) щомісячна виплата незалежно від інших виплат на кожну дитину шкільного віку, яка стала інвалідом – 32,00 грн порівняно з 6,40 грн.

У 2008 році видатки на соціальний захист та пенсійне забезпечення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, збільшено на 27,8 %, що на 1292,2 млн грн більше, ніж було заплановано у 2007 році, і передбачено у загальній сумі 5947,2 млн грн.

Бюджетними призначеннями для забезпечення виконання програм соціального захисту постраждалого населення Мінпраці на 2008 рік передбачено кошти в сумі 2 млрд 91,482 млн грн, із них за програмами:

КПКВ 2501200 «Доплати за роботу на радіоактивно забруднених територіях, збереження заробітної плати при переведенні на нижчеоплачувану роботу та у зв'язку з відселенням, виплати підвищених стипендій та надання додаткової відпустки громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» – 371,1367 млн грн.

КПКВ 2501210 «Компенсація сім'ям з дітьми та видатки на безплатне харчування дітей, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» – 575,4 млн грн.

КПКВ 2501230 «Щомісячна грошова допомога у зв'язку з обмеженням споживання продуктів харчування місцевого виробництва та компенсації за пільгове забезпечення продуктами харчування громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» – 742,453 млн грн.

КПКВ 2501250 «Компенсації за шкоду, заподіяну здоров'ю, та допомоги на оздоровлення, у разі звільнення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» – 46,62 млн грн.

КПКВ 2501300 «Обслуговування банківських позик, наданих на пільгових умовах до 1999 року громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» – 0,78 млн грн.

КПКВ 2501360 «Оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» – 329,916 млн грн.

КПКВ 2501270 «Допомога по тимчасовій непрацездатності громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» – 15,175 млн грн.

КПКВ 2501240 «Компенсації за втрачене майно та оплата витрат у зв'язку з переїздом на нове місце проживання громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» – 10,00 млн грн.

Станом на 1 квітня 2008 року профінансовано 479,697 млн грн, або 100 % від планових призначень зазначеного періоду.

**Бюджетні програми та обсяги фінансування відповідно до законів
про Державний бюджет у 2004–2008 роках**

КПКВ, назва бюджетної програми	Передбачено видатків, млн грн				
	2004	2005	2006	2007	2008
1	2	3	4	5	6
<i>КПКВ 2501210</i> Компенсація сім'ям з дітьми та видатки на безплатне харчування дітей, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	306,08	345,30	379,80	550,00	575,40
<i>КПКВ 2501230</i> Щомісячна грошова допомога у зв'язку з обмеженням споживання продуктів харчування місцевого виробництва та компенсації за пільгове забезпечення продуктами харчування громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	431,30	523,58	615,83	684,10	742,45
<i>КПКВ 2501240</i> Компенсації за втрачене майно та оплата витрат у зв'язку з переїздом на нове місце проживання громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	38,02	35,79	38,96	66,46	10,00
<i>КПКВ 2501270</i> Допомога по тимчасовій непрацездатності громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	6,70	7,00	10,27	21,15	15,18
<i>КПКВ 2501200</i> Доплати за роботу на радіоактивно забруднених територіях, збереження заробітної плати при переведенні на нижчеоплачувану роботу та у зв'язку з відселенням, виплати підвищених стипендій та надання додаткової відпустки громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	167,53	234,75	282,84	282,84	282,84

1	2	3	4	5	6
<i>КПКВ 2501300</i> Обслуговування банківських позик, наданих на пільгових умовах до 1999 року громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	4,76	1,27	0,85	0,78	0,78
<i>КПКВ 2501360</i> Оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	155,50	210,00	220,00	222,9	330,00
<i>КПКВ 2501250</i> Компенсації за шкоду, заподіяну здоров'ю, та допомоги на оздоровлення у разі звільнення з роботи громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	16,38	31,58	39,95	43,65	46,62
<i>КПКВ 1501180</i> Соціальний захист працівників, що звільняються у зв'язку з виведенням з експлуатації Чорнобильської АЕС				1 259,3	1,26

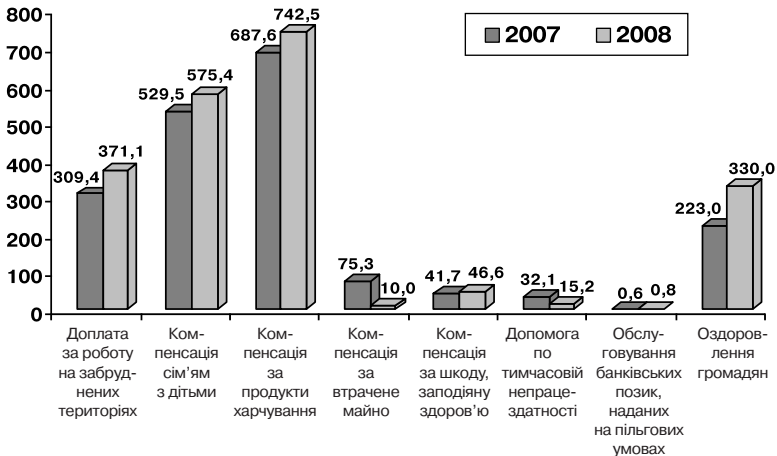

Рис. 1. Порівняння видатків Державного бюджету 2007–2008 років на фінансування заходів соціальної допомоги громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

Стан забезпечення соціальних виплат

За рахунок збільшення бюджетних призначень 2008 року середній розмір компенсації за продукти харчування для 1 та 2 категорій постраждалих громадян становить, відповідно, 264 грн та 132 грн проти 239 грн та 119,50 грн у 2007 році.

Підготовлено проект постанови Кабінету Міністрів щодо збільшення розмірів компенсацій сім'ям, де є постраждалі діти, які не харчуються у навчальних закладах:

на дітей від 6 до 10 років — з 40 до 100 грн на місяць; від 11 до 14 років — з 45 до 115 грн на місяць; від 15 до 18 років — з 50 до 130 грн на місяць.

Бюджетні призначення 2008 року на оздоровлення чорнобильців збільшено на 110,00 млн грн, що надасть змогу виплатити компенсації за путівку постраждалим громадянам за минулі роки.

Оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

За бюджетною програмою «Оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» та відповідно до Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» право на щорічне безоплатне забезпечення путівками на оздоровлення у 2007 році мали 2 526 216 осіб, серед них 589 455 дітей.

Заяви на путівки для санаторно-курортного лікування у 2007 році подали 750 388 громадян. На придбання такої кількості путівок необхідно було 1534,9 млн грн.

Законом України «Про Державний бюджет України на 2007 рік» на придбання путівок для санаторно-курортного лікування постраждалого населення, виплату грошової компенсації за самостійне санаторно-курортне лікування у 2004 році та перевезення організованих груп дітей до оздоровчих закладів та у зворотному напрямку за цією програмою було передбачено лише 222,9 млн грн.

За рахунок коштів державного бюджету у 2007 році оздоровлено 15,5 % дітей та 1,4 % дорослого населення, постраждалого внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Станом на 1 січня 2008 року оздоровлено 147 110 постраждалих громадян, з них за рахунок коштів державного бюджету — 116 376 осіб та за рахунок інших джерел фінансування — 30 734 особи.

Обласним державним адміністраціям перераховано 17,9 млн грн на погашення заборгованості з виплати компенсації середньої вартості путівки за 2004 рік, яку було взято на облік органами Державного казначейства.

Слід зауважити, що в Законі України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» передбачено видатки на оздоровлення в обсязі 330 млн грн, що на 48 % більше, ніж передбачалось у 2007 році, однак ця сума дозволяє лише частково забезпечити потребу в оздоровленні постраждалого населення.

У 2008 році Мінпраці вперше запроваджено оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, починаючи з I кварталу. З початку року станом на 20 березня 2008 року оздоровлено 6693 дитини, 2578 дорослих та 334 матері з дітьми із числа осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи (у 2007 році оздоровлення зазначеної категорії осіб протягом I кварталу не проводилося, а було розпочато з травня місяця).

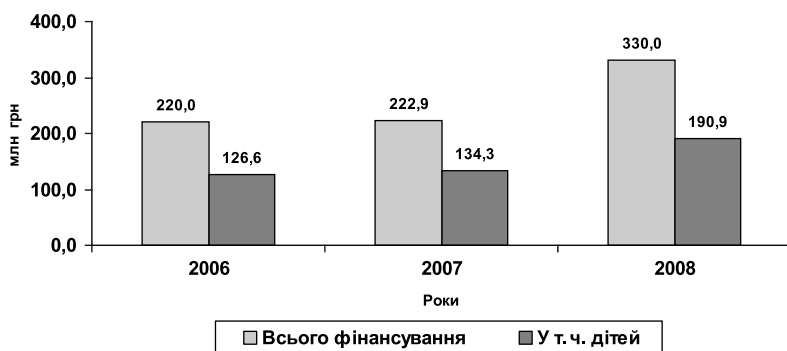

Рис. 2. Фінансування програми оздоровлення громадян, у тому числі дітей, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, у 2006–2008 році

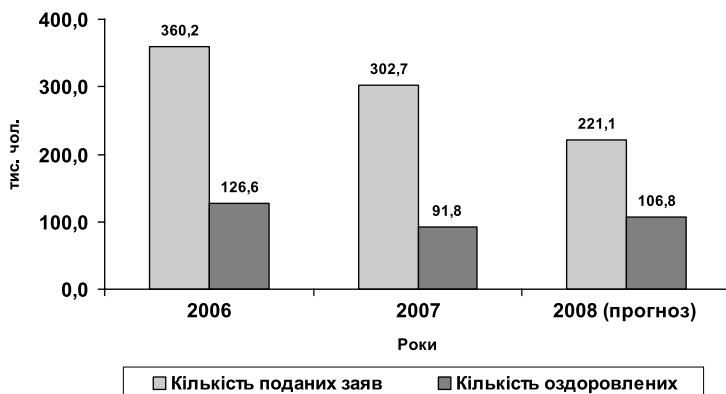

Рис. 3. Чисельність оздоровлених у 2006–2008 році дітей, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи (відповідно до поданих заяв)

Харчування дітей, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

Правом на безплатне харчування користуються учні у 12 областях України, території яких віднесені до зон радіоактивного забруднення, а саме: Вінницькій, Волинській, Житомирській, Івано-Франківській, Київській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Хмельницькій, Черкаській, Чернівецькій, Чернігівській (усього у 75-ти районах та 9-ти містах обласного підпорядкування).

На організацію безплатного харчування учнів навчальних закладів, розташованих на територіях радіоактивного забруднення, у 2007 році було передбачено 350,5 млн грн. Зазначений розмір коштів дозволяв забезпечити харчуванням учнів на 60 % від денної норми харчування.

У середньому в 2007 році безплатним харчуванням було охоплено 250 тис. учнів і використано коштів на суму 334,6 млн грн.

Мінпраці протягом року чотири рази переглядало умови договорів у частині підвищення вартості харчування однієї дитини на день. У результаті вартість харчування з початку року зросла в середньому на 13,7 %.

Порівняно з 2006 роком вартість харчування в 2007 році було підвищено в 1,7–2 рази.

Законом України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» на забезпечення виконання бюджетної програми «Компенсація сім'ям з дітьми та видатки на безплатне харчування дітей, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» передбачено 575,4 млн грн, що на 25,4 млн грн або на 4,6 % більше, ніж у 2007 році. З них 362 млн грн спрямовано на організацію безплатного харчування учнів навчальних закладів, розташованих на територіях радіоактивного забруднення, що дозволяє забезпечити тільки 48 % від денної норми харчування дитини проти 60 %, що було передбачено у 2007 році.

Згідно з договорами підприємства надаватимуть послуги з безплатного харчування 273,5 тис. учнів. Середня вартість харчування однієї дитини на день у розрізі вікових груп становитиме: для дітей віком від 6 до 10 років — 6,90 грн, для дітей віком від 10 до 14 років — 7,97 грн, для дітей віком від 14 до 18 років — 9,10 грн (середня вартість — 7,97 грн).

Пенсійне забезпечення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

Державні пенсії особам, віднесеним до 1 категорії, – пенсія по інвалідності, що настала внаслідок захворювання або каліцтва внаслідок Чорнобильської катастрофи, та пенсія у зв'язку з втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи призначаються відповідно до статті 54 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи».

Виплата цих пенсій, призначених відповідно до вказаного Закону України, здійснюється за бюджетною програмою «Пенсійне забезпечення осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, віднесених до категорії 1», з Державного бюджету України на відповідний рік.

Пенсія особам, віднесеним до категорій 2, 3 та 4, призначається та обчислюється відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» з урахуванням пільг з обчислення середньомісячного заробітку для обрахунку розміру пенсії та за умов надання особам, які працювали або проживали на територіях радіоактивного забруднення, пенсій за віком із зменшенням пенсійного віку, встановленого для державних пенсій (статті 55 та 57 Закону).

З 1 січня 2006 року було збільшено розмір пенсії, призначеної відповідно до статті 54 Закону України (постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2005 року № 1293 «Про збільшення розмірів пенсії деяким категоріям громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»).

Було збільшено (без урахування передбачених законодавством надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною, сум індексації та інших доплат до пенсії, встановлених законодавством):

- пенсію по інвалідності учасникам ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС у 1986 році та пенсію у зв'язку із втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи членам їх сімей – у 3,5 раза;

- пенсію по інвалідності учасникам ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС у 1987–1990 роках, громадянам, евакуйованим у 1986 році із зони відчуження, та пенсію у зв'язку із втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи членам їх сімей – у 2,5 раза.

При цьому було встановлено нові мінімальні розміри пенсії.

У 2006 році Верховною Радою України було прийнято Закон України від 5 жовтня 2006 року № 231-V «Про внесення змін до Закону

України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», яким, зокрема, було доповнено частиною третьою статтю 67 Закону (набрала чинності з 31 жовтня 2006 року).

Відповідно до цієї норми при збільшенні розмірів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, у 2007 році тричі було підвищено розміри:

- пенсії інвалідам, визначеної відповідно до статті 54 Закону;
- додаткової пенсії за шкodu, заподіяну здоров'ю, особам, віднесеним до категорії 1, 2, 3 та 4;
- щомісячної компенсації сім'ям за втрату годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Загальний коефіцієнт підвищення за рік становив понад 12 %.

Додатково відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 13 травня 2007 року № 684 «Про поліпшення матеріального забезпечення окремих категорій населення» з 1 грудня 2007 року суттєво підвищено розміри пенсій, зокрема, осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи і яких віднесено до категорії інвалідів війни.

Законом України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (змінено статті 50, 51, 52 та 54 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи») вирішено питання щодо застосування показника прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, як розрахункової величини для визначення розмірів пенсійних виплат громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи (а не мінімальної пенсії за віком). Отже, підвищено розміри:

- додаткової пенсії за шкodu, заподіяну здоров'ю, особам, віднесеним до категорій 1, 2, 3 та 4;
- щомісячної компенсації сім'ям за втрату годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи;
- мінімальної пенсії по інвалідності та у зв'язку з втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи (табл. 2).

При цьому розмір прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, визначатиметься на момент виплати законом про Державний бюджет України і не коригуватиметься іншими нормативно-правовими актами.

**Розміри пенсій громадян, які постраждали внаслідок
Чорнобильської катастрофи**

2007		Прожитковий мінімум для осіб, які втратили працездатність (ПМ)			
		з 01.01.08	з 01.04.08	з 01.07.08	з 01.10.08
		470 грн	481 грн	482 грн	498 грн
1	2	3	4	5	6
Щомісячна додаткова пенсія за шкodu, заподіяну здоров'ю (статті 50 та 51)					
Категорія 1 (стаття 50)					
інвалідам I групи	100 % мінімальної пенсії за віком (МПВ) 19,91 грн	30 % ПМ 141,00 грн	30 % ПМ 144,30 грн	30 % ПМ 144,60 грн	30 % ПМ 149,40 грн
інвалідам II групи	75 % МПВ 14,93 грн	20 % ПМ 94,00 грн	20 % ПМ 96,20 грн	20 % ПМ 96,40 грн	20 % ПМ 99,60 грн
інвалідам III групи, дітям-інвалідам, а також хворим внаслідок Чорнобильської катастрофи на променеу хворобу	50 % МПВ 9,95 грн	15 % ПМ 70,50 грн	15 % ПМ 72,15 грн	15 % ПМ 72,30 грн	15 % ПМ 74,70 грн
Категорії 2, 3 та 4 (стаття 51)					
особам, віднесеним до категорії 2	30 % МПВ 5,97 грн	15 % ПМ 70,50 грн	15 % ПМ 72,15 грн	15 % ПМ 72,30 грн	15 % ПМ 74,70 грн
особам, віднесеним до категорії 3	25 % МПВ 4,97 грн	10 % ПМ 47,00 грн	10 % ПМ 48,10 грн	10 % ПМ 48,20 грн	10 % ПМ 49,80 грн
особам, віднесеним до категорії 4	15 % МПВ 2,98 грн	5 % ПМ 23,50 грн	5 % ПМ 24,05 грн	5 % ПМ 24,10 грн	5 % ПМ 24,90 грн
Щомісячна компенсація в разі втрати годувальника (на кожного непрацездатного члена сім'ї, який був на його утриманні) (стаття 52)					
	50 % МПВ 7,50 грн	10 % ПМ 47,00 грн	10 % ПМ 48,10 грн	10 % ПМ 48,20 грн	10 % ПМ 49,80 грн

1	2	3	4	5	6
МІНІМАЛЬНИЙ РОЗМІР ДЕРЖАВНОЇ ПЕНСІЇ ОСОБАМ, ВІДНЕСЕНИМ ДО КАТЕГОРІЇ 1, ТА У ЗВ'ЯЗКУ З ВТРАТОЮ ГОДУВАЛЬНИКА (СТАТТЯ 54)					
		для учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС у 1986 році			
по I групі інвалідності	10 МПВ 199,10 грн * 540,00 грн	220 % ПМ 1034,00 грн	220 % ПМ 1058,20 грн	220 % ПМ 1060,40 грн	220 % ПМ 1095,6 грн
по II групі інвалідності	8 МПВ 159,28 грн * 500,00 грн	200 % ПМ 940,00 грн	200 % ПМ 962,00 грн	200 % ПМ 964,00 грн	200 % ПМ 996,00 грн
по III групі інвалідності	6 МПВ 119,46 грн * 467,00 грн	180 % ПМ 846,00 грн	180 % ПМ 865,80 грн	180 % ПМ 867,60 грн	180 % ПМ 896,40 грн
		для учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС у 1987–1990 роках та осіб, евакуйованих у 1986 році із зони відчуження			
по I групі інвалідності	10 МПВ 199,10 грн * 540,00 грн	160 % ПМ 752,00 грн	160 % ПМ 769,60 грн	160 % ПМ 771,20 грн	160 % ПМ 796,80 грн
по II групі інвалідності	8 МПВ 159,28 грн * 500,00 грн	150 % ПМ 705,00 грн	150 % ПМ 721,50 грн	150 % ПМ 723,00 грн	150 % ПМ 747,00 грн
по III групі інвалідності	6 МПВ 119,46 грн * 467,00 грн	140 % ПМ 658,00 грн	140 % ПМ 673,40 грн	140 % ПМ 674,80 грн	140 % ПМ 697,20 грн
		для інших інвалідів, щодо яких встановлено причинний зв'язок інвалідності з Чорнобильською катастрофою			
по I групі інвалідності	10 МПВ 199,10 грн * 440,00 грн	130 % ПМ 611,00 грн	130 % ПМ 625,30 грн	130 % ПМ 626,60 грн	130 % ПМ 674,40 грн
по II групі інвалідності	8 МПВ 159,28 грн * 400,00 грн	120 % ПМ 564,00 грн	120 % ПМ 577,20 грн	120 % ПМ 578,40 грн	120 % ПМ 597,60 грн
по III групі інвалідності	6 МПВ 119,46 грн * 370 грн	110 % ПМ 517,00 грн	110 % ПМ 529,10 грн	110 % ПМ 530,20 грн	110 % ПМ 547,80 грн
дітям-інвалідам	3 МПВ 119,46 грн 59,73 грн	70 % ПМ 329,00 грн	70 % ПМ 336,70 грн	70 % ПМ 337,40 грн	70 % ПМ 348,60 грн

* Розміри, встановлені з 1 січня 2006 року постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2005 року № 1293 «Про збільшення розмірів пенсії деяким категоріям громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи».

Розділ II

ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я ОСІБ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

Медико-санітарне забезпечення

Збереження та відновлення здоров'я постраждалого населення є головною метою та основним завданням Закону України «Про Загальнодержавну програму подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006–2010 роки».

Відповідно до статті 17 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» територіальними лікувально-профілактичними закладами проводяться щорічні медичні огляди постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи та соціально-психологічна реабілітація населення, яке проживає на радіаційно забруднених територіях.

МНС спільно з МОЗ та місцевими органами виконавчої влади було створено та упорядковано функціональну систему медичного забезпечення населення, постраждалого внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Система включає: надання стаціонарної та амбулаторно-поліклінічної допомоги; проведення щорічних медичних оглядів (диспансеризації), експертиз щодо встановлення причинного зв'язку хвороб, інвалідності та смерті з дією іонізуючого випромінення та інших шкідливих чинників внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС; розвиток та функціонування державного Реєстру постраждалих осіб; соціально-психологічну реабілітацію тощо.

Усього в Україні діє понад 300 медичних закладів, що постійно надають допомогу постраждалому населенню.

Відповідно до постанов Кабінету Міністрів України від 4 жовтня 1996 року № 1218 «Про затвердження переліку спеціалізованих медичних закладів, що забезпечують лікування осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» та від 29 травня 2000 року № 852 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 4 жовтня 1996 року № 1218» на державному рівні затверджено 37 спеціалізованих медичних закладів, що забезпечують лікування осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

На початок 2008 року на диспансерному обліку в медичних закладах системи охорони здоров'я знаходилось 2 133 151 постраждалих осіб, серед яких 393 446 дітей.

**Кількість постраждалих осіб, які перебували під наглядом
у лікувально-профілактичних закладах МОЗ, починаючи з 1987 року,
станом на 1 січня 2008 року**

Роки	Всього на обліку	У т. ч. по групах:			
		1*	2	3	4
1987	264 587	83 327	60 990	118 809	1461
1988	256 849	99 895	58 541	94 520	3893
1989	320 459	110 411	55 511	148 066	6471
1990	347 252	129 697	56 512	149 329	11 714
1991	1 536 270	180 144	61 066	1 208 487	86 573
1992	2 593 867	217 573	65 441	2 130 096	180 757
1993	2 700 478	233 507	65 868	2 148 969	252 134
1994	2 729 401	245 587	70 493	2 095 819	317 502
1995	2 744 226	252 548	70 965	2 060 956	359 757
1996	2 846 455	253 511	68 353	2 123 461	401 130
1997	2 748 046	245 685	65 642	2 003 256	433 463
1998	2 686 745	244 265	60 115	1 925 102	457 263
1999	2 640 133	241 297	58 621	1 857 053	483 162
2000	2 608 354	240 800	56 377	1 808 800	502 377
2001	2 507 474	240 800	54 093	1 690 138	497 187
2002	2 451 261	237 368	53 222	1 620 999	473 359
2003	2 425 865	234 388	52 444	1 579 660	451 787
2004	2 405 890	229 884	49 887	1 554 269	428 045
2005	2 342 207	227 452	48 386	1 499 660	566 709
2006	2 381 328	231 334	49 533	1 518 499	581 962
2007	2 133 151	227 025	48 148	1 464 532	393 446

* Групи обліку: 1 група первинного обліку – учасники робіт з ліквідації аварії на ЧАЕС або її наслідків у контрольованій зоні; 2 – евакуйовані із зони евакуації; 3 – жителі територій спостереження, а також ті, хто самостійно вибув із них; 4 – діти, які народилися від опромінених батьків.

Показники охоплення щорічними медичними оглядами є стабільними протягом останніх чотирьох років і становлять серед учасників ліквідації 97,7–98,2 %, серед дорослого населення — 97,0 % і серед постраждалих дітей — 97,6 %.

У зв'язку зі збільшенням віку осіб, які постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС, зменшується кількість визнаних здоровими за результатами диспансеризації. Частка визнаних здоровими серед «ліквідаторів» за чотири останні роки зменшилася на 1,2 % і становить лише 4,08 %. Аналогічною є ситуація щодо інших груп спостереження, включаючи дітей (21,39 % визнано здоровими).

Показники захворюваності дорослого постраждалого населення залишалися стабільними протягом попередніх трьох років, а за окремими класами хвороб, таких як хвороби системи кровообігу, крові та кровотворних органів, навіть дещо знизилися. У 2007 році спостерігається незначне підвищення загальної первинної захворюваності за деякими класами хвороб (хвороби нервової та сечостатевої систем, кістково-м'язової системи та сполучної тканини). Стабільно високими залишаються показники кількості травм та отруень.

Окрема увага приділяється вивченню захворюваності на рак щитоподібної залози. Аварія на ЧАЕС визнана світовим медичним суспільством однією з незаперечних причин його поширення.

У 1986–2006 роки в Україні з приводу раку щитоподібної залози прооперовано 4150 хворих віком від 0 до 18 років на момент аварії.

Статистика свідчить, що понад 70 % (2801 особа) прооперованих з приводу раку щитоподібної залози — хворі, яким на момент аварії було від 0 до 14 років.

Рівень захворюваності на рак щитоподібної залози в Україні серед названого населення за попередніми даними залишається на рівні показників попередніх 6 років.

Наведені дані переконливо свідчать про необхідність проведення довгострокового скринінгового обстеження осіб, які на момент аварії були у дитячому та підлітковому віці та проживали на територіях, забруднених радіоактивним йодом.

Введення в дію наприкінці 2007 року нового радіологічного відділення Інституту ендокринології та обміну речовин Академії медичних наук України значно підвищить ефективність надання медичної допомоги хворим на рак щитоподібної залози. Фінансування Інституту передбачається за рахунок коштів державного бюджету для проведення лікування радіоактивним йодом (радіойододіагностика та радіойодотерапія) та післяопераційного лікування осіб, прооперованих з приводу раку щитоподібної залози, які на момент аварії були у дитячому або підлітковому віці (1968–1986 роки народження), а також осіб, які народилися після 1986 року і проживають у зонах радіоекологічного контролю.

За останні 5 років спостерігається незначне зростання показника захворюваності дитячого населення з 1382,6 до 1449,7 на 1 тис. дитячого населення. Зростання відбулося, насамперед, за рахунок хвороб органів дихання, які завжди посідають перше місце у структурі захворюваності, незначного зростання хвороб шкіри та підшкірної клітковини, вроджених вад розвитку. Треба зазначити за останні три роки стабілізацію показників захворюваності постраждалих дітей за такими класами, як хвороби органів травлення, нервової та ендокринної систем, крові та кровотворних органів, хоча за 20 років у цілому спостерігається їх зростання в 2–2,5 рази.

Спеціалізовані лікувально-профілактичні заклади, створені в країні, та загальна мережа медичних закладів сприяють максимальному охопленню постраждалих лікувально-профілактичними заходами, спрямованими на поліпшення їх здоров'я. Щороку від 22 до 32 % дорослого населення (залежно від групи первинного обліку) лікуються стаціонарно. Серед дітей таким видом лікування стабільно охоплюється 16–17 %.

За роки існування системи експертизи зі встановлення причинного зв'язку хвороб, інвалідності і смерті з дією іонізуючого випромінювання та інших шкідливих чинників внаслідок аварії на ЧАЕС комісіями було розглянуто понад 239 545 медичних справ. Лише у 2007 році такими комісіями було розглянуто 6545 медичних справ постраждалих. Причинний зв'язок хвороб і смерті підтверджено у 73 % випадків. Основними хворобами, які визнаються пов'язаними з наслідками аварії на ЧАЕС, залишаються онкологічні та цереброваскулярні хвороби, захворювання системи кровообігу та нервової системи, у дітей — онкопатологія та вроджені вади розвитку. Значна кількість припадає на випадки встановлення причинного зв'язку смерті з впливом наслідків аварії.

Для забезпечення постраждалих ефективними лікувальними заходами потребує стовідсоткового та рівномірного фінансування з державного бюджету. Щорічне недофінансування за напрямом «Комплексне медико-санітарне забезпечення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» (у 2004 році — на 35, у 2005 році — на 35,8, у 2006 році — на 47 %) не дозволяло поліпшити наявну матеріально-технічну базу для проведення щорічного медичного обстеження (диспансеризації), забезпечити повноцінне лікування в спеціалізованих стаціонарах тощо.

Зазначені негаразди негативно позначаються на моральному стані постраждалих, затримують терміни надання медичної допомоги, збільшують кількість звернень до центральних органів виконавчої влади.

У 2007 році для комплексного медико-санітарного забезпечення постраждалих громадян державним бюджетом було передбачено

44 млн 970,00 тис. грн. Вперше за останні чотири роки програму профінансовано стовідсотково і кошти освоєно у повному обсязі.

Кошти спрямовувалися на:

- забезпечення лікування важкохворих у спеціалізованих лікувальних стаціонарах та клініках науково-дослідних інститутів Міністерства охорони здоров'я, Академії медичних наук України та інших;
- придбання ліків, витратних медичних матеріалів та реактивів для спеціалізованих стаціонарів, відділень, клінічних лабораторій тощо;
- розвиток та функціонування Державного реєстру осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи;
- функціонування системи експертизи зі встановлення причинного зв'язку хвороб, інвалідності та смерті з наслідками Чорнобильської катастрофи;
- придбання медичного обладнання для спеціалізованих лікувальних закладів, що постійно надають медичну допомогу громадянам, постраждалим внаслідок Чорнобильської катастрофи;
- соціально-психологічну підтримку та реабілітацію постраждалого населення.

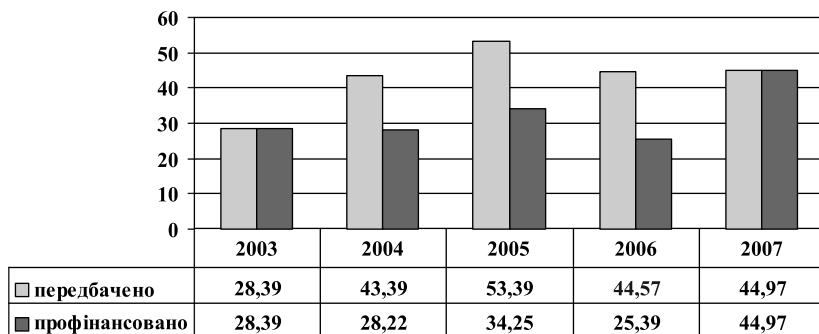

Рис. 4. Стан фінансування заходів комплексного медико-санітарного забезпечення осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, за період 2003–2007 років

У 2007 році в системі державних заходів з поліпшення медичного обслуговування населення країни вжито певні заходи зі зміцнення медико-санітарної бази для надання медичної допомоги постраждалим. Постановою Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2007 року № 1275 у Порядок використання у 2007 р. коштів державного бюджету для здійснення заходів, пов'язаних з ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи, внесено доповнення, які передбачали виділення коштів для придбання витратних матеріалів та медичного обладнання для медичних закладів, що постійно надають медичну допомогу

громадянам, постраждалим внаслідок Чорнобильської катастрофи, з метою подальшого їх розподілу між цими закладами на підставі заявок Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій.

Для поліпшення матеріально-технічної бази медичних закладів, що постійно надають допомогу постраждалим внаслідок Чорнобильської катастрофи (30 % обладнання, яке закупувалося за рахунок коштів держбюджету для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, не функціонує або потребує ремонту) у 2007 році було виділено 20 млн грн.

Відповідно до заявок Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій у 2007 році було закуплено 99 одиниць лікувально-діагностичного медичного обладнання на суму 20 млн грн та витратних матеріалів на суму 5 млн грн і здійснено поставку до спеціалізованих лікувальних закладів, що постійно надають медичну допомогу постраждалим, у розрізі регіонів.

Для надання якісної медичної допомоги громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, у вигляді відшкодування витрат на вказані цілі медичним закладам охорони здоров'я, держбюджетом на 2007 рік за бюджетною програмою «Здійснення заходів громадськими організаціями по соціальному захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» було передбачено 1000,00 тис. грн. Високочартісну медичну допомогу, а саме: лікування, забезпечення ліками, забезпечення постраждалих громадян протезами та спеціальними пристосуваннями медичного призначення отримало 69 постраждалих громадян.

Соціально-психологічна реабілітація

Зміни у стані здоров'я осіб, постраждалих внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, спричинені як дією радіації (внаслідок опромінення щитоподібної залози, зовнішнього опромінення учасників ліквідації, багаторічної дії малих доз радіації на населення, яке проживає на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення), так і впливом несприятливих факторів нерадіаційного походження (погіршення умов життя та харчування, тривале емоційно-психологічне напруження тощо).

Цілеспрямованим подоланням психологічних проблем постраждалого населення займалися Центри соціально-психологічної реабілітації населення та його інформування з питань подолання наслідків Чорнобильської катастрофи (Центри), створені протягом 1994–2000 років Міністерством з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи

за підтримки програм розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) у містах Бородянка, Боярка, Іванків, Коростень, Славутич.

Основними завданнями цих інституцій є: 1) надання соціально-психологічної підтримки населенню, яке проживає на територіях радіоактивного забруднення; 2) активізація людей з метою конструктивного розв'язання проблем; 3) розвиток соціальної відповідальності та здатності кожної окремої людини взяти відповідальність за своє життя, не покладаючись в усьому на владу; 4) інформаційно-просвітницька діяльність; 5) розбудова соціальних зв'язків та розвиток громад.

Останнім часом Центри не тільки надають соціально-психологічну допомогу населенню, а також відіграють важливу роль у житті громад уражених територій. Підвищилась активність населення, їх ініціативність, самостійність у розв'язанні соціально-економічних і соціокультурних проблем.

Важливим напрямом діяльності Центрів є розвиток громадської активності молоді з метою залучення підростаючого покоління до соціально-політичного життя свого міста, виховання у них лідерських якостей, заінтересованості у прийнятті рішень, що впливають на долю громади, формування екологічного світогляду та здорового способу життя.

Для фахівців Центрів актуальним залишається завдання підвищення рівня поінформованості населення щодо загальної екологічної ситуації у регіоні проживання, безпечного проживання на забруднених територіях; засобів контролю та заходів, спрямованих на подолання наслідків Чорнобильської катастрофи; шляхів зменшення радіаційного впливу на здоров'я людини.

Так, на базі Центрів для педагогів-методистів постраждалих регіонів проводяться семінари-тренінги з методики використання у навчальному процесі інформаційних матеріалів щодо безпечного проживання на радіаційно забруднених територіях, а саме: настільна книга для вчителів та навчальний фільм, видані у 2007 році МНС за сприяння Чорнобильської програми відродження та розвитку (ЧПВР) ПРООН.

Протягом 2007 року до Центрів звернулося 88 323 особи. Фахівцями цих об'єднань було проведено індивідуальну роботу та надано консультацій 19 733 особам, у тому числі 1317 інвалідам, проведено 7899 групових занять, прочитано 128 лекцій, здійснено 227 публікацій у ЗМІ та надруковано 111 інформаційних видань.

Центри успішно співпрацюють з метою реалізації проектів ЧПВР ПРООН, впровадження яких дозволяє розв'язувати деякі конкретні проблеми. Завдяки партнерству з міжнародними організаціями, державними та неурядовими організаціями, науковими установами і приватним бізнесом громадам надається підтримка щодо реалізації їхніх ініціатив з економічного, соціального розвитку та відродження довкілля.

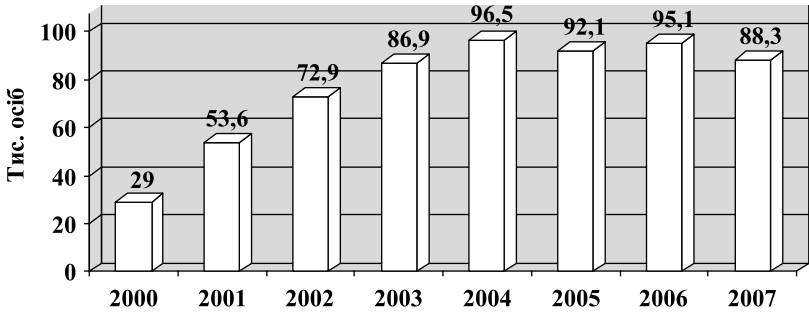

Рис. 5. Динаміка чисельності відвідувачів
Центрів соціально-психологічної реабілітації населення

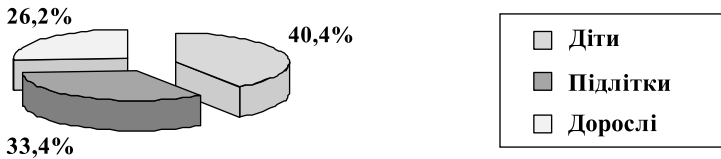

Рис. 6. Співвідношення кількості відвідувачів
Центрів соціально-психологічної реабілітації населення
за категоріями (2007 рік)

Забезпечуючи безперервну роботу з громадами щодо розвитку їх потенціалу у самоврядуванні та участі в місцевому розвитку, ці інституції є гарантом стабільної результативності проектів та забезпечують поширення й отримання позитивного досвіду.

З метою соціально-психологічної реабілітації громадян, постраждалих від радіаційного впливу, здійснення соціальної політики центральними і місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування необхідно подальше проведення наступних заходів:

- моніторинг соціально-психологічного стану населення, постраждалого внаслідок Чорнобильської катастрофи;
- проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед постраждалого населення й учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС;
- організація роботи щодо створення громадських об'єднань, орієнтованих на самоврядування при вирішенні життєво важливих питань для громадян, які проживають на радіаційно забруднених територіях.

Розділ III

ПОЛІПШЕННЯ УМОВ ПРОЖИВАННЯ ГРОМАДЯН НА РАДІОАКТИВНО ЗАБРУДНЕНИХ ТЕРИТОРІЯХ І В МІСЦЯХ КОМПАКТНОГО ПЕРЕСЕЛЕННЯ

Однією зі складових соціального захисту постраждалих стало переселення громадян із радіоактивно забруднених територій та поліпшення житлових умов осіб, які стали інвалідами внаслідок Чорнобильської катастрофи.

На початок 2008 року на квартирному обліку для забезпечення житлом перебуває 41 454 сім'ї постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, з них 10 542 сім'ї інвалідів-чорнобильців, які відповідно до законодавства повинні забезпечуватися житлом протягом року, 15 321 сім'я переселенців із радіоактивно забруднених територій, які перебувають на квартирному обліку з 1990–1991 рр., та 15 591 сім'я постраждалих, віднесених до 2 категорії.

З моменту прийняття урядових рішень про евакуацію та переселення громадян з радіоактивно забруднених територій евакуйовано та переселено понад 52 тис. сімей або 164,7 тис. осіб, з них евакуйовано у 1986 році 90,7 тис. осіб та переселено із зон радіоактивного забруднення у 1990–2006 роках понад 74 тис. осіб. Крім того, забезпечено житлом 7628 сімей інвалідів-чорнобильців.

Таблиця 4

Переселення із зони безумовного (обов'язкового) відселення (сімей)

	Загальна кількість сімей	У тому числі по областях			
		Житомирська	Київська	Рівненська	Чернігівська
Планувалося відселити	18 147	8480	8721	721	228
Переселено у 1990–2006 роках	14 945	6013	8382	344	206
У тому числі (за роками):					
2001	45	40	5	–	–
2002	68	68	–	–	–
2003	91	91	–	–	–
2004	60	60	–	–	–
2005	79	79	–	–	–
2006	52	52	–	–	–
Проживають у зоні безумовного (обов'язкового) відселення	628	628	–	–	–

Таблиця 5

**Переселення із зон гарантованого добровільного відселення
та посиленого радіологічного контролю**

Рік	Кількість сімей	Рік	Кількість сімей
Протягом 1990–2006 років	14171	2001	286
У тому числі (за роками):		2002	86
1996	1367	2003	229
1997	945	2004	69
1998	504	2005	–
1999	615	2006	–
2000	370	–	–

Таблиця 6

Надання житла сім'ям інвалідів-чорнобильців

Рік	Кількість сімей	Рік	Кількість сімей
Протягом 1990–2006 років	7628	2001	602
У тому числі (за роками):		2002	247
1996	845	2003	340
1997	858	2004	168
1998	525	2005	152
1999	839	2006	277
2000	713	–	–

Таблиця 7

Фінансування Чорнобильської будівельної програми у 1996–2008 роках

Рік	Профінансовано, млн грн	Рік	Профінансовано, млн грн
1996	303,3	2003	46,1
1997	186,8	2004	29,7
1998	138,3	2005	15,71
1999	126,5	2006	15,12
2000	58,3	2007	15,22
2001	92,3	2008	16,46
2002	14,96	–	–

На виконання пріоритетних завдань, визначених Законом України «Про Загальнодержавну програму подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006–2010 роки», передбачено щорічні обсяги видатків з Державного бюджету України за статтею «Забезпечення житлом громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» – 115 млн грн у 2008 році та по 125 млн грн відповідно у 2009–2010 роках.

У 2006 році для забезпечення житлом сімей, які мешкають у зоні відчуження і виявили бажання відселитись; сімей, у складі яких є постраждалі категорії 1, інваліди 1 групи; сімей з дітьми, які стали інвалідами внаслідок Чорнобильської катастрофи і які потребують особливого догляду, у державному бюджеті за програмою «Забезпечення житлом громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» з профінансованих 55,7 млн грн використано 54,84 млн грн. Це дало змогу придбати 277 квартир для сімей зазначених категорій, з них 45 – для сімей, у складі яких є діти-інваліди.

На виконання цієї програми у 2007 році державним бюджетом було передбачено 69 млн грн. Використано 68,136 млн грн, що дало змогу МНС централізовано придбати 349 квартир для постраждалих. Зокрема: 36 квартир у м. Нововолинську Волинської області; 44 квартири у м. Верхньодніпровську Дніпропетровської області; 80 квартир у м. Первомайську Миколаївської області; 65 квартир у м. Путивлі Сумської області; 69 квартир у м. Черкасах; 55 квартир у Чернігівській області.

На 2008 рік за КПКВ 3201200 «Забезпечення житлом громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» передбачено 69 млн грн, які будуть спрямовані, насамперед, на відселення із зони безумовного (обов'язкового) відселення, поліпшення житлових умов інвалідів, щодо яких встановлено причинний зв'язок інвалідності з Чорнобильською катастрофою, сімей з дітьми, які стали інвалідами внаслідок Чорнобильської катастрофи та потребують особливого догляду.

Проект окремої державної програми забезпечення житлом постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи було розроблено у 2006 році та подано на погодження відповідним центральним органам виконавчої влади. Враховуючи пропозицію Міністерства економіки (лист від 24 квітня 2007 року № 59–31/232) щодо уникнення дублювання в державних цільових програмах завдань і заходів та неефективного використання бюджетних коштів, МНС розробило та направило на погодження до відповідних центральних та місцевих органів виконавчої влади проект змін до Закону України від 14 березня 2006 року № 3522–IV «Про Загальнодержавну програму подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006–2010 роки», в якому

окремим розділом визначено завдання за програмою «Забезпечення житлом громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, на 2008–2012 роки».

У період з 1992 по 2006 роки головним розпорядником державних капітальних вкладень, що направлялися на ліквідацію наслідків Чорнобильської катастрофи, був спочатку Мінчорнобиль, а у подальшому МНС. Зазначені видатки державного бюджету на виконання завдань постанови Ради Міністрів Української РСР від 23 серпня 1990 року № 228 «Про організацію виконання постанови Верховної Ради Української РСР «Про невідкладні заходи щодо захисту громадян України від наслідків Чорнобильської катастрофи» направлялися на будівництво житла для відселення постраждалих з території, радіоактивно забрудненої внаслідок Чорнобильської катастрофи (зона безумовного (обов'язкового) відселення) і створення належних умов для проживання на радіоактивно забрудненій території та у місцях компактного переселення постраждалих, здійснення невідкладних заходів у зоні відчуження.

Починаючи з 2007 року, кошти на будівництво житла для переселення громадян (сімей) із зони безумовного (обов'язкового) відселення не спрямовувалися внаслідок обмеженого обсягу бюджетних призначень на виконання бюджетної програми «Державні капітальні вкладення на реалізацію Чорнобильської будівельної програми» (2007 рік – 15 217,8 тис. грн; 2008 рік – 16 462,5 тис. грн).

Станом на 1 березня 2008 року на території Житомирської області у зоні безумовного (обов'язкового) відселення досі проживає 628 сімей, які не використали гарантованого державою права на організоване переселення із зазначеної радіоактивно забрудненої внаслідок Чорнобильської катастрофи території та забезпечення житлом.

Для вирішення у повному обсязі питання переселення цих 628 сімей необхідно із Державного бюджету України виділити близько 142 000 тис. грн.

На виконання пріоритетних завдань, визначених Законом України «Про Загальнодержавну програму подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006–2010 роки», передбачено видатки з Державного бюджету України за бюджетною програмою «Державні капітальні вкладення на реалізацію Чорнобильської будівельної програми» в обсязі 199 400,0 тис. грн, у тому числі на 2006 рік – 89 400,0 тис. грн; на 2007 рік – 20 000,0 тис. грн; на 2008–2010 роки – по 30 000,0 тис. грн.

Проте фактично у Державному бюджеті України затверджено та профінансовано у 2006–2007 роках відповідно 15 117,0 тис. грн та 15 217,8 тис. грн, на 2008 рік затверджено 16 462,5 тис. грн.

Передбачені Загальнодержавною програмою кошти (199 400,0 тис. грн) дали б можливість повністю виконати завдання переселення громадян

із зони безумовного (обов'язкового) відселення Житомирської області та спрямовувати кошти бюджетної програми «Державні капітальні вкладення на реалізацію Чорнобильської будівельної програми» на добудову об'єктів незавершеного будівництва, що у минулі роки споруджувалися за зазначеною програмою і на цей час не втратили своєї актуальності.

Розділ IV

РАДІОЛОГІЧНИЙ СТАН ТА ЕКОЛОГІЧНЕ ОЗДОРОВЛЕННЯ ЗАБРУДНЕНИХ ТЕРИТОРІЙ

Після аварії майже на 75 % території України рівні забруднення ^{137}Cs більш ніж вдвічі перевищували доаварійні, а його загальна активність, що знаходилася за межами об'єкта «Укриття», перевищила 13 ПБк.

Найбільшого за масштабами (близько 100 %) та рівнями (понад 1 МБк/м²) забруднення зазнали Київська та Житомирська області.

Масштаби забруднення території України ^{90}Sr , ізотопами Pu , ^{241}Am внаслідок їх фізико-хімічних властивостей суттєво менші, ніж для ^{137}Cs . Їх основна кількість зосереджена у зоні відчуження.

Особливе місце у формуванні радіоактивного забруднення довкілля у 1986 році посідали ізотопи радіоактивного йоду, які поряд з великою радіотоксичністю мають порівняно невеликий період напіврозпаду — 8 днів. При цьому варто зазначити, що високу радіологічну значимість має тільки ^{131}I , з інших ізотопів йоду лише ^{133}I значно вплинув на показники загальної дози опромінення щитоподібної залози дітей м. Прип'ять та навколишніх сіл.

За 22 роки, що минули після аварії на Чорнобильській АЕС, природні процеси розпаду радіонуклідів та проведені контрзаходи внесли суттєві корективи у структуру розподілу радіонуклідів ^{137}Cs та ^{90}Sr на території України.

Майже вдвічі збільшилася площа території України, де рівні забруднення ^{137}Cs та ^{90}Sr співставні із доаварійними. Рівень і масштаби забруднення території України ізотопами Pu фактично не змінилися.

Протягом 1991–1995 років відповідно до вимог чинного законодавства було визначено територію зон радіоактивного забруднення. До цих зон було віднесено 2293 населених пункти дванадцяти областей, які зазнали найбільшого забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Сьогодні на забруднених територіях проживає майже 2,3 млн осіб, у тому числі в зоні посиленого радіоекологічного контролю понад 1,6 млн осіб.

Загальна площа зон радіоактивного забруднення становить 53,4 тис. км². Площа радіоактивно забруднених територій сільсько-господарського використання становить близько 1,2 млн га.

Території, віднесені до зон радіоактивного забруднення, знаходяться у 74 районах 12 областей (Вінницька, Волинська, Житомирська, Івано-Франківська, Київська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська).

Таблиця 6

Критерії віднесення територій до таких, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, згідно із чинним законодавством

№ зони	Назва зони радіоактивного забруднення	Дозовий критерій (мЗв за рік)	Тимчасові критерії щільності забруднення території радіонуклідами (Кі/км ²)		
			Ізотопи цезію (137, 134)	Стронцій (90)	Ізотопи плутонію
1	Зона відчуження	Територія, з якої було проведено відселення у 1986 році			
2	Зона безумовного (обов'язкового) відселення	вище 5.0	вище 15.0	вище 3.0	вище 0.1
3	Зона гарантованого добровільного відселення	від 1.0 до 5.0	від 5.0 до 15.0	від 0.15 до 3.0	від 0.01 до 0.1
4	Зона посиленого радіоекологічного контролю	від 0.5 до 1.0	від 1.0 до 5.0	від 0.02 до 0.15	від 0.005 до 0.01

Таблиця 7

Характеристика зон радіоактивного забруднення

Характеристика зон	Згідно з чинними нормативно-правовими актами				
	Всього	Зона 1	Зона 2	Зона 3	Зона 4
Кількість населених пунктів	2293	76	86	841	1290
Чисельність населення (тис. осіб)	2291.93	0.12	9.04	637.23	1645.54
у т. ч. дітей до 14 років (тис. осіб)	488.69	0	1.87	150.16	336.66
Площа території (км ²)	53 454	2122	2003	2 619	26 710
у т. ч. лісів (км ²)	25 357	1058	1315	14 194	8790

Для визначення пріоритетів при проведенні тривалого етапу мінімізації наслідків Чорнобильської катастрофи у 2006 році було прийнято Закон України від 14 березня 2006 року № 3522–IV «Про Загальнодержавну програму подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006–2010 роки».

Одним із ключових завдань реалізації державної політики з мінімізації наслідків Чорнобильської катастрофи є здійснення комплексу заходів, спрямованих на всебічний захист населення, створення безпечних умов проживання на радіоактивно забруднених територіях. Основою для планування цих заходів є об'єктивна оцінка радіоекологічних умов проживання та розробка відповідних програм з радіоекологічного відновлення територій.

Заходи з оцінки та поліпшення радіоекологічних умов проживання на радіоактивно забруднених територіях включають:

- радіоекологічний моніторинг, складовою якого є дозиметрична паспортизація населених пунктів України, визначення доз внутрішнього опромінення за даними прямого виміру радіоцезію в організмі людини;
- проведення контрзаходів у сільському та лісовому господарствах;
- контроль за рівнями радіоактивного забруднення продуктів харчування, лісових продуктів, лікарських рослин.

Щорічна дозиметрична паспортизація населених пунктів здійснюється з 1991 року. Вона охоплює 2130 населених пунктів у 12 областях України, дані її публікуються в збірках загальнодозиметричної паспортизації населених пунктів України.

Матеріали дозиметричної паспортизації свідчать про те, що з кожним роком дедалі менше людей отримують додаткове опромінення внаслідок Чорнобильської катастрофи понад 1 мЗв на рік.

Таблиця 8

Розподіл населених пунктів відповідно до середньої розрахункової дози опромінення населення за матеріалами дозиметричної паспортизації

Рік паспортизації	Дози опромінення, мЗв на рік				
	< 0.5	0.5–0.99	1,00–3,99	> 4.0	Молоко > 100 Бк
2001	1466	314	389	7	420
2002	1471	317	368	7	406
2003	1538	334	289	5	339
2004	1551	405	202	5	363
2005	1716	298	112	4	134
2006*	1763	294	72	1	84

* Дані дозиметричної паспортизації 2007 року перебувають в обробці в НЦРМ АМН України

З 1995 року в зонах радіоактивного забруднення проводиться масове визначення вмісту інкорпорованого радіоцезію в організмі людини.

На цей час у банку даних зібрано результати визначення доз внутрішнього опромінення понад 950 тис. осіб. При цьому необхідно зазначити, що перевищення допустимих рівнів доз внутрішнього опромінення за останні п'ять років було зафіксовано тільки у 3 % обстежених осіб.

Ці дані разом з матеріалами дозиметричної паспортизації є підставою для формування програми реабілітації території і за умови недостатнього фінансування дозволяють підвищити рівень адресності допомоги, оцінити ефективність впроваджуваних заходів.

Роботи з дозиметричного моніторингу у 2007 році профінансовані на суму 790,4 тис. грн, або на 100 % від плану.

Аналіз даних щорічної дозиметричної паспортизації та обстежень щільності забруднення ґрунтів радіонуклідами за останні 5 років показав, що навіть за цими показниками (чинними критеріями зонування) 332 населених пункти, віднесені до зон радіоактивного забруднення, можуть бути виведені за їх межі, а 431 населений пункт може бути переведено з однієї зони до іншої.

Таблиця 9

Порівняльна таблиця кількості населених пунктів, віднесених до зон радіоактивного забруднення згідно з постановою Кабінету Міністрів Української РСР від 23 липня 1991 року № 106 та відповідно до даних дозиметричної паспортизації (ДП)

Зона відчуження	Зона безумовного (обов'язкового) відселення		Зона гарантованого добровільного відселення		Зона посиленого радіоекологічного контролю		
	чинна	ДП	чинна	ДП	чинна	ДП	
76	86	45	841	447	1290	1385 із них:	
						за дозою	за щільністю забруднення
						336	1049

Проте на сьогодні залишається 73 «критичних» населених пункти, де доза опромінення населення перевищує 1 мЗв/рік і понад 500 населених пунктів, у яких протягом 5 років фіксувалися випадки перевищення допустимих рівнів вмісту радіоцезію у продуктах харчування.

Контрзаходи, що запроваджуються на цей час у таких населених пунктах, дозволяють підтримувати радіологічну ситуацію на досягнутому рівні, але для її докорінного виправлення необхідне впровадження більш високовартісних довгострокових заходів з реабілітації.

Забезпечення контролю за рівнями радіоактивного забруднення продуктів харчування, сільськогосподарської та лісової продукції, лікарських рослин сприяє запобіганню надходження до споживача забрудненої радіонуклідами продукції харчової, сільськогосподарської, лісової галузей на території зон радіоактивного забруднення.

Лабораторії та пости центральних органів виконавчої влади реалізують широкомасштабну програму радіаційного контролю продуктів харчування на всіх етапах їх виробництва. Протягом 2007 року проаналізовано на вміст радіонуклідів 507 216 проб вищезазначеної продукції. Зазначені роботи профінансовано на суму 2515,5 тис. грн, або на 100 % від плану.

Для належного функціонування мережі радіаційного контролю регулярно оновлюється парк приладів. Починаючи з 1992 року на вітчизняних підприємствах було розроблено та виготовлено і направлено до регіональних структур понад 2,1 тис. одиниць приладів різного призначення – дозиметрів, радіометрів і спектрометрів, у тому числі приладів для визначення вмісту радіонуклідів в організмі людини, тварин тощо. Усі прилади виготовлено на замовлення центральних органів виконавчої влади, облдержадміністрацій та організацій, що виконують роботу за програмою радіаційного контролю.

У 2007 році для радіологічних служб придбано 3 спектрометри.

З 1993 року перевищення санітарно-гігієнічних нормативів (ДР-2006) на вміст цезію-137 та стронцію-90 у продуктах харчування, які виробляються у суспільному секторі і надходять до споживчої мережі, є поодинокими. Водночас у північних районах Полісся рівні радіоактивного забруднення продуктів харчування із приватних господарств (молока та м'яса), нерідко перевищують встановлені нормативи у 2–5 разів.

Таке становище потребує подальшого удосконалення спеціальних програм, які враховують специфіку ведення господарства у приватному секторі, підвищення контролю за впровадженням контрзаходів у «критичних» населених пунктах.

Одним із найважливіших завдань є впровадження контрзаходів за напрямом «Реабілітація територій», що забезпечує зменшення надходження радіонуклідів у ланцюгу ґрунт – рослина – тварина – людина.

У забрудненій зоні ці заходи у першу чергу здійснюються в тих населених пунктах, де ефективна доза опромінення перевищує 1 мЗв. Перелік пріоритетних заходів та «критичних» населених пунктів попередньо погоджується з облдержадміністраціями та науковими закладами.

За програмою реабілітації території передбачено реалізувати головне завдання – за рахунок здійснення комплексу спеціальних контрзаходів у сільському господарстві та у переробній галузі суттєво знизити або значно зменшити очікувану колективну дозу опромінення

через споживання продуктів харчування населення, яке проживає на радіоактивно забруднених територіях.

Для забезпечення виконання першочергових контрзаходів за вказаною програмою у 2007 році виділено 8682,1 тис. грн, або 100 % від плану. З метою запобігання потрапляння радіонуклідів у сільськогосподарську продукцію на радіоактивно забрудненій території:

- проведено агротехнічні та агрохімічні заходи на площі 2,1 тис. га;
- вироблено та поставлено 365,5 тонни комбікормів із преміксами і радіопротекторними домішками та 319,6 тонни мінерально-сольових брикетів з фероцинами;
- внесено 1024,11 тонни мінеральних добрив;
- вироблено Сокирницьким цеолітовим заводом МНС для комбікормових заводів 5 областей 261,4 тонни цеолітового борошна;
- вжито заходи щодо перепрофілювання 18 господарств 5 областей на «м'ясне скотарство» та «репродуктивне свинарство». Для цих господарств закуплено 95 голів великої рогатої худоби м'ясної породи та 172 голови свиноматок.

Також проведено роботи з відновлення (реабілітації) територій Житомирської області, віднесених до зони безумовного (обов'язкового) відселення. З цією метою на площі 26 тис. га проведено комплекс агротехнічних та меліоративних заходів, здійснено заліснення 20,75 га земель з високими рівнями радіоактивного забруднення.

Протягом 2000–2007 років контрзаходи з реабілітації території виконувалися у таких обсягах:

Таблиця 10

Контрзаходи	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Залуження та перезалуження луків і пасовищ, тис. га/тис. грн	3,5 / 1829,0	4,4 / 1810,0	1,5 / 576,6	5,7 / 2360,3	4,0 / 2810,0	3,6 / 2742,0	2,1 / 2113,0	1,3 / 1523,3
Вапнування кислих ґрунтів, тис. га/тис. грн	2,1 / 293,0	3,8 / 335,0	0,06 / 6,7	6,0 / 655,7	6,2 / 840,0	1,8 / 850,0	1,5 / 806,0	0,78 / 382,6
Внесення підвищених доз мінеральних добрив, тис. т / тис. грн	–	–	–	–	/ 473,7	1,0 / 1150,0	0,7 / 1133,0	1,02 / 2667,2
Виробництво та впровадження комбікормів з радіопротекторними домішками, тис. т / тис. грн	1,2 / 960,0	2,5 / 1301,0	0,15 / 110,0	3,9 / 1586,8	1,2 / 805,0	1,8 / 1680,0	1,6 / 1477,0	0,37 / 608,5
Виробництво та впровадження мінерально-сольових брикетів з фероцинами, тис. т / тис. грн	–	–	–	–	–	–	–	0,32 / 880,0

Радіологічними службами міністерств і відомств обстежено понад 4 млн га лісів, з яких 1,5 млн га мають щільність забруднення цезієм-137 понад 1 Кі/км². Внаслідок високої щільності радіоактивного забруднення 157 тис. га лісів виведено з господарського обігу.

Найбільші площі забруднених радіонуклідами лісів знаходяться у Житомирській (60 %), Рівненській (56,2 %), Київській (52,2 %), Волинській (23,6 %) та Чернігівській (21 %) областях. Окремі радіоактивно забруднені лісові масиви виявлені також у Вінницькій, Івано-Франківській, Сумській, Хмельницькій, Черкаській та Чернівецькій областях.

Чорнобильська катастрофа порушила традиційні способи ведення лісогосподарської діяльності. Через радіоактивне забруднення виникла гостра потреба в адаптованих до цих умов технологіях та лісогосподарській техніці, що викликало необхідність проведення додаткових видів робіт.

Небезпечним фактором, який призводить до локального радіоактивного забруднення території та атмосфери, є лісові пожежі. За останні роки вони щороку знищували від 2,8 до 11 тис. га лісів.

У 2007 році на проведення протирадіаційних заходів у лісовому господарстві витрачено 385,0 тис. грн. Влаштовано протипожежні мінералізовані смуги, придбано спецодяг, засоби індивідуального захисту, миючі та дезінфікуючі матеріали.

Крім того, для кваліфікованого виконання завдань з радіологічного захисту населення, постраждалого внаслідок Чорнобильської катастрофи, щороку забезпечується підтримка системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців з питань радіаційного захисту населення в Українському радіологічному навчальному центрі. У 2007 році обсяги фінансування зазначених заходів становили 240,0 тис. грн. Проведено перепідготовку та атестацію 135 осіб.

Видатки, передбачені державним бюджетом на здійснення протирадіаційних заходів у 2007 році, профінансовані повністю на суму 12 743,0 тис. грн.

Характеризуючи радіологічний стан забруднених територій, необхідно зазначити, що він потребує постійної уваги, і у разі припинення запровадження контрзаходів або зменшення їх обсягів, кількість населених пунктів з підвищеним рівнем вмісту радіонуклідів у продуктах харчування за оцінками науковців може збільшитись у декілька разів.

Радіологічна ситуація у «критичних» населених пунктах на сьогодні підтримується щорічними заходами на досягнутому рівні, однак перевищення допустимої дози опромінення населення триває, отже, необхідне вживання більш ефективних і високоартісних довгострокових заходів з реабілітації територій.

Скорочення обсягів фінансування заходів з реабілітації територій, яке відбулося після 2000 року, призвело до того, що щорічний бюджет на зазначені заходи становив у середньому близько 12 млн грн (12,743 млн грн у 2007 році) при мінімальній потребі 20 млн грн.

Такий бюджет дозволяє підтримувати стабільну радіаційну ситуацію на радіоактивно забруднених територіях, проте не вирішує питання докорінного її поліпшення.

Розділ V

ПОВОДЖЕННЯ З РАДІОАКТИВНИМИ ВІДХОДАМИ

Поводження з радіоактивними відходами, особливо зберігання і захоронення, та захист навколишнього середовища від їх негативного впливу є однією з найважливіших проблем сучасності для України, яка має розвинуту атомну енергетику, уранодобувну та переробну промисловість і широко використовує радіоактивні речовини та радіоізотопну продукцію у різних галузях виробництва. Чорнобильська катастрофа ще більше загострила цю проблему.

До компетенції МНС входять такі основні питання, що безпосередньо стосуються поведження з радіоактивними відходами (далі – РАВ) в Україні:

- діяльність з поведження з РАВ, які виникли внаслідок Чорнобильської катастрофи, та РАВ, що утворюються на промислових підприємствах, у наукових і медичних закладах та установах;

- організація та координація заходів, спрямованих на запобігання виникненню та ліквідацію наслідків радіаційних аварій.

Основним завданням 2007 року було виконання заходів, передбачених Комплексною програмою поведження з радіоактивними відходами в Україні на 2002–2005 роки та на період до 2010 року. Зазначена Програма затверджена постановою Кабінету Міністрів від 25 грудня 2002 року № 2015.

Проблема недостатності сховищ може бути розв'язана шляхом будівництва в зоні відчуження комплексу виробництв, призначеного для збирання, транспортування, переробки і захоронення радіоактивних відходів (комплекс «Вектор»).

Комплекс виробництв «Вектор» призначений для захоронення низько- та середньоактивних відходів. Загальна ємкість сховищ першої черги становитиме 500,0 тис. м³, кількість сховищ – 56 од.

Замовником будівництва є ДСП «Техноцентр», підпорядковане МНС.

Будівництво комплексу виробництв «Вектор» у 2007 році відбувалося за затвердженим проектом та Робочою програмою будівництва пускового комплексу I черги комплексу «Вектор», погодженою

з корпорацією «Укрбуд» та затвердженою Міністром з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи.

У 2007 році завершено будівництво (у II кварталі 2008 року планується введення в експлуатацію) пускового комплексу першої черги «Вектор» та відповідної інфраструктури, що дасть змогу забезпечити захоронення радіоактивних відходів низької та середньої активності, які утворилися внаслідок Чорнобильської катастрофи, виведення з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему.

Відповідно до Державного бюджету України на 2007 рік було повністю профінансовано будівництво пускового комплексу «Вектор» в сумі 42 553 тис. грн.

Наприкінці квітня поточного року планується підписання державного акта про прийняття в експлуатацію об'єктів пускового комплексу першої черги комплексу «Вектор».

Слід зазначити, що особливу увагу МНС приділяє готовності систем інфраструктури комплексу «Вектор», яка буде використовуватися також при експлуатації спеціально обладнаного приповерхневого сховища твердих РАВ (СОПСТРВ), що будується на майданчику комплексу «Вектор» у рамках співробітництва з ЄС за програмою ТАСІС щодо створення Промислового комплексу з поводження з твердими радіоактивними відходами (Лот-3 ПКПТРВ), які утворюються при виведенні з експлуатації Чорнобильської АЕС.

У 2007 році продовжувався моніторинг радіаційного і технічного стану пунктів тимчасової локалізації відходів дезактивації, які знаходяться за межами зони відчуження ЧАЕС на території Житомирської, Київської та Чернігівської областей.

Ці роботи виконувалися Централізованою службою експлуатації пунктів локалізації РАВ та відходів дезактивації при Київському державному міжобласному спецкомбінаті УкрДО «Радон». У 2007 році обстежено 54 об'єкти.

Актуальним питанням є удосконалення нормативної та законодавчої бази у сфері поводження з РАВ.

МНС як орган державного управління у сфері поводження з радіоактивними відходами забезпечує реалізацію державної політики у сфері поводження з радіоактивними відходами, в тому числі й тих, що утворилися внаслідок Чорнобильської катастрофи. Відповідно до Закону України «Про поводження з радіоактивними відходами» Міністерство розробило проект Закону України «Про Загальнодержавну цільову екологічну програму поводження з радіоактивними відходами», який схвалено на засіданні Кабінету Міністрів і подано до Верховної Ради України. Виконання заходів програми дозволить досягти високого рівня ядерної та радіаційної безпеки завдяки:

- створенню єдиної системи поводження з радіоактивними відходами;
- впровадженню єдиної технічної політики щодо поводження з радіоактивними відходами та їх фізичного захисту;
- зменшенню ризиків потрапляння радіоактивних відходів у неконтрольований обіг.

Із метою фінансування Загальнодержавної програми та зменшення навантаження на Державний бюджет України Міністерство розробило законопроект щодо формування Фонду поводження з радіоактивними відходами. Законопроект схвалено на засіданні Уряду та подано до Верховної Ради України.

На виконання стратегічних напрямів і завдань, визначених Енергетичною стратегією України до 2030 року, МНС розробляє Національну стратегію поводження з радіоактивними відходами України. Зазначена стратегія враховує досвід, накопичений у сфері поводження з радіоактивними відходами в Україні, Російській Федерації, країнах Євросоюзу, та повністю відповідає принципам і вимогам Європейського законодавства і рекомендаціям міжнародних організацій, МАГАТЕ, Євроатом тощо.

Розділ VI

ЛІКВІДАЦІЯ НАСЛІДКІВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ У ЗОНІ ВІДЧУЖЕННЯ І ВІДСЕЛЕНІЙ ЧАСТИНИ ЗОНИ БЕЗУМОВНОГО (ОБОВ'ЯЗКОВОГО) ВІДСЕЛЕННЯ

Зона відчуження і відселена частина зони безумовного (обов'язкового) відселення (далі — зона відчуження) — це територія підвищеної техногенної небезпеки, яка останні 22 роки є частково контрольованим джерелом радіаційного забруднення басейну р. Дніпро та прилеглих територій. Відповідно до статей 2 та 3 Закону України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» зону відчуження визначено як територію, з якої у 1986 році та в наступні роки проведено евакуацію або відселення населення, та землі якої виведені із народногосподарського користування. Землі зони відчуження віднесені до категорії радіаційно небезпечних та передані в управління державному департаменту — Адміністрації зони відчуження і зони безумовного (обов'язкового) відселення МНС. Нині територія зони відчуження становить 259,8 тис. га, у тому числі у межах Київської області — 259,4 тис. га, Житомирської — 396 га. Тут знаходиться 94 колишніх населених пункти, у тому числі два міста — Прип'ять та Чорнобиль. На цій території лісами зайнято близько 140,0 тис. га, а також протікають річки Прип'ять, Уж, Брагинка, Ілля та інші, які стали основними шляхами виносу радіонуклідів за межі зони відчуження.

Особливість зони відчуження полягає в тому, що у 1986–1987 роках на її території створені і перебувають під контролем 9 пунктів тимчасової локалізації радіоактивних відходів (ПТЛРВ) і 3 пункти захоронення радіоактивних відходів (ПЗРВ) із загальним обсягом РАВ – 1,917 млн м³, сумарна активність яких становить близько 7,23Е + 15 Бк.

Нині на території зони відчуження загальний обсяг різноманітних накопичень РАВ (техніка, будівельні конструкції, металоконструкції, та інше) становить близько 2,8 млн м³, не враховуючи об'єкта «Укриття».

Крім того, на території зони відчуження знаходиться значна кількість радіоактивно забруднених земель, у яких депонована основна частина аварійного радіоактивного викиду. Ці радіаційно небезпечні об'єкти (географічне положення зони у верхній частині водозбірного басейну р. Дніпро) створюють реальну та потенційну небезпеку для інших територій і населення, яке використовує дніпровську воду (близько 30 млн осіб). У зв'язку з цим актуальним завданням є виявлення, обстеження, інвентаризація та облік місць розташування радіоактивних відходів у зоні відчуження, вивчення характеристик радіоактивного забруднення тощо.

Заходи з ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, їх довгострокове планування визначені відповідно до пріоритетних завдань, а саме:

- моніторинг радіаційного стану навколишнього середовища та забезпечення радіаційної безпеки;
- комплекс робіт з поводження з РАВ (локалізація, транспортування, дезактивація, захоронення), експлуатація сховищ РАВ, ліквідація несанкціонованих звалищ тощо;
- водоохоронні заходи щодо забезпечення мінімізації виносу радіонуклідів водними шляхами у р. Прип'ять та Київське водосховище;
- спеціалізовані лісогосподарські та протипожежні заходи;
- еколого-економічна реабілітація радіаційно забруднених територій;
- підтримка території у належному санітарному стані, експлуатація інженерних мереж та об'єктів.

Пріоритети та обов'язкові заходи передбачені законодавством, загальнодержавними й національними програмами, відповідними урядовими і міжвідомчими документами та рішеннями.

Про стан та перспективи розвитку господарського комплексу зон відчуження і безумовного (обов'язкового) відселення, зокрема щодо забезпечення бар'єрних функцій стосовно обмеження поширення радіонуклідів за її межі, поводження з радіоактивними відходами та захоронення населених пунктів, з яких відселено громадян.

Через 22 роки після аварії на Чорнобильській АЕС виконання заходів з ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи в зоні відчуження

залишається актуальним. Для їх здійснення утворений спеціалізований багатогалузевий виробничий комплекс, підпорядкований МНС. До його складу входять 9 державних підприємств, з чисельністю працюючих 2 700 осіб. Фінансування заходів у зоні відчуження здійснюється за рахунок коштів державного бюджету.

Основні завдання виробничого комплексу зони відчуження, які забезпечують бар'єрну функцію, визначені законодавством та передбачають:

- запобігання виносу радіонуклідів за межі зони відчуження водним, повітряним та техногенним шляхами;
- безпечну експлуатацію радіаційно небезпечних об'єктів, їх фізичний захист,
- поводження з радіоактивними відходами (збирання, сортування, перевезення, дезактивація, захоронення);
- проведення моніторингу довкілля, інформування населення про радіаційний стан;
- підтримку території у належному санітарному та пожежобезпечному стані;
- експлуатацію інженерних мереж та об'єктів;
- забезпечення правового режиму території тощо.

Ефективне забезпечення бар'єрної функції зони відчуження можливе за умов:

- забезпечення підприємств-виконавців сучасною технікою, застосування відповідних технологій, приладів, матеріалів;
- забезпечення кваліфікованими кадрами, створення системи їх навчання, перепідготовки і підвищення кваліфікації;
- забезпечення належної заробітної плати, ефективної системи стимулювання з урахуванням специфіки роботи в особливо шкідливих умовах зони відчуження.

На жаль, слід констатувати:

- технічний парк виробничої бази підприємств зони відчуження зношений і потребує суттєвого оновлення. Тільки останні два роки у бюджетних призначеннях, спрямованих на здійснення заходів у зоні відчуження, передбачені видатки на придбання нової техніки в обсязі 2,75 млн грн щорічно;

– заробітна плата працівників зони відчуження не має стимулюючого значення. Спостерігається відтік кваліфікованих працівників із підприємств зони відчуження, ускладнене залучення молодих спеціалістів. За таких умов підприємства зони відчуження стали місцем працевлаштування, головним чином, жителів смт Іванків і навколишніх сіл.

Окремою проблемою є капітальне будівництво, реновація та капітальний ремонт спеціалізованих об'єктів і мереж інфраструктури зони відчуження. Капіталовкладення необхідні, перш за все, на забезпечення фізичного захисту радіаційно та ядерно небезпечних об'єктів

(добудова огорожі за периметром зони відчуження, створення систем сигналізації та спостереження), розширення пункту захоронення радіаційних відходів «Буряківка» (заповненого вже на 90 %), реконструкцію залізниці (ст. Вільча — ст. Янів), якою планується перевезення вантажів, необхідних для забезпечення робіт щодо виведення з експлуатації Чорнобильської АЕС, та інших важливих об'єктів зони відчуження.

Для виконання основних завдань виробничого комплексу зони відчуження, що забезпечує бар'єрну функцію, і створення надійної системи поводження з радіоактивними відходами в Україні необхідно:

- збільшити капітальні видатки на оновлення основних фондів, капітальне будівництво та капітальний ремонт об'єктів, забезпечення надійного фізичного захисту радіаційно та ядерно небезпечних об'єктів;

- переглянути систему оплати праці державних підприємств зони відчуження, систему матеріального заохочення їх працівників;

- вирішити на державному рівні питання щодо стимулювання за роботу на радіоактивно забруднених територіях;

- сприяти швидкому прийняттю Верховною Радою України законопроектів «Про Загальнодержавну цільову екологічну програму поводження з радіоактивними відходами» та «Про внесення змін до деяких законів України щодо поводження з радіоактивними відходами»;

- забезпечити у повному обсязі фінансування робіт із будівництва комплексу виробництв «Вектор», прискорити початок будівництва другої черги цього комплексу.

Використання території зони відчуження для експлуатації вже існуючих та створення нових виробництв щодо поводження з радіоактивними та іншими техногенними відходами передбачає:

- експлуатацію пунктів захоронення, контроль та підтримку належного стану пунктів тимчасової локалізації радіоактивних відходів;

- будівництво та подальшу експлуатацію сховищ комплексу «Вектор» як першої черги Центру переробки та захоронення низько- і середньоактивних РАВ зони відчуження;

- створення вищезазначеного Центру як єдиного в Україні щодо поводження з низько- і середньоактивними РАВ;

- створення централізованого сховища для зберігання відпрацьованого ядерного палива Південно-Української, Рівненської та Хмельницької АЕС (після відповідних досліджень та внесення змін до чинного законодавства), відповідно до попередніх оцінок тимчасового сховища;

- створення центрального геологічного сховища РАВ у глибоких геологічних формаціях з метою постійного зберігання чи захоронення довгоіснуючих високо- і середньоактивних РАВ.

Про хід реалізації міжнародних проектів щодо зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему.

Для забезпечення робіт зі зняття з експлуатації енергоблоків Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему на сьогодні реалізуються чотири основні великі міжнародні проекти:

1) План здійснення заходів на об'єкті «Укриття» (ПЗУ або SIP):

- будівництво сховища відпрацьованого ядерного палива (СВЯП-2). Має завершитися у 2013 році (фінансується з Рахунку ядерної безпеки);
- будівництво заводу з переробки рідких радіоактивних відходів (ЗПРРВ), що має завершитися у 2009 році (фінансується з Рахунку ядерної безпеки);
- будівництво промислового комплексу з переробки твердих радіоактивних відходів (ПКПРТВ) (фінансує Європейська Комісія).

2) План здійснення заходів щодо перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему та будівництво нового безпечного конфайнменту.

3) План здійснення заходів, розроблений відповідно до підписаного 20 грудня 1995 року Меморандуму про взаєморозуміння між Урядом України і Урядами країн «Великої Сімки» та Комісією Європейського Співтовариства про закриття Чорнобильської АЕС, що передбачає три фази заходів щодо перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему:

Фаза 1: Стабілізація та інші короткострокові заходи.

Фаза 2: Підготовка до перетворення на екологічно безпечний стан.

Фаза 3: Перетворення на екологічно безпечний стан.

У рамках Плану здійснення заходів реалізуються заходи перших двох фаз, у результаті яких Україна отримає нову локалізуючу оболонку (новий безпечний конфайнмент) з терміном експлуатації не менше 100 років. Це дозволить у подальшому розпочати Фазу 3, а саме: демонтаж нестабільних конструкцій, розв'язання проблеми поводження з паливовмісними матеріалами та радіоактивними відходами об'єкта «Укриття».

Окрім будівництва нового безпечного конфайнменту, План здійснення заходів передбачає виконання 22 завдань та більше 200 заходів щодо підвищення безпеки та надійності конструкцій існуючого об'єкта «Укриття». Більшість з них уже виконано:

- введено в експлуатацію санпропускник на 1430 місць, малу будівельну базу, водозабірні свердловини, центр підготовки персоналу, реабілітаційний центр, аналітичний центр, їдальню, дільницю дезактивації дрібного устаткування;

- виконано вісім стабілізаційних заходів, завдяки яким істотно поліпшено стабільність об'єкта «Укриття»;

– модернізовано і розширено наявну систему пилопригнічення об'єкта «Укриття» з використанням нових складових з підвищеним вмістом сухого залишку, що дозволило створити міцне плівкове покриття, яке запобігає пилоутворенню;

– майже завершено роботи за проектом зовнішніх інженерних мереж, розпочалося проектування нової вентиляційної труби 3 і 4 блоків замість існуючої, яку буде демонтовано при будівництві нового безпечного конфайнменту (НБК).

Ведеться підготовка будівельного майданчика для монтажу НБК та інші роботи за планом.

Паралельно з проектуванням та будівництвом першого пускового комплексу нового безпечного конфайнменту розробляється робочий проект другого пускового комплексу – «Інфраструктура демонтажних робіт», розробка якого має завершитися у I кварталі 2009 року. У подальшому до кінця 2011 року постачатиметься першочергове устаткування та виконуватимуться підготовчі роботи для демонтажу деяких конструкцій існуючого об'єкта. Після завершення НБК протягом трьох років мають бути проведені роботи з раннього демонтажу.

Щодо питання поводження з паливовмісними матеріалами та іншими високоактивними відходами з об'єкта «Укриття» (Фаза 3), то проблема є досить складною. На сьогодні опрацьовано лише концептуальні рішення й попередні оцінки коштів та часу, необхідних для її вирішення. Розв'язання цієї проблеми безпосередньо пов'язане зі створенням в Україні геологічного сховища високоактивних відходів, яке планується завершити до 2035 року. Водночас, уже сьогодні необхідно розпочати вирішення питань, пов'язаних з деградацією паливовмісних матеріалів та рідких РАВ об'єкта. З цією метою та на виконання Указу Президента України від 29 листопада 2007 року № 1167 МНС спільно з НАН України у березні поточного року затверджено Програму робіт Інституту проблем безпеки АЕС з реалізації заходів щодо перетворення об'єкта «Укриття».

Будівництво сховища відпрацьованого ядерного палива (СВЯП-2)

На ЧАЕС існує необхідність у зберіганні відпрацьованого ядерного палива та відпрацьованих додаткових поглиначів, які на цей час зберігаються у сховищі відпрацьованого ядерного палива СВЯП-1. Це є сховище мокрого типу (відпрацьоване паливо зберігається у воді), що не призначене для тривалого зберігання палива. Будівництво СВЯП-2 дозволить розв'язати проблему тривалого (протягом 100 років) зберігання відпрацьованого ядерного палива ЧАЕС.

17 вересня 2007 року було укладено відповідний контракт з компанією «Holtec International». Передбачається, що завершення проекту відбуватиметься у 2 етапи. На першому етапі, який триватиме

близько двох років і коштуватиме 30,124 млн євро, буде розроблено проектну документацію, яку буде узгоджено та затверджено відповідно до чинного законодавства України, визначено обсяги та вартість самих робіт із завершення будівництва, що виконуватимуться на другому етапі. За оцінками, вартість усього проекту може становити 200 млн євро і буде уточнена протягом першого етапу робіт.

Підрядник відповідно до графіка виконання робіт уже розробив та передав на розгляд Замовнику з подальшим їх узгодженням з регулятором проектні документи, включаючи план забезпечення якості проекту, проектні основи СВЯП-2, початкову редакцію концептуального рішення з модифікації тощо. На сьогодні триває розробка проектною документації згідно з контрактним графіком.

Завод з переробки рідких радіоактивних відходів (ЗПРРВ)

18 липня 2007 року Асамблея країн-донорів РЯБ прийняла рішення про завершення будівництва із залученням українських підрядників і виділила для цього фіксовану суму коштів у розмірі близько 7 млн євро. Згідно з розробленою Стратегією завершення ЗПРРВ всі роботи, необхідні для завершення проекту, поділено на 4 пакети:

«А» — проектування та обґрунтування безпеки;

«В» — закупівля, монтаж, налагодження, випробування обладнання і заводу в цілому;

«С» — забезпечення роботи автоматизованих систем управління технологічними процесами;

«D» — експертно-консультаційні послуги.

На теперішній час тривають процедури із проведення тендерів і укладання відповідних контрактів за пакетами, відповідно до узгодженого графіка.

Промисловий комплекс поводження з твердими радіоактивними відходами (ПКПТРВ)

Темпи виконання робіт за проектом були недостатніми і призвели до зриву початково встановлених термінів. У зв'язку із затримкою робіт до Підрядника з боку Замовника за узгодженням з Єврокомісією у 2007 році були застосовані штрафні санкції (застосовано механізм утримання заздалегідь оцінених збитків у розмірі 4,7 млн євро). Окрім того, з метою посилення ролі Замовника в управлінні проектом за ініціативою ДСП ЧАЕС та МНС повноваження представника Замовника, які делегувалися раніше групі координації проекту (іноземний консультант), були анульовані. У результаті переговорів між усіма заінтересованими сторонами було укладено зміни № 4 до контракту.

Виконання робіт після цього значно пришвидшилося, і до кінця 2007 року практично були завершені усі будівельні роботи. Змонтовано

значну частину обладнання, допоміжні системи життєзабезпечення. На об'єктах ведуться роботи з приймання систем та обладнання після монтажу.

Неврегульовані в рамках зміни № 4 питання щодо подальшого фінансування і порядку виконання робіт за системою припливної вентиляції тимчасового сховища НСА-ДІВ і ВАВ та «гарячих» випробувань Лотів 1, 2 відображені в окремому Меморандумі, підписаному Європейською Комісією, МНС, ДСП ЧАЕС і Підрядником.

Одночасно, є одне проблемне питання, яке може негативно вплинути на проект. Мінекономіки уже надано довідки-звільнення від оподаткування товарів, робіт, послуг за проектом на обсяг укладеного контракту і подальшу видачу довідок-звільнень припинено. Водночас за проектом надходить обладнання, яке зберігається на складі ЧАЕС під митним контролем. Такого обладнання уже надійшло на суму майже 0,6 млн євро. Терміни, передбачені для розмитнення, у тому числі й ті, які мала право продовжити Чернігівська митниця, спливають. Замовник з Підрядником та субпідрядниками виконують звірку сум звільнень від оподаткування з фактичними обсягами, але для цього ще необхідний час. З цього приводу МНС звернулося з проханням до Держмитслужби продовжити ще на 3 місяці термін розмитнення обладнання.

Розділ VII

НАУКОВИЙ СУПРОВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОБІТ ЩОДО ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

Наукове забезпечення робіт та створення інформаційних систем щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи здійснювалося за напрямками:

- наукове забезпечення робіт (заходів) щодо мінімізації наслідків Чорнобильської катастрофи;
- створення систем інформації;
- збереження етнокультурної спадщини.

За напрямом «Наукове забезпечення робіт» проводилися розробки соціально-економічних нормативів відродження і розвитку постраждалих громад і територій, реабілітації забруднених земель, наукового супроводу робіт щодо поводження з РАВ та створення системи комплексного моніторингу зони відчуження, удосконалення законодавчої та нормативної бази для забезпечення більш ефективного соціального захисту населення, удосконалення методів діагностики і лікування різних груп постраждалого населення у віддалений післяаварійний період.

Показниками ефективності проведених робіт є:

- впровадження методичних рекомендацій та нормативів щодо безпечного ведення господарської діяльності на радіоактивно забруднених територіях;

- впровадження програмних заходів щодо відновлення інфраструктури потерпілих районів і реабілітації земель та створення соціально-економічних нормативів розвитку постраждалих громад і територій;

- впровадження та вдосконалення комплексної системи моніторингу щодо поводження з РАВ;

- забезпечення більш ефективного соціального захисту постраждалого населення шляхом удосконалення законодавчої та нормативної бази;

- удосконалення методів діагностики та лікування постраждалого населення, тобто підвищення рівня медичного обслуговування різних груп постраждалого населення у віддалений післяаварійний період.

Другий напрям робіт – «Створення систем інформації» спрямовано на інформаційне забезпечення прийняття науково обґрунтованих управлінських рішень та на виконання всіх напрямів робіт з мінімізації наслідків Чорнобильської катастрофи.

Проведення робіт за напрямом «Збереження етнокультурної спадщини» було спрямовано на дослідження та виявлення об'єктів матеріальної і духовної культури постраждалих територій Українського Полісся, опрацювання та збереження зібраних музейно-архівних фондів, проведення археологічних досліджень середньовічного м. Чорнобиля, а також впровадження результатів пошуково-рятувальних досліджень (проведених історико-етнокультурних експедицій) в науковий та загальнокультурний обіг.

За цим напрямом розроблено програмний документ «Концептуальні засади врятування і збереження етнокультурної спадщини територій Українського Полісся, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи».

Розділ VIII

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЩОДО ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

Вирішуючи складні завдання мінімізації наслідків Чорнобильської катастрофи, ми покладаємося передусім на сили і можливості нашої держави, але з радістю сприймаємо підтримку з боку міжнародного співтовариства.

Міністерство має успішний досвід співпраці з міжнародними організаціями щодо соціально-економічного відродження та реабілітації постраждалих територій із Європейською Комісією, ПРООН, МАГАТЕ.

Починаючи з 2002 року МНС спільно з ПРООН в Україні успішно реалізує Чорнобильську програму відродження (ЧПВР), впровадження якої дозволяє вирішувати цілий ряд проблем. Завдяки партнерству з міжнародними, державними та неурядовими організаціями, науковими установами і приватним бізнесом ЧПВР надає підтримку громадам у реалізації їхніх ініціатив з економічного, соціального розвитку та відродження довкілля.

Провідну роль у реалізації проектів цієї програми відіграють центри соціально-психологічної реабілітації населення та його інформування з питань подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, створені МНС спільно з ООН.

Також значним внеском у розв'язання складного комплексу чорнобильських проблем є організація спільних міжнародних досліджень і проектів між Європейською Комісією і Урядом України. Результати цієї роботи були впроваджені в дослідних установах та враховані при плануванні й проведенні контрзаходів на забруднених територіях.

Міністерством з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи разом з Європейською Комісією поновлено співпрацю щодо подолання наслідків найбільшої в історії людства ядерної катастрофи та підтримки трьох проектів для впровадження їх у Рівненській області:

- щодо зниження перинатальних і репродуктивних утрат у постраждалій внаслідок Чорнобильської катастрофи області за рахунок створення сучасного перинатального центру;

- щодо покращення здоров'я та якості життя немовлят та жінок шляхом створення телекомунікаційних центрів на базі шести центральних районних лікарень, лікувально-діагностичного центру, обласної дитячої лікарні та пологового будинку № 1 у Рівненській області;

- щодо соціально-економічного розвитку забруднених у результаті Чорнобильської катастрофи сільських регіонів області.

Метою проектів з медичного напрямку є зменшення перинатальної захворюваності та смертності, профілактика захворювань репродуктивної системи, покращення якості надання медичної допомоги вагітним жінкам, породіллям та немовлятам; підвищення загального рівня освіченості населення з питань планування сім'ї та здорового способу життя.

Створення сучасного перинатального центру дозволить значно покращити якість надання медичної допомоги населенню регіону постійної дії низькодозованого опромінення та інших шкідливих факторів. Це також дасть змогу підвищити кваліфікацію медичного персоналу та впроваджувати сучасні діагностичні і лікувальні технології. У рамках цього проекту планується оснащення Пологового будинку № 1 у м. Рівному необхідним медичним обладнанням, організація

навчання та підвищення кваліфікації фахівців, впровадити програми навчання молодих сімейних пар та вагітних жінок, а також розробка і друк інформаційних та методичних матеріалів для поширення здобутого досвіду.

У результаті створення телекомунікаційних центрів очікується поліпшення діагностики, профілактики і лікування хвороб репродуктивної системи, діагностики та профілактики вроджених вад розвитку і спадкової патології, зниження показників перинатальної і малюкової смертності, дитячої інвалідності.

Третій проект має на меті покращення якості життя сільських жителів у постраждалих від Чорнобильської катастрофи регіонах шляхом послідовного створення умов для їх соціально-економічного відродження через використання існуючих та нарощування виробничих потужностей з вирощування, збору, переробки, зберігання і реалізації дарів лісу, плодово-ягідної та овочевої продукції.

Втілення цього проекту дозволить:

- створити умови для вирощування на базі підсобних господарств плодово-ягідної та овочевої продукції;
- забезпечити навчання та надання технічної, сільськогосподарської, радіологічної, маркетингової та фінансової допомоги жителям постраждалих районів – учасників проекту;
- відволікти (відтягнути) сільське населення від традиційного збирання радіоактивно забруднених дарів лісу шляхом стимулювання до створення приватних підсобних господарств;
- збільшити бюджети місцевих громад для їх подальшого соціально-економічного розвитку через стимулювання приватних підсобних господарств та забезпечення виробничих потужностей з переробки плодово-ягідної та овочевої продукції.

Впровадження цих проектів сприятиме підвищенню якості життя та покращенню здоров'я населення найбільш забрудненого регіону.

У рамках співробітництва з МАГАТЕ фахівці МНС беруть участь у виконанні міжнародного проекту з розробки стратегії довгострокових заходів щодо реабілітації радіоактивно забруднених територій та протирадіаційного захисту населення, яке проживає на цих територіях (RER 3004).

Проект розпочато у 2007 році на прохання трьох найбільш постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи країн: України, Російської Федерації та Республіки Білорусь, з метою гармонізації національних підходів до реабілітації населення, постраждалого внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС.

У рамках проекту передбачено співпрацю трьох Міністерств з питань надзвичайних ситуацій – України, Російської Федерації та Республіки Білорусь – у сфері використання сучасних технологій для інформування населення про наслідки Чорнобильської катастрофи.

Так, було заплановано і на початку березня 2008 року розпочато проведення Інтернет-конференції «Чорнобиль: як це було, є і буде», присвяченої 22-м роковинам Чорнобильської катастрофи, за участю міжнародних експертів та представників МНС України, Російської Федерації та Республіки Білорусь. Планується проведення спільно з МАГАТЕ спеціального курсу для фахівців, які працюють у сфері інформування населення, з метою їх ознайомлення із сучасними методами підготовки інформації, новітніми науковими дослідженнями та їх результатами у сфері впливу Чорнобильської катастрофи на людину та довкілля.

Координацію міжнародних проектів в Україні здійснює також представництво ООН з Чорнобильської програми відродження та розвитку (ЧПВР).

В Україні ПРООН реалізує свою діяльність через Чорнобильську програму відродження та розвитку, що виконується з 2003 року у співробітництві та при координації з боку МНС України.

Головною метою впровадження ЧПВР є сприяння процесам відродження та розвитку територій, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Серед національних партнерів ЧПВР також профільні комітети Верховної Ради України, обласні та районні державні адміністрації, сільські ради, організації громад, наукові установи і неурядові організації, що діють на постраждалих територіях.

У 2007 році діяльність ЧПВР впроваджується у 17 найбільш постраждалих районах чотирьох областей України — Бородянському, Іванківському, Києво-Святошинському, Макарівському, Поліському (Київська обл.); Брусилівському, Ємільчинському, Коростенському, Лугинському, Овруцькому, Олевському, Народицькому (Житомирська обл.); Чернігівському, Ріпкинському (Чернігівська обл.); Дубровицькому, Зарічненському та Рокитнівському (Рівненська обл.).

Основними напрямками діяльності ЧПВР визначено:

- розвиток самоврядування громад для відродження чорнобильських територій;
- економічне та екологічне відродження регіонів, що постраждали в результаті аварії на ЧАЕС;
- інформаційне забезпечення населення регіонів, що постраждали в результаті аварії на ЧАЕС;
- відродження через стратегічне реформування.

Протягом 2004–2007 років на території зазначених районів створено та діють 270 організацій громад (ОГ) у 192 селах (понад 20 тис. членів), які вирішують конкретні проблеми відродження та розвитку сіл: відбудова шкіл, лазень, фельдшерсько-акушерських пунктів (ФАП) та амбулаторій, створення молодіжних та громадських центрів, ринків, сервісних центрів, очищення парків, реалізація

проектів газифікації та водозабезпечення. Громадами втілено понад 180 проектів відродження та розвитку на загальну суму більше 16 млн грн (із них понад 5 млн грн – внесок ЧПВР). У 2007 році на конкурсній основі затверджено 16 проектів громад на загальну суму понад 1,5 млн грн.

За сприяння програми було створено та фінансово підтримано п'ять агенцій місцевого економічного розвитку в трьох районах Житомирської області та у двох районах Київської області з метою розвитку малого та середнього підприємництва, створення інвестиційно сприятливого клімату в регіоні, підтримки співробітництва між владою та бізнесом щодо стійкого економічного розвитку регіону.

Триває робота із розбудови молодіжних центрів у постраждалих регіонах та їх оснащення комп'ютерною технікою. У співпраці з центрами соціально-психологічної реабілітації населення та його інформування з питань подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, підпорядкованими МНС і облдержадміністраціям, проведено ряд тренінгів для лідерів молодіжних центрів.

З метою підвищення рівня інформативної та освітньої обізнаності населення розробляються і розповсюджуються через місцеві установи та ЗМІ інформаційні матеріали щодо безпечного проживання на забрудненій території, а також проводяться семінари для медпрацівників та вчителів.

МНС та Чорнобильська АЕС здійснюють активне міжнародне співробітництво щодо виведення з експлуатації енергоблоків станції, перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему, поводження з радіоактивними відходами. Питання міжнародного співробітництва з цих питань висвітлені у відповідних розділах.

Розділ IX

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ У СФЕРІ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ НА 2008 РІК:

1. Забезпечити вдосконалення нормативно-правової бази у сфері подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, у тому числі прийняти закони України:

«Про внесення змін до Закону України «Про Загальнодержавну програму подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006–2010 роки»;

«Про Загальнодержавну цільову екологічну програму поводження з радіоактивними відходами» та «Про внесення змін до деяких законів України щодо поводження з радіоактивними відходами» в частині створення Фонду поводження з РАВ;

«Про Загальнодержавну програму зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему».

2. Продовжити проведення цілеспрямованих профілактичних, лікувальних і реабілітаційних заходів для покращення стану здоров'я населення, яке постраждало внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, зниження інвалідності та смертності.

3. Забезпечити надання висококваліфікованої та ефективної медичної і соціально-психологічної допомоги постраждалим.

4. Посилити контроль за станом здоров'я дітей, народжених від учасників ліквідації аварії на ЧАЕС, і дітей, які проживають на радіоактивно забруднених територіях.

5. Продовжити моніторинг медичних та демографічних наслідків, враховуючи очікуване збереження тенденцій до збільшення захворюваності за багатьма класами хвороб, які зумовлюють високий рівень інвалідності та смертності.

6. Покращити медико-санітарну та матеріально-технічну базу спеціалізованих лікувальних закладів, що постійно надають медичну допомогу постраждалим громадянам.

7. Забезпечити проведення заходів, спрямованих на подальше удосконалення функціонування Державного реєстру України осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

8. Провести дозиметричну паспортизацію 2163 населених пунктів 12 забруднених областей України та здійснити оцінку колективної дози опромінення населення, що дасть змогу планувати надалі конкретні протирадіаційні заходи.

9. Посилити координацію робіт з реабілітації, що проводяться на радіоактивно забруднених територіях 5 областей (Волинської, Житомирської, Київської, Рівненської та Чернігівської); вжити заходи, спрямованих на зменшення вмісту радіонуклідів у сільськогосподарській та лісовій продукції, і за рахунок цього досягти зменшення колективної дози опромінення населення.

10. Забезпечити цільове й ефективне використання бюджетних коштів у обсязі 69 млн грн для забезпеченням житлом громадян, які відселяються із зони безумовного (обов'язкового) відселення; для поліпшення житлових умов інвалідів, сімей з дітьми, які стали інвалідами внаслідок Чорнобильської катастрофи.

11. Продовжити роботу щодо залучення допомоги з боку Європейської Комісії з метою створення сучасної структури поведження з РАВ чорнобильського походження.

12. Продовжити будівництво та введення в експлуатацію об'єктів першої черги комплексу виробництв «Вектор» для захоронення РАВ, що утворилися внаслідок Чорнобильської катастрофи.

13. Для забезпечення бар'єрної функції зони відчуження і створення надійної системи поводження з радіоактивними відходами необхідно:

– при прийнятті державного бюджету враховувати необхідність збільшення капітальних видатків на оновлення основних фондів, капітальне будівництво та капітальний ремонт об'єктів, забезпечення надійного фізичного захисту радіаційно та ядерно небезпечних об'єктів;

– переглянути систему оплати праці та матеріального заохочення працівників державних підприємств зони відчуження, враховуючи наближення рівнів заробітної плати на всіх етапах технологічного ланцюга робіт з ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи.

14. Всебічно сприяти повномасштабному виконанню міжнародних проектів з перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему та виведення з експлуатації енергоблоків Чорнобильської АЕС.

АКАДЕМІЯ МЕДИЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
НАУКОВИЙ ЦЕНТР РАДІАЦІЙНОЇ МЕДИЦИНИ

ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВІ МАТЕРІАЛИ
ЩОДО МЕДИКО-СОЦІАЛЬНИХ АСПЕКТІВ
НАСЛІДКІВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

станом на 07.05.2008 року

Чорнобильська аварія залишається безпрецедентною за дією радіоактивних речовин на населення, в т. ч. на учасників ліквідації її наслідків, мешканців радіоактивно забруднених територій.

За обсягом екологічної шкоди, заподіяної Україні (12 областей, 73 адміністративних райони, 8 міст обласного підпорядкування і 2163 населених пункти, що віднесені до радіоактивно забруднених територій), впливом на здоров'я і через 22 роки Чорнобиль залишається загаломнаціональною радіаційною екологічною катастрофою.

Розділ 1

**МЕДИКО-ДЕМОГРАФІЧНІ НАСЛІДКИ
ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ В УКРАЇНІ**

Дані щодо стану радіоекологічної ситуації на радіоактивно забруднених територіях, потреби в соціальному захисті й погіршення стану здоров'я постраждалих свідчать, що наслідки Чорнобильської катастрофи за 22 роки в Україні не ліквідовано. У 2006 р. 2163 населених пункти, віднесених до радіоактивно забруднених за рівнями паспортних доз, розподілялися так: від 0,5 до 1 мЗв — 285, від 1 до 5 мЗв — 68, більше 5 мЗв — 1, менше 0,5 мЗв — 1613. Тобто з понад 1000 населених

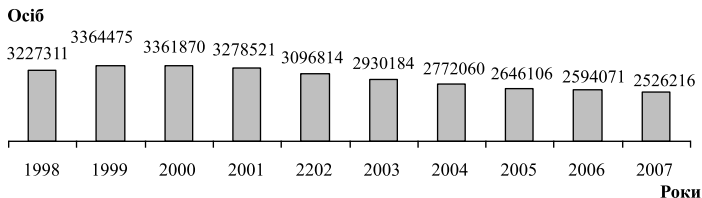

Рис 1. Чисельність громадян України, які мають статус постраждалих у 1998–2007 рр., осіб, на початок року

Джерело: дані Державного комітету статистики України.

Рис. 2. Чисельність постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи дітей у 2005–2007 рр., осіб, на початок року

Джерело: дані Державного комітету статистики України.

пунктів може бути знято статус радіоактивно забруднених, проте законодавчо це питання не вирішено.

Як свідчать дані рис. 1, із віддаленням від часу аварії чисельність громадян країни, віднесених до постраждалих внаслідок катастрофи, зменшується, і станом на початок 2007 р. їх ще було 2 526 216 осіб. Подібна тенденція спостерігається і стосовно кількості постраждалих дітей, яких на 2007 р. усього в країні було 589 455, із них на радіоактивно забрудненій території проживало 440 018 (рис. 2).

Таблиця 1

Чисельність населення, яке проживає на території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, станом на 1 січня 2007 р., осіб

Зони забруднення	Усього, осіб	З них діти у віці	
		0–14 років	у т. ч. до 1 року
Усе населення, яке проживає на території радіоактивного забруднення	2 184 362	381 008	25 496
Зона відчуження	155	–	–
з них у Київській області	155	–	–
Зона безумовного (обов'язкового) відселення	4436	982	64
з них у Житомирській області	3757	762	49
у т. ч. у Народицькому районі	3271	687	43
Зона гарантованого (добровільного) відселення	615 688	133 500	9290
Зона посиленого радіоекологічного контролю	1 564 083	246 526	16 142

Джерело: дані Державного комітету статистики України.

Наведені в табл. 1 дані свідчать, що станом на 1 січня 2007 р. у зонах радіоактивного забруднення ще мешкає 2 184 362 жителя. У їх числі 381 008 дітей у віці до 14 років, серед яких 25 496 малюків. Ця чисельність свідчить, що за 22 роки держава не спромоглася переселити в чисті місцевості жителів із зон відчуження й безумовного (обов'язкового)

відселення, де нині досі мешкає 4591 особа, серед яких майже 1000 дітей. 85 % із числа не переселених із зони безумовного (обов'язкового) відселення припадає на Народицький район, який є найбільш радіоактивно забрудненим у країні. Переважна кількість постраждалих мешкає в зонах гарантованого (добровільного) відселення (615 688 осіб) й посиленого радіоекологічного контролю (1 564 883 особи). Всі ці постраждали різною мірою протягом 22 років поспіль піддаються хронічному опроміненню і потребують протирадіаційного, соціального й медичного захисту, обсяг якого в останні роки постійно зменшується.

Негативним з точки зору можливого додаткового впливу на здоров'я є проживання на радіоактивно забрудненій території великої кількості постраждалих, віднесених до різних категорій. Станом на 1 січня 2007 р. у їх числі є:

- 40 095 ліквідаторів аварії, серед яких 7987 осіб категорії 1, тобто інвалідів, захворювання яких пов'язане з наслідками Чорнобильської катастрофи, і 26 424 особи категорії 2, тобто тих, хто брав участь у ліквідації аварії;

- 31 698 осіб категорії 1 з числа евакуйованих і жителів забруднених територій (інвалідів і хворих) і 16 542 особи категорії 2, тобто евакуйованих із зони відчуження.

Усі ці постраждалі, крім підвищеного гострого опромінення у 1986 р., 22 роки поспіль живуть в умовах додаткової дії хронічного опромінення. Для них невідомі дані щодо накопичених сумарних доз опромінення. Відомості щодо радіологічних наслідків для цих категорій постраждалих відсутні.

В останні роки в країні практично не проводилися заходи з реабілітації радіоактивно забруднених місцевостей та повернення їх за радіаційним чинником до доаварійного стану. Існуюче поліпшення радіаційної ситуації відбувається не внаслідок державних заходів, а внаслідок природних процесів. Станом на 2006 р. залишилося близько 40 населених пунктів, де вміст радіоактивних речовин у молоці й м'ясі постійно перевищує допустимі рівні вмісту радіоцезію у 5–15 разів, і більше 400 населених пунктів, де рівень радіоактивного забруднення молока у багатьох приватних господарствах (> 30 %) перевищує їх. Поряд із цим трапляються випадки перевищення вмісту радіоцезію в картоплі, овочах (близько 10 сіл) і радіостронцію у зернових культурах (близько 50 сіл), чого не було у попередні роки. Радіаційна ситуація у лісах продовжує залишатися незадовільною. Спостерігається накопичення радіонуклідів у деревині, грибах, ягодах, лікарських рослинах, м'ясі диких тварин тощо. У зв'язку з недостатнім забезпеченням чистими продуктами харчування зростає споживання дикорослих продуктів призводить до збільшення вмісту радіоцезію в організмі майже на 40 %. Тільки у 2005 р. виявлено перевищення допустимих рівнів вмісту радіонуклідів у свіжих і сушених дикорослих ягодах

у досліджуваних пробах у Волинській (19,1 %), Житомирській (52,1 %) Київській (5,8 %), Рівненській (6,7 %) та Чернігівській (13,4 %) областях. Обсяг коштів на агро меліоративні заходи, які на радіоактивно забруднених територіях здійснює Мінагрополітики України, вкрай обмежені і не дають можливості достатньою мірою усунути чинники радіоактивного забруднення харчових продуктів. Усе це призводить до додаткового невиправданого опромінення та деформації умов життя, праці й харчування мешканців радіоактивно забруднених територій.

Одним із найістотніших недоліків у ліквідації наслідків катастрофи загалом і медичних зокрема є відсутність у країні достеменних даних щодо здоров'я всієї опроміненої популяції постраждалих. До цього часу не завершено створення Державного реєстру України осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, ні за повнотою обліку, ні за показниками стану здоров'я. У ньому відсутні достатні дозові дані для оцінки здоров'я окремих осіб, когорт постраждалих й епідеміологічного аналізу загалом. Як вбачається з даних *рис. 3*, обсяг охоплення медичним спостереженням постраждалих лікувально-профілактичними закладами МОЗ України був меншим від потреби. Нинішня щорічна диспансеризація постраждалих, обмеженість даних щодо стану здоров'я постраждалих, які узагальнюються МНС та МОЗ України в аналітичних довідниках, дають відомості, недостатні для визначення радіологічних наслідків, як це вимагає світова практика.

Рис 3. Чисельність постраждалих громадян, які перебували під медичним наглядом у лікувально-профілактичних закладах системи МОЗ України у 1998–2007 рр., на початок року, осіб

Джерело: дані Державного комітету статистики України й МОЗ України.

Наведені дані свідчать про нагальну потребу в подальших дослідженнях радіологічних, медичних і медико-демографічних наслідків Чорнобильської катастрофи. Проте в останні роки МНС України практично призупинило фінансування епідеміологічних досліджень медичних наслідків Чорнобильської катастрофи. На 2006–2007 рр. не виділялося фінансування таких розробок, навіть у рамках Загальнодержавної

програми подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006–2010 рр. Кошти, які виділяє АМН України на розробку цих питань, також вкрай обмежені і не дають можливості достеменно оцінити радіологічні й медичні наслідки катастрофи.

У попередні роки ДУ «НЦРМ АМН України» з урахуванням вихідних даних зі створеної ним автоматизованої системи управління базами даних медико-демографічних наслідків Чорнобильської катастрофи оцінювала медико-демографічну ситуацію на всіх територіях країни, віднесених чинним законодавством України до радіоактивно забруднених, й щодо всієї популяції постраждалих. Нині ж через обмеженість фінансування практично призупинено функціонування цієї АСУ й втрачається можливість продовження моніторингу здоров'я опроміненої популяції та її нащадків.

У 2006 р. лабораторією медичної демографії ДУ «НЦРМ АМН України» вперше проведено аналіз та оцінку демографічної ситуації у зоні безумовного (обов'язкового) відселення (далі – зона 2), а у 2007 р. – у зоні гарантованого добровільного відселення (далі – зона 3) забруднених регіонів Житомирської (Народицький, Овруцький райони) та Київської (Іванківський, Поліський райони) областей. Встановлено, що відселення у чисті місцевості як одного із заходів протирадіаційного захисту населення стало чинником знелюднення значної частини зони 2. Як вбачається з даних *табл. 2*, з 1990 р. по 2006 р. чисельність населення цієї зони зменшилася майже у 10 разів, однак повністю переселення ще не завершено. Зменшення її відбулося переважно за рахунок найбільш постраждалих районів.

Зміни чисельності населення обумовили деформацію вікового й статевого складу населення. За віком у ній переважає частка дітей, осіб старшого віку при значно меншій частці осіб працездатного віку. На тлі загального зниження чисельності населення спостерігається тенденція його старіння (*табл. 3*). За статистикою, на всіх територіях без винятку переважають жінки.

Таблиця 2

Чисельність населення зони безумовного (обов'язкового) відселення у 1990, 1995, 2000, 2005 та 2006 рр., на кінець року, осіб

Роки	Україна	У т. ч. області:		
		Житомирська	Київська	інші
1990	43 964	19 599	21 646	2719
1995	19 465	8539	5410	5516
2000	9686	4462	73	5151
2005	4690	4018	5	672
2006	4436	3757	0	679

Джерело: 1990 рік – Постанова Кабінету Міністрів України № 106 від 23 липня 1991 р.; 1995, 2000, 2005 та 2006 рр. – форма № 3 (Чорнобиль) Держкомстату України.

**Вікова структура населення зони
безумовного (обов'язкового) відселення, 1990 та 2004 роки, %**

Території	1990 рік			2004 рік		
	0–14	15–59	60+	0–14	15–59	60+
Україна	20,0	50,0	30,0	22,8	52,4	24,8
Житомирська обл.	23,0	34,0	43,0	20,1	49,6	30,3
Київська обл.	22,0	51,3	26,7	0,0	0,0	100,0
Райони дослідження	–	–	–	20,8	50,4	28,8

За останні 13 років народжуваність в Україні знизилася на 25,6 %, в областях – майже на 24,0 %, тоді як у зоні 2 – на 26,1 %, а у Поліському районі – на 29,7 %. У 2004 р. (порівняно з 1991 р.) народжуваність у зоні 2 знизилася майже на 30 %, а смертність – зросла у 1,9 раза, що значно перевищує загальнодержавні та обласні рівні змін показників у динаміці. За рахунок переважання народжуваності над смертністю природне скорочення зросло більше ніж у 4 рази. Рівень загальної смертності зріс на всіх територіях, а саме: в Україні – з 12,9 ‰ у 1991 р. до 16,0 ‰ у 2004 р., у Житомирській обл. – з 14,0 ‰ до 18,3 ‰, у Київській обл. – з 14,1 ‰ до 17,6 ‰, у Народицькому районі – з 19,4 ‰ до 29,8 ‰, в Овруцькому районі – з 15,8 ‰ до 21,6 ‰, у Поліському районі – з 19,4 ‰ до 30,3 ‰. Найбільшим – з 16,3 ‰ до 31,6 ‰ – зростання було у зоні безумовного (обов'язкового) відселення. На відміну від інших територій, у 2004 р. у структурі причин смерті жителів зони дуже високий показник становлять новоутворення (21,4 %) та хвороби органів травлення (11,6 %).

За сукупністю досліджених демографічних показників визнано, що рівень здоров'я жителів зони безумовного (обов'язкового) відселення є нижчим, ніж населення, яке мешкає в радіоактивно забруднених районах, областях та в Україні в цілому. Відтворення населення на території зони є нині катастрофічно низьким. За отриманими результатами, кардинальним у вирішенні проблеми збереження здоров'я жителів зони безумовного (обов'язкового) відселення повинно бути завершення переселення їх у чисті місцевості. Однак з урахуванням реальних рівнів забруднення й доз опромінення та за незгоди на переселення осіб старшого віку можливо дозволити подальше їх проживання у населених пунктах зони при обов'язковому здійсненні заходів протирадіаційного захисту. Для збереження здоров'я цієї когорти людей необхідні посилення заходів їх медичного та соціального захисту, поліпшення умов життя й праці, реабілітація територій.

Медико-демографічна ситуація на території зони 3 дещо краща, ніж у зоні 2. На початок 2005 р. у ній проживало понад 2196,7 тис. осіб,

що на 170,6 тис. осіб менше, ніж у 1993 р. Упродовж 1991–2006 рр. чисельність населення зони 3 переважно зменшилась у Житомирській області, звідки виїжджало найбільше людей. У той самий час у цілому по країні, Київській та інших областях зміни були незначними. Головним чинником змін чисельності населення зони тривалий час був міграційний відтік населення. Проте в останні п'ять років він припинився; у 2005 р. сальдо міграції навіть набуло позитивних значень (+ 918 осіб). Тобто скорочення чисельності населення стало наслідком зменшення кількості народжених і збільшення кількості смертей. Усього впродовж 1991–2005 рр. у населених пунктах зони 3 народжено живими 13 462 малюка (Народицький район — 1110 дітей, Поліський — 220, Овруцький — 9343, Іванківський — 2 789), що становить 66,7 % від кількості народжених по чотирьох районах у цілому. Зменшення абсолютних значень відбувалося щорічно. Якщо у 1991 р. у зоні 3 було зареєстровано 976 немовлят (486 хлопчиків та 490 дівчаток), то у 2005 — 672 (352 хлопчики та 320 дівчаток), що свідчить про зменшення їх кількості на 31,2 %. У 1991 р. по зоні 3 частка мертвонароджених у загальній кількості новонароджених по районах дослідження була 0,7 %, у 2005 р. — 0,3 %.

Упродовж 1991–2005 рр. рівень народжуваності вірогідно знижувався зі щорічним темпом зниження 0,34 %. Порівняно з 1991 р. вона у 2005 р. зменшилася на 25,0 % і становила 8,7 %. Нині народжуваність у населених пунктах зони 3 є нижчою за загальнонаціональні (9,0 %) та обласні показники (Київська обл. — 9,6 %, Житомирська обл. — 9,3 %).

За допомогою регресивного аналізу встановлено вірогідне ($p < 0,05$) зростання смертності з 1991 р. по 2005 р. зі щорічними темпами зростання 0,2–0,3 % в Україні та областях. У населених пунктах зони 3 вірогідне збільшення рівня загальної смертності відбувалося з 1993 р. У цій зоні впродовж 1991–2005 рр. рівень смертності статистично значно перевищував відповідні показники в Україні, Житомирській і Київській областях ($t = 8,7$; $t = 5,6$; $t = 6,02$ відповідно при $p < 0,05$). Найбільше зростання рівня загальної смертності у 2005 р. порівняно з 1991 р. спостерігалось у Житомирській області та поселеннях зони 3 (32,7 % і 30,9 % відповідно) та становило 18,6 % і 22,9 %. Особливістю сучасних змін смертності у зоні 3 є зростаюча частка смертей від хвороб системи кровообігу та новоутворень, які за відповідний період зросли у 1,7 та 12,7 раза відповідно. Частка смертей від зовнішніх дій зросла лише на третину. Проте рівень смертності від новоутворень у зоні 3 не перевищує рівнів на інших досліджуваних територіях. Порівняно із загальнонаціональними та об'єднаними за районами показниками смертність населення у зоні 3 в динаміці має тенденцію до збільшення показників у віці понад 60 років, зменшення — у віці 0–14 років та варіабельність значень у працездатному віці. Результати

розрахунків стандартизованих коефіцієнтів смертності свідчать, що рівень смертності у зоні 3 перевищує як загальнонаціональні показники, так і загальнообласні.

Рівень природного убутку у зоні 3 у період з 1991 по 2005 рр. виріс у понад 2 рази. Якщо на початку 90-х років відтворення населення на радіоактивно уражених територіях уже було від'ємне низьке (– 6,4 осіб на 1000 населення), то у 2005 р. стало від'ємним катастрофічним (– 13,9 осіб на 1000 населення). Тобто за умов підвищеного радіаційного фону демографічна ситуація є напруженою й за сукупності показників погіршується.

Отримані дані свідчать, що через 22 роки після Чорнобильської катастрофи існують територіальні розбіжності у динаміці демографічних процесів залежно від рівнів радіоактивного забруднення й доз опромінення, визначених при розмежуванні радіоактивно забруднених територій. Стан здоров'я постраждалих жителів територій зон безумовного (обов'язкового) відселення й гарантованого добровільного відселення за демографічними показниками гірший, ніж у цілому постраждалих жителів районів і населення областей, де ці зони виділено. Ці дані необхідно враховувати при вирішенні питань перегляду меж радіоактивно забруднених територій, зміни статусу населених пунктів і при вжитті заходів подолання наслідків катастрофи у віддалений період.

Слід вважати, що на віддалений період заходи зі збереження здоров'я жителів території зони гарантованого добровільного відселення достатні в межах, встановлених у Загальнодержавній програмі подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006–2010 рр. Проте з метою кардинального вирішення проблеми поліпшення рівня здоров'я жителів радіоактивно забруднених територій необхідне невідкладне здійснення заходів з реабілітації постраждалих територій й усунення обумовленого катастрофою радіаційного чинника з оточення проживання й праці людини.

Узагальнення свідчать, що на сьогодні в Україні радіологічні й медичні наслідки Чорнобильської катастрофи не можуть бути визначені коректно й об'єктивно. В першу чергу це пов'язано з відсутністю даних щодо доз опромінення постраждалих і достеменних відомостей щодо стану їх здоров'я.

Становище, що склалося, відображає політику держави, спрямовану на применшення обсягу шкоди від катастрофи, призупинення заходів з її подолання, звуження обсягів медичного захисту постраждалих. Зважаючи на подальше погіршення здоров'я постраждалих, необхідно вжити лікувально-профілактичні заходи через встановлення реальних доз опромінення, у першу чергу індивідуальних.

Нині Україна за темпами вимирання населення є першою серед країн світу. Як видно з даних *рис. 4*, якщо спад народжуваності в останні

роки дещо призупинився, то смертність продовжує невпинно зростати. Тому особливістю демографічного розвитку країни в останні роки є стійка депопуляція, яка розпочалася з 1991 р. За даними *рис. 5*, уже протягом чотирнадцяти останніх років чисельність населення України неухильно скорочується, і з 1993 р. по 2007 р. вона зменшилася більше ніж на 5,5 млн осіб. Зважаючи на масштаби катастрофи, обсяги радіоактивного забруднення довкілля, кількість опромінених й рівні опромінення, не можна виключити впливу наслідків Чорнобильської катастрофи на вимирання нації.

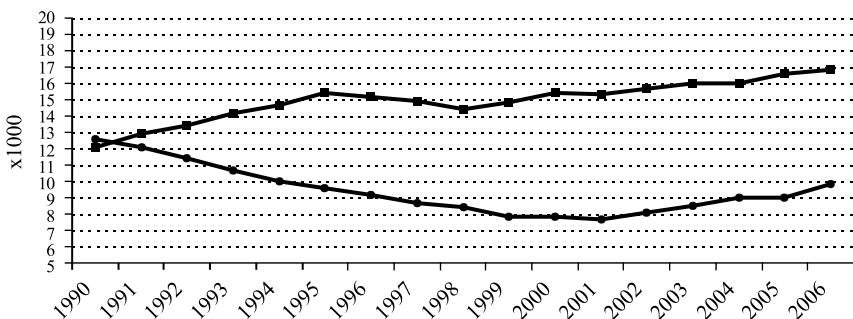

Рис. 4. Динаміка загальних коефіцієнтів народжуваності й смертності населення України у 1990–2006 рр., на 1000 населення

Джерело: дані Державного комітету статистики України.

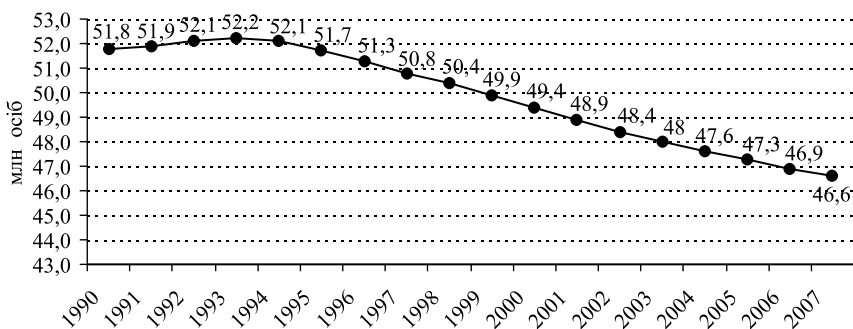

Рис. 5. Динаміка чисельності наявного населення України у 1990–2007 рр. (на початок року)

Джерело: дані Державного комітету статистики України.

Розділ 2

ФАКТОРИ МОЖЛИВОГО НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ В СИТУАЦІЇ РАДІАЦІЙНОЇ АВАРІЇ

Чорнобильська катастрофа показала, що радіаційні аварії за своїм негативним впливом на здоров'я людини є багатофакторними подіями. Одним з основних факторів є аварійне опромінення. Мірою можливого негативного впливу опромінення джерелами іонізуючого опромінення на здоров'я людини є доза — кількість поглинутої тканиною, органом чи всім тілом людини енергії.

Опромінення може викликати певні медичні наслідки, серед яких захворювання на рак (щитоподібної залози, лейкемії, солідні раки), генетичні відхилення та ін. Через відсутність відповідних рецепторів радіаційний фактор завжди викликає дуже велике занепокоєння, стрес, почуття тривоги за своє та своїх близьких здоров'я. Це занепокоєння є об'єктивним аспектом реагування населення на аварійне забруднення території, що призводить до серйозних психо-соціальних наслідків.

Радіаційна Чорнобильська аварія призвела також до економічних збитків у більшості країн світу, але особливо це стосується України, Білорусії та Росії. І перш за все, це підірвав економіки сім'ї у людей, які проживають на забруднених територіях. Економічний фактор сприяв загостренню ендемії забруднених територій.

Найбільш забруднені території Українського Полісся, розташовані на дерново-підзолистих та піщаних ґрунтах, завжди були ендемічними за важливими для нормального функціонування організму мікроелементами (йодом, селеном, кобальтом, залізом та ін.). У доаварійний період нестача мікроелементів компенсувалася певною мірою привізними продуктами, в тому числі морськими, з великим вмістом указаних мікроелементів. Підірвав економіки сім'ї практично виключив з дієти харчування сільського населення привізні продукти, що призвело до необхідності споживання продуктів виключно власного та місцевого виробництва, і як результат — до загострення ендемії території, виникнення захворювань, пов'язаних з недостатністю повноцінного харчування.

Результати проведених епідеміологічних досліджень свідчать, що в період 1988–2005 рр. частка здорових серед учасників ліквідації наслідків аварії (далі — УЛНА) 1986–1987 рр. зменшилась із 67,6 % до 7,2 %, а частка хворих на хронічні хвороби збільшилась із 12,8 % (1988) до 81,4 % (2005). З 1988 по 2005 рр. рівень непухлиної захворюваності (рис. 6) збільшився з 147,6 ‰ до 605,9 ‰. За цей самий період рівень поширеності хвороб зріс з 424,5 ‰ до 4201,9 ‰.

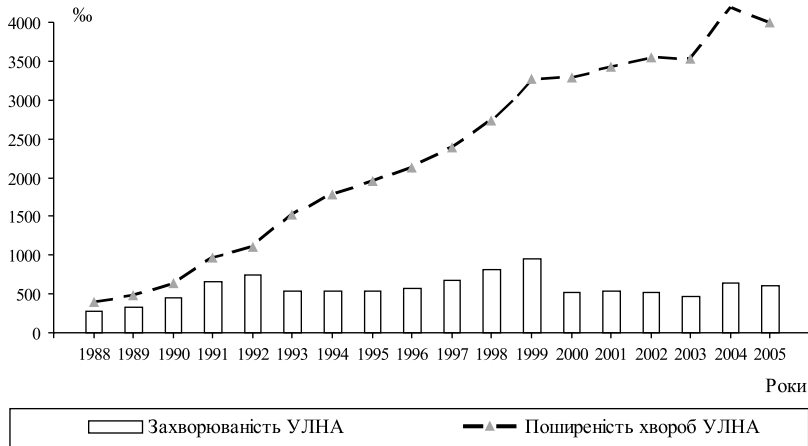

Рис. 6. Динаміка захворюваності та поширеності непухлинних хвороб УЛНА на ЧАЕС 1986–1987 рр. (%) за 1988–2005 рр.

У структурі поширеності непухлинної захворюваності провідними є класи хвороб систем кровообігу, травлення та нервової (табл. 4).

Таблиця 4

Поширеність (%) і структура (%) непухлинних захворювань серед ліквідаторів 1986–1987 рр. (чоловіків) за роками спостереження (дані НЦРМ АМН України)

Класи захворювань	1988		1999		2003		2005	
	‰	%	‰	%	‰	%	‰	%
Усі захворювання	420,0	100	3012,1	100	3530,7	100	4201,9	100
Хвороби системи кровообігу	95,6	22,8	676,2	17,3	932,6	26,4	1194,1	32,4
Хвороби системи травлення	96,8	23,1	733,0	24,3	887,9	25,1	971,4	27,1
Хвороби нервової системи і органів чуття	85,3	20,3	555,5	18,4	563,8	16,0	601,5	16,3
Хвороби дихальної системи	47,0	11,2	340,3	11,3	334,2	9,5	359,7	9,6
Хвороби кістково-м'язової системи	35,3	8,3	270,7	8,99	295,7	8,4	346,2	8,2
Хвороби ендокринної системи	41,3	9,8	168,0	5,6	218,8	6,2	225,5	5,73
Хвороби сечостатевої системи	9,8	2,3	77,4	2,6	98,4	2,8	4,5	0,1
Психічні розлади	5,8	1,4	29,8	1,0	24,9	0,7	5,2	0,12
Хвороби шкіри і підшкірної клітковини	2,0	0,5	16,1	0,5	13,0	0,4	11,4	0,27
Гематологічні захворювання	1,1	0,3	6,9	0,23	8,2	0,2	7,4	0,18

Дози зовнішнього опромінення всього тіла в межах 0,1–1,0 Гр є чинником ризику розвитку широкого спектра непухлинних захворювань УЛНА 1986–1987 рр. Частота захворюваності більша серед УЛНА, які отримали дозу опромінення понад 0,25 Гр [1].

Серед УЛНА 1986–1987 рр. спостерігається високий рівень і швидке зростання інвалідності: з 2,71 % до 252,2 % протягом 1988–2005 рр. За даними ДРУ при дозах зовнішнього опромінення всього тіла понад 0,25 Гр високий рівень інвалідності формується за рахунок УЛНА старших вікових груп (40–59 років на момент обстеження).

У період 1988–2005 рр. має місце значне зростання рівня смертності від непухлинних хвороб (рис. 7).

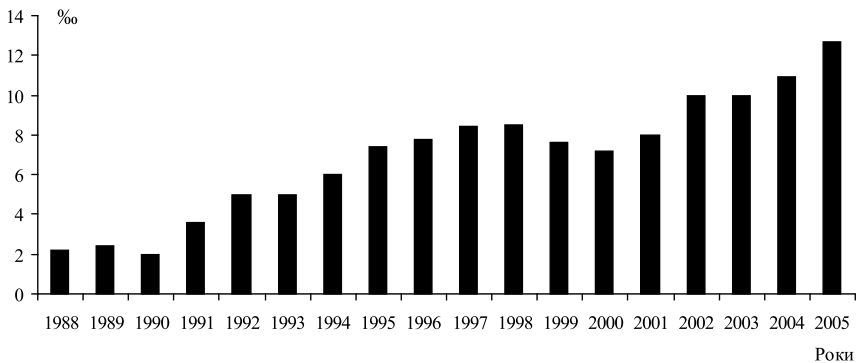

Рис. 7. Динаміка смертності від непухлинних хвороб в УЛНА на ЧАЕС 1986–1987 рр. (%) за 1988–2005 рр.

З 1988 по 2005 рр. рівень смертності від непухлинних хвороб в УЛНА на ЧАЕС 1986–1987 рр. збільшився з 2,2 % до 12,7 %. У 2005 р. в структурі смертності (табл. 5) перше місце посідають хвороби системи кровообігу, друге – органів травлення, третє – органів дихання.

Таблиця 5

Структура (%) смертності від непухлинних хвороб в УЛНА на ЧАЕС 1986–1987 рр. за 2005 р.

Класи хвороб	%
Хвороби системи кровообігу	76,7
Хвороби органів травлення	8,8
Хвороби органів дихання	3,2
Інші хвороби	11,3

2.1. Ризик розвитку непухлинних захворювань після опромінення

На основі когортних аналітичних епідеміологічних досліджень встановлено, що дози зовнішнього опромінення всього тіла в діапазоні від 0,1 до 1,7 Гр в УЛНА можуть бути фактором ризику розвитку окремих непухлинних захворювань.

Фактичні дані про значення відносного ризику, ексцесу відносного ризику, ексцесу абсолютного ризику в розвитку психоневрологічних порушень наведено в *табл. 6*, хвороб щитоподібної залози — *табл. 7*, хвороб серцево-судинної системи — *табл. 8*, органів дихання — *табл. 9*, сечостатевої системи — *табл. 10*.

Таблиця 6

Дозові ефекти розвитку деяких психоневрологічних хвороб
УЛНА 1986–1987 рр. чоловічої статі
(за даними клініко-епідеміологічного реєстру (КЕР) 1992–2004 рр.)

Найменування захворювань (шифри за МКХ-9, МКХ-10)	Відносний ризик у дозових групах				Ексцес відносного ризику (Гр ⁻¹)	Ексцес абс. ризику (10 ³ люд-років, Гр ⁻¹)
	0,1–0,24 Гр	0,25–0,49 Гр	0,5–0,99 Гр	1–1,7 Гр		
Неврогічні розлади, психопатії (300–315) (F 04; F 48)	*0,95 (0,51; 1,77)	*1,47 (0,81; 2,7)	2,48 (1,5; 4,15)	*1,19 (0,77; 4,7)	2,18 (1,4; 3,4)	5,03
Хвороби вуха й соскоподібного відростка (380–389) (H 60–H 95)	* 1,3 (1,06; 1,6)	* 1,27 (1,04; 1,57)	* 1,43 (1,12; 1,82)	* 1,68 (1,03; 2,73)	0,94 (0,9; 0,99)	19,03
Синдроми запаморочення й інші хвороби вестибулярного апарату (386) (H 81.4)	1,5 (0,86; 2,6)	2,44 (1,48; 4,03)	3,12 (1,8; 5,4)	3,23 (2,54; 6,78)	3,1 (1,80; 5,40)	6,4
Сенсорно-нервова глухота (389.1) (H 90)	1,25 (0,84; 1,87)	1,38 (0,81; 2,37)	2,36 (1,04; 5,33)	1,43 (0,36; 5,6)	1,99 (1,03; 3,8)	10,2

Примітки: 1) контроль — УЛНА з дозами < 0,05 Гр; 2) жирний шрифт — статистичнозначимі (p < 0,05) ризики; 3) жирний шрифт, курсив — статистична значимість із p < 0,1; 4) у дужках — 95 % довірчі інтервали; 5) * — відносний ризик по методу Мантел-Ханзела; 6) ексцеси ризиків розраховано для дозових груп 0,5–0,99 Гр або 1–1,7 Гр (при недостовірності ефекту для групи 0,5–0,99 Гр).

**Дозові ефекти розвитку хвороб щитоподібної залози в УЛНА
1986–1987 рр. чоловічої статі (за даними КЕР 1992–2004 рр.)**

Найменування захворювань (шифри за МКХ-9, МКХ-10)	Відносний ризик у дозових групах				Експес відносного ризику (Гр ⁻¹)	Експес абс. ризику (10 ³ люд-років, Гр ⁻¹)
	0,1–0,24 Гр	0,25–0,49 Гр	0,5–0,99 Гр	1–1,7 Гр		
Набутий гіпотиреоз (244) (E03)	*2,35 (0,88; 6,29)	*2,37 (0,89; 6,35)	3,65 (1,19; 11,2)	5,36 (1,63; 17,7)	3,94 (1,23; 12,9)	3,04
Тироїдит (245) (E 06)	0,97 (0,6; 1,6)	0,82 (0,6; 1,4)	1,40 (0,98; 2,02)	1,1 (0,60; 2,00)	0,58 (0,32; 1,5)	3,6

Примітки: аналогічно табл. 6.

**Дозові ефекти розвитку хвороб серцево-судинної системи
в УЛНА 1986–1987 рр. чоловічої статі (за даними КЕР 1992–2004 рр.)**

Найменування захворювань (шифри за МКХ-9, МКХ-10)	Відносний ризик у дозових групах				Експес відносного ризику (Гр ⁻¹)	Експес абс. ризику (10 ³ люд-років, Гр ⁻¹)
	0,1–0,24 Гр	0,25–0,49 Гр	0,5–0,99 Гр	1–1,7 Гр		
ГХ із переважною поразкою серця (402) (I 11)	1,06 (0,82; 1,37)	1,13 (0,69; 1,86)	1,49 (0,84; 2,65)	1,26 (0,91; 2,1)	0,7 (0,45; 1,2)	8,8
Вторинна гіпертонія (405) (I 15)	0,81 (0,42; 1,58)	1,1 (0,58; 2,1)	0,94 (0,5; 1,81)	2,14 (0,9; 5,16)	1,54 (1,07; 2,21)	5,66
Ішемічна хвороба серця (410–414) (I 20–I 25)	1,13 (0,81; 1,56)	1,05 (0,75; 1,46)	1,14 (0,77; 1,68)	*1,71 (0,95; 3,09)	0,49 (0,22; 1,00)	12,5
Стенокардія (413) (I 20)	0,87 (0,5; 1,51)	1,13 (0,7; 1,95)	*1,99 (1,09; 3,65)	*2,56 (1,08; 6,05)	1,46 (1,05; 2,04)	16,5
Кардіоміопатія (425) (I 42)	1,18 (0,91; 1,52)	1,27 (0,99; 1,60)	1,42 (1,01; 2,0)	1,78 (1,1; 2,9)	0,62 (0,39; 0,99)	17,7
Цереброваскулярні хвороби (430–438) (I 60–I 69)	*0,96 (0,77; 1,19)	*1,25 (0,98; 1,48)	1,41 (1,13; 1,76)	1,74 (1,26; 2,4)	0,59 (0,42; 0,83)	13,5
Церебральний атеросклероз (437.0) (I 67.2)	*0,98 (0,68; 1,4)	*1,29 (0,97; 1,77)	1,69 (1,14; 2,5)	2,47 (1,52; 4,01)	1,02 (1,01; 1,03)	13,2
Гіпертонічна енцефалопатія (437.2) (I 67.4)	1,09 (0,71; 1,67)	1,35 (0,68; 2,74)	2,35 (1,1; 5,04)	5,03 (1,84; 13,8)	2,0 (1,08; 3,7)	8,2

Примітки: аналогічно табл. 6.

**Дозові ефекти розвитку хвороб органів дихання в УЛНА
1986–1987 рр. чоловічої статі (за даними КЕР 1992–2004 рр.)**

Найменування захворювань (шифри за МКХ-9, МКХ-10)	Відносний ризик у дозових групах				Експес відносного ризику (Гр ⁻¹)	Експес абс. ризику (10 ³ люд-років, Гр ⁻¹)
	0,1–0,24 Гр	0,25–0,49 Гр	0,5–0,99 Гр	1–1,7 Гр		
Хронічний бронхіт (491) (J 40, J 44)	1,17 (0,98; 1,39)	1,14 (0,92; 1,42)	0,96 (0,7; 1,36)	1,74 (1,22; 2,47)	0,54 (0,4; 0,8)	7,6
Обструктивний хронічний бронхіт (491.2) (J 44)	1,22 (0,78; 1,9)	*1,79 (0,94; 3,44)	1,37 (0,71; 2,6)	3,25 (1,61; 6,54)	1,60 (1,21; 2,19)	4,7
Емфізема (492) (J 43)	1,58 (0,36; 6,89)	1,93 (0,47; 7,9)	*4,4 (1,2; 16,3)	*9,7 (2,8; 33,4)	6,2 (2,3; 16,9)	3,0

Примітки: аналогічно табл. 6.

**Дозові ефекти розвитку хвороб сечостатевої системи в УЛНА
1986–1987 рр. чоловічої статі (за даними КЕР 1992–2004 рр.)**

Найменування захворювань (шифри за МКХ-9, МКХ-10)	Відносний ризик у дозових групах				Експес відносного ризику (Гр ⁻¹)	Експес абс. ризику (10 ³ люд-років, Гр ⁻¹)
	0,1–0,24 Гр	0,25–0,49 Гр	0,5–0,99 Гр	1–1,7 Гр		
Набута кіста нирки (593.2) (N 28.1)	*0,82 (0,51; 1,32)	*1,14 (0,72; 1,8)	*1,73 (1,01; 2,95)	*2,04 (1,02; 4,07)	1,1 (1,0; 1,2)	10,7
Хронічний простатит (601.1) (N 41.0)	0,9 (0,6; 1,4)	1,4 (0,91; 2,15)	*2,3 (1,11; 4,76)	*4,33 (1,23; 1,52)	1,9 (1,1; 3,4)	26,4

Примітки: аналогічно табл. 6.

На основі аналітичного епідеміологічного аналізу встановлено, що дози зовнішнього опромінення всього тіла в діапазоні 0,2–0,7 Гр можуть бути фактором ризику додаткових випадків смерті від хвороб серцево-судинної системи. Значення відносних ризиків (RR) та експесів відносних ризиків (ERR 1/Гр) залежно від дози, часу під ризиком і віку на момент обстеження наведено в *табл. 11, 12* [2].

Відносний ризик (RR) смертності УЛНА на ЧАЕС 1986–1987 рр. від серцево-судинних захворювань у цілому та за окремими нозологічними формами залежно від дози зовнішнього опромінення всього тіла та віку на момент обстеження за періодами спостереження після опромінення

Періоди після опромінення, роки	Доза зовнішнього опромінення всього тіла, Гр	Відносний ризик (RR) смертності					
		серцево-судинні захворювання в цілому (МКХ-9: 390–459)		цереброваскулярна патологія (МКХ-9: 430–438)		ішемічна хвороба серця (МКХ-9: 410–414)	
		< 40 років	40 років і старше	< 40 років	40 років і старше	< 40 років	40 років і старше
5	0,2–0,249	1,5 (1,4; 2,4) ¹⁾	1,7 (1,1; 2,9)	1,5 (0,3; 7,4)	3,0 (0,2; 4,0)	–	–
	0,25–0,7	2,0 (1,2; 18,0)	2,3 (1,6; 2,0)	2,6 (0,5; 3,5)	3,6 (2,9; 3,7)	–	–
10	0,2–0,249	1,4 (1,2; 1,6)	1,6 (1,1; 2,2)	1,19 (0,4; 3,3)	1,8 (1,1; 3,1)	1,46 (0,5; 1,9)	1,35 (0,9; 3,6)
	0,25–0,7	1,9 (1,5; 3,1)	2,29 (1,8; 2,5)	2,1 (0,8; 5,4)	4,2 (0,9; 19,0)	2,3 (0,5; 10)	1,47 (1,2; 1,9)
15	0,2–0,249	1,4 (1,2; 1,8)	1,3 (1,1; 1,6)	1,48 (0,9; 2,5)	1,53 (1,2; 2,0)	1,82 (0,5; 5,4)	2,17 (1,0; 5,0)
	0,25–0,7	3,3 (2,2; 5,0)	5,7 (4,6; 7,1)	2,23 (1,4; 3,6)	3,9 (3,1; 5,0)	1,9 (0,6; 6,2)	1,8 (0,8; 3,9)

Примітки: 1) в дужках показані 95 % довірчі інтервали; 2) пусті клітини – значення RR на рівні 1,0; 3) < 40 років та 40 років і старше – вік УЛНА на момент обстеження, років.

Таблиця 12

Експес відносного ризику (ERR 1/Гр) смертності від серцево-судинних захворювань і за окремими нозологічними формами в УЛНА на ЧАЕС 1986–1987 рр. залежно від віку УЛНА на момент обстеження та дози зовнішнього опромінення всього тіла через 15 років після опромінення

Дозовий інтервал, Гр	Експес відносного ризику (ERR 1/Гр) смертності					
	серцево-судинні захворювання в цілому (МКХ-9: 390–459)		цереброваскулярна патологія (МКХ-9: 430–438)		ішемічна хвороба серця (МКХ-9: 410–414)	
	< 40 років	40 років і старше	< 40 років	40 років і старше	< 40 років	40 років і старше
0,2–0,249	0,89 (0,6; 1,1)	0,64 (0,5; 0,8)	0,38 (0,2; 0,7)	0,96 (0,8; 1,3)	0,21 (0,1; 1,7)	0,11 (0,07; 1,1)
0,25–0,7	1,1 (0,8; 1,4)	0,88 (0,7; 1,1)	0,46 (0,2; 0,9)	1,05 (0,83; 1,3)	0,44 (0,21; 0,62)	0,56 (0,2; 1,4)

2.2. Захворюваність, інвалідність і смертність дорослого евакуйованого населення

Результати епідеміологічних досліджень стану здоров'я дорослого населення евакуйованого з м. Прип'яті та 30-кілометрової зони ЧАЕС свідчать про негативні його зміни в післяевакуаційному періоді [3]. За даними Державного реєстру України осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи (ДРУ), з 1988 р. по 2005 р. серед обстежених кількість здорових осіб зменшилась з 67,7 % до 17,9 %, водночас хронічно хворих збільшилася з 31,5 % до 79,6 %, поширеність непухлинних хвороб зростає з 631,5 ‰ до 5147,7 ‰, вперше виявлених хвороб – з 377,4 ‰ до 1112,5 ‰. З 1991–1992 рр. захворюваність евакуйованих дорослих перевищує аналогічні показники дорослого населення України [4]. У структурі непухлинних хвороб провідне місце посідають захворювання органів травлення, кровообігу, нервової системи й органів чуття, дихання, кістково-м'язової та ендокринної систем (рис. 8).

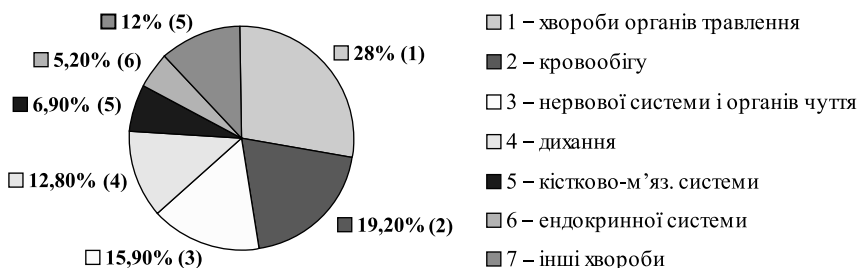

Рис. 8. Структура поширеності непухлинних хвороб серед дорослого евакуйованого населення в 2005 р.

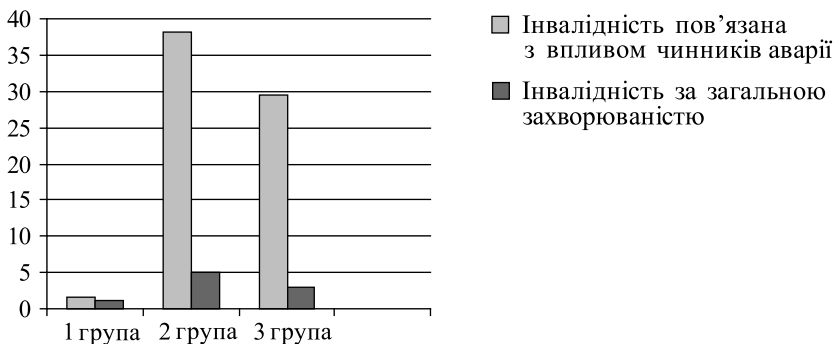

Рис. 9. Рівень інвалідності серед дорослого евакуйованого населення, пов'язаної з впливом чинників аварії, та за загальною захворюваністю в 2005 р. (%)

За досліджуваний період серед дорослого евакуйованого населення спостерігається високий рівень інвалідності. У 1988 р., за даними ДРУ, частота інвалідності становила 4,6 на 1000 осіб, з 1992 р. вона перевищувала в окремі роки 101-103 на 1000 осіб. Найвищі показники зареєстровано в 1999 р., 2001 р., 2002 р. — 103,9, 101,8, 103,4 на 1000 осіб. Інвалідність жінок вища порівняно з інвалідністю чоловіків, за тяжкістю переважає II група, інвалідність, що пов'язана з впливом чинників аварії, значно перевищує рівень інвалідності за загальною захворюваністю (рис. 9).

Смертність від непухлинних хвороб зросла практично вдвічі (з 6,9 до 13,0 на 1000 осіб). Підвищення частоти смертності спостерігається як у чоловіків, так і в жінок переважно за рахунок осіб старших 40 років. Смертність чоловіків достовірно вища порівняно зі смертністю жінок. У структурі смертності провідне місце належить хворобам органів кровообігу, зокрема, ішемічній хворобі серця [5]. У 2005 р. частка серцево-судинних захворювань у загальній структурі непухлинної захворюваності чоловіків становила 88,2 %, жінок — 91,4 %, у т. ч. ішемічної хвороби серця — 66 % та 60,3 % відповідно.

За даними досліджень встановлено достовірний зв'язок між формуванням непухлинної захворюваності і дозами зовнішнього опромінення всього тіла та опромінення щитоподібної залози [6]. Достовірне підвищення ризиків розвитку непухлинних захворювань у евакуйованих спостерігається при дозах зовнішнього опромінення всього тіла, що перевищують 0,05 Гр. Найвищий статистично підтверджений ризик спостерігається в усіх вікових групах в дозовій субкогорті 0,25 Гр порівняно субкогортами з меншим рівнем доз (табл. 13).

Таблиця 13

Відносні ризики розвитку непухлинних захворювань за окремими класами і нозологічними формами в дорослого евакуйованого населення в період 2003–2004 рр. залежно від дози зовнішнього опромінення всього тіла (дозова субкогорта порівняння < 0,05 Гр), за даними ДРУ

Клас і нозологічні форми хвороб	Дози опромінення, Гр							
	0,05–0,099		0,1–0,199		0,2–0,249		0,25	
	RR	CI	RR	CI	RR	CI	RR	CI
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Хвороби ендокринної системи:	1,01	0,78; 1,32	1,20	0,83; 1,25	0,89	0,71; 1,08	1,45 x	1,18; 1,79
– хвороби щитоподібної залози	1,07	0,78; 1,48	1,10	0,86; 1,41	0,92	0,71; 1,18	1,37 x	1,06; 1,77
Хвороби нервової системи і органів чуття:	1,14 x	1,09; 1,66	2,04 x	1,73; 2,40	1,25 x	1,07; 1,87	1,23 x	1,03; 1,47
– катаракта	1,73	0,74; 4,04	2,74 x	1,38; 5,45	1,58	0,78; 3,21	2,94 x	1,45; 5,96

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Хвороби системи кровообігу:	1,32 ^x	1,11; 1,56	1,53 ^x	1,34; 1,75	1,32 ^x	1,15; 1,51	1,83 ^x	1,42; 1,87
– ІХС	1,10	0,97; 1,74	1,24	0,98; 1,57	1,19	0,94; 1,51	1,27 ^x	1,01; 1,63
– ЦВХ	1,45	0,97; 2,16	1,75 ^x	1,27; 2,42	1,56 ^x	1,13; 2,16	1,94 ^x	1,39; 2,71
Хвороби органів травлення:	1,21	1,06; 1,38	0,94	0,84; 1,05	1,04	0,93; 1,16	1,25 ^x	1,12; 1,40
– гастрит, дуоденіт	1,52 ^x	1,01; 2,28	1,15	0,82; 1,62	1,52 ^x	1,09; 2,12	1,66 ^x	1,17; 2,35
– хвороби печінки, жовчовивідних шляхів	1,12	0,91; 1,39	0,92	0,77; 1,09	1,01	0,85; 1,19	1,27 ^x	1,06; 1,51
Хвороби сечостатевої системи:	0,97	0,71; 1,33	0,92	0,72; 1,17	1,10	0,87; 1,39	1,35 ^x	1,06; 1,73
– хвороби сечовидільної системи	1,37	0,87; 2,17	1,44 ^x	1,00; 2,08	1,69 ^x	1,18; 2,43	1,90 ^x	1,30; 2,77
– хвороби передміхурової залози	1,30	0,73; 2,32	1,12	0,70; 1,79	1,52	0,97; 2,40	2,03 ^x	1,28; 3,24
Хвороби кістково-м'язової системи: – остеопатії, хондропатії	1,10	0,82; 1,78	1,17	0,93; 1,47	1,09	0,86; 1,37	1,39 ^x	1,09; 1,77

Примітка: ^x – $p < 0,05$.

Таблиця 14

Відносні ризики розвитку непухлинних хвороб серед дорослого евакуйованого населення в період 1989–2003 рр. залежно від доз опромінення щитоподібної залози (контроль – субкогорта з дозами $< 0,3$ Гр), за даними ДРУ)

Клас і нозологічні форми хвороб	МКХ-9	Доза опромінення, Гр	
		0,3 – 2,0	2,0
Хвороби органів кровообігу:	390–459	1,89* (1,64–2,18)	2,91* (2,51–3,37)
– ішемічна хвороба серця	410–414	3,22* (2,50–4,15)	4,38* (3,37–5,68)
– цереброваскулярні хвороби	430–438	2,00* (1,41–2,86)	4,83* (3,46–6,73)
Хвороби органів травлення:	520–579	1,02 (0,86–1,22)	1,40* (1,15–1,71)
– хвороби печінки, жовчовивідних шляхів та підшлункової залози	571–577	1,06 (0,82–1,35)	1,34* (1,01–1,79)
Хвороби кістково-м'язової системи	710–739	1,22* (1,01–1,49)	2,69* (2,21–3,26)
Психічні порушення	290–319	1,10 (0,65–1,88)	1,82* (1,02–3,26)

Примітка: * – $p < 0,05$.

Статистично значне підвищення відносного ризику (ВР) з окремих класів і нозологічних форм спостерігається як у чоловіків, так і у жінок при дозах опромінення щитоподібної залози, що перевищують 0,3 Гр. Збільшення рівня доз до 2,0 Гр і вище зумовлює підвищення величини відносного ризику для аналогічних хвороб, а також кількості захворювань, ризик яких стає достовірним (табл. 14).

Література

1. *Эпидемиология* неопухолевых эффектов ионизирующего облучения / В. А. Бузунов, Е. А. Пирогова, Л. И. Красникова и др. // Журнал АМН України, 2006. — Т. 12. — № 1. — С. 174–184.

2. *Терещенко В. М.* Когортные эпидемиологические исследования смертности участников ликвидации последствий аварии на ЧАЭС от болезней сердечно-сосудистой системы. Период наблюдения 1988–2003 г. / Зб. наук. праць «Проблеми радіаційної медицини та радіобіології». — 2006. — Вип. 12. — С. 34–42.

3. *Стан здоров'я* дорослого населення, евакуйованого внаслідок Чорнобильської катастрофи (епідеміологічне дослідження) / О. Я. Пирогова, В. О. Бузунов, К. Є. Прикащикова, Т. Є. Домашевська // Екологічний вісник. — 2006. — Вересень-жовтень. — С. 14–19.

4. *Пирогова Е. А., Бузунов В. А.* Возрастные особенности неопухолевой заболеваемости взрослого населения, эвакуированного из г. Припять и 30-километровой зоны Чернобыльской АЭС (эпидемиологическое исследование) // Проблемы старения и долголетия. — 2005. — Т. 14. — № 3. — С. 268–283.

5. *Епідеміологічний* аналіз смертності від непухлинної патології дорослого населення, евакуйованого з м. Прип'яті і 30-кілометрової зони Чорнобильської атомної електростанції / О. Я. Пирогова, В. О. Бузунов, Г. І. Картушин, Т. Є. Домашевська // Проблеми радіаційної медицини та радіобіології: Зб. наук. праць. — К., 2005. — Вип. 11. — С. 299–307.

6. *Ризику* розвитку непухлинної захворюваності у дорослого евакуйованого населення під впливом доз опромінення / О. Я. Пирогова, Л. І. Красникова, В. О. Бузунов, П. А. Федірко, К. Є. Прикащикова // Проблеми радіаційної медицини та радіобіології: Зб. наук. праць. — К., 2005. — Вип. 11. — С. 686–694.

Розділ 3

СТАН ЗДОРОВ'Я ДИТЯЧОГО НАСЕЛЕННЯ

Одним із найбільш несприятливих наслідків Чорнобильської катастрофи є стійкі негативні зміни в стані здоров'я дитячого населення.

Особливо несприятливі зміни спостерігаються у дітей 0–14 років включно, які народилися від осіб 1, 2 та 3 груп первинного обліку.

Встановлено, що в динаміці після аварії на ЧАЕС спостерігається значне зростання показників захворюваності та поширеності захворювань у дітей, народжених від опромінених батьків (4 група первинного обліку). Результати порівняльного аналізу доводять, що зростання показників захворюваності та поширеності захворювань у дітей, які народилися від опромінених батьків, відбувалося більш швидкими темпами, ніж у дитячого населення України (рис. 10).

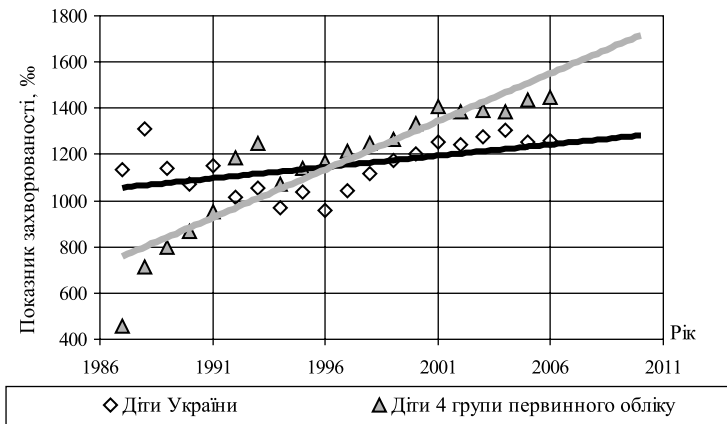

Рис. 10. Тренди показників захворюваності дітей 4 групи первинного обліку та дітей України

На підставі розроблених прогностичних моделей показано, що ці негативні тенденції зберігатимуться у найближчому майбутньому. Спостерігається різке підвищення реєстрації окремих класів хвороб у 2006 р. порівняно з 1992 р., а саме: ендокринних хвороб – в 13,4 раза, хвороб кістково-м'язової системи – в 5,5 раза, органів травлення – у 5 разів, розладів психіки та поведінки – у 4 рази, хвороб системи кровообігу та сечостатевої системи відповідно – у 3,9 та 3,6 раза.

Радіонукліди, перш за все Cs-137, безпосередньо впливають на слизову оболонку травного каналу та паренхіматозні органи, їх тривале надходження до організму може бути однією з провідних причин стійкого зростання показників поширеності захворювань шлунково-

кишкового тракту у дітей – мешканців радіоактивно забруднених територій. Дійсно, в динаміці післяаварійного періоду спостерігається суттєве збільшення показників поширеності хвороб органів травлення, темпи приросту яких за умов хронічного надходження радіонуклідів за харчовими ланцюжками до організму були вдвічі вищими, ніж у дітей – мешканців умовно «чистих» територій (рис. 11).

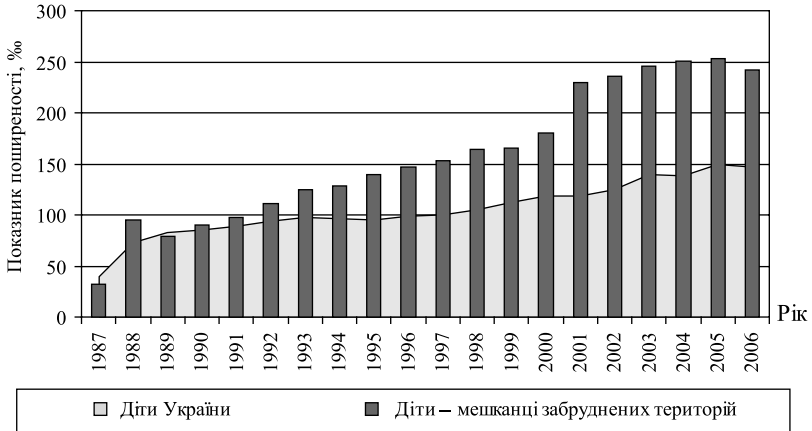

Рис. 11. Динаміка показників поширеності хвороб органів травлення у дітей – мешканців забруднених територій та дітей України

Накопичення патології органів травлення у дітей, які проживають на радіоактивно забруднених територіях, відбувалося протягом усього післяаварійного періоду і перевищувало показники дитячого населення України, починаючи з другого п'ятиріччя. Однак найбільш вражаючим воно було у 2001–2005 рр. (I п'ятиріччя – на 0,28 %; II – на 26,76 %; III – на 51,42 %; IV – на 82,04 %; за весь післяаварійний період – на 45,12 %).

За результатами багаторічних клінічних спостережень встановлено, що у дітей, які народилися від опромінених батьків, починаючи з періоду новонародженості, процеси адаптації до зовнішнього середовища більш ускладнені. Вже у перший рік життя серед них формується значна група тих, що часто хворіють, а в наступні роки життя спостерігається хронічна соматична патологія з поєднанням трьох і більше нозологічних форм захворювань. Найбільш низькі показники здоров'я мали діти, які народилися в 1987 р. у ліквідаторів Чорнобильської аварії, серед них частка здорових становила лише 1,8 %. Виявлено причинний зв'язок між наявністю порушень функціонування органів і систем дитячого організму й чинниками ризику

ендогенного та екзогенного походження (включаючи радіаційний), що впливали на батьків до народження дитини. Важливим механізмом розвитку несприятливих ефектів у першому поколінні нащадків опромінених батьків є геномна нестабільність, що обумовлює народження дітей зі зниженими адаптаційними можливостями, підвищує частоту формування та реалізації у них соматичної патології. У дітей, які проживають в умовах тривалого надходження радіонуклідів до організму, діють також й інші механізми, серед яких важливу роль відіграє активація вільнорадикальних процесів в організмі.

Розділ 4

СТОХАСТИЧНІ ЕФЕКТИ. ЗАХВОРЮВАНІСТЬ НА ВСІ ФОРМИ ЗЛОЯКІСНИХ НОВОУТВОРЕНЬ

За результатами більш ніж 20-річного спостереження [1] за основними групами постраждалих внаслідок аварії на ЧАЕС (учасників ліквідації наслідків аварії 1986–1987 рр., евакуйованих з 30-кілометрової зони та м. Прип'яті та мешканців найбільш забруднених радіонуклідами територій), достовірне перевищення очікуваного рівня захворюваності на всі форми раку було встановлено тільки в УЛНА 1986–1987 рр. (табл. 15). Привертає увагу той факт, що в молодших субкогортах УЛНА, вік яких на момент аварії становив 21–35 років (чоловіки) та 21–45 років (жінки), показники були значно вищими очікуваного рівня (відповідно 137,7 %; 95 % ДІ 125,2–150,2 %; та 131,1%; 95 % ДІ 107,8–155,0 %). У старшому віці рівень захворюваності не відрізнявся від національних показників. Слід зазначити, що наведені дані узгоджуються з концепцією, що молодші вікові групи є більш чутливими до радіаційного канцерогенезу.

Таблиця 15

**Стандартизовані співвідношення в групах населення,
що постраждало внаслідок аварії на ЧАЕС**

Група постраждалих, період	Число випадків онкозахворювань		SIR (%)	95 % довірчий інтервал
	зарестро- ване	очікуване		
Мешканці найбільш забруднених радіонуклідами територій (чоловіки + жінки), 1980–2004 рр.	11221	13211,6	84,9	83,4–86,5
УЛНА 1986–1987 рр. (чоловіки), 1994–2005 рр.	5795	5196,6	111,5	108,6–114,4
Евакуйовані з м. Прип'ятя та 30-кілометрової зони, 1990–2005 рр.	2359	2803,7	84,1	83,4–86,5

Розділ 5 ЛЕЙКЕМІЯ

У групі ліквідаторів (110 645 осіб), спостережуваній в рамках співробітництва України та США провідними науковими установами країн (НЦРМ АМН України, Національним інститутом раку США, Колумбійським університетом США), було завершено дослідження ризиків лейкемії в період 1986–2000 рр. За цей період було ідентифіковано та підтверджено міжнародною групою експертів 49 випадків хронічної лімфоїдної лейкемії, 15 – хронічної мієлоїдної лейкемії, 18 – гострої лейкемії та 4 випадки лейкемії з великих гранулярних лімфоцитів [2]. Спостереження, які охоплюють період 2001–2006 рр., тривають і сьогодні.

За даними дослідження (табл. 16) було доведено додозалежне підвищення ризику виникнення всіх форм лейкемії серед ліквідаторів. Урахування дворічного ЛАГ-періоду ймовірного виникнення радіаційно-асоційованих лейкемій підвищило достовірність отриманих оцінок [3].

Серед мешканців забруднених радіонуклідами територій не виявлено зростання захворюваності на лейкемію (за даними досліджень в рамках Франко-Німецької Чорнобильської ініціативи).

Результати оцінок ризиків лейкемії серед опромінених у дитячому віці або внутрішньоутробно неоднозначні і потребують додаткової експертизи.

Серед евакуйованого із забруднених територій населення не встановлено будь-якого ексцесу лейкемії.

Таблиця 16

**Ризики лейкемії в УЛНА Чорнобильської катастрофи
з урахуванням дворічного ЛАГ-періоду
(за даними спільного україно-американського проекту
з дослідження лейкемії, січень 2008 р.)**

Вид лейкемії	Відносний надлишковий ризик, ERR/Gy	95 % довірчий інтервал	Вірогідність
Всі лейкемії	3,44	0,47–9,78	< 0,01
Хронічна лімфоїдна лейкемія	4,09	Не визн. – 14,41	0,75
Всі лейкемії за винятком хронічної лімфоїдної лейкемії	2,73	Не визн. – 13,50	0,75

Найбільш важливим для радіаційної гематології залишається питання розвитку радіаційно-індукованих лейкемій в діапазоні малих доз, що знайшло своє відображення у спільному американо-українському проєкті, присвяченому дослідженню лейкемій, що були зареєстровані за період 1987–2005 рр. у групі УЛНА. Проаналізоване число зареєстрованих лейкемій в когорті ліквідаторів за період 2000–2005 рр. показало збільшення випадків хронічної лімфоїдної лейкемії (ХЛЛ) та гострої лейкемії (ГЛ) порівняно з хронічною мієлоїдною лейкемією (ХМЛ), починаючи з 40–44 років (рис. 12).

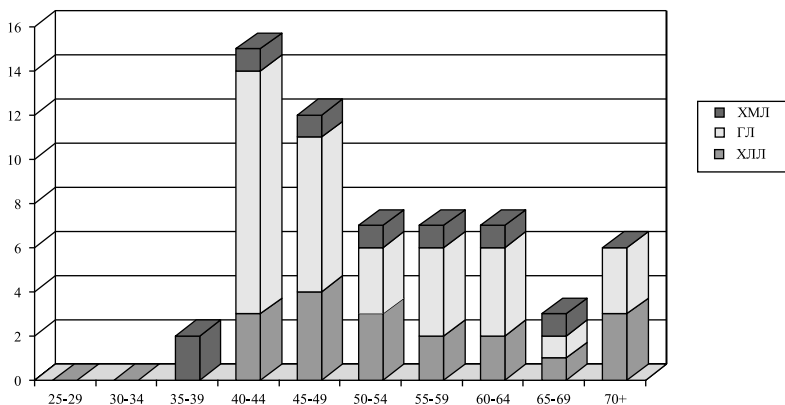

Рис. 12. Розподіл випадків лейкемії у когорті ліквідаторів

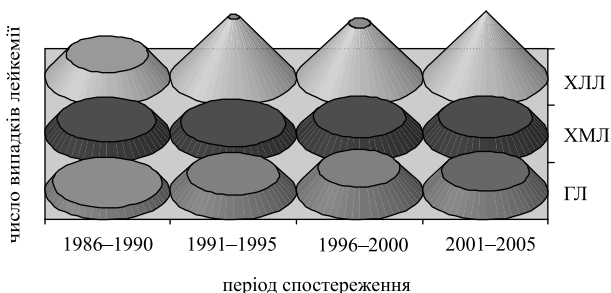

Рис. 13. Структура захворюваності на лейкемії серед УЛНА за період 1986–2005 рр.

Збільшення кількості випадків ХЛЛ, встановлене в кожному з періодів спостереження (рис. 13), можна пояснити перевагою цього захворювання в структурі онкогематологічної патології в Україні серед осіб чоловічої статі (рис. 14) і популяції загалом.

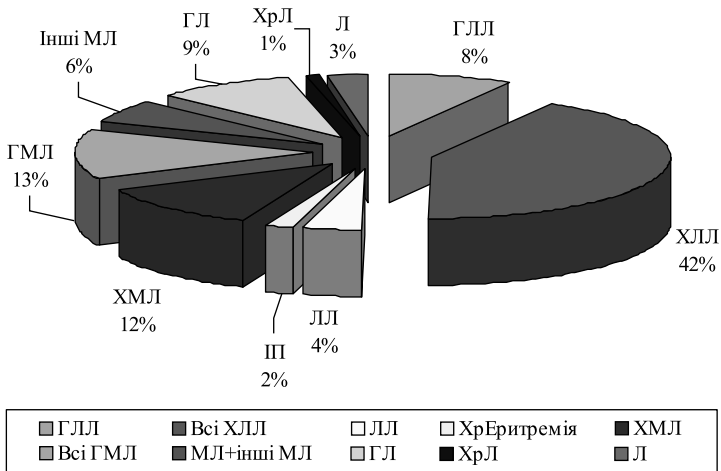

Рис. 14. Структура випадків лейкемії серед чоловіків віком 20+ в Україні у 2000 р.

Так, захворюваність на хронічну лімфоїдну лейкемію серед чоловічого населення України становить 42 %, а серед УЛНА близько 60 %; на гостру мієлоїдну лейкемію та хронічну мієлоїдну лейкемію серед населення України – 12–13 %, а серед УЛНА – 6 та 17 % відповідно. Інші онкогематологічні захворювання посідають незначне місце у структурі захворюваності серед УЛНА (рис. 15).

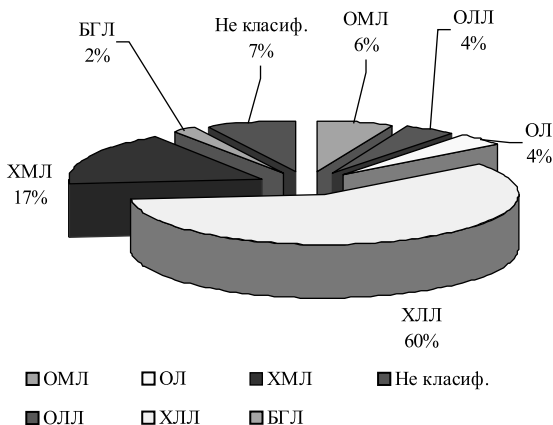

Рис. 15. Структура випадків лейкемій, ідентифікованих у когорті УЛНА (1987–2005 рр.)

Аналіз показників захворюваності на лейкемії дітей, які проживають на територіях Київської, Житомирської, Чернігівської областей України, за період 2003–2007 рр. не виявив різниці у частоті розвитку гострих лімфо- і мієлобластних варіантів лейкемії та хронічної мієлоїдної лейкемії до і після аварії, а також порівняно з рівнем по Україні в цілому.

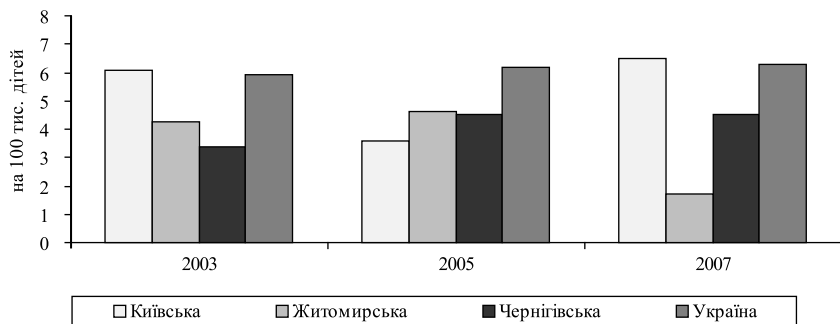

Рис. 16. Захворюваність на лейкемії дітей Київської, Житомирської, Чернігівської областей та по Україні (2003–2007 рр.)

Хоча в Київській області показник у 2007 р. був вищим порівняно з попередніми 2004–2006 рр. і становив – 6,5 випадка (на 100 тис. дитячого населення) за рахунок дітей, які проживали у Білоцерківському районі цієї області (рис. 16), яка є несприятливою за впливом антропогенних факторів.

З 2003 р. збільшилася частка дітей, які захворіли на онкогематологічну патологію у віці, старше за 12 років (рис. 17).

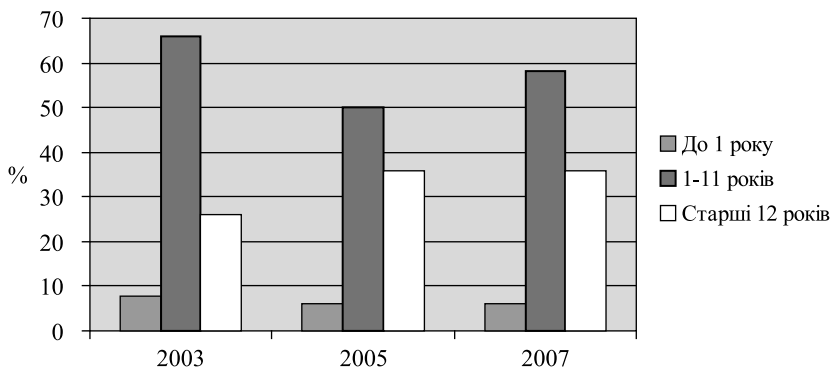

Рис. 17. Розподіл дітей з лейкеміями за віком на момент встановлення діагнозу за 2003–2007 рр. (n=360)

Розділ 6

РАК ЩИТОПОДІБНОЇ ЗАЛОЗИ

Через більше ніж 20 років після аварії на ЧАЕС в Україні в цілому зростання захворюваності на рак щитоподібної залози було вдвічі більшим у чоловіків та втричі більшим у жінок, ніж очікуваний спонтанний рівень (рис. 18). Перші випадки раку щитоподібної залози серед дітей, які проживають на найбільш забруднених радіонуклідами територіях, зареєстровані вже у 1990 р. [4–6]. До цього така патологія на досліджуваних територіях у цій віковій категорії не реєструвалася.

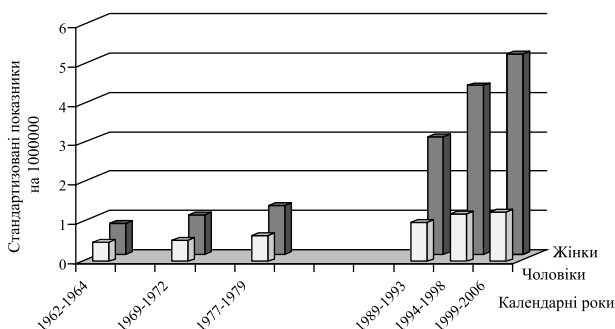

Рис. 18. Стандартизовані за віком середньорічні показники захворюваності на рак щитоподібної залози в Україні за окремі часові періоди (чоловіки та жінки)

З того часу зростання частоти випадків раку щитоподібної залози спостерігаються не тільки у дітей [7], а й у підлітків та дорослих [8]. Дослідження, проведене у рамках Франко-Німецької ініціативи впродовж 1990–1999 рр. у трьох областях з найбільш істотними опадами радіоїоду, вперше показало залежність між рівнем випадання цього радіонукліду та захворюваності на рак щитоподібної залози у підлітків і дорослих (табл. 17).

Таблиця 17

Захворюваність на рак щитоподібної залози у 1991–1999 рр. підлітків і дорослих Житомирської, Київської та Чернігівської областей залежно від рівня опадів радіоїоду у 1986 р. (зрізані за віком стандартизовані показники TADR на 100 тис. жителів відповідної статі)

Стать	Показники TADR на територіях опадів ^{131}I у $\text{кБк}/\text{м}^2$		
	100	100–200	200
Чоловіки	$1,53 \pm 0,17$	$2,20 \pm 0,20$	$2,56 \pm 0,25$
Жінки	$3,94 \pm 0,26$	$10,36 \pm 0,41$	$10,21 \pm 0,46$

Як видно з наведеної таблиці, встановлено достовірно вищий рівень захворюваності на територіях зі щільністю опадів радіоїоду, які перевищують 100 кБк/м².

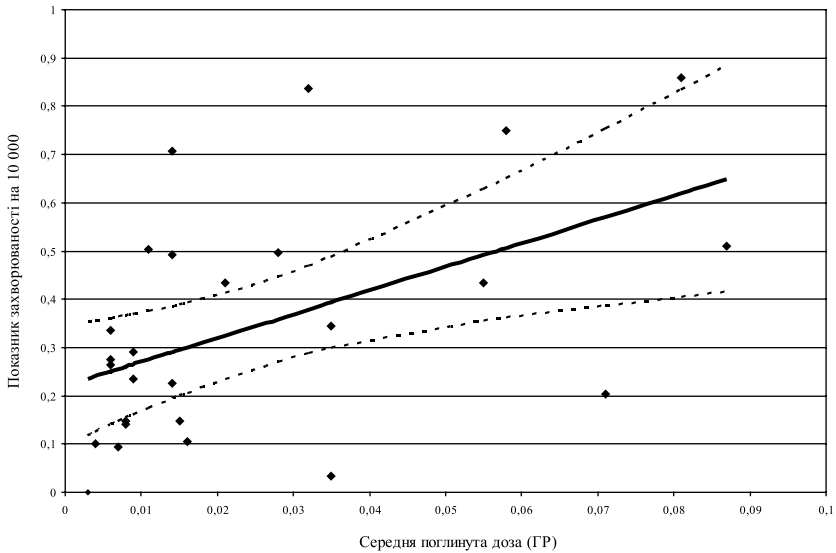
Аналіз захворюваності на рак щитоподібної залози у різних групах постраждалого населення (табл. 18) показує найбільш значне перевищення середнього рівня по Україні впродовж 1995–2005 рр. в УЛНА 1986–1987 рр. (у 5,3 раза), евакуйованих (у 5,5 раза) та мешканців найбільш забруднених радіонуклідами районів (у 1,7 раза).

Таблиця 18

**Стандартизовані співвідношення захворюваності (SIR)
на рак щитоподібної залози в групах населення,
що постраждало внаслідок аварії на ЧАЕС**

Група постраждалих, період	Число випадків захворювань		SIR (%)	95 % довірчий інтервал
	zareest- роване	очікуване		
Мешканці найбільш забруднених радіонуклідами територій (чоловіки + жінки), 1990–2005 рр.	266	160,2	166,0	146,1–186,0
УЛНА 1986–1987 рр. (чоловіки), 1994–2005 рр.	160	30,2	530,4	448,2–612,6
Евакуйовані з м. Прип'ять та 30-кілометрової зони, 1990–2005 рр.	199	36,3	547,9	471,8–624,0

Групою високого ризику розвитку раку щитоподібної залози є особи, які зазнали опромінення (за рахунок радіоїоду) цього органу в дитячому та підлітковому віці (1–18 років на момент аварії). Порівняльний медико-географічний аналіз у розрізі областей України середньообласних поглинутих щитоподібною залозою доз опромінення за рахунок «чорнобильського» радіоїоду наймолодшої субкогорти (1–18 років на момент аварії) та захворюваності на рак щитоподібної залози цієї субкогорти через 20 років після опромінення у 2006 р. (віковий діапазон 20–39 років) свідчить про високий ступінь відповідності факторіальних і результативних ознак. Кореляційний аналіз вказує на високий ступінь зв'язку ($r = 0,5023$; $P < 0,01$). За допомогою лінійного регресивного аналізу (рис. 19) розраховані значення надлишкового абсолютного ризику раку щитоподібної залози залежно від дози опромінення ($EAR = 4,92 \cdot 10^{-4}$ люд.-Гр), надлишкового відносного ризику на одиницю дози опромінення ($ERR = 22,2/\text{Гр}$) та атрибутивного ризику ($ATR = 95,7\%$). Останній відображає величину впливу опромінення на формування рівня захворюваності на цю патологію [9].

$$\begin{aligned}
 a + bx &= 0,22 + 4,92x; b \pm SE(b) = 4,92 \pm 1,73 \\
 ERR &= 4,92 \cdot 10^{-4} \text{ люд.-Гр} \\
 ERR &= b/a = 4,92 / 0,22 = 22,2 / \text{Гр} \\
 ATR &= ERR / (1+ERR) * 100 = 22,2 / (1+22,2) * 100 = 95,7\%
 \end{aligned}$$

Рис. 19. Параметри рівняння лінійної регресії між середніми по області поглинутими тиреоїдними дозами опромінення дітей та підлітків (1–18 років) на момент аварії на ЧАЕС та рівнем захворюваності на рак щитоподібної залози населення областей України у віці 20–39 років у 2006 р.

Таким чином, отримані дані свідчать, що віддалені онкологічні наслідки опромінення щитоподібної залози за рахунок «чорнобильського» радіоїоду пов'язані зі зростанням захворюваності на рак цього органу всієї української популяції, а також окремих груп населення, які слід віднести до найбільш постраждалих – дітей та юнаків у віці 1–18 років на момент аварії, учасників ліквідації аварії на ЧАЕС, евакуйованих, мешканців найбільш забруднених радіонуклідами територій.

Це свідчить про необхідність поглибленого диспансерного обслуговування цих категорій постраждалих упродовж тривалого часу, оскільки ризик розвитку раку щитоподібної залози після опромінення триває впродовж всього життя опромінених.

Розділ 7

РАК МОЛОЧНОЇ ЗАЛОЗИ

Довгострокове спостереження за епідеміологічною ситуацією в Україні щодо раку молочної залози виявило, що на формування рівня захворюваності на цю патологію на національному рівні впродовж усього періоду спостереження впливають чинники, які відіграли вирішальну роль ще до аварії на ЧАЕС [10].

Серед окремих груп населення, постраждалого внаслідок аварії на ЧАЕС (жінки-ліквідатори, евакуйовані, мешканки найбільш забруднених радіонуклідами територій) тільки у жінок-ліквідаторів 1986–1987 рр. зареєстровано значне зростання захворюваності на рак молочної залози, яке перевищує національні показники, за рахунок більш молодій віковій групі (21–45 років на момент аварії) (табл. 19).

Визначено статистично значиме зростання частоти цієї патології у мешканок найбільш забруднених радіонуклідами територій та евакуйованих. Водночас показники захворюваності цих груп постраждалих були нижчими за національний рівень.

Наведені дані свідчать про необхідність подальшого епідеміологічного моніторингу цієї патології, оскільки латентний період радіаційного канцерогенезу в цьому органі є досить тривалим.

Таблиця 19

Стандартизовані співвідношення захворюваності (SIR) на рак жіночої молочної залози (МКХ-9 174) у різних групах української популяції, які зазнали впливу Чорнобильської аварії

Група спостереження	Період спостереження	Зареєстроване число випадків захворювань	Очікуване число випадків	SIR (%)	95 % довірчий інтервал
Мешканки забруднених радіонуклідами територій	1980–1991 1992–2005	626 763	1247,7 1081,2	50,2 70,6	46,2–54,1 65,6–75,6
УЛНА 1986–1987 рр.	1994–1999 2000–2005	64 121	40,5 79,5	158,2 152,2	119,4–196,9 125,1–179,3
Евакуйовані з м. Прип'яті та 30-кілометрової зони	1990–1997 1998–2005	72 145	122,4 157,9	58,8 91,9	45,3–72,4 76,9–106,8

Література

1. *Чернобыль та рак. Онкоепідеміологічні аспекти проблеми* / С. Шалімов, А. Присяжнюк, В. Грищенко, М. Фузік, К. Сліпенюк, Ж. Поліщук, З. Федоренко, Л. Гулак // Журнал академії наук України. — 2006. — Т. 12. — № 1. — С. 98–109.
2. *Hatch M. Cancer following the Chernobyl nuclear accident (The Ukrainian-American studies of thyroid disease and leukemia)* // Журнал академії медичних наук України. — Т. 12. — № 1. — 2006. — С. 78–85.
3. *The Ukrainian-American study of leukemia and related disorders among Chernobyl cleanup workers from Ukraine: III. Radiation risks* / A. Ye. Romanenko, L. B. Zablotska, S. Finch et al. // Radiation Research, 2008. — (in press).
4. *Cancer in the Ukraine, post-Chernobyl* / A. Prisyazhnyuk, O. Pyatak, V. Buzunov et al. // Lancet. — 1991. — Vol. 338. — P. 1334–1335.
5. *The time trends of cancer incidence in the most contaminated regions of the Ukraine before and after the Chernobyl accident* / A. Prisyazhnyuk, V. Gristchenko, V. Zakordonets et al. // Radiat. Environ. Biophys. — 1995. — Vol. 34. — P. 3–6.
6. *Twenty years after the Chernobyl accident: solid cancer incidence in various groups of the Ukrainian population* / A. Prisyazhnyuk, V. Gristchenko, Z. Fedorenko et al. // Radiat. Environ. Biophys. — 2007. — Vol. 46. — P. 43–51.
7. *Тронько Н. Д., Богданова Т. И. Рак щитовидной железы у детей Украины (последствия Чернобыльской катастрофы)*. — Киев: Чернобыльинтеринформ, 1997. — 200 с.
8. *Ризик розвитку раку щитоподібної залози у підлітків та дорослих, які проживають на територіях України з найбільшими інтегральними опадами радіоїоду внаслідок аварії на ЧАЕС* / А. Є. Присяжнюк, А. Ю. Романенко, І. Кайро та ін. // Соціальні ризики. — Кн. 2. — К., 2004. — С. 207–219.
9. *Епідеміологія раку щитоподібної залози в Україні: оцінка чернобыльського впливу* / А. Є. Присяжнюк, З. П. Федоренко, М. М. Фузік та ін. // Актуальні питання діагностики та лікування хворих на злоякісні пухлини голови та ший: Матер. наук.-практ. конф., м. Судак, 29–30 травня 2008 р. — (друкується).
10. *Захворювання на рак молочної залози жіночого населення України до і після аварії на ЧАЕС* / А. Є. Присяжнюк, А. Ю. Романенко, М. М. Фузік та ін. // Журнал Академії медичних наук. — 2007. — № 4. — С. 676–687.

Розділ 8

ГЕНЕТИЧНІ ПОШКОДЖЕННЯ ТА ВРОДЖЕНІ ВАДИ РОЗВИТКУ

У так званій пізній постчорнобильській період виникла необхідність розробки та впровадження *нових оригінальних підходів* для оцінки радіогенного пошкодження геному людини з метою визначення не тільки прямих цитогенетичних ефектів у безпосередньо опромінені клітинах-мішенях (частина яких уже елімінувалася), а й так званих *немішеневих* ефектів, серед яких провідну роль відіграє радіаційноіндукована *нестабільність генома* – феномен, за якого з плином часу в клітинах акумулюються множинні зміни, що сприяють переходу стабільного геному нормальних клітин до нестабільного геному, характерного, зокрема, для пухлинних клітин; та «*ефект свідка*» (*bystander effect*), який індукується не лише прямим радіаційним ушкодженням клітин-мішеней, а й спостерігається в клітинах-свідках, які не були опромінені, проте перебували безпосередньо поблизу останніх чи навіть на віддаленні від них.

На цитогенетичному рівні важливу роль у дестабілізації геному людини відіграє *прихована хромосомна нестабільність*, яка проявляється як підвищення чутливості хромосом соматичних клітин опроміненіх осіб до дії інших мутагенів *in vivo* та *in vitro*; *затримана хромосомна нестабільність*, що експресується у віддалених клітинних генераціях після радіаційної дії; *трансмисивна хромосомна нестабільність*, яка передається через опромінені статеві клітини батьків до соматичних клітин їх нащадків.

Дослідження немішеневих ефектів у осіб чорнобильського контингенту розпочаті в лабораторіях цитогенетики і генетичного моніторингу відділу медичної генетики ІЕР з 2000 р., для чого вперше в Україні використано такі новітні методичні підходи:

– тест «*провокаційного мутагенезу*» (*mutagen sensitivity assay*) із застосуванням трьох мутагенів-провокаторів при дії *in vitro* – похідного етиленіміну алкілюючого агента дімагіфу (в кінцевій концентрації 0,4 мкг/мл, на стадії G_1 мітотичного циклу); протипухлинного антибіотика радіоміметика блеоміцину (в кінцевих концентраціях 0,05 та 5,00 мкг/мл, на стадії G_2 мітотичного циклу); гамма-опромінення (в дозі 500 мГр, на G_0 стадії клітинного циклу);

– *двотермінове культивування* лімфоцитів периферичної крові людини – не тільки стандартну короткотермінову 48-годинну інкубацію, а й довгострокове 144-годинне культивування, що давало змогу аналізувати клітини першої та п'ятої клітинних генерацій відповідно;

– розробка та апробація *нової модельної системи* для дослідження «*ефекту свідка*» в клітинах людини на цитогенетичному рівні

з використанням змішаної культури лімфоцитів периферичної крові різностатевих донорів, що складалася з популяції опромінених *in vitro* чи *in vivo* клітин (як джерела пошкоджуючого сигналу) та популяції неопромінених лімфоцитів осіб іншої статі, що використовувалася як «свідок».

При використанні тесту «провокаційного мутагенезу» підтверджено *генетичну детермінованість* індивідуальної чутливості людини до дії мутагенів і показано *реальність радіаційно індукованої зміни стабільності геному* лімфоцитів периферичної крові, яка, залежно від інтенсивності та тривалості опромінення, експресується у вигляді *прихованої хромосомної нестабільності* (в осіб, які перехворіли на гостру променеву хворобу) або *адаптивного відгуку* (у ліквідаторів та дітей з контамінованою радіонуклідами місцевості). Виявлено суттєву *міжіндивідуальну варіабельність* надспонтанного цитогенетичного ефекту в обстежених групах, що може бути відображенням генетично зумовленої та/чи радіаційно-індукованої індивідуальної реактивності людини на дію мутагенних факторів.

При цитогенетичному обстеженні груп дітей з наявною та відсутньою патологією щитоподібної залози, народжених від батьків, в яких іонізуюче випромінювання виступало як шкідливий виробничий (учасники ліквідації аварії на ЧАЕС) чи екологічний (мешканці забрудненої радіонуклідами Cs місцевості, які отримали так званий йодний удар у 1986 р.) фактори шкідливості, було виявлено, що при стандартному 48-годинному культивуванні лімфоцитів, яке дозволяло аналізувати клітини переважно першого мітотичного розподілу, тироїдна патологія не супроводжувалася підвищенням цитогенетичного ефекту в жодній з обстежених груп дітей — експонованих та контрольних (народжених від опромінених і неопромінених батьків відповідно). Водночас довготермінове культивування лімфоцитів, одержаних від дітей з хронічним тироїдитом, народжених від батьків з опроміненою щитоподібною залозою, дозволило виявити приховані пошкодження геному, які експресувалися через декілька клітинних генерацій, що підтверджує *можливість успадкування радіогенної хромосомної нестабільності*. Отримані дані дозволяють припустити *синергічну дію* обох досліджуваних факторів — тироїдної патології, що супроводжується зрушенням гормональної рівноваги, та радіаційної компоненти — на стабільність хромосом соматичних клітин у нащадків опромінених батьків. Не виключено, що реалізації тироїдної патології у дітей, які народилися від батьків з опроміненою щитоподібною залозою, сприяла саме *трансмисивна хромосомна нестабільність*.

При дослідженні *bystander effect* встановили, що рівні аберацій хромосом у неопромінених соматичних клітинах людини, які культивувалися у змішаних культурах з клітинами осіб іншої статі,

опроміненими *in vitro* в дозах 250 і 1000 мГр та в дозах 1,01–2,37 Гр, статистично достовірно перевищували контрольні показники ($p < 0,05$), що саме є наслідком радіаційноіндукованого «ефекту свідка». Виявлено різницю між спектрами аберацій хромосом в опромінених клітинах-мішенях та неопромінених клітинах-свідках. Для перших притаманна індукція пошкоджень хромосомного типу — класичних цитогенетичних маркерів опромінення, для других — хроматидних розривів, які вважаються маркерами хромосомної нестабільності. Встановлено значну міжіндивідуальну варіабельність обстежених донорів за рівнем радіочутливості до опромінення в малих і високих дозах, а також за вираженістю радіаційноіндукованого ефекту свідка.

Таким чином, використання нових підходів до оцінки віддалених немішених цитогенетичних ефектів як наслідків попереднього опромінення людини дозволило виявити різні форми радіаційноіндукованої нестабільності геному в деяких пріоритетних групах осіб, постраждалих від дії факторів Чорнобильської аварії, що можна вважати фактором ризику реалізації патології з генетичною компонентою.

Дослідження частоти вроджених вад розвитку і спадкової патології в регіонах, що постраждали від дії наслідків Чорнобильської катастрофи, показали її перевищення порівняно з середніми показниками по Європі (відповідно 26,6–38,7 проти 23,6–32,3 на 1000 новонароджених).

Проте рівень цієї патології значною мірою корелює з показником екологічного забруднення регіону. Так, частота вроджених вад розвитку у Волинській області перевищує середнє значення по Україні (відповідно 38,7 і 26,0 на 1000 новонароджених). Однак у хімічно забруднених районах цей показник сягає 56,6 на 1000 новонароджених, а в районах з комбінованою дією радіаційного та хімічного компонентів — 45,6. У районах Чернігівської області, які характеризуються високим рівнем хімічного та радіаційного забруднення, частота вроджених вад розвитку становить 54,0 проти 29,7 загалом по області, в Рівненській області — 85,9 в хімічно забрудненому районі, 67,5 — в районі з поєднаним впливом радіації та хімічних чинників проти 36,7 на 1000 новонароджених по області.

Поширеність вад розвитку зумовлює необхідність впровадження комплексних заходів ефективної профілактики і ранньої діагностики вад розвитку з використанням сучасних методів дослідження. Зокрема, позитивний ефект отримано від профілактичної дії вітаміну В9 (фолієвої кислоти).

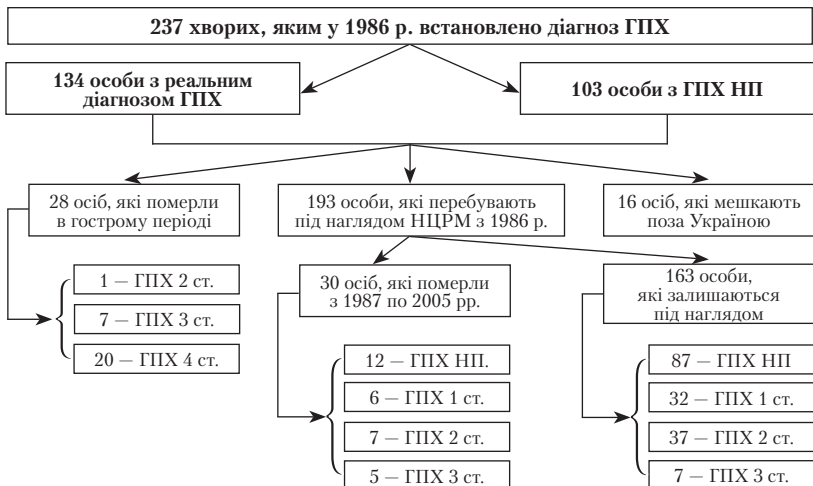
Розділ 9

ДЕТЕРМІНОВАНІ ЕФЕКТИ

9.1. Гостра променева хвороба

Гостра променева хвороба (ГПХ) – загальноновизнаний детермінований наслідок аварії на Чорнобильській АЕС. Після ретельного ретроспективного аналізу (у 1989 р.) історій хвороб 237 осіб, яким було встановлено діагноз ГПХ у 1986 р., реальна кількість постраждалих із таким діагнозом зменшилася до 134 осіб. Із них 28 пацієнтів померли протягом перших трьох місяців після аварії, 14 – протягом перших 15 років та ще 16 – в наступні роки (дані станом на 1 січня 2006 р.), незважаючи на постійний медичний контроль, систематичне лікування і реабілітаційні заходи (рис. 20).

Ті, хто перенесли ГПХ і залишаються живими, страждають на хронічні захворювання внутрішніх органів і систем (від 5–7 до 10–12 діагнозів одночасно), що виникли від сумісної дії різних негативних чинників на Чорнобильській АЕС, насамперед радіаційного. Соматична патологія у цих постраждалих характеризується початково високим і стабільним рівнем захворювань нервової системи, значною питомою вагою запальних та ерозивно-виразкових процесів у шлунково-кишковому тракті, поступовим зростанням частоти хвороб гепато-біліарної, серцево-судинної та дихальної систем.

ГПХ – гостра променева хвороба;

ГПХ НП – не підтверджена гостра променева хвороба

Рис. 20. Динаміка кількості осіб, які зазнали гострої променевої хвороби внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС (дані НЦРМ АМН України)

У значної частини з них типово радіаційними проблемами залишаються розвиток променевих катаракт, частота виникнення яких залежить від поглинутої дози опромінення, і наслідки променевих опіків шкіри різного ступеня тяжкості (у 1/3 постраждалих) — від невеликих за площиною і глибиною уражень променевих дерматитів аж до ампутації кінцівки в одного хворого.

Практично всі особи, які перехворіли на ГПХ, незалежно від ступеня її тяжкості отримали II групу інвалідності у зв'язку зі стійкою втратою працездатності, як внаслідок низьких показників здоров'я, так і через неможливість працювати за фахом професіонала-атомника або пожежника. Основна кількість цих людей щорічно, а залежно від стану здоров'я — і частіше, проходить стаціонарне обстеження і лікування в клініці НЦРМ АМН України.

Результати тривалого спостереження та інтегральної оцінки стану здоров'я цієї когорти людей свідчать про несприятливий прогноз щодо ефективності підтримуючої терапії, реабілітаційних заходів, спрямованих на запобігання ускладнень перебігу хвороб і збільшення тривалості життя [1].

Література

1. Kovalenko A. N., Belyi D. A., Bebeszko V. G. Long-term effects in acute radiation syndrome survivors // Health effects of Chernobyl accident / Eds. A. Vozianov, V. Bebeszko, D. Bazyka. — Kyiv: DIA, 2003. — P. 15–32.

9.2. Радіогенно детермінована катаракта

Одним із визнаних специфічних ефектів радіаційного опромінення є *радіаційна (променева) катаракта*. Після Чорнобильської катастрофи зафіксовано 167 випадків специфічної радіаційної катаракти, встановлено, що радіаційна катаракта може розвинутися внаслідок впливу не тільки високих доз радіаційного опромінення, а й доз опромінення, менших за 0,25 Гр (*табл. 20*). Отримані дані та моделі ризику свідчать на користь погляду на радіаційну катаракту як на стохастичний ефект радіаційного опромінення [1].

Таблиця 20

Залежність доза — ефект для радіаційної катаракти в УЛНА (дані НЦРМ АМН України)

Фактор	Рівень аддитивно-відносного ризику	P
доза опромінення	3,451 (1,347; 5,555) на 1 Гр	< 0,05
тривалість участі в ЛНА	1,095 (1,017; 1,173) на 1 log (1/tdn)*	< 0,05

* tdn — кількість днів участі в ліквідації наслідків аварії.

Специфічним ефектом радіаційного опромінення є також *радіаційні ретинопатії*. Після Чорнобильської катастрофи описано два специфічних синдроми – «синдром каштану» ранній і пізній та «синдром дифракційної ґратки», який виникав у опромінених в особливо жорстких умовах [2].

Також описано ефект дозозалежного зменшення акомодативної здатності у радіаційно опромінених [3]. Показано, що втрата акомодативної здатності описується як лінійною, так і логарифмічною моделлю і становить 0,78 D/Гр. Це безсумнівно доводить, що радіаційний вплив викликає прискорене старіння ока [3].

Виявлено, що в осіб, опромінених у дозі понад 0,2 Гр, виникають порушення зорових функцій навіть при незмінному очному дні [4].

Два паралельних дослідження – «Піттсбургський проект» (США – Україна) [5] і проведене НЦРМ дослідження в Іванкові [6] – показали, що у дітей, які мешкають на радіаційно забруднених територіях, виникали тендітні специфічні помутніння кришталика, їх частота залежить від рівня забруднення території ^{137}Cs . За даними дослідження в Іванкові, у віддаленому періоді у зонах з більшим рівнем радіаційного забруднення спостерігалось подальше збільшення частоти цих змін [6].

Література

1. *Федірко П. А.* Віддалені наслідки радіаційного впливу на кришталик: результати епідеміологічного дослідження // Проблеми радіац. медицини: Зб. наук. праць. – К., 2000. – Вип. 7. – С. 20–25.
2. *Федірко П. А.* Влияние ионизирующей радиации на глаз // Офтальмологический журнал. – 1995. – № 5–6. – С. 325–331.
3. *Sergienko N. M., Fedirko P.* Accommodative function of eyes in persons exposed to ionizing radiation // Ophthalmic research (Ophthal. Res.) – 2002. – V. 34. – № 4. – P. 192–194.
4. *Федірко П. А.* Електроокулографічні дослідження радіаційно опромінених осіб // Офтальмологічний журнал. – 2001. – № 1. – С. 65–67.
5. *Day R., Gorin M. B., Eller A. W.* Prevalence of lens changes in Ukrainian children residing around Chernobyl // Health Physics. 1995. – V. 68. – № 5. – P. 632–642.
6. *Федірко П. А., Хілінська В. Ю.* Стан кришталика у дітей, що мешкають в зоні радіаційного забруднення. Аналіз результатів тривалого спостереження // Офтальмологічний журнал. – 1998. – № 2. – С. 155–158.

НЕПУХЛИННІ ЗАХВОРЮВАННЯ

**10.1. Динаміка хвороб системи кровообігу
у постраждалих внаслідок
Чорнобильської катастрофи за останні 5 років**

Усі минулі роки після Чорнобильської катастрофи хвороби системи кровообігу посідають першу позицію у загальній структурі захворюваності та поширеності для всіх категорій постраждалих. З 2001 по 2005 рр. поширеність захворювань системи кровообігу збільшилася на 1391,8 на 10 000 дорослих і становила 30,4 % від загальної структури. Найбільш поширені гіпертонічна хвороба та ішемічна хвороба серця. На відміну від перших років після Чорнобильської катастрофи, за останнє п'ятиріччя чисельність хворих із гіпертензією понад перший рівень перевищила 80 %. За даними ехокардіографії у 76,4 % хворих на гіпертонічну хворобу встановлено помірну і значну гіпертрофію лівого шлуночка серця. Серед хворих на ішемічну хворобу серця зросла кількість тих, які перенесли інфаркт міокарда.

На цей час гіпертонічна та ішемічна хвороби серця стали важливими факторами зниження фізичної працездатності, зростання частоти серцевої недостатності та порушень серцевого ритму, в тому числі небезпечних відносно раптової смерті.

За даними дисперсійного аналізу, сила впливу іонізуючого опромінення в діапазоні 25–50 сЗв на частоту гіпертонічної та ішемічної хвороб серця наближається до одиниці (0,9), а при поєднанні з двома традиційними факторами ризику перевищує 2,1.

Утім медико-соціальну значимість хвороб системи кровообігу зумовлює не тільки найбільша їх поширеність. Хвороби системи кровообігу посідають перше місце в загальній структурі смертності постраждалих, питома вага їх серед усіх причин смерті найвища і становить 67,9 %, що у шість разів перевищує смертність через новоутворення і в десятки разів через хвороби інших класів.

Значна вартість лікування хвороб системи кровообігу за рахунок високої потреби у госпітальному лікуванні і стійкої втрати працездатності зумовлюють зростання економічних витрат. Протягом останніх п'яти років питома вага хвороб системи кровообігу в структурі первинної госпіталізації зросла до 32,5–41,0 % (для інших класів хвороб – 3,0–4,5 %). Чисельність хворих, які госпіталізуються з причин хвороб системи кровообігу, досягла 55,6 %, що у два рази перевищує дані 1987 р.

Доведено, що постійне адекватне лікування з урахуванням стратифікації загального ризику ускладнень забезпечує уповільнення перебігу

хвороб системи кровообігу, попередження ускладнень, насамперед, хронічної серцевої недостатності, за появи якої виживання постраждалих зменшується до 50 % протягом 5 років. Утім, серйозним фактором, який обмежує можливості лікування постраждалих, залишається недостатня прихильність до лікування. За останні роки серед її причин зростає значимість економічних труднощів до 40 % і перевищила усі інші причини.

Отже, на цей час проблема хвороб системи кровообігу є важливим стратегічним напрямом, який визначає збереження здоров'я, працездатності, зменшення інвалідизації та смертності постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи.

10.2. Нейропсихіатричні ефекти

Порушення психічного здоров'я постраждалих є міжнародно визнаною пріоритетною медико-соціальною проблемою Чорнобильської катастрофи [1, 2], але причини виникнення її нейропсихіатричних наслідків залишаються вкрай дискусійними [3, 4]. Експерти Чорнобильського форуму ООН серед актуальних медичних проблем Чорнобиля зазначили чотири головні нейропсихіатричні ефекти, а саме: 1) пов'язані зі стресом розлади; 2) ефекти радіаційного впливу на головний мозок, що розвивається; 3) органічне ураження мозку в УЛНА і 4) суїциди. Визнано зростання серцево-судинних захворювань в УЛНА, які зазнали дії значних доз опромінення [1].

Головними проблемами визначення нейропсихіатричних наслідків Чорнобильської катастрофи залишаються: 1) відсутність міжнародного консенсусу щодо діагностики нервово-психічних розладів і цереброваскулярних зокрема; 2) значний брак доказових нейропсихіатричних епідеміологічних досліджень з надійним дозиметричним супроводом.

За даними МОЗ України, серед причин *смерті* постраждалих дорослих і підлітків перше рангове місце посідають хвороби системи кровообігу (у т. ч. цереброваскулярні захворювання). До того ж триває подальше зростання смертності від цих хвороб: 1987 р. — 58,6 на 10 000 постраждалих, а в 2000–2004 рр. — 116,5–131,3 (при смертності всього населення країни 68–71), а їх частка у структурі причин смерті вже досягла 67,9 % [5].

Динаміка *зарєєстрованої захворюваності* постраждалих на розлади психіки і поведінки є нелінійною — максимум зарєєстрованих психічних розладів відбувся в 1991 р. (71,7 на 10 000 постраждалих), при тому, що в 1987 р. цей показник становив 24,9, а в 2005 р. — 51,9. Темп росту цих розладів (2005 р. відносно 1987 р.) становив 208,4 % [5]. Водночас зарєєстрована захворюваність на розлади психіки і поведінки в Україні залишалася досить стабільною — 24,8 на 10 000 населення у 1990 р., 26,3 — у 1995 р. і 26,1 — у 2000 р. [6].

Захворюваність на хвороби нервової системи у 2001–2005 рр. становила 213–215,8 на 10 000 постраждалих. Причому захворюваність на вегето-судинну дистонію закономірно зменшується з 145–152,7 на 10 000 постраждалих у 1987–1991 рр. до 78,4 – у 2005 р. Одночасно захворюваність на хвороби системи кровообігу (у т. ч. цереброваскулярні хвороби) лінійно зростала від 223,8 на 10 000 постраждалих у 1987 р. до 585,2 – у 2005 р. Темп росту цих хвороб (2005 р. відносно 1987 р.) становив 261,5 % [5].

Динаміка зростання *зареєстрованої поширеності* розладів психіки і поведінки у постраждалих є лінійною – від 142,8 на 10 000 постраждалих у 1987 р. до 473,1 – у 2005 р. Темп росту поширеності цих розладів (2005 р. відносно 1987 р.) становив 331,3 %. [5]. Водночас зареєстрована поширеність розладів психіки і поведінки в Україні навіть виявила тенденцію до зменшення – 227,1 на 10 000 населення у 1990 р., 226,8 – у 1995 р. і 243,1 – у 2000 р. [6]. Поширеність хвороб нервової системи у 2001–2005 рр. становила 1091,7–1180 на 10 000 постраждалих, у тому числі поширеність вегето-судинної дистонії зросла від 191,8 на 10 000 постраждалих у 1987 р. до 622,5 – у 2005 р. Водночас у 2005 р. в Україні було зареєстровано 10 % населення з різними формами неврологічних захворювань [7]. Поширеність хвороб системи кровообігу (включаючи цереброваскулярні хвороби) лінійно зростала від 1285,3 на 10 000 постраждалих у 1987 р. до 6701,0 – у 2005 р. Темп росту цих хвороб (2005 р. відносно 1987 р.) становив 521,4 % [5]. Офіційно в Україні 6,1 % населення страждає на хронічну повільно прогресуючу форму цереброваскулярних захворювань – дисциркуляторну енцефалопатію [7].

У структурі *первинної інвалідності* постраждалих у 1992 р. 40,9 % становили захворювання нервової системи, серед них 69,9 % припадало на вегето-судинну дистонію. Зараз у структурі інвалідності постраждалих внаслідок хвороб нервової системи переважають органічні ураження центральної нервової системи (77,8 %), що відбиває особливості радіаційного впливу. У теперішній час цереброваскулярні хвороби посідають перше місце (42,0 %) у структурі первинної інвалідності у зв'язку з аварією на ЧАЕС внаслідок хвороб системи кровообігу [5].

За даними Державного реєстру України і Клініко-епідеміологічного реєстру ДУ «НЦРМ АМН України», в УЛНА підвищений рівень захворюваності на цереброваскулярні розлади, причому при дозах понад 250 мЗв цей показник вищий, ніж при дозах, менших за 100 мЗв [8].

Державна статистична звітність щодо нервово-психічних розладів у постраждалих (як і популяції у цілому) базується на реєстрових даних, переважна більшість з яких у теперішній час отримується пасивно, тобто за зверненням пацієнта, і не використовує стандартизовану діагностичну методологію [9]. Так, за даними МОЗ України, поширеність психічних розладів в Україні у 1990 р. становила 2,27 %,

у 1995 – 2,27 %, а у 2000 р. – 2,43 % [6]. Водночас у результаті адекватно спланованого епідеміологічного психіатричного дослідження у рамках ініціативи ВООЗ «Всесвітнє дослідження психічного здоров'я – 2000» із використанням структурованого міжнародного психіатричного інтерв'ю (*Composite International Diagnostic Interview, WHO-CIDI*) визначено, що насправді поширеність лише «психологічних» (непсихотичних) розладів в Україні становить 20,5 % (довірчий інтервал: 17,7–23,3 %) [10]. Тобто офіційні (реєстрові) дані щодо психічних розладів недооцінюють реальну картину приблизно на порядок.

У рамках Франко-Німецької Чорнобильської ініціативи було проведено поперечне дослідження рандомізованої когорти УЛНА за допомогою структурованого міжнародного психіатричного інтерв'ю (*Composite International Diagnostic Interview, WHO-CIDI*) [11]. У подальшому, завдяки гранту від Національного інституту психічного здоров'я США (NIMH Grant MH5 1947), було проведено міжнародний аналіз отриманих даних у порівнянні з популяційним українським контролем від проекту ВООЗ «Всесвітнє дослідження психічного здоров'я – 2000» [10]. Встановлено, що відповідно до «ефекту здорового ліквідатора» (відбору психічно здорових осіб для робіт із ЛНА) УЛНА до аварії мали істотно меншу поширеність тривожних розладів і зловживань алкоголем. Після аварії серед УЛНА на ЧАЕС виявлена значно підвищена поширеність депресії (18,0 % і 13,1 % у контролі) та суїцидальної ідеї (9,2 % і 4,1 %). Проте це не стосувалося зловживання алкоголем і періодичного експлозивного розладу. Протягом останнього року перед інтерв'ю в УЛНА була підвищена поширеність депресії (14,9 % і 7,1 %), посттравматичного стресового розладу, PTSD (4,1 % і 1,0 %), а також головного болю (69,2 % і 12,4 %). УЛНА з депресією і PTSD втратили більше днів працездатності, ніж пацієнти контрольної групи з тими ж розладами. Міра впливу катастрофи асоційована з тяжкістю соматичних симптомів і PTSD. Таким чином, в УЛНА на ЧАЕС виявлені довгострокові несприятливі наслідки катастрофи стосовно психічного здоров'я. Необхідні подальші дослідження, в яких будуть отримані більш об'єктивні дані про опромінення і соматичне здоров'я, розглянуті когнітивні порушення і психотичні симптоми, а також будуть проведені більш точні психіатричні обстеження [12–14].

Незважаючи на поширене помилкове уявлення про надмірне використання діагнозу вегетативно-судинної дистонії як «маркеру» перебування під впливом радіації, цей діагноз у перші роки після Чорнобильської катастрофи було встановлено лише близько у чверті УЛНА, які знаходяться у системі Клініко-епідеміологічного реєстру ДУ «НЦРМ АМН України». Як видно з *рис. 21*, діагностика вегетативно-судинної дистонії протягом післяаварійних років значно зменшилася і нині сягає лише 6 % від репрезентативної вибірки УЛНА.

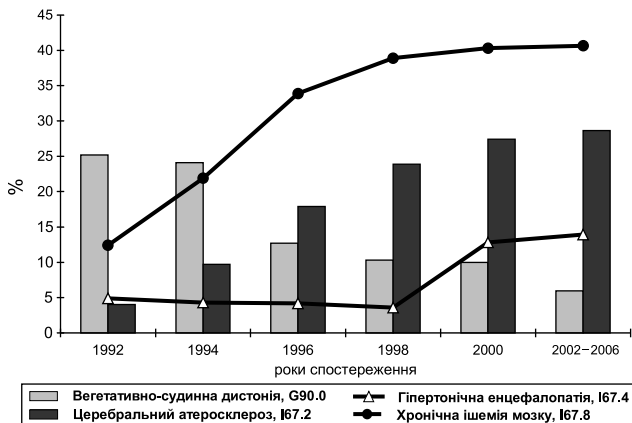

Рис. 21. Динаміка цереброваскулярної патології в УЛНА на ЧАЕС

Поступово після аварії в УЛНА відбулося значне зростання поширеності цереброваскулярної патології – передусім хронічної ішемії головного мозку (I67.8), церебрального атеросклерозу (I67.2) і, меншою мірою, гіпертонічної енцефалопатії (I67.4). Ці розлади традиційно класифікуються як «дисциркуляторна енцефалопатія», що теж не є досконалим з точки зору абсолютизації лише судинного боку патогенезу розвитку органічного враження головного мозку, а також і у зв'язку з недостатньою чіткістю діагностичних критеріїв. Безумовно, у майбутньому буде досягнуто міжнародного консенсусу щодо оптимальної класифікації подібних нервово-психічних розладів.

Нервово-психічні розлади у віддалений період ГПХ характеризуються прогресуючим перебігом з послідовною зміною вегетосудинного і вегетовісцерального етапу (3–5 років після опромінення) етапом церебрально-органічної та соматогенної патології (5–10 років і більше після опромінення) (рис. 22).

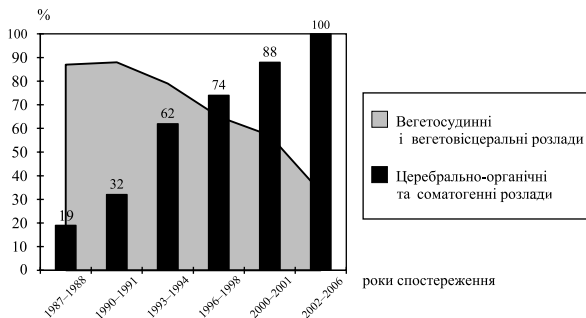

Рис. 22. Динаміка нервово-психічних розладів в осіб, які перенесли гостру променевою хворобу

Нейропсихіатричні ефекти в постраждалих є етіологічно гетерогенними. Радіаційно-асоційовані церебральні ефекти простежуються при дозах понад 300 мЗв. Знайдені нейрофізіологічні [15, 16] і нейровізуалізаційні [17] радіаційні маркери та пострадіаційний нейрокогнітивний дефіцит [18].

У внутрішньоутробно опроміненних дітей визначені радіаційно-асоційовані когнітивні порушення при гострому пренатальному опроміненні внаслідок аварії на ЧАЕС на 8–15-му та пізніших тижнях гестації у дозах на ембріон та плід більше 20 мЗв і дозах на щитоподібну залозу *in utero* більше 300 мЗв [19]. Виявлені психофізіологічні маркери пренатального опромінення внаслідок аварії на ядерному реакторі на 16–25-му тижнях гестації у дозах на ембріон та плід > 10 мЗв і дозах на щитоподібну залозу *in utero* > 200 мЗв [20, 21]. Показано, що за умов радіаційної аварії на ядерному реакторі з викидом у довкілля радіонуклідів йоду при малих дозах зовнішнього опромінення плоду ушкодження головного мозку можливе не лише на найбільш критичному періоді цереброгенезу (8–15-й тижні гестації, як при атомних бомбардуваннях і медичних радіологічних процедурах без внутрішнього опромінення радіоактивним йодом), а й у більш пізні терміни вагітності, коли дози опромінення щитоподібної залози *in utero* найвищі [20, 21] (рис. 23).

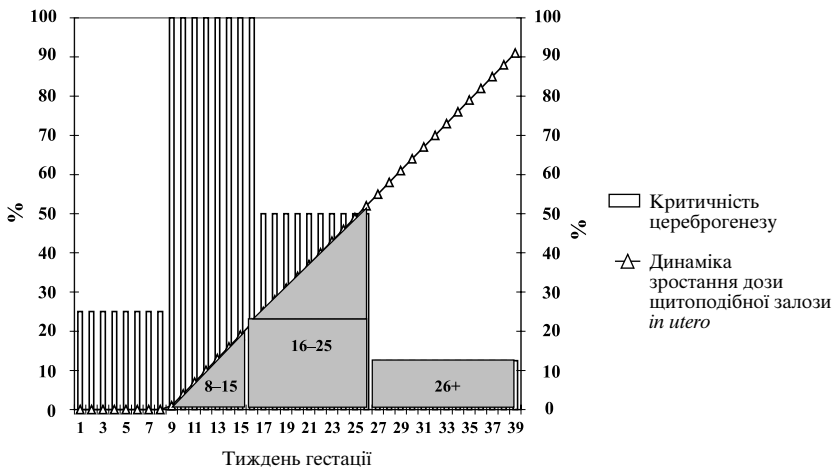

Рис. 23. Умовне зображення взаємовідносин критичних періодів цереброгенезу і динаміки зростання дози опромінення щитоподібної залози *in utero* за моделлю ICRP-88 у внутрішньоутробно опроміненних дітей внаслідок Чорнобильської катастрофи (площа сірих фігур відповідає ступеню вразливості головного мозку опроміненню радіойодом)

Головний мозок є радіочутливим органом, причому його вразливість до дії іонізуючого випромінювання неоднакова: радіаційне ураження мозку насамперед локалізується у неокортексі, кортико-лімбічній системі та доміантній гемісфері. Можливим порогом нейропсихіатричних ефектів у дорослих є доза 300 мЗв, а за умов аварії на ядерному реакторі при опроміненні на 8–15-му та пізніших тижнях гестації – дози на ембріон та плід більше 20 мЗв і дози на щитоподібну залозу *in utero* більше 300 мЗв [22]. Запропоновано діатезно-стресорну гіпотезу виникнення розладів спектру шизофренії після опромінення [23]. Вплив малих і дуже малих доз опромінення у поєднанні зі стресом може бути чинником ризику синдрому хронічної втоми [24, 25]. Прискорене старіння та нейродегенерація також є ефектами можливого впливу іонізуючого випромінювання [26].

У результаті клініко-епідеміологічного наркологічного обстеження репрезентативної вибірки УЛНА на ЧАЕС, які перебувають на обліку в Клініко-епідеміологічному реєстрі ДУ «НЦРМ АМН України», встановлено, що частота виникнення синдрому залежності від алкоголю в них становить 26,6 %, причому в ремісії знаходяться 12,2 %, а «активний» синдром залежності мають 14,4 % УЛНА. Визначена група ризику розвитку синдрому зловживання алкоголем, яка містить 23,7 % УЛНА. Тобто проблеми з етиловим алкоголем мають 50,3 % УЛНА. Факторами ризику формування синдрому залежності від алкоголю в УЛНА є генетична обтяженість на зловживання алкоголю, первинна психічна, психосоматична і соматоневрологічна патологія, низький рівень освіти і молодший вік. Встановити залежність між психічними і поведінковими розладами, пов'язаними з уживанням алкоголю і дозою опромінення та тривалістю робіт у Чорнобильській зоні відчуження, не вдалося [27].

Охорона психічного здоров'я постраждалих має знаходитися у фокусі суспільної уваги при можливих радіаційних аваріях і радіологічних терористичних атаках у майбутньому. Національні та міжнародні зусилля мають бути спрямовані на системи охорони психічного здоров'я і психореабілітації постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи. Можна визначити, що існує міжнародний консенсус про те, що вплив Чорнобильської катастрофи на психічне здоров'я залишається пріоритетною проблемою охорони здоров'я постраждалих. Враховуючи поширеність і стійкість порушень психічного здоров'я, потрібні освітянські, психосоціальні та медичні втручання, а також подальші дослідження.

Література

1. World Health Organization. Health effects of the Chernobyl accident and special health care programmes. Report of the Un Chernobyl Forum Expert Group «Health» (EGH) / Eds. B. Bennet, M. Repacholi, Zh. Carr. — Geneva, WHO, 2006. — 160 p.
2. Bromet E., Havenaar J. Psychological and perceived health effects of the Chernobyl disaster: a 20-year review // Health Phys. — 2007. — Vol. 93. — № 5. — P. 516–521.
3. Логановський К. М. До висновків Чорнобильського форуму щодо нейропсихіатричних наслідків Чорнобильської катастрофи // Здоров'я України. — 2006. — № 7 (140). — С. 12–13.
4. Логановський К. М. Дискусійні питання щодо ролі іонізуючого випромінювання і стресу в генезі нейропсихіатричних наслідків Чорнобильської катастрофи // Журнал АМН України. — 2006. — Т. 12. — № 1. — С. 185–195.
5. Стан здоров'я потерпілого населення України через 20 років після Чорнобильської катастрофи. Статистично-аналітичний довідник у двох частинах / За ред. Ю. О. Гайдаєва. — К.: МОЗ і МНС України, 2007. — Ч. 1. — 177 с.; Ч. 2. — 254 с.
6. Психічне здоров'я як складова подальшого розвитку нації (підсумки за 10 років незалежності України) / В. Ф. Москаленко, Є. М. Горбань, С. І. Табачников, П. В. Волошин // Архів психіатрії. — 2001. — Т. 4. — № 27. — С. 5–10.
7. Міщенко Т. С. Стан неврологічної служби в Україні // Здоров'я України. — 2006. — № 23/1 (додатковий). — С. 9.
8. Епидемиология неопухолевых болезней участников ликвидации последствий Чернобыльской аварии / В. А. Бузунов, Н. П. Страпко, Е. А. Пирогова и др. // Int. J. Rad. Med. — 2001. — Vol. 3. — № (3–4). — P. 9–25.
9. Loganovsky K. Mental health of the Chernobyl accident clean-up workers (liquidators): critical review of the current epidemiological evidences // Proceedings of International Symposium «Health of Liquidators (Clean-up Workers), 20 Years after the Chernobyl Explosion», PSR / IPPNW Switzerland, Bern, November 12, 2005. — Bern, 2005. — P. 11–14.
10. WHO World Mental Health Survey Consortium. Prevalence, severity, and unmet need for treatment of mental disorders in the World Health Organization World Mental Health surveys. — JAMA, 2004. — № 291. — P. 2581–2590.
11. Data base on psychological disorders in the Ukrainian liquidators of the Chernobyl accident / A. Y. Romanenko, A. I. Nyagu, K. N. Loganovsky et al. // Abstracts of International Workshop on «The French-German Initiative: Results and Their Implication for Man and Environment», October 5–6, 2004, Kiev. — K., 2004. — P. 56–57.

12. *Логановский К. Н., Хавенаар Й. М., Бромет Э. Дж.* Психическое здоровье ликвидаторов // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Епідеміологія медичних наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. 20 років по тому», 9–10 жовтня 2007 р., Київ–Донецьк: «Вебер», 2007. — С. 91–92.

13. *Loganovsky K., Havenaar J. M., Bromet E. J.* Psychiatric Aftermath of the Chernobyl Disaster in Clean-Up Workers // Abstracts of World Psychiatric Association International Congress, Melbourne, Australia, 28 November – 2 December 2007. — Melbourne, 2007.

14. *The mental health of clean-up workers 18 years after the Chernobyl accident / K. Loganovsky, J. M. Havenaar, N. L. Tittle et al.* // Psychol. Med. — 2008. — № 38. — P. 481–488.

15. *Loganovsky K. N., Yuryev K. L.* EEG patterns in persons exposed to ionizing radiation as a result of the Chernobyl accident: Part 2: Quantitative EEG analysis in patients who had Acute Radiation Sickness // J. Neuropsychiatry Clin. Neurosci. — 2004. — № 16. — P. 70–82.

16. *Денисюк Н. В.* Хроническая цереброваскулярная патология у участников ликвидации последствий аварии на Чернобыльской АЭС в отдаленный период после облучения // Укр. мед. часопис. — 2006. — № 3 (53). — С. 54–64.

17. *Бомко М. О.* (2004) Морфометрична нейровізуалізаційна характеристика органічного ураження головного мозку у віддалений період впливу іонізуючого випромінювання внаслідок Чорнобильської катастрофи // Укр. мед. часопис. — 2004. — № 2 (40). — С. 96–101.

18. *Антипчук К. Ю.* Нейропсихологічний метод у діагностиці радіаційних уражень головного мозку // Укр. мед. часопис. — 2004. — № 3 (41). — С. 121–128.

19. *Effects of prenatal brain irradiation as a result of the Chernobyl accident / A. I. Nyagu, K. N. Loganovsky, R. Pott-Born et al.* // Int. J. Rad. Med. — 2004. — Vol. 6 (1–4), Special Issue. — P. 91–107.

20. *Логановська Т. К., Нечаєв С. Ю.* Психофізіологічні ефекти у пренатально опромінених дітей та підлітків внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС // Медичний всесвіт. — 2004. — Т. 4. — № 1. — С. 130–137.

21. *Disrupted development of the dominant hemisphere following prenatal irradiation / K. N. Loganovsky, T. K. Loganovskaja, S. Y. Nechayev et al.* // Accepted to The Journal of Neuropsychiatry and Clinical Neurosciences, 2008.

22. *Міжпівкульна асиметрія як церебральний базис психопатології у віддалений період опромінювання внаслідок Чорнобильської катастрофи / К. М. Логановський, К. Ю. Антипчук, М. О. Бомко та ін.* // Укр. мед. часопис. — 2006. — № 5 (55). — С. 54–64.

23. *Whether ionizing radiation is a risk factor for schizophrenia spectrum disorders? / K. N. Loganovsky, S. V. Volovik, K. G. Manton et al.* // World Journal of Biological Psychiatry. — 2005. — Vol. 6. — № 4. — P. 212–230.

24. *Loganovsky K. N.* Psychophysiological features of somatosensory disorders in victims of the Chernobyl accident // *Fiziol Cheloveka.* — 2003. — Vol. 29. — № 1. — P. 122–130.

25. *Chronic Fatigue Syndrome as Chornobyl aftermath: aetiobiomedical dimesions / S. Volovik, K. Loganovsky, D. Bazyka et al.* // *Contributed papers to The International Conference «Twenty years after Chornobyl accident future outlook», April 24–26, Kyiv, Ukraine.* — Kyiv: HOLTEN, 2006. — P. 114–116.

26. *Does ionizing radiation accelerate aging phenomena / V. Bebeshko, D. Bazyka, K. Loganovsky et al.* // *Contributed papers to The International Conference «Twenty years after Chornobyl accident future outlook», April 24–26, Kyiv, Ukraine.* — Kyiv: HOLTEN, 2006. — P. 13–19.

27. *Пострелко В. М., Логановський К. М., Бузунов В. О.* Віддалені наркологічні наслідки Чорнобильської катастрофи // *Тези Міжнародної науково-практичної конференції з питань соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, 24–25 квітня 2008 р., Київ.*

10.3. Бронхолегенева патологія у постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи

Відповідно до даних МОЗ України захворюваність дорослих і підлітків, які постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС (1, 2, 3 групи первинного обліку) на хвороби органів дихання у 2000 р. порівняно з 1987 р. виросла у 6,5 раза (з 3154 до 20 433 на 100 тис.) і становить 35 % питомої ваги всіх захворювань даного контингенту.

При цьому загальна захворюваність на хвороби органів дихання населення України з 1992 р. до 2000 р. зберігається практично на одному рівні й становить відповідно 21 303 і 19 648 на 100 тис.; захворюваність населення територій радіоекологічного контролю також не змінювалася і становила 17 586 і 19 825 на 100 тис.; серед учасників ліквідації аварії спостерігалось деяке її збільшення — з 18 136 до 22 720 на 100 тис., і суттєво виросла захворюваність серед евакуйованих — з 20 573 до 30 074 на 100 тис.

Захворюваність на пневмонію з 1992 р. до 2000 р. збільшилася серед усіх контингентів постраждалих від аварії, однак найбільш суттєво — серед учасників ліквідації аварії (з 474 до 835 на 100 тис.) і евакуйованих (з 431 до 765 на 100 тис.). Для мешканців забруднених територій цей показник зріс лише з 498 до 584 на 100 тис., а серед населення України — з 410 до 436 на 100 тис.

Захворюваність на бронхіальну астму з 1992 р. до 2000 р. зросла як серед ліквідаторів — з 47 до 57 на 100 тис., так і серед евакуйованих (відповідно 67 і 45 на 100 тис.). При цьому рівень захворюваності

на бронхіальну астму серед зазначених категорій постраждалих був вищим, ніж серед мешканців забруднених територій (відповідно 25 і 26 на 100 тис.) і населення України загалом (відповідно 23 і 23 на 100 тис.).

Серед постраждалих контингентів найбільше зростає захворюваність на хронічний бронхіт і хронічне обструктивне захворювання легень (ХОЗЛ) серед ліквідаторів (з 884 до 1005 на 100 тис.); серед евакуйованих вона була стабільно високою і становила 718 і 602 на 100 тис., для жителів забруднених територій цей показник також був вищим (330 до 363 на 100 тис.), ніж у середньому для населення України – 209 і 236 на 100 тис.

За період з 1992 р. до 2001 р. спостерігалось неухильне зростання поширеності хвороб органів дихання серед евакуйованих (з 29 187 до 47 418 на 100 тис.) та учасників ліквідації аварії (з 24 060 до 42 172 на 100 тис.), при відносній стабільності цього показника для мешканців забруднених територій (з 23 254 до 26 165 на 100 тис.) і населення України загалом (з 26 042 до 24 137 на 100 тис.).

Збільшення поширеності бронхіальної астми було найбільш інтенсивним серед учасників ліквідації аварії (з 251 до 639 на 100 тис.) і евакуйованих (з 467 до 790 на 100 тис.) на тлі невиразної тенденції щодо зростання цього показника серед мешканців забруднених територій (з 348 до 474 на 100 тис.) і населення України загалом (з 366 до 458 на 100 тис.).

Зростання поширеності хронічного бронхіту та ХОЗЛ мало найвищі показники серед учасників ліквідації аварії (в 1992 і 2001 рр. відповідно 3723 і 11 328 на 100 тис.) і евакуйованих (з 4668 до 7431 на 100 тис. відповідно), для мешканців забруднених територій визначене зростання даного показника не було таким показовим (3079 і 4055 на 100 тис.), а у населення України порівняно з постраждалими було нижчим як за значенням, так і за зростанням (2499 до 3053 на 100 тис.).

Результати довгострокового (1996–2004 рр.) пульманологічного обстеження понад 16 тис. (16 133) учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС 1986 р. у поліклініці радіаційного реєстру НЦРМ АМН України також свідчать про достовірне невпинне зростання захворюваності на хронічний бронхіт та ХОЗЛ серед зазначеного контингенту хворих.

Аналіз відносних радіаційних ризиків за даними поглибленого клініко-епідеміологічного обстеження (1992–2004 рр.) в НЦРМ АМН України 7665 учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС 1986–1987 рр. чоловічої статі з різними дозами зовнішнього опромінення всього тіла хворих на ХОЗЛ (рис. 24) виявив достовірний зв'язок розвитку цієї патології з впливом іонізуючого опромінення в дозах вище 0,25 Зв (у контрольованій групі перебували пацієнти з дозами нижче 0,05 Зв).

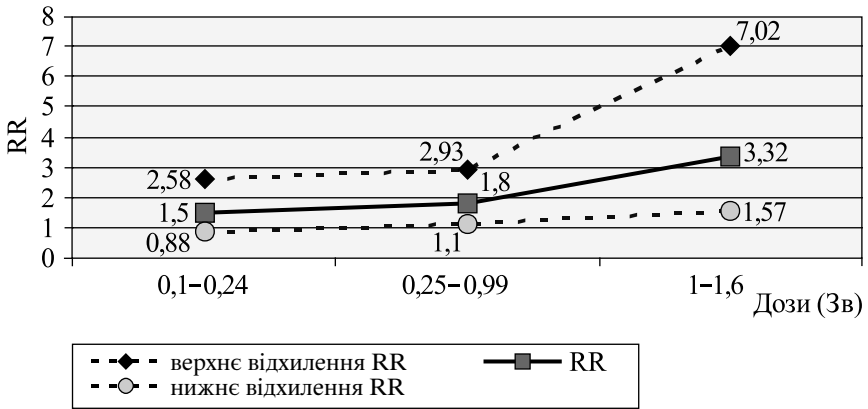

Рис. 24. Відносні ризики (RR) та 95 % довірчий інтервал захворюваності на ХОЗЛ в УЛНА на ЧАЕС 1986–1987 рр. (В. П. Бузунов, Л. І. Краснікова, НЦРМ АМН України, 2005)

Ці дані загалом збігаються з результатами клініко-епідеміологічних досліджень на базі українського та російського національних радіаційних реєстрів [5, 8, 10], які свідчать, що патологія органів дихання посідає одне з провідних місць у структурі загальної захворюваності окресленого контингенту населення.

Таким чином, аварія на ЧАЕС сприяла зростанню захворюваності та поширеності захворювань легень серед учасників ліквідації наслідків аварії, евакуйованих і мешканців забруднених територій.

За результатами тривалого (1987–2005 рр.) комплексного клініко-морфологічного дослідження 2736 хворих на ХОЗЛ – 2427 учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС 1986 р. (в т. ч. 11 осіб з документованою інкорпорацією «гарячих часточок» (переважно ^{137}Cs , ^{60}Co) з дозами зовнішнього опромінення у діапазоні 2 сЗв – 76 сЗв (I група) та 309 хворих на ХОЗЛ без радіаційного впливу в анамнезі (II група, нозологічний контроль) доведено наявність патоморфозу ХОЗЛ при дії радіаційно-пилового та інших пошкоджуючих факторів Чорнобильської катастрофи в УЛНА 1986 р. [9].

Маніфестація бронхолегеневої патології у ранньому періоді після опромінення характеризувалася синдромокомплексом, характерною особливістю якого була наявність виразного подразнення верхніх дихальних шляхів. Загалом для учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС була характерна «бідність» і «змазаність» клінічної симптоматики на початку захворювання, передумання задишки появи інших симптомів хвороби [8, 9]. Переважає гіпореактивний характер загострень ХОЗЛ.

Дослідження, виконані в Національному інституті фізіатрії і пульмонології (НІФП) ім. Ф. Г. Яновського [11] та НЦРМ АМН України [9, 12], свідчать про переважання в структурі захворюваності на хронічну неспецифічну бронхолегеневу патологію в учасників ліквідації наслідків аварії ХОЗЛ, питома вага становить близько 77 %, хронічного бронхіту – до 15 %, бронхіальної астми – понад 8 %.

Висока коморбідність, тобто наявність кількох супутніх захворювань, є характерною для постраждалих від наслідків аварії на ЧАЕС [8, 9], які хворіють на ХОЗЛ. Супутні захворювання були зареєстровані у всіх ліквідаторів, але тільки в 35 % пацієнтів ХОЗЛ, які не були пов'язані з участю в ліквідації аварії на ЧАЕС (група контролю). Традиційним є комбіноване ураження серцево-судинної та нервової систем (спочатку вегетативні розлади, далі – гіпертонічна хвороба, ішемічна хвороба серця, ранній церебральний атеросклероз, дисциркуляторна енцефалопатія), яке в перші роки виявлялося у 63,4 % спостережень, а на сьогодні діагностується майже у 100 % хворих. Великий вплив на розвиток і прогресування ХОЗЛ у пацієнтів-ліквідаторів мають супутні захворювання ендокринної системи (передусім – хронічний тиреоїдит та гіпотиреоз), що виявляються у 15 % хворих, а також порушення гіпофізарно-тироїдної та гіпоталамо-гіпофізарно-адреналової ланок регуляції. Хвороби органів травлення діагностуються більше ніж у 90 % обстежених. Особливо вагомим був вплив дуодено-гастрального (18 %) та гастро-езофагального (44 %) рефлюксів [9, 13, 14], захворювань печінки та жовчних ходів (43 %), хвороб верхніх дихальних шляхів (42 %). Слід зазначити, що у переважної більшості хворих (87 %) виявляються підвищені титри антитіл до персистуючої цитомегаловірусної інфекції [15].

Для учасників ліквідації наслідків аварії також характерною була поступова трансформація бронхообструктивного синдрому: на початку захворювання виявляється гіпотонічна дискінезія мембранозної частини трахеї та обструкція дрібних бронхів, яка згодом переходить у тотальну бронхообструкцію з низьким рівнем її зворотності [9, 12]. Погіршення перебігу хвороби підтверджується також при дослідженні функції зовнішнього дихання: якщо в 1996 р. 3-й ступінь легеневої недостатності при загостренні ХОЗЛ виявлявся в 4 % хворих, то в 2005 р. тяжка легенева недостатність виявляється майже у половини хворих на ХОЗЛ учасників ліквідації наслідків аварії (основна група – 46 %, контроль – 34 % хворих), що пов'язано з розвитком емфіземи і пневмосклерозу.

При ендоскопічному дослідженні (обстежено 877 хворих на ХОЗЛ учасників ліквідації аварії на ЧАЕС і 116 представників нозологічного контролю), як правило, виявляється хронічний атрофічний ендобронхіт зі значними фіброзними змінами слизової оболонки бронхів [9, 16, 17]. Ендоскопічні ознаки змін слизової оболонки

трахеї та бронхів пацієнтів — учасників ліквідації аварії на ЧАЕС мали типову спрямованість і загалом були відповідними картині атрофічної форми ендобронхіту зі значними катарально-склеротичними змінами. Починаючи з 1996 р. вони супроводжувалися вираженою деформацією бронхіального дерева. У групі нозологічного контролю був достовірно нижчий рівень атрофічних і склеротичних змін слизової оболонки бронхів. Протягом перших років спостереження (до 1996 р.) для хворих основної клінічної групи був характерним низький ступінь активності ендобронхіального запалення, тоді як пацієнти з групи нозологічного контролю демонстрували повноцінну запальну відповідь. Після 1996 року у пацієнтів-ліквідаторів суттєво почали зростати гнійні форми ендобронхіту та зменшилася виразність атрофічних змін. Нині ми не фіксуємо достовірної різниці в активності ендобронхіального запалення. Кількість випадків катарально-склеротичного ендобронхіту була і залишається достовірно вищою в учасників ліквідації наслідків аварії, ніж в осіб групи нозологічного контролю [9, 16, 17].

Загалом, виділення харкотиння в учасників ліквідації наслідків аварії з ХОЗЛ протягом перших 10 післяаварійних років спостерігалось відносно рідко, але останнім часом цей симптом визначається так само часто, як і в групі контролю. У віддалений післяаварійний період також мають місце гнійні зміни ендобронхіального секрету.

Рентгенологічна симптоматика характеризується швидким розвитком фіброзу в легенях і прогресуючою деформацією бронхів. Діагноз хронічного бронхіту підтверджувався рентгенологічно в пацієнтів-ліквідаторів уже в перші роки спостереження. В окремих випадках рентгенологічна симптоматика випереджала клінічну. Водночас у певної частини хворих вона стала суттєвою лише через 10 років після аварії. Крім того, рентгенологічне дослідження органів грудної клітки з часом виявило розвиток у пацієнтів-ліквідаторів емфіземи легень та пневмосклерозу, причому в учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС з тривалістю захворювання від шести до десяти і більше років такі ускладнення траплялися достовірно частіше, ніж у контролі.

Ще частіше ознаки пневмосклерозу виявлялися при обстеженні легень методом реографії в 1994–1997 рр. В учасників ліквідації наслідків аварії вдвічі частіше, ніж у контрольній групі, були зареєстровані ознаки локального пневмосклерозу, що рентгенологічно визначалося тільки в половині випадків. Характерним для ліквідаторів була наявність облітеруючого плеврального синуситу (близько 15 % випадків), а за останні роки значно зросла частота емфіземи легень, що є свідченням прогресування хвороби.

Патоморфологічний аналіз бронхобіоптатів у пацієнтів — УЛНА, хворих на ХОЗЛ (n = 416) — дозволив верифікувати у слизовій оболонці бронхів трансформованість регенераційних процесів, своєрідність

ураження мікросудин, порушення фібрилогенезу та особливості хронізації запалення [9, 17, 18].

Проведені імунологічні дослідження (в НІФП під керівництвом члена-кореспондента АМН України проф. К. Ф. Чернушенко [19], в НЦРМ АМН України — проф. Д. А. Базики [9, 20] показали, що при ХОЗЛ в учасників ліквідації наслідків аварії мають значні зміни параметрів клітинного і гуморального імунітету, як, до речі, і в пацієнтів без радіаційного чинника в анамнезі. Ці зміни в процесі спостереження за пацієнтами варіювали і нерідко були різноскерованими, залежно від терміну після опромінення. У період відновлення імунної системи після опромінення розвиток ХОЗЛ відбувався на тлі зниженої кількості Т-лімфоцитів, що супроводжувалося зниженням вмісту на поверхні клітин функціонально активних рецепторів — CD3, CD2, HLADR. К. Ф. Чернушенко [19] зазначає при ХОЗЛ поза радіаційним впливом неоднозначність змін імунологічних характеристик і зниження експресії неспецифічних рецепторів. Це може бути зумовлено численними факторами, у тому числі інтоксикацією гострого періоду, антигенемією, високим рівнем циркулюючих імунних комплексів, С-реактивного білка, біологічно активних речовин, зміною гормонального гомеостазу. Зниження вмісту CD3⁺ Т-лімфоцитів в обстежених хворих у першому періоді (4–6 років після опромінення) корелювало з підвищеним числом соматичних мутацій у локусі Т-клітинного рецептора, що свідчить про значення радіаційноіндукованих процесів у формуванні функціональної недостатності Т-клітин. Імунна недостатність у цьому періоді в ліквідаторів з найбільшими дозовими навантаженнями супроводжувалася формуванням атрофічних форм ХОЗЛ, що може відбивати морфогенетичне значення патології імунітету [21].

У період формування віддалених наслідків опромінення спостерігається зміна співвідношення Т- і В-ланок імунної відповідності. Вміст CD3⁺ клітин у хворих на ХОЗЛ був вищим, ніж у контролі. Ці зміни характерні й для інших груп обстежених у віддаленому періоді після опромінення та супроводжуються зменшенням числа радіаційноіндукованих соматичних мутацій. Водночас у цьому періоді простежується підвищення вмісту циркулюючих імунних комплексів, що не виявлялося у хворих у більш ранній термін. Можливою причиною є відновлення функціонування В-ланки у відповідь на антигенну стимуляцію. Перебіг ХОЗЛ супроводжувався підвищеним вмістом CD8⁺ лімфоцитів, тоді як більшість дослідників у віддаленому періоді після опромінення спостерігає зниження числа і функціональної активності Т-супресорів. Імовірним поясненням є інтенсивність цитотоксичних реакцій, подібно до того, як це виявлялося в групах осіб, що пережили атомне бомбардування й УЛНА з іншими видами соматичної патології [9, 20].

Результати, отримані при дослідженні бронхоальвеолярних змивів, показали перерозподіл клітин у Т-ланці зі зниженням відносного вмісту основних субпопуляцій Т-лімфоцитів. Водночас виявлена порівняно висока кількість цитотоксичних клітин з високою експресією функціонально активних поверхневих антигенів [9, 21].

Підсумовуючи висвітлені дані, варто вказати на стадійність формування імунних механізмів при ХОЗЛ після опромінення з переважанням радіаційно-обумовленої імунної недостатності на першому етапі і цитотоксичних, а також імунокомплексних реакцій — у періоді формування віддалених наслідків [9, 21].

При проведенні мікробіологічного аналізу мокротиння й ендобронхіального вмісту пацієнтів-ліквідаторів був виокремлений цілий ряд мікроорганізмів, що належать як до резидентної, так і до патогенної мікрофлори. У всіх обстежених учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС при бактеріологічному дослідженні ендобронхіальних змивів були виділені мікроорганізми в асоціаціях 2–4 видів різних родів, які мали різну чутливість до антибактеріальних препаратів [9, 22]. На першому місці за частотою виявлення у мокротинні ліквідаторів знаходиться *Staphylococcus aureus* (47,43 %). Друге місце посідають дріжджоподібні грибки роду *Candida* (26,97 %). Значно рідше у хворих — учасників ЛНА були присутні *Streptococcus pneumoniae* (5,58 %), *Haemophilus influenzae* (4,65 %), *Klebsiella pneumoniae* (2,79 %). Інші види мікроорганізмів — *Moraxella catarrhalis*, *Proteus vulgaris*, *Proteus mirabilis*, *Streptococcus viridans*, *Streptococcus faecium*, *Neisseria perflava*, *Neisseria sicca*, *Enterobacter aerogenes*, *Enterobacter Iwoffi* — траплялися епізодично. Заслуговує на увагу нетипова для вмісту бронхів наявність *Escheria coli*. Це може бути пов'язано зі значною частотою у цих пацієнтів гастро-езофагального та дуодено-гастрального рефлюксів і надходженням складових травного тракту до бронхіального дерева на тлі порушень вегетативної регуляції і дисбактеріозу. Слід також зазначити, що при дослідженні ендобронхіальних змивів, як правило, виділяли мікроорганізми декількох (2–4) родів і видів, найчастіше — асоціації *Haemophilus influenzae* і *Streptococcus viridans*, *Neisseria perflava* і *Streptococcus faecium* з різною чутливістю до антибактеріальних препаратів. До того ж, за даними морфологічного, зокрема ультраструктурного, аналізу, в УЛНА присутнє глибоке проникнення мікроорганізмів у власну пластинку слизової оболонки бронхів [9, 22].

Література

1. *Лихтарев И. А., Ковган Л. Н.* Структура источника аварийного облучения и вовлеченные в аварию контингенты // Медицинские последствия аварии на Чернобыльской атомной станции. В 3-х кн. — К., 1999. — Кн. 1. Эпидемиология медицинских последствий аварии на Чернобыльской АЭС / Ред. В. А. Бузунов, И. А. Лихтарев. — С. 7–9.
2. *Нечаев С. Ю.* Радиационно-гигиеническая оценка фактора, обусловленного ингаляционным поступлением горячих частиц, выброшенных во внешнюю среду в результате аварии на ЧАЭС // Автореф. дис. ... канд. мед. наук: 14.00.07. — К., 1994. — 22 с.
3. *Кутыков В. А., Дементьев С. М., Гусев И. А.* Дозы внутреннего облучения у лиц, участвовавших в апреле–мае 1986 г. в ликвидации последствий аварии на Чернобыльской АЭС // Медицинская радиология. — 1996. — Т. 41. — № 3. — С. 24–31.
4. *15 лет Чернобыльской катастрофы. Опыт преодоления: Национальный доклад Украины* / Ред. В. В. Дурдинец, Ю. А. Иванов, А. Н. Архипов та ін. — К., 2001. — 148 с.
5. *Medical radiological consequences of the Chernobyl catastrophe in Russia: estimation of radiation risk* / V. Ivanov, A. Tsyb, S. Ivanov, V. Pokrovsky. — St. Petersburg: Nauka, 2004. — 338 p.
6. *Чумак В. В., Шолом С. В.* Облучение ликвидаторов // Медицинские последствия аварии на Чернобыльской атомной станции. В 3-х кн. — К.: Медэкол, 1999. — Кн. 1. Эпидемиология медицинских последствий аварии на Чернобыльской АЭС / Ред. В. А. Бузунов, И. А. Лихтарев. — С. 41–48.
7. *Ретин В. С.* Изменения, обусловленные «горячими» частицами // Чернобыльская катастрофа. — К., 1995. — С. 438–441.
8. *Чучалин А. Г., Черняев А. Л., Вуазен К.* Патология органов дыхания у ликвидаторов аварии на Чернобыльской АЭС. — М.: Грантъ, 1998. — 272 с.
9. *Хронічні неспецифічні захворювання легень у ліквідаторів наслідків Чорнобильської катастрофи* / В. П. Терещенко, В. О. Сушко, В. А. Піщиков, В. А. Серета, Д. А. Базика / Під ред. В. П. Терещенко, В. О. Сушка. — К.: Медінформ, 2004. — 252 с.
10. *Эпидемиология неопухолевых болезней участников ликвидации последствий Чернобыльской аварии* / В. А. Бузунов, Н. П. Страпко, Е. А. Пирогова, Л. И. Красникова, Г. И. Картушин, Ю. С. Войчулене, Т. Е. Домашевская // Международный журнал радиационной медицины. — 2001. — Т. 3. — № 3–4. — С. 9–25.
11. *Фещенко Ю. И., Рекалова Е. М., Бегоулева Ж. Б.* Особенности течения хронического бронхита у лиц, принимавших участие в ликвидации последствий аварии на Чернобыльской АЭС // Український пульманологічний журнал. — 1996. — № 2. — С. 26–30.

12. *Sushko V. A., Shvayko L. I.* The clinical and functional characteristics of bronchopulmonary system / in Chapter 11 Respiratory system // Health effects of Chernobyl accident: / Monographs in 4 parts / Ed. A. Vazianov, V. Bebeshko, D. Bazyka. — Kyiv: DIA, 2003. — P. 229–230.

13. *Співвідношення* рефлюкс-езофагіту та хронічних обструктивних захворювань легенів в учасників ліквідації наслідків на Чорнобильській АЕС / В. О. Сушко, Е. О. Саркісова, А. С. Рязьська, Г. А. Незговорова // Екологічні проблеми у фізизіатрії і пульмонології (Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 70-річчю заснування кафедри фізизіатрії з курсом пульмонології Національного Університету ім. О. О. Богомольця, м. Київ, 1 жовтня 2004 р.). — Київ, 2004. — С. 202–208.

14. *Relationship* between COPD and gastroesophageal reflux in liquidators of the Chernobyl catastrophe / E. A. Sarkisova, V. A. Sushko, A. S. Riazhska, G. A. Nezgovorova // Abstracts of the 14th ERS Annual Congress Glasgow, UK, September 4–8, 2004. — Eur. Resp. J. — 2004 (Sept.). — Vol. 24. — Suppl. 48. — 63 s.

15. *Роль* цитомегаловирусной инфекции в патогенезе хронических заболеваний бронхолегочной системы у участников ликвидации последствий аварии на Чернобыльской АЭС / А. А. Чумак, В. А. Сушко, Н. В. Беляева, И. В. Абраменко, П. К. Бойченко // Український пульмонологічний журнал. — 2004. — № 1. — С. 44–47.

16. *Shvayko L. I., Sushko V. A.* Endoscopic monitoring of bronchopulmonary system in liquidators of Chernobyl catastrophe, suffering from chronic obstructive pulmonary disease // 11th ERS Annual Congress Berlin, Germany, September 22–26, 2001 (Abstracts) / European respiratory journal. — 2001. — Vol. 18. — Suppl. 33. — 391 s.

17. *Sushko V. A., Tereshchenko V. P., Segeda T. P.* Relationship of endoscopic and morphologic findings in COPD-patients — clean-up workers of the Chernobyl NPP accident (long-term study) // Abstracts of the 15th ERS Annual Congress Copenhagen, Denmark, September 17–21, 2005. — Eur. Resp. J. — 2005 (Sept.). — Vol. 26. — Suppl. 49. — 678 s.

18. *Histological* changes of bronchial mucous membrane / V. P. Tereshchenko, V. A. Sushko, T. P. Segeda, V. A. Poljakova, E. S. Samuseva // in Chapter 11 Respiratory system // Health effects of Chernobyl accident: Monographs in 4 parts / Ed. A. Vazianov, V. Bebeshko, D. Bazyka. — Kyiv: DIA, 2003. — P. 232–240.

19. *Изменение* иммунологической реактивности под влиянием Чернобыльской катастрофы у больных с хроническим бронхитом и бронхиальной астмой и у здоровых жителей г. Киева (15 лет наблюдения) / Ю. И. Фещенко, Е. М. Рекалова, Л. П. Кадан, Е. Ф. Чернушенко, И. Ф. Круглова, Ж. Б. Бегоулева, Е. А. Подгайная, А. С. Фирсова, Г. Г. Симоненко // Український медичний часопис. — 1999. — № 4 (12). — С. 116–118.

20. *Immune function in chronic obstructive pulmonary disease* / D. A. Bazyka, V. A. Sushko, M. V. Azarskova, L. I. Shvayko, L. I. Labortas // in Chapter 11 Respiratory system // Health effects of Chernobyl accident: Monographs in 4 parts / Ed. A. Vazianov, V. Bebesko, D. Bazyka. — Kyiv: DIA, 2003. — P. 230–231.

21. *Comparative analysis of surface antigen expression and DMA content in circulating, tissue and bronchoalveolar lavage lymphocytes in patients with COPD after radiation exposure* / D. A. Bazyka, N. V. Belyeva, V. A. Sushko, L. I. Lobortas, V. A. Polakova // 12th ERS Annual Congress Stockholm, Sweden, September 14–18, 2002 (Abstracts) / European respiratory journal. — 2002. — Vol. 20. — Suppl. 38. — 309 s.

22. *Інвазія мікроорганізмів в слизисту оболочку бронхів ліквідаторів наслідків аварії на Чорнобильській АЕС* / В. А. Полякова, В. А. Сушко, В. П. Терещенко, Д. А. Базыка, О. М. Головня, Г. А. Рудавская // Мікробіологічний журнал. — 2001. — Т. 63. — № 1. — С. 41–50.

23. *Стан мікрофлори бронхолегеневої системи в учасників ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС, хворих на хронічні обструктивні захворювання легенів* / В. О. Сушко, Л. І. Швайко, О. М. Головня, Е. Н. Стаднійчук, Е. С. Рязьська // Проблеми радіаційної медицини. — К., 2001. — Вип. 8. — С. 70–77.

24. *Інструкція про діагностику, клінічну класифікацію та лікування хронічних обструктивних захворювань легенів* / Витяг з Наказу МОЗ України від 24.11.2003 р. № 499. — 12 с.

25. *Standard for Diagnosis and Management of Patients with COPD* // American Thoracic Society and European Respiratory Society. — 2004. — 222 p.

26. *Сушко В. О., Швайко Л. І.* Принципи лікування хворих на хронічний бронхіт учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС // Проблеми радіаційної медицини. — К., 1998. — Вип. 6. — С. 61–70.

27. *Сушко В. О.* Ефективність використання ендобронхіального промивного лаважу в лікуванні учасників ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, хворих на хронічний гнійно-обструктивний бронхіт // Проблеми радіаційної медицини та радіобіології: Зб. наук. праць. — К.: ІВЦ «Алкон», 2003. — Вип. 9. — С. 124–129.

28. *Sushko V. A.* Efficiency of endobronchial washing lavages in treatment of chronic purulent-obstructive bronchitis in liquidators of Chernobyl catastrophe // Abstracts of the 14th ERS Annual Congress Glasgow, UK, September 4–8, 2004. — Eur. Resp. J. — 2004 (Sept.). — Vol. 24. — Suppl. 48. — 522 s.

10.4. Захворювання травної системи

Захворюваність на хронічний гепатит стрімко зростає в останні 15 років, особливо серед евакуйованих, жителів контрольованої зони (табл. 21). У результаті цього рівні останнього показника майже зрівнялися з такими по категорії ліквідаторів.

Таблиця 21

Захворюваність на хронічний гепатит постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи

Категорії постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи	Захворюваність, %	
	1992 р.	2007 р.
УЛНА	129,6	127,6
евакуйовані	48,5	100,4
жителі контрольованої зони	78,9	95,4

Це зростання відбувається за рахунок молодших вікових категорій 20–29, 30–39, 40–43 рр., де захворюваність за 15 років зростає у 10–15 разів з 8,9–12,4 % до 81,7 %.

За етіологічним чинником хронічний гепатит у 16,1 % мав вірусну етіологію, у 7 % – токсичного генезу (в переважній більшості алкогольного), в інших 77 % – хронічний неалкогольний стеатогепатит (рис. 25).

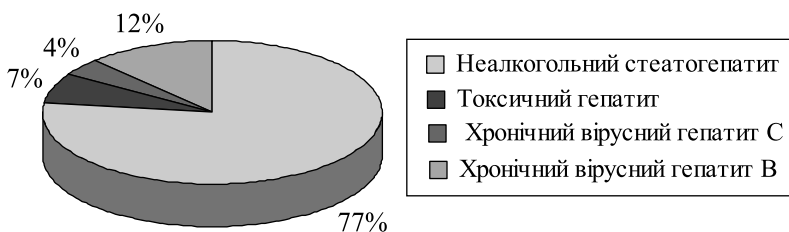

Рис. 25. Структура захворюваності на хронічний гепатит осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

У період 1992–2004 рр. серед 2881 пацієнта Клініко-епідеміологічного реєстру хворих на хронічний гепатит було виявлено 70 (2,4 %) випадків цирозу печінки. В УЛНА цироз печінки розвився значно частіше, ніж у групі порівняння (мешканці 4-ї зони – м. Боярка) з високим ступенем достовірності ($p < 0,01$). Необхідно наголосити, що розвиток цирозу печінки відбувається на фоні малоактивного персистуючого перебігу хронічного гепатиту, часто від маніфестації цирозу до летального кінця минає не більше 1–2 років.

10.5. Ендокринна патологія

За результатами когортних епідеміологічних досліджень розвитку непухлинних форм хвороб щитоподібної залози в учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС 1986–1987 рр., за даними Державного реєстру України осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи (68 145 осіб, період спостереження 1988–2005 рр.), встановлено зростання рівня захворюваності на непухлинні хвороби щитоподібної залози з часом спостереження. Формування зазначеної патології здійснюється переважно за рахунок набутого гіпотиреозу та хронічного тироїдиту. Розвиток захворюваності має певні вікові особливості: непухлинна патологія щитоподібної залози реалізується в досліджених осіб до 50 років на час обстеження раніше, ніж у старших за віком. До 1998 р. включно вищі рівні захворюваності виявлено в УЛНА, яким на час участі у відновних роботах було 18–29 років, з 1999 р. – 50–60 років. Найбільші показники захворюваності на непухлинні хвороби щитоподібної залози в УЛНА 1986–1987 рр. виявлено в осіб з дозою зовнішнього опромінення всього тіла 0,25–0,49 Гр, особливо – 0,5 Гр.

За результатами аналітичного епідеміологічного дослідження дозозалежних ефектів розвитку непухлинної тироїдної патології в УЛНА 1986–1987 рр. встановлено, що дози зовнішнього опромінення всього тіла в діапазоні 0,25–1 Гр можуть бути фактором ризику розвитку тироїдиту і набутого гіпотиреозу (вірогідні відносні ризики наведено в *табл. 22*).

Таблиця 22

Відносні ризики розвитку набутого гіпотиреозу і тироїдиту в УЛНА 1986–1987 рр. (за даними ДРУ)

Нозологія	Доза зовнішнього опромінення (Гр)		
	0,1–0,249	0,25–0,499	0,5
Набутий гіпотиреоз	0,63 (0,51–0,77)	0,91 (0,67–1,22)	2,65 (1,1–6,42)
Тироїдит	0,88 (0,81–0,96)	1,23 (1,1–1,39)	1,64 (1,0–2,72)

За післяаварійний період ризик хвороб щитоподібної залози в потерпілих внаслідок аварії на ЧАЕС осіб зріс у 9 разів, ризик захворювання на цукровий діабет II типу – у 2,4 раза. Щорічний темп приросту захворюваності УЛНА у 3–5 разів вищий, ніж у дорослого населення в цілому. Спостерігається «омолодження» захворювань, властивих більш літньому вікові. Зокрема, захворюваність УЛНА на

цукровий діабет у віці 25–29 років вища, ніж дорослого населення в цілому. Найбільш висока захворюваність на патологію щитоподібної залози реєструється в ліквідаторів, яким у 1986 р. було менше 20 років. За даними Відділу радіоіндукованої загальної та ендокринної патології, променевий чинник аварії на ЧАЕС вплинув на особливості формування метаболічного синдрому «ікс» в УЛНА. Даний синдром (неминучими ускладненнями якого є цукровий діабет II типу і широкий спектр серцево-судинної патології) розвивається в даній категорії постраждалих осіб при менш вираженому ожирінні або при нормальних показниках маси тіла. У цьому зв'язку можна говорити про «паритет» значимості тиреоїдних і системно-метаболічних ефектів аварії на ЧАЕС. Слід зазначити повну відповідність росту поширеності метаболічного синдрому «ікс» і вже згадуваної вище кардіоваскулярної патології, у тому числі – в осіб, на сьогоднішній день, середнього віку (20–25 років на момент аварії). Переважають тут гіпертонічна хвороба та ішемічна хвороба серця з детермінованими ризиками гострих порушень мозкового кровообігу й інфаркту міокарда. Обстеження дітей віком 5–12 років, які тривалий час мешкали на радіоактивно забруднених внаслідок Чорнобильської аварії територіях, показало наявність гіперінсулінемії (фактор ризику розвитку метаболічного синдрому у зрілому віці) у дітей обох статей та гіперандрогенемії у дівчаток (ризик неплідності у подальшому житті). У таких дітей виявлено підвищення вмісту в крові пролактину, зменшення вмісту катехоламінів у добовій сечі та явища гіперкортицизму, що являє собою контрінсуліновий стан і додатково зумовлює схильність до системних метаболічних порушень – метаболічного синдрому, цукрового діабету 2 типу, атеросклерозу.

10.6. Хвороби органів чуття, частота яких змінюється залежно від дози радіаційного опромінення

Вивчення особливостей захворюваності на деякі хвороби органів чуття показало, що органи чуття – орган зору і вестибулярний аналізатор – надзвичайно чутливі до радіаційного впливу [1]. Окрім детально описаних вище радіогенних ефектів, радіаційний вплив внаслідок Чорнобильської катастрофи призвів до змін у частоті тих захворювань органів чуття, які трапляються і в звичайних умовах.

Орган зору. Доведено наявність дозозалежного і значного зростання поширеності інволюційної катаракти, хоріоретинальних макулярних дистрофій, хвороб склистого тіла серед УЛНА. Відносний ризик інволюційної катаракти щодо контролю становить для УЛНА, опромінених у дозі до 5 сГр 4.04 (2.7; 6.04), для опромінених у дозі 10–24.999 сГр – 4.68 (3.13; 6.98) і для опромінених у дозі 25 і більше сГр – 5.58 (3.78; 8.23) [2]. Радіаційно обумовлений відносний ризик

хоріоретинальної макулодистрофії становить $6.453 (3.115; 13.37)$ на $1 (d * t)$, де d — доза опромінення, Гр; t — час під ризиком, роки [3]. Основними факторами ризику інволюційної катаракти і хоріоретинальної макулодистрофії є вік на період обстеження, час перебування під ризиком, поглинута доза зовнішнього опромінення. Статистично вірогідне зростання ризику інволюційної катаракти можливе на п'ятому році перебування під ризиком після опромінення, макулярної дистрофії — через 6,5 років після опромінення. Проте вже через 5 років (рис. 26) виявляється залежність ризику від дозового навантаження [3, 4].

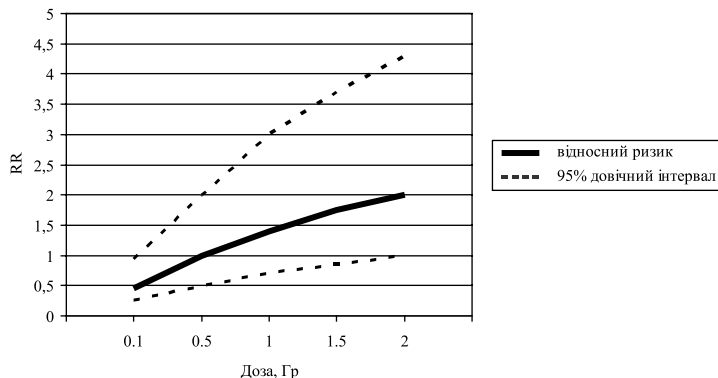

Рис. 26. Розрахований за моделлю відносний ризик макулодистрофії залежно від дозового навантаження під час перебування під ризиком 5 років (дані НЦРМ АМН України)

На графіку показано, що вплив іонізуючої радіації обумовлює вірогідно підвищений ризик патології судин ока. При математичному моделюванні встановлено, що основними факторами ризику ангіопатії сітківки в популяції УЛНА на ЧАЕС є вік опромінених і, меншою мірою, доза зовнішнього опромінення [4].

У мешканців зони гарантованого добровільного відселення порівняно з менш радіаційно забрудненими територіями інволюційна катаракта, макулярні дистрофії, патологія судин сітківки спостерігаються частіше [5].

Вестибулярний аналізатор. Виявлено, що частота вестибулярної патології вірогідно вище в групах радіаційно опромінених. Так, доведено, що ризик захворюваності на вестибулярну дисфункцію для УЛНА, які опромінені у дозі 0,25–0,49 Гр, становить 3,43, ДІ = 1,43; 4,13, $p < 0,05$, а в дозі 1,0 Гр і більше — 7,76, ДІ = 4,18; 14,39, $p < 0,05$ [6]. Встановлено, що відносний ризик розвитку вестибулярної патології стає вірогідно вищим при дозах опромінення понад 0,2 Гр і залежить від дози опромінення і віку [6, 7].

Література

1. *Непухлинна* патологія у дорослого населення, евакуйованого з м. Прип'яті і 30-кілометрової зони Чорнобильської атомної електростанції / О. Я. Пірогова, В. О. Бузунов, Л. І. Краснікова та ін. / Проблеми радіаційної медицини та радіобіології. — К., 2005. — Вип. 11. — С. 122–133.
2. *Федірко П. А.* Катастрофа на ЧАЕС і орган зору: деякі результати довгострокового клініко-епідеміологічного дослідження // Офтальмологічний журнал. — 1999. — № 2. — С. 69–73.
3. *Федірко П. А.* Радіаційне опромінення і ризик розвитку центральної хоріоретинальної дистрофії. Зб. наук. праць співробітників КМАПО ім. П. Л. Шупика. — 2004. — Вип. 13. — Кн. 4. — С. 337–339.
4. *Fedirko P., Kadoshnikova I.* Risks of eye pathology in victims of the Chernobyl catastrophe // The health effects of the human victims of the Chernobyl catastrophe / I. Blokov, T. Sadownichik, I. Labunska, I. Volkov (ed). — Greenpeace, Amsterdam, the netherlands. — 2007. — P. 16–24.
5. *Федірко П. А.* Епідеміологічний аналіз стану органу зору мешканців зон радіаційного контролю у віддалені строки після Чорнобильської катастрофи // Практична медицина. — 1999. — № 5–6. — С. 113–117.
6. Радіаційно індуквані ризики розвитку вестибулярної дисфункції у ліквідаторів наслідків аварії на ЧАЕС / В. О. Бузунов, П. А. Федірко, Н. С. Міщанчук, Н. І. Стрій // Вісник наукових досліджень. — 2005. — № 1. — С. 98–100.
7. *Міщанчук Н. С., Стрій Н. І., Федірко П. А.* Захворюваність на вестибулярну дисфункцію у ліквідаторів наслідків аварії на ЧАЕС: результати математичного моделювання // Вісник наукових досліджень. — 2006. — № 1. — С. 40–42.

10.7. Імунологічні ефекти

Імунна система належить до критичних систем організму за радіочутливістю. Імунологічне обстеження в НЦРМ АМН України понад 120 000 осіб різних груп обліку дозволило виявити основні типи радіаційного ушкодження та відновлення імунної системи, окреслити її значення в формуванні віддалених ефектів опромінення. Вивчення дозових залежностей та часу опромінення показало, що у 23,2 % учасників ліквідації наслідків аварії через 11–13 років після опромінення зберігаються прояви комбінованого імунологічного дефіциту: депресії Т-ланки з високим ступенем кореляції числа $CD3^+HLA-DR^-$ клітин з дозою опромінення [1].

Виявлено HLA-антигени (HLA-A10; HLA-A28; HLA-B38) та їх комбінації, які асоційовані з підвищеною радіочутливістю організму людини. Наявність у фенотипі пацієнта антигенів HLA-B5, Cw2, Cw5 дає

можливість прогнозувати високу стійкість та низький ризик розвитку захворювання при дії іонізуючого випромінювання [2].

Серед осіб з різним діапазоном дозових навантажень виявлена істотна поширеність носійства цитомегаловірусної, гепатит С та В вірусних інфекцій [3]. Висока інфікованість хворих на хронічні лімфоцитарні лейкозії персистуючими інфекціями та збільшення частоти використання генів IgVH3 родини за умов інфікування цитомегаловірусом (ЦМВ) та *Toxoplasma gondii* свідчить про можливість стимуляції певних клонів В-лімфоцитів під впливом антигенів вірусного та бактеріального походження.

У віддаленому періоді, через 15–18 років після опромінювання, встановлено пороги збереження радіаційно індукованих імунних порушень на рівні доз в 200–350 мЗв. Взаємодія імунної та нервової систем може поглиблювати імунологічні розлади. Реакції адаптивного та активаційного типу в осіб, опромінених підпороговими дозами, напевно, пов'язані з психологічним стресом та іншими побічними факторами [4].

Дозозалежні ефекти в імунній системі спостерігаються навіть через 15–20 років як на індивідуальному, так і на груповому рівні. У віддаленому періоді кількість клітин з мутацією TCR прямо корелювала зі зниженням імунітету в осіб, що перенесли гостру променеву хворобу (рис. 27).

Висока проліферативна активність і акумуляція CD34⁺ клітин після опромінювання у великих дозах відбиває процеси адаптації, а в сполученні зі зниженим апоптозом стає основою для формування пізніх радіаційно індукованих ефектів, зокрема лейкозії [5].

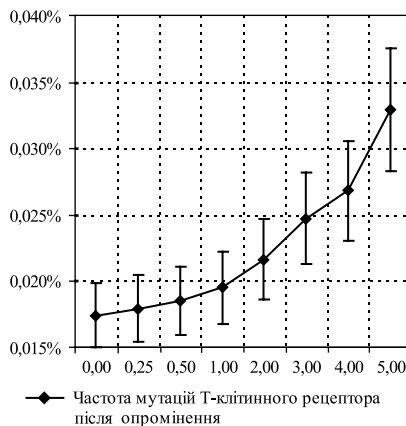

Рис. 27. Частота визначення мутацій Т-клітинного рецептора залежно від дози опромінювання (дані НЦРМ АМН України)

Література

1. *Клінічні* імунологічні дослідження в радіаційній медицині – п'ятнадцятирічний досвід / А. А. Чумак, Д. А. Базика, В. В. Тально та ін. // Український журнал гематології й трансфузіології, 2002. – № 5. – С. 6–11.
2. HLA-фенотипическая характеристика и субпопуляционная организация иммунокомпетентных клеток в формировании пост-радиационных эффектов в детском возрасте / Ж. Н. Минченко, Д. А. Базыка, В. Г. Бебешко та ін. // Медицинские последствия аварии на Чернобыльской атомной станции. – Кн. 2. – Клинические аспекты Чернобыльской катастрофы. – К., 1999. – С. 55–65.
3. Чумак А. А., Абраменко И. А., Бойченко П. К. Цитомегаловирус, радиация, иммунитет / Под ред. Д. А. Базыки. – К.: ДІА, 2005. – 135 с.
4. *Immune cells in Chernobyl recovery operation workers exposed over 500 mSv* / D. Bazyka, N. Byelyaeva, A. Chumak et al. // Indian J. Radiation Research 2004. – Vol. 1. – № 1. – P. 32–41.
5. *Immune cells in Chernobyl radiation workers exposed to low-dose irradiation* / D. Bazyka, A. Chumak, N. Byelyaeva et al. // Int. J. of Low Radiation, 2003. – V. 1. – № 1. – P. 63–76.

Розділ 11

СТРАТЕГІЯ МЕДИКО-СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Важливо ще раз наголосити, що, незважаючи на виражені тенденції до зняття проблеми медичних наслідків Чорнобильської катастрофи з порядку денного як на міжнародному рівні, так і в Україні, ми сприймаємо наслідки аварії на Чорнобильській АЕС як складну композицію впливу іонізуючого опромінення, інших нерадіаційних факторів забруднення, інтенсивного психологічного та соціального стресу.

Контингентами пріоритетного спостереження третього після аварійного десятиліття повинні бути реконвалесценти гострої променевої хвороби, УЛНА з дозами опромінення понад 250 мЗв, евакуйовані з 30-кілометрової зони, особи з високими дозами опромінення щитоподібної залози, вагітні жінки і діти, що проживають на забруднених територіях і народилися від батьків, які отримали високі дози опромінення.

Найважливішими проблемами на майбутнє слід вважати:

– необхідність державної підтримки для проведення робіт з вивчення детермінованих і стохастичних ефектів, особливо серед осіб, що зазнали загального опромінення в дозах понад 250 мЗв та на щитоподібну залозу понад 2 Гр;

- розробку заходів щодо підвищення ефективності науково обґрунтованого лікування радіаційно асоційованих і/або радіаційноіндукованих захворювань;
- розробку профілактичних заходів, спрямованих на зменшення онкологічної та онкогематологічної захворюваності;
- диспансеризацію і моніторинг порушень найбільш чутливих до радіаційного впливу органів і систем у віддалений період;
- медичну реабілітацію постраждалих контингентів;
- дозовий супровід програм з вивчення медичних наслідків Чорнобильської катастрофи у віддаленому періоді, особливо на контамінованих місцевостях, де у населення спостерігаються аномально високі рівні інкорпорованих радіонуклідів.

На даному етапі віддаленого періоду після Чорнобильської аварії залишаються актуальними висновки, зроблені ще в 2001 р. українськими вченими спільно з фахівцями ВООЗ, НКДАР ООН, МАГАТЕ та інших організацій і підтвержені в Національній доповіді України «20 років Чорнобильської катастрофи. Погляд у майбутнє»: основний внесок в її медичні наслідки роблять нестохастичні ефекти у вигляді широкого спектру непухлинних форм соматичних та психосоматичних захворювань. Вони здебільшого є провідними чинниками втрати працездатності та смертності, виступають об'єктом переважного споживання фондів, необхідних для лікування та профілактики.

Серед стохастичних наслідків продовжується реалізація раку щитоподібної залози у дітей та постраждалих дорослих усіх категорій, збільшується захворюваність на інші солідні пухлини, все більш чіткою стає тенденція до зростання захворюваності на лейкемії УЛНА, підвищується нестабільність геному опромінених осіб та їх нащадків.

Ефективний медичний захист постраждалих на майбутні роки і десятиліття потребує деталізації та конкретного наповнення Загальнодержавної програми подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006–2010 рр.

Уряду України доцільно продовжити вдосконалення системи медико-санітарного забезпечення і соціального захисту населення, що постраждало в результаті Чорнобильської аварії, приділяючи особливу увагу контингентам пріоритетного медичного спостереження.

Необхідно продовжувати моніторинг медичних і демографічних наслідків, особливостей біологічного старіння постраждалого населення, зважаючи на очікуване збереження тенденцій до збільшення захворюваності за багатьма класами хвороб, які зумовлюють високий рівень інвалідності та смертності. Результати моніторингу повинні заповнити Державний реєстр України осіб, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, який потребує докорінних змін для

перетворення з банку пасивного односпрямованого накопичення даних на інструмент для оперативного аналізу верифікованої інформації, необхідної для прийняття стратегічних і тактичних управлінських рішень. Такі зміни можливі за умов стабільного і достатнього фінансування, оновлення технічної бази реєстру та кадрового забезпечення на всіх рівнях його функціонування, науково-методичного, дозиметричного та інформаційно-аналітичного супроводу.

Оскільки певні види солідних пухлин після радіаційного опромінення мають різний латентний період виникнення (від 10 до 30 років), існує необхідність подальшого моніторингу цієї патології з особливою увагою до таких захворювань, як рак молочної залози, стравоходу, шлунку, легенів, ободової кишки, яєчників, нирок, сечового міхура. Особливу увагу слід приділяти тим групам населення, які під час Чорнобильської аварії мали вік 0–9, 10–19 років.

У найближче десятиліття пріоритетними групами дослідження частоти раку щитоподібної залози будуть дорослі, які були опромінені в дитячому віці, а також учасники ліквідації наслідків аварії 1986 року.

Для впередження захворювань на рак щитоподібної залози в опроміненого населення та УЛНА необхідно здійснювати науково обґрунтовані заходи, спрямовані на своєчасне виявлення та лікування передракової патології.

Необхідне проведення досліджень ризику лейкемії та інших пухлинних захворювань за стандартизованими епідеміологічними програмами з обов'язковою міжнародною експертизою всіх випадків.

Особливої уваги потребує вивчення особливостей катарактогенезу, розвитку патології сітківки та її судин в УЛНА на ЧАЕС з дозами понад 0,05 Гр. Також усе більшого значення набуває удосконалення методів лікування макулярної патології у радіаційно опромінених осіб. Цінним в науковому і практичному сенсі було б вивчення епідеміології та особливостей клініки очної патології у мешканців радіаційно забруднених територій, оскільки в минулому такі роботи практично не проводились. Наявні дані свідчать, що до 2016 р. через прогресування вже наявної патології ока і прогнозовану появу нових випадків можна очікувати збільшення в 4–5 разів потреби в оперативному лікуванні катаракт ($25,6 \pm 14,3$ на 1000 УЛНА без урахування ймовірного скорочення тривалості їхнього життя), що зумовить зростання потреби в інтраокулярних лінзах. Суттєве зростання потреби в медикаментах для консервативного лікування хвороб ока, насамперед судинорозширювальних препаратах, антиоксидантах і вітамінних комплексах можна очікувати вже за 3–5 років.

Необхідно підвищити якість дослідження стану здоров'я дітей, звернувши особливу увагу на народжених від УЛНА, і дітей з найбільш забруднених територій, котрі отримали опромінення в період внутрішньоутробного розвитку.

Необхідно продовжити дослідження з оцінки значимості внеску дози опромінення й інших факторів у показники смертності та непухлиної соматичної захворюваності УЛНА і жителів забруднених радіонуклідами територій з особливою увагою до передпатологічних станів і ранніх етапів захворювань.

Необхідно розширити молекулярно-генетичні та імунно-гематологічні дослідження розвитку радіаційно обумовлених чи асоційованих захворювань. Оцінка зазначених порушень у наступні роки дасть можливість, поряд з показниками біологічної дозиметрії, розвивати молекулярну епідеміологію впливу Чорнобильської катастрофи на здоров'я постраждалих осіб.

Постраждалі від гострої променевої хвороби для мінімізації віддалених стохастичних ефектів повинні бути цілком забезпечені всіма медикаментозними засобами, діагностичними і лікувальними послугами протягом усього періоду життя.

Пріоритетами для збереження і поліпшення здоров'я дітей повинні бути:

- забезпечення адресної висококваліфікованої та спеціалізованої допомоги дітям;

- проведення цілеспрямованих профілактичних, лікувальних і реабілітаційних заходів для зниження рівня захворюваності, інвалідності та смертності дітей.

З метою поліпшення якості життя людей на забруднених радіонуклідами територіях необхідно:

- забезпечити підвищення рівня медичного обслуговування, соціальної та психологічної реабілітації населення, евакуйованого із зони відчуження і зони безумовного (обов'язкового) відселення;

- забезпечити проведення оптимальних системних контрзаходів, спрямованих на зниження доз внутрішнього і зовнішнього опромінення населення, на всіх забруднених радіонуклідами територіях;

- розвинути мережу соціально-психологічних установ, орієнтованих на подолання дестабілізуючих факторів психологічного стану всіх груп потерпілих, насамперед синдрому «жертви Чорнобильської катастрофи», що перешкоджають активному залученню постраждалого населення до соціально-економічної діяльності;

- організувати науково-методичну і практичну освітню систему щодо поліпшення репродуктивного здоров'я, програму психокорекції та соціальної підтримки, орієнтовану на постраждале дитяче та підліткове населення, щоб спонукати його до здійснення не лише контрзаходів стосовно зменшення накопиченої дози загального опромінення, а й проводити санацію хронічних захворювань, зокрема ендокринних, і вести здоровий спосіб життя;

- створити системи оперативного й об'єктивного інформування населення про радіологічну ситуацію в регіоні, ефективність контр-

заходів, рекомендації науки і медицини в області захисту від дії іонізуючого випромінювання і нового досвіду подолання негативних наслідків аварії.

Нейропсихічні розлади залишаються пріоритетною медичною і соціальною проблемою постраждалих в умовах недосконалої системи охорони психічного здоров'я і психореабілітації.

Необхідні дослідження нейропсихіатричних розладів, у т. ч. органічне ураження мозку, синдром хронічної втоми, розлади спектру шизофренії, суїциди і парасуїциди, які мають вагоме клінічне і соціальне значення, а також розробка рекомендацій з охорони психічного здоров'я постраждалих при можливих радіаційних аваріях у майбутньому.

Матеріали, включені в розділ, підготували:

- Д. А. Бази́ка (1); І. Р. Ба́риляк (8); В. Г. Бе́бешко (1);
Д. О. Бі́лий (9.1); К. М. Бру́слова (5);
В. О. Бузу́нов (2, 2.1, 2.2); О. Ф. Во́зіанов (1); В. Ю. Вдо́венко (3);
Ю. С. Во́йчулене (10.5); С. Г. Га́лкіна (1); Н. А. Гу́дзенко (4),
Н. В. Гу́нько (1); О. М. Ко́валенко (9.1); І. Є. Ко́лпаков (3);
Д. І. Кома́ренко (10.4); В. Г. Ко́ндрашова (3);
Л. І. Кра́снікова (2, 2.1, 2.2); К. М. Ло́гановський (10.2);
Л. О. Ля́шенко (1); М. І. Омеля́нець (1); С. М. Омеля́нець (1);
Д. А. Пе́трук (1); О. Я. Пиро́гова (2, 2.1, 2.2); М. А. Пі́лінська (8);
А. Є. При́сяжнюк (4); А. Ю. Рома́ненко (4);
Е. В. Са́ркісова (10.4); Є. І. Степа́нова (3); В. О. Су́шко (10.3);
В. В. Та́лько (1); В. М. Те́рещенко (2, 2.1, 2.2);
Т. В. Трі́скунова (2, 2.1, 2.2); П. А. Фе́дірко (9.2; 10.6);
М. М. Фу́зік (4); І. М. Хо́мазюк (10.1); А. А. Чу́мак (1);
С. А. Чу́мак (10.2); Л. І. Шва́йко (10.3);
А. М. Яні́на (1); Л. А. Яно́вич (1)

ПЕНСІЙНИЙ ФОНД УКРАЇНИ

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО ПАРЛАМЕНТСЬКИХ СЛУХАНЬ
«ПРО СТАН, ЗАХОДИ І ПЕРСПЕКТИВИ
ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ
ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ»

станом на 07.04.2008 р.

Пенсійне забезпечення учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та постраждалих внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС врегульовано Законом України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи».

Так, частиною першою статті 54 цього Закону визначено, що пенсії по інвалідності, що настала внаслідок каліцтва чи захворювання, і пенсії у зв'язку з втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи можуть призначатися за бажанням громадянина із заробітку, одержаного за роботу в зоні відчуження в 1986–1990 роках, у розмірі відшкодування фактичних збитків, який визначається згідно із законодавством.

Механізм призначення пенсій в розмірі відшкодування фактичних збитків, відповідно до частини першої статті 54, визначений Порядком, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 1997 року № 523. Зазначений Порядок передбачає призначення цих пенсій із заробітку, одержаного за роботу в зоні відчуження в 1986–1990 роках, який визначається згідно із законодавством.

Частиною четвертою статті 54 цього Закону (в редакції, яка діяла до 31 грудня 2007 року) було визначено, що в усіх випадках розміри пенсій для інвалідів, щодо яких встановлено зв'язок з Чорнобильською катастрофою, не можуть бути нижчими:

- по I групі інвалідності — 10 мінімальних пенсій за віком;
- по II групі інвалідності — 8 мінімальних пенсій за віком;
- по III групі інвалідності — 6 мінімальних пенсій за віком;
- дітям-інвалідам — 3 мінімальних пенсій за віком.

Постановою Кабінету Міністрів України від 3 січня 2002 року № 1 «Про підвищення розмірів пенсій та інших соціальних виплат окремим категоріям пенсіонерів, фінансування яких здійснюється за рахунок коштів державного бюджету» передбачено, що виходячи з розміру 19 гривень 91 копійка провадиться розрахунок:

а) пенсій, призначених відповідно до частини четвертої статті 54 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»;

б) додаткової пенсії, передбаченої Законом України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», під час призначення та перерахунку пенсій відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення» (крім пенсій працівникам, передбаченим у частині третій статті 53 зазначеного Закону) та Закону України «Про пенсійне забезпечення військово-службовців, осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та деяких інших осіб», а також пенсій, передбачених частиною четвертою статті 54 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи».

27 грудня 2005 року Кабінетом Міністрів України було прийнято Постанову № 1293 «Про збільшення розмірів пенсії деяким категоріям громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», якою з 1 січня 2006 року було збільшено розміри пенсій, призначених відповідно до статті 54 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»:

у 3,5 раза — учасникам ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС у 1986 році та пенсію у зв'язку із втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи членам їх сімей;

у 2,5 раза — учасникам ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС у 1987–1990 роках, громадянам, евакуйованим у 1986 році із зони відчуження, та пенсію у зв'язку із втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи членам їх сімей.

При цьому мінімальний розмір пенсії, передбачений частиною четвертою статті 54 Закону, не міг бути нижчим:

– для інвалідів з числа учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС у 1987–1990 роках, щодо яких встановлено причинний зв'язок інвалідності з Чорнобильською катастрофою — 540 гривень, II групи — 500 гривень, III групи — 467 гривень;

для інших інвалідів, щодо яких встановлено причинний зв'язок інвалідності з Чорнобильською катастрофою, I групи — 440 гривень, II групи — 400 гривень, III групи — 370 гривень.

Протягом 2007 року Пенсійним фондом України проводилися перерахунки пенсій відповідно до частини третьої статті 67 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» (в редакції Закону від 5 жовтня 2006 року № 231), якою було встановлено, що у разі збільшення прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, визначеного законом, підвищується розмір пенсії, визначений відповідно до статті 54 цього Закону, а також розмір пенсії за шкоду, заподіяну здоров'ю, особам, віднесеним до категорії 1, 2, 3, 4, розмір щомісячної компенсації сім'ям за втрату годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Законом України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких інших законодавчих актів України» з 1 січня 2008 року мінімальні розміри пенсій особам, віднесеним до 1 категорії постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, визначаються у відсотках від прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, і їх розмір залежить від групи інвалідності та періоду в якому проводилися роботи з ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

Протягом 2008 року перерахунки пенсій зазначеній категорії потерпілих внаслідок Чорнобильської катастрофи проводяться у зв'язку зі зміною прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність з 1 січня 2008 року, з 1 квітня 2008 року, з 1 липня 2008 року та з 1 жовтня 2008 року.

Так з 1 квітня 2008 року розміри пенсій для інвалідів, щодо яких встановлено причинний зв'язок інвалідності з Чорнобильською катастрофою, не можуть бути нижчими:

для учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС у 1986 році:

по I групі інвалідності — 1058,20 грн;

по II групі інвалідності — 962 грн;

по III групі інвалідності — 865,80 грн;

для учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС у 1987–1990 роках та осіб, евакуйованих у 1986 році із зони відчуження:

по I групі інвалідності — 769,60 грн;

по II групі інвалідності — 721,50 грн;

по III групі інвалідності — 673,40 грн;

для інших інвалідів, щодо яких встановлено причинний зв'язок інвалідності з Чорнобильською катастрофою:

по I групі інвалідності — 625,30 грн;

по II групі інвалідності — 577,20 грн;

по III групі інвалідності — 529,10 грн;

дітям-інвалідам — 336,70 грн.

Слід зазначити, що в статті 54 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» (в новій редакції) вперше визначено механізм обчислення розмірів пенсій у разі втрати годувальника.

До 1 січня 2008 року розмір пенсії в разі втрати годувальника визначався із заробітної плати померлого годувальника, і обчислювався залежно від кількості непрацездатних членів сім'ї померлого годувальника, які були на його утриманні (при цьому дітям пенсія призначалась незалежно від того, чи були вони на утриманні годувальника) із заробітної плати померлого годувальника.

З 1 січня 2008 року пенсія в разі втрати годувальника призначається непрацездатним членам сім'ї померлого годувальника, які були на

його утриманні (при цьому дітям пенсія призначається незалежно від того, чи були вони на утриманні годувальника), у відсотках від пенсії по інвалідності померлого годувальника.

Внесено також зміни до статей 50, 51, Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», якими визначено розміри додаткових пенсій за шкоду, заподіяну здоров'ю, особам потерпілим внаслідок Чорнобильської катастрофи 1, 2, 3 та 4 категорій.

Розмір додаткових пенсій за шкоду, заподіяну здоров'ю, з 1 січня поточного року визначається у відсотках від прожиткового мінімуму визначеного для осіб, які втратили працездатність.

Так додаткова пенсія за шкоду, заподіяну здоров'ю учаснику ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС 2 категорії станом на

1 січня 2007 року, визначена виходячи з мінімальної пенсії за віком (30 % 19,91 (стаття 51 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи») становила 5,97 грн.

Станом на 1 січня 2008 року додаткова пенсія за шкоду, заподіяну здоров'ю учаснику ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС 2 категорії, визначена у розмірі 15 % від прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, 70,50 грн, з 1 квітня — 72,15 грн.

Щомісячна компенсація в разі втрати годувальника, визначена статтею 52 зазначеного Закону, також збільшена порівняно з 2007 роком (7,50 грн станом на 1 січня 2007 року) до 10 % прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність (станом на 1 січня 2008 року 47 грн, на 1 квітня 2008 року 48,10 грн).

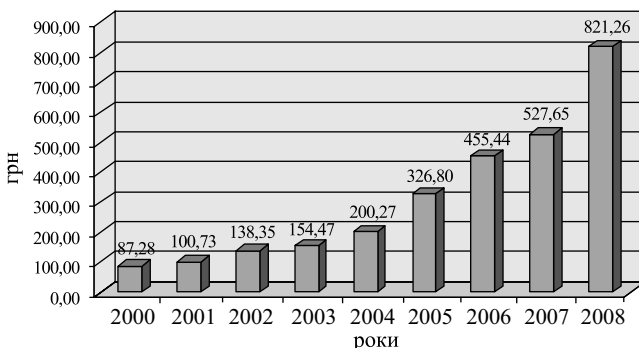

Рис. 1. Динаміка середнього розміру пенсії осіб, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

**Розміри додаткових пенсій особам,
які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи**

в грн

Категорія постраждалих	2002–2007 роки	1 січня 2008 року
1 категорія:		
<i>I група інвалідності</i>	19,91	141,00
<i>II група інвалідності</i>	14,93	94,00
<i>III група інвалідності, діти-інваліди, особи, хворі на променеву хворобу</i>	9,96	70,50
2 категорія	5,97	70,50
3 категорія	4,98	47,00
4 категорія	2,99	23,50
Компенсація сім'ям за втрату годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи	7,50	47,00

**Інформація щодо пенсійного забезпечення
учасників ліквідації аварії на ЧАЕС**

	Станом на 1 січня 2007 року		Станом на 1 січня 2008 року	
	кількість, тис. осіб	середній розмір пенсій, грн	кількість, тис. осіб	середній розмір пенсій, грн
Пенсіонери-ліквідатори аварії на ЧАЕС в 1986 році 1 категорії	32,5	1372,64	33,1	1780,40
<i>з них:</i> отримують пенсію відповідно до статті 54 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»	30,3	1355,21	30,8	1729,18
Пенсіонери-ліквідатори аварії на ЧАЕС в 1987–1990 рр.	14,75	1013,42	15,03	1448,79
<i>з них:</i> отримують пенсію відповідно до статті 54 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»	13,02	1004,83	13,08	1334,69

Інформація щодо пенсійного забезпечення сімей померлих ліквідаторів аварії на ЧАЕС та осіб, евакуйованих із зони відчуження

	Станом на 1 січня 2007 року		Станом на 1 січня 2008 року	
	кількість, тис. осіб	середній розмір пенсій, грн	кількість, тис. осіб	середній розмір пенсій, грн
Особи, які отримують пенсію по втраті годувальника – ліквідатора аварії у 1986 році	3,7	980,41	3,9	1178,64
<i>з них:</i> отримують пенсію відповідно до статті 54 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»	3,0	1073,42	3,2	1266,37
Особи, які отримують пенсію по втраті годувальника – ліквідатора аварії у 1987–1990 роках	1,9	696,34	1,8	936,19
<i>з них:</i> отримують пенсію відповідно до статті 54 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»	1,2	802,52	1,2	993,46
Особи, евакуйовані у 1986 році із зони відчуження	19,8	502,58	20,3	822,17
<i>з них:</i> отримують пенсію відповідно до статті 54 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»	3,2	579,54	3,2	924,16

Інформація щодо розмірів пенсій, призначених відповідно до статті 54 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»

	Станом на 1 січня 2007 року		Станом на 1 січня 2008 року	
	кількість, тис. осіб	середній розмір пенсій, грн	кількість, тис. осіб	середній розмір пенсій, грн
Пенсіонери, яким пенсія призначена відповідно до статті 54	80,7	918,19	78,7	1253,36
<i>з них:</i> пенсій по інвалідності:	74,5	930,49	73,4	1266,47
<i>I група</i>	4,0	967,78	4,0	1360,53
<i>II група</i>	42,2	1037,31	42,0	1390,0
<i>III група</i>	28,3	766,65	27,4	1062,01
Діти віком до 18 років	2,0	328,75	0,9	596,74
У зв'язку із втратою годувальника	4,2	975,68	4,4	1171,52

ДЕРЖАВНИЙ КОМПІТЕТ СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ

ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

з ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС за 2007 рік

ЗВІТ

**про чисельність населення, яке проживає в зонах радіоактивного забруднення
внаслідок Чорнобильської катастрофи, на 1 січня 2008 р.**

Україна

№ зони	Код території	Назва території	Усе населення, осіб	З них									
				діти у віці						15 років	16-17 років	особи у віці старшому за працездатний	
				0-14 років	у тому числі								
до 1 року	1-3 роки	4-5 років	6 років	7-14 років	8	9	10						
A	Б	В	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
0	0	Все населення, яке проживає на території радіоактивного забруднення	2160044	375214	25727	72368	46857	22299	207963	30481	59619	525071	
1	0	Зона відчуження	148	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
1	320000000	Київська область	148	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
1	3211100000	м. Прип'ять	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	

A	Б	В	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	3222000000	Іванківський район	148	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1	3223500000	Поліський район	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	0	Зона безумовного (обов'язкового) відселення	4504	972	61	172	101	49	589	71	101	1176
2	1800000000	Житомирська область	3817	755	41	121	81	33	479	56	76	1074
2	1822300000	Коростенський район	37	3	1	1	0	0	1	0	0	24
2	1822800000	Лугинський район	128	31	2	3	4	3	19	1	3	46
2	1823400000	Малинський район	9	0	0	0	0	0	0	0	0	4
2	1823700000	Народичський район	3392	687	36	110	73	28	440	53	68	916
2	1824200000	Овруцький район	72	4	0	1	1	0	2	0	0	46
2	1824400000	Олевський район	179	30	2	6	3	2	17	2	5	38
2	3200000000	Київська область	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	3223500000	Поліський район	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	5600000000	Рівненська область	674	217	20	51	20	16	110	15	24	96
2	5621800000	Дубровицький район	674	217	20	51	20	16	110	15	24	96

A	Б	В	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2	7400000000	Чернігівська область	13	0	0	0	0	0	0	0	1	6
2	7424400000	Ріпкинський район	13	0	0	0	0	0	0	0	1	6
2	7425500000	Чернігівський район	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3	0	Зона гарантованого (добровільного) відселення	614298	131633	9049	25949	16228	8058	72349	9981	17225	136556
3	700000000	Волинська область	141626	32194	2237	6375	4138	2083	17361	2398	4406	31027
3	721400000	Камінь-Каширський район	62973	14621	1066	2944	1936	952	7723	988	1940	13578
3	723100000	Любешівський район	36906	8112	576	1631	1025	517	4363	661	1137	7855
3	723600000	Маневський район	41747	9461	595	1800	1177	614	5275	749	1329	9594
3	1800000000	Житомирська область	185123	31286	2032	5845	3647	1763	17999	2634	4554	47670
3	1810700000	м. Коростень	65893	10377	727	2097	1208	574	5771	881	1550	15735
3	1821700000	Ємільчинський район	9827	1801	130	302	218	118	1033	140	266	2760
3	1822300000	Коростенський район	5834	846	59	157	112	35	483	76	126	1816
3	1822800000	Лугинський район	15430	2625	149	459	282	135	1600	229	411	4155
3	1823700000	Народичський район	5381	853	44	130	93	40	546	79	109	1911

А	Б	В	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3	1824000000	Новгород-Волинський район	2391	408	34	72	66	18	218	33	64	681
3	1824200000	Овруцький район	52021	8496	547	1543	957	507	4942	731	1242	14296
3	1824400000	Олевський район	28346	5880	342	1085	711	336	3406	465	786	6316
3	3200000000	Київська область	25426	3887	265	735	512	274	2101	360	627	7810
3	3220400000	Білоцерківський район	301	35	2	6	5	2	20	5	4	208
3	3221400000	Васильківський район	110	5	0	2	0	0	3	0	1	63
3	3221800000	Вишгородський район	48	0	0	0	0	0	0	0	0	34
3	3222000000	Іванківський район	16768	2638	183	511	340	172	1432	226	429	4528
3	3223500000	Поліський район	893	183	11	26	25	15	106	15	23	254
3	3223700000	Рокитнянський район	3535	498	35	101	71	42	249	57	81	1315
3	3224400000	Таращанський район	3771	528	34	89	71	43	291	57	89	1408
3	5600000000	Рівненська область	248079	62253	4422	12627	7684	3790	33730	4419	7327	44610
3	5620800000	Володимирецький район	43891	11845	846	2404	1478	716	6401	818	1343	8279
3	5621800000	Дубровицький район	48786	10154	678	1909	1164	607	5796	776	1258	10798

A	B	B	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3	5622200000	Зарічненський район	35532	7778	595	1591	948	479	4165	550	902	7593
3	5625000000	Рокитнівський район	52725	15006	1106	3234	1940	922	7804	992	1734	7636
3	5625400000	Сарненський район	67145	17470	1197	3489	2154	1066	9564	1283	2090	10304
3	5900000000	Сумська область	1311	130	8	22	15	12	73	8	24	438
3	5925300000	Шосткинський район	1311	130	8	22	15	12	73	8	24	438
3	7100000000	Черкаська область	2530	368	19	49	42	24	234	29	67	953
3	7121200000	Звенигородський район	2236	324	17	41	32	20	214	24	63	856
3	7122000000	Канівський район	292	44	2	8	10	4	20	5	4	95
3	7122800000	Лисянський район	2	0	0	0	0	0	0	0	0	2
3	7300000000	Чернівецька область	3015	635	20	129	81	42	363	45	82	915
3	7322500000	Кіцманський район	3015	635	20	129	81	42	363	45	82	915
3	7400000000	Чернігівська область	7188	880	46	167	109	70	488	88	138	3133
3	7422000000	Козелецький район	616	66	4	11	9	4	38	6	11	319
3	7422400000	Корюківський район	552	93	4	21	14	4	50	8	18	148

A	Б	В	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3	7424400000	Ріпкинський район	1575	172	8	39	20	11	94	16	24	710
3	7424700000	Семенівський район	1193	153	8	26	18	15	86	16	39	551
3	7424900000	Сосницький район	35	6	0	0	1	0	5	1	1	17
3	7425500000	Чернігівський район	3217	390	22	70	47	36	215	41	45	1388
4	0	Зона посиленого радіологічного контролю	1541094	242609	16617	46247	30528	14192	135025	20429	42293	387339
4	500000000	Вінницька область	119248	22197	1360	3506	3220	1325	12786	1746	3609	43309
4	510600090	Ладизжин (міськрада)	22407	5467	492	1055	897	87	2936	359	627	6789
4	520800000	Гайсинський район	8026	1212	72	185	143	78	734	100	181	3063
4	523000000	Немирівський район	10921	2007	168	373	343	245	878	275	381	4634
4	523900000	Томашпільський район	10613	1783	84	218	197	234	1050	159	233	3389
4	524100000	Тростянецький район	374	43	4	10	6	6	17	3	10	155
4	524300000	Тульчинський район	38783	6728	304	897	1023	353	4151	437	1386	14290
4	524500000	Тиврівський район	3606	484	36	81	61	28	278	56	89	1529
4	525000000	Чечельницький район	13141	2482	92	335	281	139	1635	198	408	5263

A	Б	В	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4	525300000	Шаргородський район	11377	1991	108	352	269	155	1107	159	294	4197
4	1800000000	Житомирська область	150420	25305	1613	4622	2992	1452	14626	2151	4067	39519
4	1810900000	м. Малин	27303	4526	343	985	560	235	2403	368	712	5928
4	1821100000	Володарсько-Волинський район	7724	1319	85	244	159	63	768	113	200	1710
4	1821700000	Ємільчинський район	27856	4944	302	847	540	286	2969	444	827	7183
4	1822300000	Коростенський район	23766	3657	265	645	432	186	2129	308	603	7935
4	1822800000	Лугинський район	2801	407	22	55	45	23	262	45	76	877
4	1823400000	Малинський район	21155	3318	185	594	385	175	1979	282	588	6231
4	1823700000	Народичський район	441	81	5	21	11	7	37	8	8	172
4	1824000000	Новоград-Волинський район	14024	2720	173	512	308	206	1521	206	339	3272
4	1824200000	Овруцький район	9633	1239	62	187	123	77	790	117	205	3439
4	1824400000	Олевський район	15717	3094	171	532	429	194	1768	260	509	2772
4	2600000000	Івано-Франківська область	8230	1702	97	290	231	117	967	143	257	2226
4	2625200000	Снятинський район	8230	1702	97	290	231	117	967	143	257	2226

А	Б	В	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4	3200000000	Київська область	816623	115174	8244	22845	14516	6547	63022	9975	21613	196977
4	3210300000	м. Біла Церква	204065	28896	1929	5797	3777	1594	15799	2637	5930	36910
4	3210800000	м. Буча	26615	3874	281	822	371	184	2216	387	857	5135
4	3210900090	Ірпіль (міськрада)	73580	8880	761	2132	1121	482	4384	561	1519	14137
4	3211200000	м. Фастів	48718	7369	547	1605	968	424	3825	555	1230	11496
4	3211500000	м. Славутич	24554	4006	205	662	416	222	2501	464	1010	2026
4	3220400000	Білоцерківський район	22322	2771	202	507	320	159	1583	288	581	7469
4	3220600000	Богуславський район	35315	4879	305	861	591	296	2826	403	871	10653
4	3221000000	Бородянський район	57694	8073	658	1683	1061	452	4219	670	1459	14477
4	3221200000	Броварський район	8052	819	72	134	106	40	467	75	132	2683
4	3221400000	Васильківський район	3511	411	28	74	57	27	225	38	83	1228
4	3221800000	Вишгородський район	73190	10165	752	2012	1488	629	5284	868	1874	20089
4	3222000000	Іванківський район	14323	1936	122	335	224	115	1140	193	352	5282
4	3222200000	Кагарлицький район	28620	3963	288	695	450	225	2305	345	667	9056

A	Б	В	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4	3222400000	Киево-Святошинський район	47440	6908	559	1540	874	410	3525	579	1116	9935
4	3222700000	Макарівський район	32624	4796	349	880	530	288	2749	447	861	11030
4	3222900000	Миронівський район	26096	3892	271	747	519	204	2151	283	631	7686
4	3223100000	Обухівський район	17977	2426	175	449	293	136	1373	234	470	5695
4	3223500000	Поліський район	5743	986	56	137	123	68	602	86	165	1898
4	3223700000	Рокитнянський район	25685	4139	258	711	500	250	2420	317	619	8014
4	3224000000	Сквирський район	2249	218	12	25	24	19	138	17	37	1022
4	3224200000	Ставищенський район	11035	1759	96	333	224	108	998	139	273	3178
4	3224400000	Тарашанський район	19997	2966	247	523	345	150	1701	300	676	5680
4	3224900000	Фастівський район	7218	1042	71	181	134	65	591	89	200	2198
4	5600000000	Рівненська область	153510	34565	2489	7089	4328	2055	18604	2549	4753	22614
4	5610700000	м. Кузнецовськ	40919	8690	631	1698	1046	476	4839	689	1178	2712
4	5620400000	Березнівський район	62755	15526	1106	3227	1985	956	8252	1033	1826	11392

А	Б	В	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4	5620800000	Володимирецький район	17076	3816	277	792	452	230	2065	289	538	3000
4	5625400000	Сарненський район	32760	6533	475	1372	845	393	3448	538	1211	5510
4	5900000000	Сумська область	2141	254	14	52	31	9	148	26	44	633
4	5925300000	Шосткинський район	1438	150	9	36	14	4	87	17	22	419
4	5925600000	Ямпільський район	703	104	5	16	17	5	61	9	22	214
4	6100000000	Тернопільська область	45705	6808	472	1340	818	409	3769	589	1379	8772
4	6122000000	Заліщицький район	9102	1430	100	282	170	83	795	107	228	1968
4	6125500000	Чортківський район	36603	5378	372	1058	648	326	2974	482	1151	6804
4	6800000000	Хмельницька область	2635	354	15	64	39	30	206	32	68	1033
4	6822400000	Кам'янець-Подільський район	1212	141	5	27	14	10	85	14	30	552
4	6825200000	Чемеровецький район	1423	213	10	37	25	20	121	18	38	481
4	7100000000	Черкаська область	138897	20769	1359	3760	2475	1296	11879	1845	3620	40883
4	7110300000	м. Київ	26103	3763	265	750	443	235	2070	350	708	5780

A	B	В	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4	7120300000	Городищенський район	2812	364	12	55	51	16	230	40	62	1103
4	7120900000	Жашківський район	2706	411	26	70	55	33	227	32	69	1013
4	7121200000	Звенигородський район	28022	4119	298	737	458	257	2369	364	752	8233
4	7122000000	Канівський район	6183	916	57	164	115	49	531	73	145	2575
4	7122200000	Катеринопільський район	21697	3309	207	581	374	201	1946	289	559	6835
4	7122500000	Корсунь-Шевченківський район	7425	985	67	190	132	49	547	94	167	2456
4	7122800000	Лисянський район	11214	1824	107	283	233	135	1066	152	264	2860
4	7123100000	Маньківський район	1040	136	4	29	20	10	73	14	33	513
4	7124000000	Тальнівський район	22856	3680	247	689	450	228	2066	333	636	6235
4	7124300000	Уманський район	2171	344	19	59	61	18	187	24	63	701
4	7124600000	Христинівський район	829	128	5	19	18	13	73	12	25	265
4	7124900000	Черкаський район	786	119	11	21	13	8	66	11	12	291
4	7125700000	Шполянський район	5053	671	34	113	52	44	428	57	125	2023
4	7300000000	Чернівецька область	17759	3236	213	530	434	224	1835	253	526	5206

A	Б	В	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4	7321500000	Заставнівський район	9394	1803	128	312	241	136	986	148	293	2747
4	7322500000	Кіцманський район	8365	1433	85	218	193	88	849	105	233	2459
4	7400000000	Чернігівська область	85926	12245	741	2149	1444	728	7183	1120	2357	26167
4	7422000000	Козелецький район	26309	3657	200	601	426	256	2174	348	754	8718
4	7422400000	Корюківський район	16198	2470	163	468	300	162	1377	230	458	3901
4	7423600000	Новгород-Сіверський район	1165	172	17	34	19	7	95	6	17	506
4	7424400000	Ріпкинський район	18596	2422	131	443	273	128	1447	225	497	6201
4	7424700000	Семенівський район	12310	1901	115	328	235	82	1141	168	342	3394
4	7424900000	Сосницький район	1856	225	9	31	17	12	156	20	36	910
4	7425500000	Чернігівський район	9492	1398	106	244	174	81	793	123	253	2537

**Чисельність населення, яке проживає на території,
що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок
Чорнобильської катастрофи,
на 1 січня 2008 року**

	Всього, осіб	Із них			
		діти у віці			
		0–14 років	у тому числі		
			до 1 року	1–3 роки	4–5 років
Все населення, яке проживає на території радіоактивного забруднення	2160044	375214	25727	72368	46857
Зона відчуження	148	–	–	–	–
Київська область	148	–	–	–	–
м. Прип'ять	–	–	–	–	–
Іванківський р-н (частина)	148	–	–	–	–
Поліський р-н (частина)	–	–	–	–	–
Зона безумовного (обов'язкового) відселення	4504	972	61	172	101
Житомирська область	3817	755	41	121	81
Коростенський р-н	37	3	1	1	–
Лугинський р-н	128	31	2	3	4
Малинський р-н	9	–	–	–	–
Народицький р-н	3392	687	36	110	73
Овруцький р-н	72	4	–	1	1
Олевський р-н	179	30	2	6	3
Київська область	–	–	–	–	–
Поліський р-н	–	–	–	–	–
Рівненська область	674	217	20	51	20
Дубровицький р-н	674	217	20	51	20
Чернігівська область	13	–	–	–	–
Ріпкинський р-н	13	–	–	–	–
Чернігівський р-н	–	–	–	–	–

Із них					
	діти у віці				особи у віці старшому за праце- здатний
	у тому числі		15 років	16–17 років	
	6 років	7–14 років			
Все населення, яке проживає на території радіоактивного забруднення	22299	207963	30481	59619	525071
Зона відчуження	–	–	–	–	–
Київська область	–	–	–	–	–
м. Прип'ять	–	–	–	–	–
Іванківський р-н (частина)	–	–	–	–	–
Поліський р-н (частина)	–	–	–	–	–
Зона безумовного (обов'язкового) відселення	49	589	71	101	1176
Житомирська область	33	479	56	76	1074
Коростенський р-н	–	1	–	–	24
Лугинський р-н	3	19	1	3	46
Малинський р-н	–	–	–	–	4
Народицький р-н	28	440	53	68	916
Овруцький р-н	–	2	–	–	46
Олевський р-н	2	17	2	5	38
Київська область	–	–	–	–	–
Поліський р-н	–	–	–	–	–
Рівненська область	16	110	15	24	96
Дубровицький р-н	16	110	15	24	96
Чернігівська область	–	–	–	1	6
Ріпкинський р-н	–	–	–	1	6
Чернігівський р-н	–	–	–	–	–

	Всього, осіб	Із них			
		діти у віці			
		0–14 років	у тому числі		
			до 1 року	1–3 роки	4–5 років
Зона гарантованого (добровільного) відселення	614298	131633	9049	25949	16228
Волинська область	141626	32194	2237	6375	4138
Камінь-Каширський р-н	62973	14621	1066	2944	1936
Любешівський р-н	36906	8112	576	1631	1025
Маневицький р-н	41747	9461	595	1800	1177
Житомирська область	185123	31286	2032	5845	3647
м. Коростень	65893	10377	727	2097	1208
Ємільчинський р-н	9827	1801	130	302	218
Коростенський р-н	5834	846	59	157	112
Лугинський р-н	15430	2625	149	459	282
Народицький р-н	5381	853	44	130	93
Новоград-Волинський р-н	2391	408	34	72	66
Овруцький р-н	52021	8496	547	1543	957
Олевський р-н	28346	5880	342	1085	711
Київська область	25426	3887	265	735	512
Білоцерківський р-н	301	35	2	6	5
Васильківський р-н	110	5	–	2	–
Вишгородський р-н	48	–	–	–	–
Іванківський р-н	16768	2638	183	511	340
Поліський р-н	893	183	11	26	25
Рокитнянський р-н	3535	498	35	101	71
Таращанський р-н	3771	528	34	89	71
Рівненська область	248079	62253	4422	12627	7684
Володимирецький р-н	43891	11845	846	2404	1478
Дубровицький р-н	48786	10154	678	1909	1164
Зарічненський р-н	35532	7778	595	1591	948
Рокитнівський р-н	52725	15006	1106	3234	1940
Сарненський р-н	67145	17470	1197	3489	2154
Сумська область	1311	130	8	22	15
Шосткинський р-н	1311	130	8	22	15
Черкаська область	2530	368	19	49	42
Звенигородський р-н	2236	324	17	41	32
Канівський р-н	292	44	2	8	10
Лисянський р-н	2	–	–	–	–
Чернівецька область	3015	635	20	129	81
Кіцманський р-н	3015	635	20	129	81
Чернігівська область	7188	880	46	167	109
Козелецький р-н	616	66	4	11	9

	Із них				
	діти у віці				особи у віці старшому за праце- здатний
	у тому числі		15 років	16–17 років	
6 років	7–14 років				
Зона гарантованого (добровільного) відселення	8058	72349	9981	17225	136556
Волинська область	2083	17361	2398	4406	31027
Камінь-Каширський р-н	952	7723	988	1940	13578
Любешівський р-н	517	4363	661	1137	7855
Маневицький р-н	614	5275	749	1329	9594
Житомирська область	1763	17999	2634	4554	47670
м. Коростень	574	5771	881	1550	15735
Смільчинський р-н	118	1033	140	266	2760
Коростенський р-н	35	483	76	126	1816
Лугинський р-н	135	1600	229	411	4155
Народицький р-н	40	546	79	109	1911
Новоград-Волинський р-н	18	218	33	64	681
Овруцький р-н	507	4942	731	1242	14296
Олевський р-н	336	3406	465	786	6316
Київська область	274	2101	360	627	7810
Білоцерківський р-н	2	20	5	4	208
Васильківський р-н	–	3	–	1	63
Вишгородський р-н	–	–	–	–	34
Іванківський р-н	172	1432	226	429	4528
Поліський р-н	15	106	15	23	254
Рокитнянський р-н	42	249	57	81	1315
Таращанський р-н	43	291	57	89	1408
Рівненська область	3790	33730	4419	7327	44610
Володимирецький р-н	716	6401	818	1343	8279
Дубровицький р-н	607	5796	776	1258	10798
Зарічненський р-н	479	4165	550	902	7593
Рокитнівський р-н	922	7804	992	1734	7636
Сарненський р-н	1066	9564	1283	2090	10304
Сумська область	12	73	8	24	438
Шосткинський р-н	12	73	8	24	438
Черкаська область	24	234	29	67	953
Звенигородський р-н	20	214	24	63	856
Канівський р-н	4	20	5	4	95
Лисянський р-н	–	–	–	–	2
Чернівецька область	42	363	45	82	915
Кіцманський р-н	42	363	45	82	915
Чернігівська область	70	488	88	138	3133
Козелецький р-н	4	38	6	11	319
Корюківський р-н	4	50	8	18	148
Ріпкинський р-н	11	94	16	24	710
Семенівський р-н	15	86	16	39	551
Сосницький р-н	–	5	1	1	17
Чернігівський р-н	36	215	41	45	1388

	Всього, осіб	Із них			
		діти у віці			
		0–14 років	у тому числі		
			до 1 року	1–3 роки	4–5 років
Зона посиленого радіоекологічного контролю	1541094	242609	16617	46247	30528
Вінницька область	119248	22197	1360	3506	3220
Ладизинська міськрада	22407	5467	492	1055	897
Гайсинський р-н	8026	1212	72	185	143
Немирівський р-н	10921	2007	168	373	343
Томашпільський р-н	10613	1783	84	218	197
Тростянецький р-н	374	43	4	10	6
Тульчинський р-н	38783	6728	304	897	1023
Тиврівський р-н	3606	484	36	81	61
Чечельницький р-н	13141	2482	92	335	281
Шаргородський р-н	11377	1991	108	352	269
Житомирська область	150420	25305	1613	4622	2992
м. Малин	27303	4526	343	985	560
Володарсько-Волинський р-н	7724	1319	85	244	159
Смільчинський р-н	27856	4944	302	847	540
Коростенський р-н	23766	3657	265	645	432
Лугинський р-н	2801	407	22	55	45
Малинський р-н	21155	3318	185	594	385
Народицький р-н	441	81	5	21	11
Новоград-Волинський р-н	14024	2720	173	512	308
Овруцький р-н	9633	1239	62	187	123
Олевський р-н	15717	3094	171	532	429
Івано-Франківська область	8230	1702	97	290	231
Снятинський р-н	8230	1702	97	290	231
Київська область	816623	115174	8244	22845	14516
м. Біла Церква	204065	28896	1929	5797	3777
м. Буча	26615	3874	281	822	371
Ірпінська міськрада	73580	8880	761	2132	1121
м. Фастів	48718	7369	547	1605	968
м. Славутич	24554	4006	205	662	416
Білоцерківський р-н	22322	2771	202	507	320
Богуславський р-н	35315	4879	305	861	591
Бородянський р-н	57694	8073	658	1683	1061
Броварський р-н	8052	819	72	134	106
Васильківський р-н	3511	411	28	74	57
Вишгородський р-н	73190	10165	752	2012	1488
Іванківський р-н	14323	1936	122	335	224
Кагарлицький р-н	28620	3963	288	695	450
Києво-Святошинський р-н	47440	6908	559	1540	874
Макарівський р-н	32624	4796	349	880	530
Миронівський р-н	26096	3892	271	747	519
Обухівський р-н	17977	2426	175	449	293
Поліський р-н	5743	986	56	137	123
Рокитнянський р-н	25685	4139	258	711	500
Сквирський р-н	2249	218	12	25	24

Із них					
	діти у віці				особи у віці старшому за праце- здатний
	у тому числі		15 років	16–17 років	
	6 років	7–14 років			
Зона посиленого радіоекологічного контролю	14192	135025	20429	42293	387339
Вінницька область	1325	12786	1746	3609	43309
Ладизинська міськрада	87	2936	359	627	6789
Гайсинський р-н	78	734	100	181	3063
Немирівський р-н	245	878	275	381	4634
Томашпільський р-н	234	1050	159	233	3389
Тростянецький р-н	6	17	3	10	155
Тулчинський р-н	353	4151	437	1386	14290
Тиврівський р-н	28	278	56	89	1529
Чечельницький р-н	139	1635	198	408	5263
Шаргородський р-н	155	1107	159	294	4197
Житомирська область	1452	14626	2151	4067	39519
м. Малин	235	2403	368	712	5928
Володарсько-Волинський р-н	63	768	113	200	1710
Ємільчинський р-н	286	2969	444	827	7183
Коростенський р-н	186	2129	308	603	7935
Лугинський р-н	23	262	45	76	877
Малинський р-н	175	1979	282	588	6231
Народицький р-н	7	37	8	8	172
Новоград-Волинський р-н	206	1521	206	339	3272
Овруцький р-н	77	790	117	205	3439
Олевський р-н	194	1768	260	509	2772
Івано-Франківська область	117	967	143	257	2226
Снятинський р-н	117	967	143	257	2226
Київська область	6547	63022	9975	21613	196977
м. Біла Церква	1594	15799	2637	5930	36910
м. Буча	184	2216	387	857	5135
Ірпінська міськрада	482	4384	561	1519	14137
м. Фастів	424	3825	555	1230	11496
м. Славутич	222	2501	464	1010	2026
Білоцерківський р-н	159	1583	288	581	7469
Богуславський р-н	296	2826	403	871	10653
Бородянський р-н	452	4219	670	1459	14477
Броварський р-н	40	467	75	132	2683
Васильківський р-н	27	225	38	83	1228
Вишгородський р-н	629	5284	868	1874	20089
Іванківський р-н	115	1140	193	352	5282
Кагарлицький р-н	225	2305	345	667	9056
Києво-Святошинський р-н	410	3525	579	1116	9935
Макарівський р-н	288	2749	447	861	11030
Миронівський р-н	204	2151	283	631	7686
Обухівський р-н	136	1373	234	470	5695
Поліський р-н	68	602	86	165	1898
Рокитнянський р-н	250	2420	317	619	8014
Сквирський р-н	19	138	17	37	1022

Продовження таблиці

	Всього, осіб	Із них			
		діти у віці			
		0–14 років	у тому числі		
			до 1 року	1–3 роки	4–5 років
Ставищенський р-н	11035	1759	96	333	224
Таращанський р-н	19997	2966	247	523	345
Фастівський р-н	7218	1042	71	181	134
Рівненська область	153510	34565	2489	7089	4328
м.Кузнецовськ	40919	8690	631	1698	1046
Березнівський р-н	62755	15526	1106	3227	1985
Володимирецький р-н	17076	3816	277	792	452
Сарненський р-н	32760	6533	475	1372	845
Сумська область	2141	254	14	52	31
Шосткинський р-н	1438	150	9	36	14
Ямпільський р-н	703	104	5	16	17
Тернопільська область	45705	6808	472	1340	818
Заліщицький р-н	9102	1430	100	282	170
Чортківський р-н	36603	5378	372	1058	648
Хмельницька область	2635	354	15	64	39
Кам'янець-Подільський р-н	1212	141	5	27	14
Чемеровецький р-н	1423	213	10	37	25
Черкаська область	138897	20769	1359	3760	2475
м. Канів	26103	3763	265	750	443
Городищенський р-н	2812	364	12	55	51
Жашківський р-н	2706	411	26	70	55
Звенигородський р-н	28022	4119	298	737	458
Канівський р-н	6183	916	57	164	115
Катеринопільський р-н	21697	3309	207	581	374
Корсунь-Шевченківський р-н	7425	985	67	190	132
Лисянський р-н	11214	1824	107	283	233
Маньківський р-н	1040	136	4	29	20
Тальнівський р-н	22856	3680	247	689	450
Уманський р-н	2171	344	19	59	61
Христинівський р-н	829	128	5	19	18
Черкаський р-н	786	119	11	21	13
Шполянський р-н	5053	671	34	113	52
Чернівецька область	17759	3236	213	530	434
Заставнівський р-н	9394	1803	128	312	241
Кіцманський р-н	8365	1433	85	218	193
Чернігівська область	85926	12245	741	2149	1444
Козелецький р-н	26309	3657	200	601	426
Корюківський р-н	16198	2470	163	468	300
Новгород-Сіверський р-н	1165	172	17	34	19
Ріпкинський р-н	18596	2422	131	443	273
Семенівський р-н	12310	1901	115	328	235
Сосницький р-н	1856	225	9	31	17
Чернігівський р-н	9492	1398	106	244	174

	Із них				
	діти у віці				особи у віці старшому за праце- здатний
	у тому числі		15 років	16–17 років	
6 років	7–14 років				
Ставищенський р-н	108	998	139	273	3178
Таращанський р-н	150	1701	300	676	5680
Фастівський р-н	65	591	89	200	2198
Рівненська область	2055	18604	2549	4753	22614
м.Кузнецовськ	476	4839	689	1178	2712
Березнівський р-н	956	8252	1033	1826	11392
Володимирецький р-н	230	2065	289	538	3000
Сарненський р-н	393	3448	538	1211	5510
Сумська область	9	148	26	44	633
Шосткинський р-н	4	87	17	22	419
Ямпільський р-н	5	61	9	22	214
Тернопільська область	409	3769	589	1379	8772
Заліщицький р-н	83	795	107	228	1968
Чортківський р-н	326	2974	482	1151	6804
Хмельницька область	30	206	32	68	1033
Кам'янець-Подільський р-н	10	85	14	30	552
Чемеровецький р-н	20	121	18	38	481
Черкаська область	1296	11879	1845	3620	40883
м. Канів	235	2070	350	708	5780
Городищенський р-н	16	230	40	62	1103
Жашківський р-н	33	227	32	69	1013
Звенигородський р-н	257	2369	364	752	8233
Канівський р-н	49	531	73	145	2575
Катеринопільський р-н	201	1946	289	559	6835
Корсунь-Шевченківський р-н	49	547	94	167	2456
Лисянський р-н	135	1066	152	264	2860
Маньківський р-н	10	73	14	33	513
Тальнівський р-н	228	2066	333	636	6235
Уманський р-н	18	187	24	63	701
Христинівський р-н	13	73	12	25	265
Черкаський р-н	8	66	11	12	291
Шполянський р-н	44	428	57	125	2023
Чернівецька область	224	1835	253	526	5206
Заставнівський р-н	136	986	148	293	2747
Кіцманський р-н	88	849	105	233	2459
Чернігівська область	728	7183	1120	2357	26167
Козелецький р-н	256	2174	348	754	8718
Корюківський р-н	162	1377	230	458	3901
Новгород-Сіверський р-н	7	95	6	17	506
Ріпкинський р-н	128	1447	225	497	6201
Семенівський р-н	82	1141	168	342	3394
Сосницький р-н	12	156	20	36	910
Чернігівський р-н	81	793	123	253	2537

ПАРЛАМЕНТСЬКІ СЛУХАННЯ

ПРО СТАН, ЗАХОДИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

*Сесійний зал Верховної Ради України
16 квітня 2008 року, 15 година*

Веде засідання Голова Верховної Ради України А. П. ЯЦЕНЮК

ГОЛОВУЮЧИЙ. Щиро вітаю всіх учасників парламентських слухань. Усім доброго дня.

Дорогі друзі! Дозвольте розпочати парламентські слухання на тему: «Про стан, заходи і перспективи подолання наслідків Чорнобильської катастрофи в Україні».

Український парламент перед роковинами Чорнобильської катастрофи традиційно збирається на відповідні парламентські слухання. Це час для того, щоб не тільки поговорити про те, що зроблено, а й порушити питання, які нині залишаються поза увагою, у тому числі й влади, які не вирішуються вже протягом більш як 20 років, і які ми намагаємося вирішити не тільки і не стільки самостійно, а разом зі світовою спільнотою.

Я особисто дуже добре пам'ятаю першотравневу демонстрацію 22 роки тому, коли батьки тихо розповідали про те, що сталася аварія на Чорнобильській атомній електростанції. А всі засоби масової інформації мовчали, була повна тиша, і тільки через деякий час радянська влада почала розкривати ті чи інші факти цієї жахливої трагедії.

Складно сьогодні сказати, які наслідки цієї трагедії. Говорити лише про те, що втрачено мільярдні фінансові ресурси, було б неправильно. Тому що втрачено людські ресурси, які неможливо поррахувати. І це та, напевне, найбільша втрата, яку неможливо відновити і згенерувати ще раз.

Щодо поточних проблем, які існують на Чорнобильській атомній електростанції, і взагалі пов'язаних з атомною енергетикою. З цієї високої трибуни я передовсім хотів би закликати всіх учасників Оттавського меморандуму до виконання цього меморандуму, до забезпечення донорами фінансування відповідних об'єктів і нарешті до завершення роботи щодо створення безпечного об'єкта «Укриття» на території Чорнобильської атомної електростанції.

Друге дуже важливе питання стосується атомної енергетики загалом. Чорнобильська трагедія суттєво змінила погляди світу на ставлення до атомної енергетики. Проте з огляду на нинішню ситуацію на світовому енергетичному ринку, відбулася певна переоцінка питань щодо електроенергетики, яка генерується атомними реакторами. Тобто світ сьогодні повертається в дещо інший бік, і 50-відсоткова атомна складова в енергетичному секторі України буде зростати, як і загалом у світі, за рахунок тільки одного: неймовірно високі ціни на всі енергоносії провокують сьогодні забезпечення енергоресурсами шляхом підвищення генерації атомною енергетикою. І та трагедія, яка відбулася, справила тільки одне невелике зрушення (бо внаслідок трагедій не буває позитивів): підвищення безпеки українських атомних електростанцій. На сьогодні всі атомні електростанції, що діють в Україні, відповідають правилам і умовам МАГАТЕ. Сподіваюся, що жакхливий урок Чорнобильської катастрофи послугує для України та інших країн світу можливістю розвивати безпечний мирний атом, що унеможливить на майбутнє таку трагедію, яка сталася на території України і вразила дуже значну частину Європи і світу.

Дорогі друзі! Дозвольте мені оголосити порядок денний, який пропонується: доповіді зроблять міністр України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи і заступник міністра праці та соціальної політики України (по 10 хвилин), із співповіддю виступить голова профільного Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи (10 хвилин). Потім — виступи представників депутатських фракцій (по 5 хвилин) та інших учасників парламентських слухань (по 3 хвилини).

Колеги, я прошу приступити до роботи. Слово надається Володимирі Миколайовичу Шандрі, міністру з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи. Будь ласка.

В. М. ШАНДРА, міністр України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи.

Шановний Арсенію Петровичу! Шановні народні депутати, учасники парламентських слухань! Минає 22 роки з дня аварії на Чорнобильській АЕС, але не вгамовується біль, якого завдала нашому народові одна з найбільших у світі техногенних радіаційних катастроф. Незважаючи на значний час, що минув від трагічного 26 квітня 1986 року, чорнобильські проблеми не втрачають своєї гостроти й актуальності. А увага до них, насамперед до тих, хто постраждав, не стає менш пильною.

Парламентські слухання напередодні чергової річниці Чорнобильської катастрофи — це вже ustalена традиція. Вони дають можливість краще зрозуміти проблеми, спільно знайти підходи до вирішення складних питань, довести до вас і до громадськості інформацію про заходи, які запроваджують Президент України, уряд та міністерство задля полегшення тяжкої долі тих, хто постраждав. А нині таких людей налічується більш як 2 мільйони 300 тисяч. Першочерговими завданнями у сфері подолання наслідків Чорнобильської катастрофи є виконання заходів, передбачених Законом України «Про Загальнодержавну програму подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006–2010 роки», та завдань Програми заходів щодо подолання наслідків Чорнобильської катастрофи у зоні відчуження та робіт на Чорнобильській АЕС.

За браком часу зупинюся лише на деяких моментах. Вам роздані довідкові матеріали, вони більш повні, там можна знайти дуже багато цифр і відомостей.

Особливості зони відчуження полягають у тому, що в результаті Чорнобильської катастрофи на її територію було викинуто велику кількість радіоактивних матеріалів. У процесі дезактивації території в 1986 році частина радіоактивно забруднених матеріалів була розміщена в пунктах тимчасової локалізації радіоактивних відходів. Ці пункти створювалися у стислі терміни, без належних технологій, і тому не мають надійних захисних бар'єрів та потребують вжиття додаткових заходів для підвищення їх безпеки. У наступних роках захоронення радіоактивних відходів виконувалося в більш надійні сховища радіоактивних відходів. Загалом у цих пунктах розміщено приблизно 780 тисяч кубічних метрів радіоактивних відходів.

У зоні відчуження до поверхневого шару ґрунту, де поновлена основна частина аварійно радіоактивного викиду, враховуючи географічне розташування зони у верхній частині водозбірного басейну річки Дніпро, створюється потенційна небезпека для інших територій і для населення, яке використовує дніпровську воду, а це приблизно 30 мільйонів осіб.

У зв'язку з цим актуальним завданням є виконання комплексу робіт із забезпечення безпеки зберігання цих радіоактивних відходів та підтримки стабільного радіоекологічного стану в зоні відчуження. Для реалізації цих заходів функціонує спеціалізований багатогалузевий виробничий комплекс, підпорядкований МНС. Продовжуються роботи з будівництва та введення в експлуатацію першої черги комплексу виробництв «Вектор».

Особлива увага приділяється готовності систем інфраструктури комплексу «Вектор», що буде використовуватися також і для експлуатації спеціально обладнаного приповерхневого сховища твердих радіоактивних відходів, збудованого за програмою TACIS, у рамках

співробітництва з Європейською комісією. З уведенням в експлуатацію цього сховища в Україні буде започатковано систему захоронення радіоактивних відходів, що відповідатиме міжнародним стандартам.

Декілька слів про хід реалізації найбільш важливих міжнародних проектів щодо зняття з експлуатації Чорнобильської атомної електростанції та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему. Для забезпечення цих робіт на сьогодні реалізуються чотири основних великих міжнародних проекти:

1) план здійснення заходів на об'єкті «Укриття», другий етап якого має завершитися в 2012 році будівництвом нового безпечного конфайнменту, — фінансується з міжнародного Чорнобильського фонду «Укриття», контрактна сума становить понад 390 мільйонів євро;

2) будівництво промислового комплексу з переробки твердих радіоактивних відходів — фінансує Європейська комісія, термін завершення будівництва — 2009 рік;

3) будівництво заводу з переробки рідких радіоактивних відходів, що має завершитися також у 2009 році, — фінансується з Рахунку ядерної безпеки Європейського банку реконструкції та розвитку;

4) будівництво сховища відпрацьованого ядерного палива для Чорнобильської АЕС, що має завершитися в 2013 році, — фінансується також з Рахунку ядерної безпеки.

Слід зазначити, що для завершення цих міжнародних проектів потрібно вжити дієвих заходів щодо поповнення Чорнобильського фонду «Укриття» та Рахунку ядерної безпеки коштами вкладників і донорів. Міжнародна спільнота готова до додаткових внесків, але очікує, що додаткові внески зробить і Україна. Тому вважали б за доцільне отримати принципову згоду Верховної Ради України на планування цих додаткових внесків України і просимо відобразити це в рекомендаціях парламентських слухань.

Проте найголовнішим пріоритетом діяльності уряду була і залишається людина. Усі дії при подоланні наслідків Чорнобильської катастрофи спрямовуються на захист людей за трьома основними напрямками — соціальним, медичним та протирадіаційним.

З метою створення безпечних умов проживання на радіоактивно забруднених територіях протягом минулого року здійснено дозиметричну паспортизацію 2163 населених пунктів у 12 радіоактивно забруднених областях. Результати свідчать, що на даний час 332 населених пункти, віднесені до зон радіоактивного забруднення, можуть бути виведені з їх числа, а 431 населений пункт може бути переведено з однієї зони до іншої. Але це питання місцевих громад, обласних рад і Верховної Ради України. Порушуються ці питання, що це хтось готує, робить, але я хочу наголосити ще раз — це може зробити тільки Верховна Рада України, тому що це закріплено на законодавчому рівні.

Контроль за рівнями радіоактивного забруднення продуктів харчування забезпечують підрозділи радіаційного контролю, які складають відповідну мережу, що діє на території зон радіоактивного забруднення і налічує більш як 320 лабораторій. Природні процеси та запроваджені контрзаходи призвели до того, що радіологічна ситуація на території значної кількості населених пунктів, віднесених до зон радіоактивного забруднення, значно поліпшилася. Проте на даний час залишається близько 70 критичних населених пунктів, де доза опромінювання перевищує 1 мілізіверт на рік, і більш як 500 населених пунктів, де рівень вмісту радіоактивного цезію у продуктах харчування перевищує допустимі норми. Контрзаходи, що запроваджуються на сьогодні в критичних населених пунктах, дають змогу підтримувати радіологічну ситуацію на досягнутому рівні, але для її докорінного виправлення необхідно запровадження більш високоартісних довгострокових заходів з реабілітації. Для виконання таких заходів треба збільшити фінансування за напрямом радіологічної реабілітації територій принаймні втричі.

На початок 2008 року на квартирному обліку в обласних державних адміністраціях і в областях для забезпечення житлом перебували 41 454 сім'ї постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи. З метою вирішення цього питання з Державного бюджету направляються кошти за бюджетними програмами, обсяг фінансування яких є вкрай недостатнім. Наведу такий приклад: у 2006 році було спрямовано 54 мільйони 840 тисяч гривень, на які придбано лише 277 квартир, у 2007 році — лише 69 мільйонів гривень, на які придбано 349 квартир, у 2008 році направлено також 69 мільйонів, що дасть можливість придбати ще меншу кількість квартир. Ви розумієте: якщо буде продовжуватися таке фінансування, ми цю проблему взагалі не вирішимо.

Шановні учасники парламентських слухань! Ми бачимо, що на даний час перед нами постають завдання вдосконалення нормативно-правової бази у сфері подолання наслідків Чорнобильської катастрофи. Це насамперед внесення змін до законів України «Про загальнодержавну програму подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006–2010 роки», «Про загальнодержавну цільову екологічну програму поводження з радіоактивними відходами» та «Про внесення змін до деяких законів України щодо поводження з радіоактивними відходами» в частині створення Фонду поводження з радіоактивними відходами, «Про загальнодержавну програму зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему».

Для більш успішного вирішення соціально-економічних проблем Чорнобильського регіону, забезпечення постраждалих громадян житлом, надання медичної допомоги потрібно передовсім збільшити видатки Державного бюджету на ці цілі.

Також для забезпечення здійснення заходів щодо збереження бар'єрних функцій зони відчуження і створення надійної системи поводження з радіоактивними відходами в Державному бюджеті України необхідно передбачити підвищення капітальних видатків на оновлення основних фондів та надійний захист радіаційно- та ядернонебезпечних об'єктів.

Шановні учасники парламентських слухань! У нас є чітка програма дій, насамперед це виконання Закону України «Про Загальнодержавну програму подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006–2010 роки». Сподіваємося на ваше розуміння, на вашу підтримку, на неупереджений і об'єктивний підхід до того, що зроблено і робиться. Ми вдячно сприймемо всі ваші зауваження і пропозиції та спільними зусиллями будемо долати наслідки цієї тяжкої світової катастрофи.

Дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, Володимире Миколайовичу.

Запрошується на трибуну заступник міністра праці та соціальної політики України Віктор Миколайович Оницьук.

В. М. ОНИЦУК, заступник міністра праці та соціальної політики України.

Шановний Голово Верховної Ради! Шановні народні депутати та гості! Перше, що слід зазначити з огляду на зміст теми нинішніх парламентських слухань, — це те, що вирішення питань, пов'язаних з Чорнобильською катастрофою, сьогодні пов'язано з соціальним захистом громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. На другий план відійшли питання техногенного напрямку. Тому понад 90 відсотків коштів, передбачених Державним бюджетом на фінансування програм, пов'язаних з ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи і соціальним захистом населення, мають соціальне спрямування.

У 1991 році було прийнято Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», яким постраждалих громадян віднесено до 1, 2, 3 і 4 категорії постраждалих та встановлено близько 50 видів пільг, компенсаційних виплат, доплат і допомог, фінансування яких здійснюється за рахунок бюджетних коштів. Розміри пільг, компенсацій та допомог встановлювалися із застосуванням як розрахункової величини розміру діючої на той час мінімальної заробітної плати, а пенсійних виплат — мінімальної пенсії за віком.

Завдяки цьому соціальні гарантії потерпілих внаслідок Чорнобильської катастрофи порівняно із зарплатами, пільгами та пенсіями інших категорій громадян були одними з найвищих і на той час достатньо

забезпечували потреби постраждалих. До того ж обсяг коштів, що спрямовувалися на соціальний захист громадян, сягав 30 відсотків загального обсягу бюджетних коштів, передбачених на подолання наслідків Чорнобильської катастрофи.

З часу прийняття закону до нього було внесено приблизно 40 змін та доповнень, але не було вирішено питання зміни базових розрахункових величин мінімальної заробітної плати та мінімальної пенсії за віком. З огляду на це, по-перше, роками накопичувалася заборгованість із соціальних чорнобильських виплат, по-друге, зростала соціальна напруженість серед пенсіонерів-чорнобильців.

Проблеми з виплати заборгованості вдалося вирішити після передачі в 2004 році дев'яти бюджетних програм з Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи до Міністерства праці та соціальної політики України. Законом України «Про Державний бюджет України на 2004 рік» на виконання цих програм було спрямовано 1 мільярд 140 мільйонів гривень, з яких 300 мільйонів направлено на погашення заборгованості, що утворилася протягом минулих років.

Протягом 2004–2007 років прийнято цілу низку урядових рішень про збільшення видатків Державного бюджету на ці цілі. Зокрема, у 20 разів підвищилися одноразові компенсації: за втрату годувальника — з 370 до 7586 гривень, батькам померлого — з 189 до 3792 гривень, при встановленні інвалідності дитини — з 63 до 1264 гривень. У 5 разів збільшилися щомісячні виплати сім'ям з дітьми, зокрема, допомога на харчування потерпілих дітей, які відвідують дошкільні навчальні заклади: дітям до трьох років виплата становить 13,5 гривні проти 2,7; віком від трьох до восьми років — 26,5 гривні проти 5,3. Незалежно від інших виплат, щомісячні виплати на кожну дитину шкільного віку передбачено в розмірі 16,5 гривні проти 3,3.

З огляду на можливість Державного бюджету, законами України про Державний бюджет України на 2006 та 2007 роки зупинялася дія окремих статей закону, розміри компенсаційних виплат і допомог встановлювалися урядовими рішеннями. Проте Конституційний Суд України рішенням від 9 липня 2007 року визнав неконституційним таке зупинення дії норм закону, що призвело до масових звернень громадян до судів з позовами про здійснення виплат у розмірах, визначених законом, у тому числі й за попередні роки. За станом на 1 березня поточного року, сума, що підлягає виплаті за рішеннями судів, перевищує 140 мільйонів гривень. Отже, проблема потребує законодавчого врегулювання.

Виходячи з викладеного, а також на виконання завдань, визначених парламентськими слуханнями у 2007 році, та з метою законодавчого врегулювання роками існуючих розбіжностей між потребою

коштів за законом та реальними можливостями бюджету, урядом опрацьовується нова редакція закону. Водночас деякі громадські організації з метою запобігання соціальній напруженості вимагають залишити без змін чинну редакцію цього закону. Якщо гіпотетично допустити, що всі виплати будуть здійснюватися відповідно до чинного закону, то на це потрібно близько 50 мільярдів гривень бюджетних коштів, що майже в 10 разів більше, ніж передбачено Державним бюджетом на 2008 рік.

При цьому хочу привернути вашу увагу до того, що з 2004 року видатки на фінансування чорнобильських програм з року в рік збільшуються в середньому на 17 відсотків. Цього року загальний обсяг видатків Державного бюджету на соціальний захист та пенсійне забезпечення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, передбачено в сумі 5,9 мільярда гривень, що на 27,8 відсотка більше, ніж минулого.

Застосування з 1 січня поточного року як розрахункової величини показника прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, дало змогу значно підвищити щомісячну додаткову пенсію за шкоду, заподіяну здоров'ю, особам, віднесеним до 1, 2, 3 та 4 категорії, щомісячну компенсацію сім'ям за втрату годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи, мінімальну пенсію по інвалідності та у зв'язку з втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Якщо за станом на 1 січня 2007 року середній розмір пенсії по інвалідності в Україні становив 524 гривні, а інвалідів-чорнобильців — 829 гривень, то на 1 січня поточного року середній розмір пенсії по Україні становив 749 гривень 39 копійок, а середній розмір пенсії інвалідів I групи, яким пенсія призначена відповідно до цього закону, — 1484 гривні. Мінімальна пенсія інвалідів-чорнобильців, зокрема учасників ліквідації наслідків Чорнобильської аварії в 1986 році, зросла у квітні поточного року порівняно з груднем минулого року: III групи інвалідності — з 467 до 846 гривень, II групи інвалідності — з 500 до 940 гривень, I групи інвалідності — з 540 до 1034 гривень. Підвищити пенсійні виплати до кінця року передбачається ще тричі. Підвищенням мінімальних пенсій охоплено 74 тисяч інвалідів-чорнобильців.

За станом на 1 січня поточного року, в Україні на обліку фактично перебувають 2 376 218 громадян, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи. Нагадую, що на 1 січня 1998 року таких громадян налічувалося 3 227 311 осіб. У зазначений період більш як удвічі зменшилася чисельність потерпілих дітей, на сьогодні їх 541 641 особа. Тенденція щодо зменшення чисельності дітей, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, зумовлена досягненням повноліття потерпілими дітьми, термін проживання

яких на забруднених територіях меншій за визначений законом для встановлення статусу в дорослому віці, а також зменшенням чисельності дітей, народжених від учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС. Натомість спостерігається суттєве збільшення чисельності інвалідів, інвалідність яких зумовлена наслідками Чорнобильської катастрофи. Якщо 1992 року їх було близько 10 тисяч осіб, то в поточному році – більш як 106 тисяч осіб.

Однією з проблем соціального захисту постраждалого населення є забезпечення путівками на санаторно-курортне лікування або отримання компенсації вартості самостійного санаторного лікування, на що відповідно до закону мають право 2 376 218 осіб. Потреба в коштах на такі цілі становить приблизно 5 мільярдів гривень, натомість у Державному бюджеті заплановано 330 мільйонів гривень, тобто лише 6 відсотків реальної потреби. Фактично ці кошти дають змогу оздоровити 110 тисяч дітей (65 відсотків поданих заяв), 6,5 тисячі дітей з батьками (13 відсотків поданих заяв), 26,5 тисячі дорослих (9 відсотків поданих заяв). Щоб задовольнити заяви інвалідів та постраждалих дітей, необхідно збільшити видатки на оздоровлення цих категорій громадян.

Ми також розуміємо, що для виконання своїх статутних завдань потребують поліпшення фінансування всеукраїнські громадські організації, які опікуються вирішенням питань соціального захисту постраждалого населення.

Певні сподівання ми покладаємо на Міжнародну науково-практичну конференцію з вирішення питань соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, що відбудеться 24–25 квітня цього року. Вона дасть можливість ретельно опрацювати проблеми, запровадити на практиці, в тому числі й законодавчо, міжнародний досвід у цій сфері, та, безумовно, врахувати його в новій редакції Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи».

Враховані вами думки на сьогоднішніх парламентських слуханнях теж мають для нас велике значення, і ми обов'язково їх врахуємо під час опрацювання нової редакції закону.

З метою забезпечення ефективного соціального захисту громадян, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, пріоритетними завданнями є збільшення видатків Державного бюджету на фінансування чорнобильських програм, включаючи оздоровлення громадян, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, а також вдосконалення законодавства з питань соціального захисту громадян.

Дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, Вікторе Миколайовичу. Єдине зауваження: багато формалістики, душі малувато.

Запрошується до співдоповіді голова Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи Анатолій Іванович Семинога.

А. І. СЕМИНОГА, голова Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи (Блок Юлії Тимошенко).

Дякую. Шановний Арсенію Петровичу! Шановні народні депутати, члени уряду, учасники парламентських слухань! Двадцять два роки тому Чорнобиль нечуваною бідою увійшов у наші серця і душі і ще довго нестерпним болем нагадуватиме про себе навіть далеким нашим нащадкам. Згадаймо і вшануймо поклоном усіх ліквідаторів-вогнеборців, які заслонили собою не лише Україну, а й усе людство. Згадаймо всіх, кому вкоротило віку це рукотворне лихо, і щиро вибачимося перед постраждалими, яким ми поки що не можемо допомогти повною мірою, як це передбачено чинним законодавством.

Чорнобильська катастрофа не лише виявила героїзм, злагожені, чіткі й самовіддані дії ліквідаторів, а й висвітлила ряд проблем і недоліків, над подоланням яких велася і буде вестися напружена робота, адже проблеми, породжені нею, не втрачають на часі своєї гостроти й актуальності.

Незважаючи на те, що рівень фінансування програм соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, з урахуванням реальних можливостей Державного бюджету щороку зростає, слід зауважити, що збереження існуючих підходів до фінансування чорнобильських проблем унеможливило їх виконання в повному обсязі навіть у довгостроковій перспективі.

Система компенсації виплат, встановлена після аварії, відображає, по суті, радянську практику компенсації за можливий ризик опромінення, а не за фактичне ушкодження. Законодавством України передбачено більш як 50 видів пільг для постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, але фактори, які передовсім пов'язані з обмеженням виробничої діяльності на радіоактивно забруднених територіях, призвели до того, що для багатьох людей чорнобильські компенсації стали єдиним джерелом доходу.

Уряд вживає всіх можливих заходів щодо впорядкування системи виплати компенсацій громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, але, незважаючи на позитивні моменти у вирішенні питань соціального захисту постраждалого населення, залишається ряд проблем, які потребують вирішення, а саме поліпшення оздоровлення, пенсійного забезпечення, забезпечення ліками і вирішення житлових проблем.

Аналіз медичних наслідків Чорнобильської катастрофи, їх динаміка та прогноз свідчать, що мінімізація та підвищення ефективності медичної допомоги особам, які зазнали радіаційного впливу, не лише зберігають актуальність, а й стають найбільш пріоритетними на найближчі роки. Для громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, дітей та підлітків оздоровлення в санаторіях і літніх таборах повинно повністю фінансуватися державою. Однак суми, які виділяються на оздоровлення, лише частково можуть забезпечити потреби постраждалого населення. Так, за рахунок державного бюджету минулого року оздоровлено 15,5 відсотка дітей та 1,4 відсотка дорослого населення.

Вкрай недостатньо коштів на комплексне медико-санітарне забезпечення, лікування тяжкохворих, онкохворих громадян і придбання медикаментів для чорнобильських відділень. Система розподілу та забезпечення ліками потребує кардинального перегляду. Назріла необхідність передбачити в Законі «Про Державний бюджет України» окремим кодом бюджетної програми забезпечення ліками громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та визначити центральний орган виконавчої влади, відповідальний за виконання цієї програми.

Потребує вдосконалення система пенсійного забезпечення. З одного боку, з прийняттям Закону «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» вирішено питання про застосування прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, як розрахункового показника для визначення розмірів пенсійних виплат постраждалим громадянам. А з другого боку, норма про підвищення розміру основної пенсії інвалідам-чорнобильцям при збільшенні розміру прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, вилучена із Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи».

Потребує нагального вирішення проблема забезпечення житлом. Сьогодні на поліпшення житлових умов чекають понад 42 тисячі сімей чорнобильців. За нинішніх обсягів фінансування, а це 69 мільйонів гривень на рік, виконання цієї програми затягнеться ще на десятки років. Прийняття Державної програми забезпечення житлом громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, на 2009–2013 роки з визначенням пріоритетів, із залученням інвестицій могло б зрушити цю проблему з мертвої точки.

Соціально-економічний стан постраждалих територій, незалежно від того, що радіологічна ситуація поліпшилася, залишається в багатьох районах незадовільним і потребує відповідних дій. Контрзаходи, які запроваджені сьогодні на радіоактивно забруднених територіях, дають можливість підтримувати радіологічну ситуацію на досягнутому

рівні. Проте для її докорінного виправлення необхідно запроваджувати довгострокові заходи з реабілітації.

Забруднення сільськогосподарських угідь вимагає постійної уваги і зусиль для забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції з вмістом радіонуклідів у допустимих межах, у тому числі є необхідність перепрофілювання господарств та застосування відповідних технологій ведення сільського господарства.

Неприпустимим є те, що нині, через 22 роки після Чорнобильської катастрофи, в більш як 20 населених пунктах України постійно мають місце випадки виробництва сільськогосподарської продукції, вміст радіонуклідів у якій перевищує не лише чинні, а й ті тимчасові норми, які були встановлені одразу після аварії на Чорнобильській АЕС. Зокрема, у більше ніж 300 населених пунктах перевищені показники державних санітарно-гігієнічних нормативів за вмістом цезію-137. У більш як 500 населених пунктах рівень радіоактивного забруднення сільськогосподарської продукції наближається до гранично допустимих меж, і тому вона вважається умовно радіологічно безпечною.

Верховна Рада України прийняла Загальнодержавну програму ведення сільськогосподарського виробництва на території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи на 2007–2016 роки, але не було подолано вето Президента України на цей закон. Прийняття такої програми дало б змогу, як засвідчують фахівці, найближчим часом привести ці показники до норми. Вирішення цього кола проблем можливе за умови правильного визначення пріоритетних напрямів і заходів з реабілітації постраждалих територій та подальшої концентрації наявних ресурсів.

Формуючи основні засади державної політики у сфері подолання наслідків Чорнобильської катастрофи і соціального захисту постраждалого населення, слід наголосити на необхідності переходу до нової фази подолання наслідків Чорнобильської катастрофи — фази відновлення та розвитку. Ми вважаємо, що основним соціальним пріоритетом державної політики щодо подолання наслідків Чорнобильської катастрофи має стати екологічне оздоровлення радіоактивно забруднених територій, відродження життя на цих територіях, сприяння соціальній адаптації постраждалих, забезпечення їх сучасним медико-санітарним обслуговуванням.

На жаль, чинне законодавство містить безліч обмежень і заборон щодо господарської діяльності на радіоактивно забруднених територіях і не сприяє створенню економічних умов для сталого розвитку територій та підвищення добробуту людей. Тому ми вважаємо, що одним з пріоритетних завдань як Верховної Ради України, так і уряду є підготовка нової законодавчої бази з метою створення правових механізмів стимулювання сталого розвитку постраждалих територій,

адаптації виробничої діяльності та підвищення їх інвестиційної привабливості.

Шановні учасники парламентських слухань! Мінімізація наслідків Чорнобильської катастрофи — це не тимчасова, а розрахована на тривалий час цілеспрямована діяльність держави, яка буде здійснюватися протягом історично тривалого періоду. Ми сподіваємося на повну і дієву підтримку з боку центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності у питаннях полегшення долі постраждалого населення. Народні депутати — члени профільного комітету наголошують, що ми усвідомлюємо свою відповідальність за стан справ у дорученій нам сфері. Ми знаємо, що зроблено недостатньо для задоволення потреб потерпілих внаслідок Чорнобильської катастрофи та мінімізації наслідків аварії на Чорнобильській атомній електростанції, і будемо робити все від нас залежне, щоб забезпечити максимальне виконання законів України щодо подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, щоб кожний чорнобилець відчув, що діяльність центральних і місцевих органів влади, зусилля вчених, медиків, громадських організацій спрямовані на кінцевий позитивний результат заради його благополуччя.

Дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Тепер — виступи від депутатських фракцій, регламент — 5 хвилин. Слово надається Лілії Григорович від фракції «Наша Україна — Народна самооборона». Будь ласка.

Л. С. ГРИГОРОВИЧ, секретар Комітету Верховної Ради України з питань охорони здоров'я (Блок «Наша Україна — Народна самооборона»).

Шановний Арсенію Петровичу! Вельмишановні учасники парламентських слухань! Вельмишановна українська громадо! Даниною пам'яті тій планетарній трагедії, що 22 роки тому вразила тіло і душу нашого народу, забрала життя, здоров'я людей, понівечила їх долі, є правда. Правда тоді і тепер, бо неправда породжує катастрофи, а правда їм запобігає. Така була позиція української національної демократії в 1990-х роках, така позиція і фракції «Наша Україна — Народна самооборона» нині.

Шановні друзі! У цьому залі прийнято чимало законодавчих актів, спрямованих на вирішення проблем чорнобильців, проведено не менше різних парламентських слухань, «днів уряду» задля цієї мети. Щороку депутати демонстрували чорнобильцям, як вони їх люблять, наполягаючи на виконанні Закону «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи».

І ті самі депутати, ви про це добре знаєте, щороку зупиняли дію багатьох норм цього закону, ухвалюючи Державний бюджет. Це свідчить про відсутність політичної волі до проведення чесної, відповідальної соціальної політики.

Шановні друзі, наведу один приклад. Не для завершення, а для початку газифікації Чорнобильської зони, зокрема Поліського та Іванківського районів, що розпочалася лише 2006 року, у 2008 році виділено 15 мільйонів гривень, хоча трагедія сталася ще 22 роки тому.

Оскільки я наголосила на тому, що головною парадигмою мого виступу від фракції будуть об'єктивність і правда, дозволю собі окреслити ту систему координат, в якій сьогодні перебуває українське суспільство, і ті об'єктивні реалії, що перешкоджають або допомагають у виконанні чинного законодавства.

Будьмо реалістами: Закон «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» 1991 року був прийнятий на свіжих муках і болях народу, який мав претензію до великої країни, що була безвідповідальна і в плані протидії аварії, і в плані технічної безпеки, і тому мала нести відповідальність перед громадянами та постраждалими територіями. Хочу наголосити, що тієї країни вже немає. У 1991 році, коли був прийнятий Закон «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», його було виконано на 57 відсотків. А в 2004 році, коли приймався Державний бюджет на 2005 рік, виконання планувалося лише на 15 відсотків. Чому?

Причина перша. Тієї великої країни з великим бюджетом, яка називалася Союз Радянських Соціалістичних Республік, немає. Україна і в 1991 році, і сьогодні не має повнокровних бюджетних можливостей для вирішення цього питання.

Друга причина. Наголошую на тому, що в 1991 році молода Українська держава пережила зміну суспільно-економічної формації. Класики марксизму-ленінізму писали, як з капіталізму йти в соціалізм, але не зазначили, як із соціалізму, який не вдався, повертатися назад у «дикий» ринок, де все моє, все колгоспне, все нічіє, коли є олігархат, а середній клас, на жаль, майже відсутній, і на межі бідності перебувають всі ті науковці, правники, лікарі, освітяни, які, очевидно, мали б бути запорукою благополуччя суспільства та незмінності демократичних змін.

Шановні друзі! Згадуючи ці об'єктивні реалії, хочу наголосити, що єдиним інструментом до неформального, не залишкового, а лише об'єктивного, як для свого народу, виконання законів щодо соціального захисту чорнобильців є вертикаль влади та її відповідальність.

Хочу зазначити, що, починаючи з 2005 року, влада повернулася обличчям до чорнобильців. Наведу кілька прикладів. На тлі того, що ми пережили в 1990-х роках (коли була талонно-купонна прірва,

пам'ятасте, і зарплату платили цементом, шифером і чоботами), у першій половині 2005 року було прийнято Постанову Кабінету Міністрів України № 1293 «Про збільшення розмірів пенсії деяким категоріям громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи». У результаті в 2006 році у 2,5–3,5 разу зросли пенсії. Прийнята програма, ініційована Президентом України, яка передбачає ряд заходів у 2006–2010 роках. І я хотіла б наголосити на тому, що дуже багато соціальних, медичних факторів вимагають збереження української коаліції (кажу це напередодні 22-ї річниці Чорнобиля), бо це єдиний дієвий інструмент.

Дуже багато норм у запропонованому нами проекті є...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дайте можливість завершити.

Л. С. ГРИГОРОВИЧ. Тому прийняття Закону «Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування» є нагальним. І я впевнена, що в бюджеті на цей і наступні роки ми зможемо знайти кошти для забезпечення ліками ліквідаторів та дітей Чорнобильської зони. Це також правда, об'єктивна реальність, на яку ми повинні зважати.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Шершун Микола Харитонович, фракція «Блок Литвина». Будь ласка.

М. Х. ШЕРШУН, перший заступник голови Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи (Блок Литвина).

Шановні учасники парламентських слухань! Як і всі сьогодні, казатиму про проблеми, що залишилися нам у спадок після Чорнобильської катастрофи, з якими нам не завжди вдається впоратися належним чином з деяких причин: нестабільність у державі, недостатнє фінансування чорнобильських програм, безсистемність у їх реалізації, демографічна криза, погіршення стану здоров'я сотень тисяч постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, відсутність економічного відродження та соціально-психологічна напруженість у суспільстві, особливо на радіоактивно забруднених територіях, а часто просто байдужість до людей, які на своїх плечах несли і продовжують нести тягар 22-річної давнини.

Підбиваючи підсумки зробленого за цей немалий відрізок часу, ми знову змушені згадувати про невирішені питання щодо забезпечення житлом, ліками, дитячим харчуванням, підвищення пенсій, збільшення розміру виплат і допомог громадянам, які працюють та проживають на території зон радіоактивного забруднення.

Особливої уваги потребує питання оздоровлення, адже, будьмо відвертими, з року в рік ситуація погіршується, і в цьому вже вбачається система.

Як приклад — законопроект про внесення змін до Закону «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», запропонований урядом, та Закон України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України». Вони є прекрасною ілюстрацією того, як можна розбалансувати або навіть зруйнувати систему соціального захисту чорнобильців. До внесення цих змін головний чорнобильський закон був одним з небагатьох в Україні законів прямої дії.

Фракція «Блок Литвина» цілком переконана, що дія норм Закону «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» не може зупинитися іншими законами. І будь-які зміни до цього закону не можуть вноситися іншими законами, тим більше законом про Державний бюджет. Тому фракція «Блок Литвина» виступає категорично проти таких змін і пропонує при внесенні змін до закону про Державний бюджет на 2008 рік вилучити антилюдський пункт 28 та відновити дію закону в його попередній редакції.

Ще одна болюча проблема, що з року в рік залишається нерозв'язаною, — забезпечення безплатними ліками громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Нині на одного постраждалого в рік припадає лише 33 гривні на ліки та безоплатне зубопротезування. Оскільки розподіл ліків лімітований, щоб отримати їх в аптеці, інваліди займають чергу з третьої години ночі, а за дві години розподіл ліків закінчується, і важкохворі залишаються ні з чим.

Систему розподілу та забезпечення ліками необхідно змінити: збільшити фінансування, запровадити окрему бюджетну програму, визначити відповідальний за це центральний орган виконавчої влади.

Морально-психологічний клімат у районах, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, значно погіршився, стан людей можна охарактеризувати як напружене невдоволення. Це призводить до розвитку різноманітних фізіологічних і психологічних патологій. Якщо передусім дбати про людей, чорнобильські проблеми неможливо вирішити без соціально-екологічного та економічного відродження постраждалих територій.

Зусилля повинні спрямовуватися на будівництво серйозної медичної інфраструктури в постраждалих регіонах, газифікацію та якісне водозабезпечення населених пунктів, будівництво доріг, оздоровлення забруднених земель, створення умов для ефективного ведення господарської діяльності, залучення інвестицій і створення робочих місць, про що вже згадувалося. Тому вкрай необхідним є прийняття

Загальнодержавної програми комплексного соціально-економічного розвитку територій, що зазнали радіоактивного забруднення, та місць компактного переселення громадян.

Вражає те, що за 22 роки, що минули після чорнобильського вибуху, держава не спромоглася остаточно розв'язати жодної з породжених нею проблем. Чому? Тому що розпорощення функцій з розв'язання чорнобильських проблем по різних відомствах не дало бажаного результату. Напрошується висновок, що ліквідація Державного комітету України з питань подолання наслідків Чорнобильської катастрофи була великою помилкою. Адже проблеми, породжені Чорнобильською катастрофою, потребують системного вирішення, комплексного підходу, чіткого розуміння ситуації, перспективного бачення, визначення пріоритетних напрямів, концентрації коштів. Вирішити таке завдання під силу лише єдиному центральному органу виконавчої влади з подолання наслідків Чорнобильської катастрофи.

Запитаєте, де взяти кошти?..

ГОЛОВУЮЧИЙ. Завершуйте, будь ласка.

М. Х. ШЕРШУН. А скажіть мені, коли у міністрів було по 8–10 заступників, у голів комітетів — 6–7 заступників, то наші міністерства краще працювали? Ні. Тому це питання може бути вирішено лише шляхом перерозподілу ресурсів.

Ми сподіваємося, що наше бачення щодо шляхів розв'язання цих та інших проблем буде почуте, а також сподіваємося на конструктивну співпрацю і підтримку. Зі свого боку запевняю вас, що наша фракція робить і надалі робитиме все можливе для розв'язання ряду чорнобильських проблем.

Дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякуємо, Миколо Харитоновичу, змістовна гарна доповідь.

До слова запрошується представник депутатської фракції «Блок Юлії Тимошенко» Валерій Михайлович Кальченко. Підготуватися представнику депутатської фракції Комуністичної партії України Миколі Михайловичу Тимошенку.

В. М. КАЛЬЧЕНКО, голова підкомітету Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи (Блок Юлії Тимошенко).

Шановний Арсенію Петровичу! Шановні народні депутати, члени уряду, присутні! З цієї трибуни вже оголошували цифри, я хочу просто наголосити на тому, що уряд Юлії Тимошенко суттєво підправив бюджетні кошти, які виділяються чорнобильцям. Ви вже чули ці цифри:

порівняно з 2007 роком на 28 відсотків (а це 1 мільярд 300 мільйонів гривень) збільшено фінансування, загальний обсяг якого на сьогодні становить, як ніколи — майже 6 мільярдів гривень.

Водночас, треба відверто сказати, що принципових змін для того, щоб життя чорнобильців зробити кращим, на жаль, немає.

Хочу нагадати, оскільки в залі багато чорнобильців, що в минулому скликанні мною та іншими народними депутатами внесений законопроект, яким передбачається те, про що згадував шановний Анатолій Іванович, — щоб розмір пенсій та інших пільг залежав від розміру прожиткового мінімуму. На жаль, фракція Партії регіонів не підтримала цього законопроекту, і розв'язання даної проблеми відклалося ще на один рік. Ми сьогодні знову розмовляли з колегами і я думаю, обов'язково зробимо так, щоб цей законопроект повторно був внесений на розгляд, щоб ми могли скоригувати розмір пенсій, який залежатиме саме від розміру прожиткового мінімуму і автоматично буде перераховуватися. Ми обіцяємо це зробити.

Наступне, про що я хотів сказати, — це те, що чорнобильською проблемою є не лише соціальні виплати, а ще й чотири великих об'єкти, які треба побудувати задля безпеки на Чорнобильській атомній електростанції. Ці об'єкти будуються вже давно, але бездарно, кошти, які виділялися, фактично зникали. Як приклад: майже 250 мільйонів євро вкладено в СВЯП-2 (сховище відпрацьованого ядерного палива), яке так і не побудували. Більше того, під час будівництва допущено значні технічні помилки, тому й досі не можемо все закінчити.

Згадую, як ми з Володимиром Івановичем Холошею ще в 1997 році відкривали будівництво комплексу «Вектор», але й нині цей об'єкт не побудовано, як валялося радіаційне сміття по всій зоні відчуження і ще на інших шести територіях України, так воно й досі там залишається.

Хочу зазначити, що в минулому році комітет наполегливо працював над тим, щоб змінити цю ситуацію. Ми вказували на те, що на групу управління проектами, яка працювала, Україна фактично не мала жодного впливу. І тільки зараз можна сказати, що Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи минулого року нормально попрацювало. Було укладено контракти на будівництво нового безпечного об'єкта «Укриття» (буде введений в експлуатацію в першому кварталі 2012 року), сховища відпрацьованого ядерного палива (буде введено в експлуатацію у першому півріччі 2013 року), завершується будівництво заводу з переробки рідких радіоактивних відходів (буде введений в експлуатацію в першому кварталі 2009 року). Думаю, що і комітету, і уряду треба контролювати, щоб ці строки повторно не були зірвані, аби ми знову не зіткнулися з тією ситуацією, що склалася минулого року.

І, безумовно, головне. Ми звертаємося до наших співвітчизників. Треба хоча б раз на рік всім нашим чорнобильцям надавати пільги, турбуватися про них, дякувати за ту мужність, яку вони виявили, ліквідовуючи аварію на Чорнобильській АЕС, а також тим сім'ям, які переїхали на чужі території і там фактично розпочали нове життя. Інакше кажучи, головне — це людина, її життя, здоров'я, добробут і безпека!

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Від фракції Комуністичної партії України слово має Микола Михайлович Тимошенко. Будь ласка.

М. М. ТИМОШЕНКО, голова підкомітету Комітету Верховної Ради України з питань аграрної політики та земельних відносин (Комуністична партія України).

Шановний Арсенію Петровичу! Шановні учасники парламентських слухань, чорнобильці! Сьогодні ми вимушені визнати, що за 22 роки чорнобильська біда не стала меншою, а тим паче не стерлася з людської пам'яті. Навпаки, вона яtringить, як ніколи, бо соціально-економічні проблеми загострюються, а до уроків і висновків, яких за ці роки зроблено немало, влада, на превеликий жаль, не прислухається.

Хіба не є свідченням цього нинішні парламентські слухання? Хто з високопосадовців, окрім того, кому на роду записано, а саме міністра, присутні сьогодні на парламентських слуханнях? Саме через відсутність державного підходу, пріоритетності цієї проблеми уряд лише латає дірки, рекомендації вже декількох парламентських слухань не виконуються.

Наведу один лише приклад, щоб не бути голослівним. Ще декілька років тому в Державному бюджеті завжди передбачалося щонайменше 10 відсотків на чорнобильські потреби, а в поправках, про які згадував мій колега, закладено 2,8 відсотка.

На превеликий жаль, до чорнобильських проблем суспільство починає звикати, як до чогось буденного, і це величезна біда. Ви бачили, коли Кириленко давав прес-конференцію, скільки було засобів масової інформації, камер щонайменше 40...

Сьогодні висловлювалися негативні оцінки радянської доби, то хочу своїм політичним опонентам і колегам зауважити, що саме за радянської доби та перших років незалежності України це була пріоритетна, комплексна програма, чітка вертикаль управління та відповідальності. Згадайте, міністерство з надзвичайних ситуацій, міністерство саме з чорнобильських проблем, комітет Верховної Ради саме з чорнобильських проблем, заступники голів обласних державних адміністрацій у постраждалих регіонах саме з чорнобильських питань, у районах, тобто доходили до самого району. А що сьогодні?

Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій (кома) та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи. Отак, через кому, і вирішуємо всі нинішні чорнобильські проблеми.

Тому фракція комуністів, ще раз наголошуючи і прагнучи знайти відображення цього в рекомендаціях комітету, звертається сьогодні до уряду, бо це саме прерогатива уряду, щоб був єдиний центр управління і вертикалі всіх чорнобильських проблем. Погляньте, Міністерство регіонального розвитку та будівництва відповідає за капітальні вкладення, Міністерство праці та соціальної політики — за ряд інших питань, Міністерство з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи — ще за інші питання. Знаєте, ніби хтось навмисно розпорошує, розриває, щоб людина, яка постраждала, не знайшла двері і не знала, до кого звертатися. Тому необхідна саме політична відповідальність щодо цих питань.

Шановні друзі! Мені ця проблема надзвичайно болить, бо я й сам ліквідатор, а мама і вся моя родина мешкають у зоні на Житомирщині. Хіба не хибною є нинішня практика нападок на цей закон? Він став суб'єктом атак кочівників з усіх боків, які щороку намагаються «відкусити» шматок соціальних гарантій. Нині конче потребують відселення із зони безумовного відселення приблизно 600 сімей на Житомирщині. Ви уявляєте, минуло 22 роки! Про що ми говоримо? Міністерство регіонального розвитку та будівництва не виділило жодного centa капітальних вкладень на будівництво або завершення будівництва об'єктів. Більше 300 пам'ятників, за які ніхто не відповідає! Є об'єкти, що потребують лише завершення будівництва. Хіба це не езуїтство? Однією рукою наче добавили, а другою — практично призупинили. Це стосується нашого основного закону і соціальних пільг, інакше я про це не можу сказати.

І останнє. Якщо необхідні зміни до законів, то треба їх готувати комплексно, бо бачу, що багато хто і до цього ставиться, особливо до затвердження програми реабілітації радіоактивно забруднених населених пунктів...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дайте можливість завершити думку.

М. М. ТИМОШЕНКО. ...білоруси завершили повністю, навіть ґрунт рекультивували! А в нас як пам'ятники стоять, там бомжі розселяються і хто завгодно. Ви лишень проїдьте по цій зоні! Тому вважаю, що необхідно затвердити комплексну програму, яка врахує позиції місцевих громад, фахівців, учених, громадських організацій, що опікуються чорнобильськими проблемами. Відпрацювати по кожному хутору, селу, місту і району: що ми направляємо, хто за це відповідає, і що будемо робити.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

М. М. ТИМОШЕНКО. Вірю, що сьогоднішня розмова знайде відгук у реальних кроках влади та рекомендаціях парламентських слухань щодо подолання наслідків Чорнобильської катастрофи.

Дякую вам за увагу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Слово має Анатолій Володимирович Толстоухов від фракції Партії регіонів. Будь ласка.

А. В. ТОЛСТОУХОВ, член Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи (Партія регіонів).

Шановний Голово! Шановні народні депутати! Шановні учасники парламентських слухань! Минає 22 роки з дня аварії на Чорнобильській АЕС. Уже за традицією напередодні цієї сумної і трагічної дати ми збираємося на парламентські слухання. Потім будуть різні заходи, високі слова, нові зобов'язання. А через рік — знову парламентські слухання з цією ж тематикою: про стан, заходи і перспективи подолання наслідків Чорнобильської катастрофи.

Так народилося замкнене коло, в якому водночас поступово розв'язуються проблеми техногенної катастрофи і поглиблюються проблеми владної безвідповідальності. Перевірити це дуже легко. Відкриємо інформаційно-довідкові матеріали з питань подолання наслідків Чорнобильської катастрофи. Цитую: «Передбачений загальний обсяг видатків з Державного бюджету України на виконання пріоритетних напрямів Загальнодержавної програми подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006–2010 роки становить 17 мільярдів 499 мільйонів 790 тисяч гривень. При цьому найголовнішим пріоритетом діяльності уряду була і залишається людина, усі дії при подоланні наслідків Чорнобильської катастрофи спрямовуються на її комплексний захист...»

Тепер ознайомимося лише з одним абзацом звернення Всеукраїнської громадської організації «Союз Чорнобиль України» до Прем'єр-міністра України: «Ситуація із забезпеченням житлом чорнобильців вже давно безнадійно продовжує погіршуватися. Черга на будівництво житла для чорнобильців практично не рухається з 2000 року». До цього звернення додаються численні приклади того, як «дбають» про людей, що пройшли випробування в Чорнобилі.

Поставимо собі запитання: можливо, громадська організація відстоює свій інтерес, виконує політичне замовлення? Щоб знайти на нього відповідь, ознайомимося з проектом рекомендацій парламентських слухань: «Найболючішим питанням є забезпечення житлом постраждалих громадян. На початок 2008 року на квартирному обліку

для забезпечення житлом перебувають 41 тисяча 454 сім'ї, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи. Для вирішення в повному обсязі житлового питання осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, необхідно приблизно 8 мільярдів 312 мільйонів гривень. Законом про Державний бюджет України за бюджетною програмою забезпечення житлом громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, передбачено лише 69 мільйонів гривень порівняно з 115 мільйонами, передбаченими Законом України «Про Загальнодержавну програму подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006–2010 роки».

Я свідомо зробив цей екскурс до різних джерел інформації, думок, позицій, щоб ми краще зрозуміли чорнобильців. Закономірно, якщо вони після цього запитують: де правда, справедливість, де, нарешті, закон? І будуть праві, тому що такі цифри, факти, тенденції можна спостерігати і щодо багатьох інших напрямів. На жаль, людина перебуває в центрі міжвідомчих змагань бюрократичної вакханалії, недержавної політики. І це відповідальність насамперед влади. Відповідальність політична і моральна!

У зв'язку з цим хочу привернути увагу всіх присутніх, особливо урядовців, до ключових проблем стратегічного і тактичного реагування на чорнобильські проблеми та хід їх подолання.

Питання Верховної Ради України — законодавче забезпечення процесу ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи помітно відстає від реалій життя. Перманентні політичні, парламентські кризи не сприяють підвищенню ефективності законодавчої діяльності та парламентського контролю.

Конкретний приклад негативу в діяльності Кабінету Міністрів України. З 1 січня 2008 року введена в дію Постанова Кабінету Міністрів України № 1294 «Про упорядкування структури та умов грошового забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу», що забезпечена фінансуванням на 65 відсотків. Кабінет Міністрів приймає — Кабінет Міністрів не виконує.

Питання компетенції, координації, взаємодії міністерств. Законом України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» не передбачена участь у реалізації визначених цим законом заходів Міністерства охорони навколишнього природного середовища. Проте Мінприроди в межах своєї компетенції виконує повноваження з питань державного контролю.

Питання місцевого рівня. У 2007 році гроші на будівництво житла чорнобильцям були виділені лише в шести областях — 349 квартир.

Питання конкретної діяльності. Приклад підприємства «Пож-спецмаш» системи МНС України. За станом на 1 січня...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дайте можливість завершити думку.

А. В. ТОЛСТОУХОВ. Підприємство отримало збитки на суму 4 мільйони 734 тисячі гривень. Протягом 2007 року досягнуто обсягу реалізації продукції на суму 85 мільйонів гривень. Збитки перекрито, але у 2008 році завод не отримав жодного фінансування.

Не хочу вже згадувати про взаємодію з громадськістю, якщо є така взаємодія у відомстві і між міністерствами.

На завершення хочу сказати, що скоро 25-та річниця Чорнобильської катастрофи, і ми повинні бути відповідальними за свої слова і вчинки. Я вважаю, що, враховуючи і борги, і проблеми, і нові виклики, потрібно знайти комплексне рішення. Наприклад, на розширеному засіданні уряду або на засіданні Ради національної безпеки і оборони України переглянути політику, існуючу практику і зробити так, щоб через три роки нам не було соромно.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Щиро дякуємо, Анатолію Володимировичу.

Шановні учасники парламентських слухань, у мене є така пропозиція. Я щойно переглянув порядок виступів, який складено за класичною темою — чим більше чиновників і начальників, тим краще. Пропоную дещо відійти від цієї моделі. Ми прийшли сюди не депутатів слухати, ми їх щодня чуємо, в них є парламентська трибуна. Ми зібралися вислухати людей, які прибули до парламентської зали, які мають власні проблеми. І бажано, щоб не люди слухали депутатів, а щоб депутати почули думку людей. Тому пропоную такий порядок: залишковий принцип для начальників і чиновників, а насамперед вислухати тих людей, які приїхали на парламентські слухання.

Тому слово надається голові Благодійного фонду спасіння дітей України від Чорнобильської катастрофи Наталії Юхимівні Преображенській. Будь ласка.

Н. Ю. ПРЕОБРАЖЕНСЬКА, голова Благодійного фонду спасіння дітей України від Чорнобильської катастрофи.

Шановні добродіі! Ми часто чуємо, що від імені народу виступають лише три найвищі посадові особи в державі. Я вважаю, що саме громадські організації є тим народом, до якого треба прислухатися, а не лише до трьох осіб.

Безумовно, все починається з культури. Але для кого ми будемо «Мистецький арсенал»? Зібрані чималі кошти на будівництво майбутньої лікарні фондом «Україна-3000», але діти хворіють сьогодні, у 2008 році. Головна дитяча лікарня країни «Охматдит», територія якої в Києві не дає жити багатьом ненажерам, потребує термінового надання їй статусу національної лікарні. Комітет Верховної Ради України з питань охорони здоров'я підтримує таку пропозицію, однак

чиясь політична воля досі гальмує цей процес. Нам потрібні здорові діти сьогодні, щоб було міцне здоров'я народу завтра.

Нині мало відповідальних, але багато байдужих. Ви уявляєте, в країні, де сталася найстрашніша глобальна катастрофа, Міністерство охорони здоров'я позбулося відділу радіаційної безпеки. Уряд зобов'язаний відновити цей відділ для координації діяльності з питань забезпечення радіаційної безпеки в державі.

З Наукового центру радіаційної медицини надійшли розрахунки доз за перший рік катастрофи, занижені у 200–300 разів, по деяких місцевостях — до 800 разів. Ось звідки брехня на весь світ про незначні медичні наслідки катастрофи! Україна проковтнула звіт ООН про радіофобію. Бумеранг повернувся.

Коли Олесь Гончар ознайомився з книгою Любові Ковалевської, він їй написав: «Ваш «Чорнобиль ДСП» — видимо, снова преудреждение. Хотелось бы, чтобы кормчие человечества читали такие книги».

На сьогодні маємо ще одну таку книгу-попередження фізика-чорнобильця Миколи Карпана «Чернобыль. Месть мирного атома». Хто з народних депутатів ознайомлений з нею? Я знаю двох — Шершуна та Яворівського, а ще — Прем'єр-міністр України Юлія Володимирівна Тимошенко. Ця книга є альфою й омегою для урядовців і народних депутатів. Але Яворівський не читав її, інакше він не виступав би з пропозицією організації в Україні повного ядерно-паливного циклу на фоні надзвичайно ризикованого для життя України договору з «Вестінгауз». Чи не програмою МАГАТЕ керуються урядовці, коли планують будувати в країні десятки атомних блоків?

Не купуйте для можновладців коштовні «мерседеси», кушіть районним лікарням автомобілі швидкої допомоги з сучасним обладнанням. Це буде і лікування, і профілактика захворювань. Ми вимагаємо щорічного профілактичного стовідсоткового обстеження громадян України, бо хибна спадковість на генетичному рівні вже проявилась на...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дайте завершити думку.

Н. Ю. ПРЕОБРАЖЕНСЬКА. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. 10 секунд.

Н. Ю. ПРЕОБРАЖЕНСЬКА. Оздоровлення дітей потребує невеликих коштів, їх в Україні начебто немає. Однак будівництво 20 нових атомних блоків коштує 20 мільярдів гривень, повний ядерний цикл заводу № 1 — ще 20 мільярдів. Ми витратили більш як 500 мільйонів на все, а за даними експерта Карпана, будівництво на водянистих пісках взагалі неможливе.

Висновок такий: Україна, як і СРСР у 1986 році, не готова до ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи.

Дякую за надане слово.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Слово надається заступнику голови Національної комісії з радіаційного захисту населення України Миколі Івановичу Омелянцю. Будь ласка.

М. І. ОМЕЛЬЯНЕЦЬ, заступник голови Національної комісії з радіаційного захисту населення України.

Шановний пане Голово! Шановні народні депутати! Шановні учасники парламентських слухань! Національна комісія з радіаційного захисту населення України постійно здійснює моніторинг радіаційного стану на території країни, і наші висновки свідчать, що Україна стає зоною підвищеного радіаційного ризику. Про це свідчить насамперед те, що за 22 роки не ліквідовано наслідки Чорнобильської катастрофи, і ще впродовж багатьох років майже 2 мільйони громадян будуть піддаватися дії хронічного опромінення. Ще 100 років будуть тривати роботи з перетворення об'єкта «Укриття» і зони відчуження на екологічно безпечну систему, і протягом цього часу вони залишатимуться джерелом підвищеної ядерної і радіаційної небезпеки.

Можна назвати багато об'єктів, що підвищують радіаційні ризики. Це і неліквідовані наслідки видобування уранових руд у Жовтих Водах, виробниче об'єднання «Дніпродзержинський хімічний комбінат», переповнені могильники радіоактивних відходів, довготриваюча аварія на Київському спецкомбінаті. Названі стратегічні об'єкти віднесені до таких, що створюють ризики і є викликом національній безпеці України. Звісно, з цими проблемами варто боротися.

Інша проблема прямо пов'язана з ліквідацією наслідків катастрофи. В Україні практично не здійснюються роботи з визначення індивідуальних доз опромінення. На сьогодні немає встановлених доз опромінення постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, не обраховуються дози і відповідно до Закону України «Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання».

Можна було б сподіватися, що в країні будуть здійснюватися заходи із запобігання цьому, але сталося навпаки. У 2006–2007 роках у Міністерстві охорони здоров'я, Міністерстві охорони навколишнього природного середовища, Міністерстві аграрної політики ліквідовані підрозділи з радіології і радіаційного захисту. Уже декілька років ведеться робота, щоб Національну комісію з радіаційного захисту населення України, яка є незалежним науково-експертним органом, підпорядкувати центральним органам виконавчої влади. А якщо вона стане підрозділом якогось міністерства, то...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дайте можливість завершити думку. Колеги, прошу дотримуватися регламенту.

М. І. ОМЕЛЬЯНЕЦЬ. Ми просимо Верховну Раду України прийняти в другому читанні проект Закону України про внесення змін до Закону України «Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання», а Кабінет Міністрів України зробити все необхідне для відновлення у згаданих міністерствах відповідних підрозділів. Пропонуємо пункт 9 рекомендацій парламентських слухань доповнити підпунктом такого змісту: «Керівництво та управління у сфері радіаційного захисту населення України».

Дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Слово має голова Первинної громадської організації інвалідів – ліквідаторів аварії на ЧАЕС Микола Пилипович Осічнюк.

Маю одне прохання: робіть доповідь рівно 3 хвилини, адже ви забираєте час в інших людей, які також хочуть виступити. Близько десяти осіб додатково записалися на виступ.

М. П. ОСІЧНЮК, голова Первинної громадської організації інвалідів – ліквідаторів аварії на ЧАЕС.

Дякую. Шановний Арсенію Петровичу! Шановні народні депутати! Шановні чорнобильці! Шановні члени уряду! Пунктом 28 розділу II Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» вкотре, і цього разу остаточно, порізано весь Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи». Цей факт викликає справедливе обурення інвалідів – учасників ліквідації аварії на ЧАЕС та потерпілих внаслідок Чорнобильської катастрофи. Ще більш обурливим є те, що це сталося після рішення Конституційного Суду України, який 9 липня 2007 року зробив висновок: «Таким чином, Верховна Рада України не повноважна при прийнятті закону про Державний бюджет України включати до нього положення про внесення змін до чинних законів України...»

Тому ми пропонуємо внести на розгляд Верховної Ради України законопроект про внесення змін до Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи». Проект додається, я його передаю Арсенію Петровичу.

Пропонується у статтях 50, 51, 54 Закону слова «мінімальної пенсії за віком» замінити словами «прожиткового мінімуму для осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», а також узгодити норми даного закону з іншими законами України і припинити

спекуляції при нарахуванні пенсій чорнобильцям. На сьогодні сотні чорнобильців подали позови до судів різних інстанцій через цю невизначеність.

Стаття 54 Закону «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» виписана і для ліквідаторів, і для потерпілих. На нашу думку, це несправедливо, а тому просимо викласти цю статтю в такій редакції:

«В усіх випадках розміри пенсій для інвалідів – учасників ліквідації аварії на ЧАЕС, щодо яких встановлено зв'язок з Чорнобильською катастрофою, не можуть бути нижчими: по I групі інвалідності – 10 прожиткових мінімумів, по II групі інвалідності – 8 прожиткових мінімумів, по III групі – 6 прожиткових мінімумів. Для інших інвалідів, щодо яких встановлено причинний зв'язок інвалідності з Чорнобильською катастрофою: по I групі – 5 прожиткових мінімумів, по II групі – 4 прожиткових мінімуми, по III групі і для дітей-інвалідів – 3 прожиткових мінімуми».

І ще одне питання, на якому я хочу наголосити. Коли звертаєшся до всіх інстанцій, незалежно від того, чи це міністерство, чи місцева влада, скрізь нас посилають або взагалі нічого не роблять. Шановні народні депутати, чорнобильці України сподіваються на вашу підтримку!

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую. Тут ви праві, це у нас в Україні традиційно – посилати.

Слово має голова Всеукраїнської чорнобильської народної партії «За добробут та соціальний захист народу» Михайло Пантелійович Уманець. Будь ласка.

М. П. УМАНЕЦЬ, голова Всеукраїнської чорнобильської народної партії «За добробут та соціальний захист народу».

Спасибо за три минуты, но в это время невозможно рассказать то, что изложено мелким шрифтом на этой «простыне». Поэтому от имени Всеукраинской чернобыльской народной партии я передал этот документ Председателю Верховной Рады Украины. В нем – страдания и боль ликвидаторов последствий Чернобыльской катастрофы и пострадавших.

В течение 22 лет, из которых 16 – наших, украинских, государство грубо нарушает конституционные и законные права чернобыльцев. Это приобрело такой характер, что чернобыльцы убеждены в том, что государством спланирован и организовывается геноцид, направленный на их вымирание.

Привожу для примера цифры и факты. Чернобыльская программа финансируется на уровне 7 процентов от необходимого. Что это такое? Так, в бюджете 2008 года на лечение и оздоровление 2,5 миллионов чернобыльцев запланировано всего 42 миллиона гривен. Несложные

арифметические подсчеты дают цифры — 15,9 гривни на одного чернобыльца в год, или чуть больше 1 гривни в месяц. Как говорят, берите и ни в чем себе не отказывайте.

Говорят, денег в казне нет, потерпите. Тогда почему на лечение в больнице «Феофания» трех тысяч «високопосадовців» выделено более 200 миллионов гривен? Может, поделитесь, господа?

Абсолютное большинство чернобыльцев вымрет, так и не получив внеочередного жилья, достаточной для выживания пенсии, законных средств на оздоровление и так далее. Напоминаю вам о статье 16 Конституции Украины.

Зачитаю то, что предлагается. Я глубоко убежден вот в чем: если сегодня не будет создана специальная комиссия Верховной Рады (не комитет, а комиссия), которая разберется во всем этом беззаконии с привлечением истинных чернобыльцев и пострадавших... Если этого не будет, то этот фарс с парламентскими слушаниями по чернобыльским вопросам надо заканчивать! Кому он нужен? Спасибо за внимание.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Слово має президент Всеукраїнської громадської організації «Союз Чорнобиль України» Юрій Борисович Андреев. Будь ласка.

Ю. Б. АНДРЕЄВ, президент Всеукраїнської громадської організації «Союз Чорнобиль України».

Уважаемый Председатель! Уважаемые участники парламентских слушаний! Дорогие чернобыльцы! Представляя «Союз Чернобыль Украины», я буду говорить о главном, об инвалидах — участниках ликвидации аварии на Чернобыльской АЭС, об их детях и вдовах.

Сегодня у стен Верховной Рады стояли пикеты чернобыльских инвалидов с требованием предоставить им право получать на законных основаниях минимальные пенсии, размеры которых предусмотрены в действующем законе. Но абсурд ситуации заключается вот в чем: если в судебном порядке удовлетворить такие иски, то только 9 процентов чернобыльских инвалидов получат свои пенсии, остальным невозможно будет выплатить даже пенсии в несколько сотен гривен.

Выход в данной ситуации есть. В 2005 году рассматривался законопроект, внесенный группой депутатов по инициативе народного депутата Кальченко. Этот закон открывал перспективу для решения чернобыльских вопросов, за него тогда проголосовали 289 депутатов, но по инициативе правительства он был ветирован Президентом, потому что на его реализацию требовалось 650 миллионов гривен.

Если сравнивать доходную часть бюджета 2005 и 2008 годов, то она увеличилась практически вдвое. Чернобыльский бюджет, как сегодня докладывали, по сравнению с прошлым годом возрос на 1,3 миллиарда

гривень. То есть закон реалистичен, принять его возможно. Он уже прошел апробирование, проведены все экспертизы, Министерство труда и социальной политики, а также Пенсионный фонд не имеют замечаний к этому законопроекту. Абсолютное большинство чернoбыльских организаций, не только «Союз Чернобыль Украины», поддерживают его, он открывает возможность восстановить законные права инвалидов, уравнивать их пенсии с пенсиями инвалидов, получивших травму на производстве. Принятие закона позволит ввести механизм индексации пенсий. В 1996 году пенсии чернoбыльцев были значительно выше, чем у других категорий граждан Украины, а сейчас они находятся на позорном 20-м месте.

Сложная ситуация сложилась с женами участников ликвидации аварии на ЧАЭС, которые становятся вдовами в 45–50 лет. Приходится проходить унижительную процедуру связи причины смерти с аварией на станции. Необходимо уравнивать статус чернoбыльских вдов со статусом вдов участников войны.

Прошло 60 лет после ядерных бомбардировок Хиросимы и Нагасаки, но правительство Японии считает, что медико-биологические последствия этой бомбардировки еще не преодолены, хотя у них уже родилось четвертое поколение. В Украине дети только до 18 лет защищены социальными гарантиями. Поэтому необходимо принять закон о детях Чернобыля, а пока оставить их на медицинском учете и контроле.

Я уверен, что принятое постановление с рекомендациями будет эффективным, и до 14 декабря Верховная Рада его рассмотрит.

Спасибо.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Від Національної академії наук України слово надається академіку Емлену Володимировичу Соботовичу.

Звертаюся до всіх, хто хоче виступити. Можливо, якщо в нас буде час, надамо для виступів по 1 хвилині. Наголошую, дуже багато бажаючих. Максимум по 1 хвилині. Підготуйте дуже стислі виступи, і я спробую всім надати слово. Прошу.

Е. В. СОБОТОВИЧ, директор Інституту геохімії навколишнього середовища НАН та МНС України.

Я постараюсь сэкономить время. Мое выступление будет немножко отличаться от предыдущих, хотя с большинством выступающих я полностью согласен и, думаю, Академия наук тоже.

Хочу сказать вот что. Мы не уделяем внимание тому, что же делать с Чернобыльской зоной. Эта зона дотационная, она забирает очень много средств, и если бы этого не было, наверное, хватило бы и на выплаты инвалидам, и на все остальное.

Более того, выведен из эксплуатации третий блок, который проработал всего 3,5 года. Давайте его снова запустим, ведь нас буржуи обманули — не построили новый блок взамен этого. Давайте его запустим, все готово. Зона начнет приносить прибыль.

Давайте вывезем в зону все ядерные производства. Были разговоры о том, что фирма «Холтек» поставляет контейнеры, чтобы перемещать радиоактивные отходы от наших станций в зону. Правильно, там будет строиться ХОЯТ, где будут храниться отходы, и это хорошо. Такое использование зоны правильное, потому что на ее территории 800 квадратных километров выведено из хозяйственного пользования на 200 тысяч лет. Вы можете представить, что это такое? Вот эту территорию и нужно использовать, а задействовать ее можно только теми же ядерными производствами. Поэтому все, что у нас связано с радиоактивными отходами, необходимо вывезти в зону. Тогда они перестанут быть опасными для людей. Там можно построить хорошие могильники, развить производство по обращению с радиоактивными отходами. Сейчас хранилища строятся, но их очень мало, ничтожное количество.

Кстати, объект ХОЯТ, который собираются строить, является наземным сооружением. Ну, разве можно так делать в наше время, в век терроризма? Почему его хотя бы не углубить?

По-моему, главное, что нам нужно сделать — заставить зону работать на Украину. Если взять Чернобыльскую зону — это же целый Люксембург! Она не работает, а необходимо заставить ее работать. Развивать лесное хозяйство или создать биосферный заповедник, чтобы восстановить флору и фауну, которые там были еще до строительства АЭС.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякуємо.

Слово надається президенту Асоціації «Лікарі Чорнобиля» Ангеліні Іванівні Нягу. Будь ласка.

А. І. НЯГУ, президент Асоціації «Лікарі Чорнобиля».

Глубокоуважаемый Арсений Петрович! Глубокоуважаемые господа! Наша страна — это страна высоких ядерных технологий. Страна стопроцентной грамотности населения. Страна, где каждый тринадцатый житель живет на загрязненной территории. Страна, на одного жителя которой сегодня приходится 1,5 кубометра радиоактивных отходов. И, кроме того, мы еще не знаем, каково положение дел вокруг наших ядерных объектов. Поэтому я считаю, что на сегодняшних парламентских слушаниях мы должны поднять вопрос о радиационной национальной безопасности нашего народа.

Что же мы имеем сегодня, через 22 года после Чернобыля, который должен быть уроком не только для нашей страны, но и для всего

человечества? Мы имеем, прежде всего, в нашей стране очень серьезную заполитизированность этой проблемы.

В течение 22 лет конкурируют две парадигмы понимания социальной политики по чернобыльским вопросам. Первая — это позиция атомного лоббирования, атомного бизнеса во главе с МАГАТЭ. Этой позиции, к сожалению, придерживается и наше руководство в течение всех этих лет, и «придворные» ученые, которые подписываются под этим. Имеем, как вы помните, форум МАГАТЭ, резолюцию 62-й Генеральной Ассамблеи ООН, где предлагается нам закруглиться к 2016 году со всеми проблемами по Чернобылю. Есть вторая парадигма, которая сформирована научным сообществом в мире, специалистами, самими пострадавшими, в основу которой положена безопасность человека и природы. К какой парадигме нам примкнуть? Есть, конечно, золотая середина, но в основе всего должна быть все-таки безопасность человека и природы. Это принципы Международной комиссии радиационной защиты, принятые всеми странами мира.

Что произошло, почему мы так мало знаем о нашей проблеме? Да именно из-за непонимания сути проблем. И это непонимание привело к тому, что многого из того, что мы должны были бы знать сегодня, спустя 22 года, мы не знаем. Мы даже не знаем, уважаемые коллеги, что же у нас в саркофаге. Мы не имеем четкого ответа на вопрос ни по одному из направлений. Почему? Именно поэтому. Вы посмотрите, сегодня нет доклада представителя Министерства здравоохранения страны...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дайте можливість завершити думку.

А. І. НЯГУ. С 2003 года нет докладов министерств ни на конференциях МАГАТЭ, ни на других серьезных международных форумах. Это очень серьезная проблема — равнодушие к тому, что происходит.

Спасибо. Извините.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякуємо. Справді, чому регламентом парламентських слухань не передбачена доповідь від Міністерства охорони здоров'я? Вони просто не записувалися? Було б логічним заслухати їх доповідь з цього надзвичайно серйозного питання.

Колеги, я пропоную підготуватися тим, хто бажає виступити, і запрошую на трибуну заступника Генерального прокурора Україна Тетяну Всеволодівну Корнякову, яка щойно повернулася із зони відчуження. Почуємо, що там діється з точки зору правоохоронної системи.

Т. В. КОРНЯКОВА, заступник Генерального прокурора України.

Шановний Арсенію Петровичу! Шановні учасники парламентських слухань! Я справді очолювала бригаду в зоні відчуження, до

якої входили представники міністерств і відомств. До речі, хочу зазначити, що чомусь були включені працівники рядового рівня. Ми щороку виїжджаємо до Чорнобильської зони. На превеликий жаль, порушення, що фіксуються правоохоронними органами, усуваються вкрай повільно, тому що є дві проблеми. Перша проблема — кадрова. У Чорнобильській зоні ледь не щороку змінюється керівництво, люди не встигають навіть вникнути в суть проблеми. Друга проблема — постійне недофінансування.

Найстрашніше в зоні — могильники, а їх 9, і створювалися вони саме в ті страшні роки. За висновками вчених, майже 90 відсотків радіонуклідів сьогодні виносяться за їх межі та потрапляють і в питну воду, і в продукти харчування. Чому? Тому що могильники давно вже дали тріщини. Ще в 1993 році, ви пам'ятаєте, вчені казали, що радіонукліди є по всьому донному відкладенню Дніпра. Необхідно терміново захоронити 102 тисячі кубометрів високотоксичних відходів з нафтобази. Мене дійсно здивувало, що протягом минулого року вчені виявили ще 45 могильників невисокотоксичних відходів. Постає запитання: скільки ж їх у зоні загалом?

Залишається страшна проблема — укріплення берега Прип'яті. Ще в 1997 році ми винесли припис і допомагали МНС з розробленням проекту. Проект був профінансований, але не втілений у життя. І досі всі радіонукліди через Прип'ять потрапляють у Дніпро і далі мігрують підземними водоносними горизонтами. Як стверджують вчені, щороку руйнується 7 кілометрів дамби через неукріплений берег.

Якщо до 2006 року тампонували по одній-дві свердловині, хоча й відбувалося це дуже повільно, то з 2006 року незатампоновано жодного колодязя чи артезіанської свердловини. Відбувається пряме забруднення питної води. Замисліться, на сьогодні необхідно затампонувати 487 колодязів, 1,3 тисячі свердловин. Обладнання в Чорнобильській зоні 1990 року випуску, а як ви добре знаєте, за законом після п'яти років експлуатації його треба списувати.

Однак найстрашніша річ — вивезення продуктів харчування, деревини. За рік не встановили жодної самовільної вирубки! Чому це відбувається? Тому що 285 кілометрів зони й досі не огорожено. Спокійно вивозиться риба. Наведу лише один приклад: працівники міліції затримали автомашину, де було півтонни риби, складають акт про те, що рибу знищено. Оскільки це було в березні, ми змушуємо просто розкопати і показати, де її знищили. Звичайно, залишків риби там не було. Коли ми підняли документи, то з'ясувалося, що один з тих, кого затримали, має на оболонському ринку ятки. Така сама ситуація з вивезенням деревини.

Арсенію Петровичу, я розумію, що немає часу, але хочу сказати, що ми реагуємо і порушуємо кримінальні справи. Ми реагуємо на всі

факти порушення прав чорнобильців. Звертайтеся до органів прокуратури, і ми все зробимо для того, щоб вам допомогти.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

До слова запрошується заступник голови Рівненської обласної державної адміністрації Степан Іванович Павлюк.

С. І. ПАВЛЮК, заступник голови Рівненської обласної державної адміністрації.

Шановний Голово! Шановні народні депутати! Шановні учасники парламентських слухань! Зі статусом потерпілих від наслідків аварії на ЧАЕС у Рівненській області нараховується 450 тисяч осіб, це майже половина населення області. І сьогодні ми вимушені констатувати, що на 22-му році після аварії чорнобильські проблеми не розв'язуються, а накопичуються. Ми відчуваємо всю гіркоту становища населення Рівненської області та інших територій.

У чому полягає причина? У розпорошеності дій, незбалансованості чорнобильських програм і розкиданні їх по різних міністерствах, зміна розпорядників чорнобильських коштів. Найбільший неприємний факт — повна відсутність науково-технічного керівництва і контролю за розв'язанням проблем чорнобильських територій. Мені сьогодні дивно було чути, що Академія наук також не знає, «что делать» з Чорнобильською зоною.

Багато проблем виникає стосовно питань, що потребують найбільших фінансових витрат — оздоровлення, фінансування та харчування населення. У 2006 році, коли цим питанням опікувалося МНС, а обласна державна адміністрація була виконавцем, ми оздоровили 35 200 осіб. У 2007 році, коли ці функції передали Міністерству праці та соціальної політики України, оздоровлено лише 15 972 особи, тобто 5 відсотків потреби. Це підтверджено Рахунковою палатою, яка за результатами перевірки встановила, що Міністерство праці та соціальної політики з порушенням чинного законодавства використало 9,5 мільйона гривень, передбачених для дітей-чорнобильців.

Така ситуація і з харчуванням. Майже 70 тисяч дітей включено до списків на харчування за рахунок держави. За результатами проведених тендерів, де була повна централізація, наші діти недоотримали 4 мільйони гривень. Минулого року ми не раз зверталися до міністерства щодо виправлення цієї ситуації, але мусимо констатувати, що і в 2008 році ситуація не змінилася. Тендери виграють фірми, які не мають структур на місцях, і ми втрачаємо кошти, передбачені на харчування дітей.

Ще одна проблема. На сьогодні, дякувати Богу, в Рівненській області найвищі показники народжуваності. Наприклад, у селі Глинному

на 34 померлих припадає 220 народжених. У 19 978 багатодітних сім'ях виховуються 70 972 дитини. Але ми зустрічаємося на прийомі з громадянами з таких сіл, і перше питання, яке порушують люди — не виділити кошти, а побудувати школу, дитячий садок, ФАП, щоб був первинний медичний контроль за здоров'ям дітей і загалом населення.

Ми вчора отримали державний...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дайте можливість закінчити думку.

С. І. ПАВЛЮК ...і вчора ж розглянули. Хочу сказати, що 26 мільйонів гривень, виділених на оснащення ФАПів, і 26,5 мільйона на оснащення шкіл не розв'яжуть проблеми. Нам треба будувати в селах школи, ФАПи, медичні амбулаторії та лікарні.

З урахуванням викладеного ми просимо призначити єдиний орган управління чорнобильськими питаннями на державному рівні, передати виконання державних програм на рівень регіональних органів управління — обласних і районних адміністрацій, створити окрему програму соціального розвитку, побудови шкіл, ФАПів та соціальних закладів для Київської, Рівненської, Волинської, Житомирської, Чернівецької областей.

Дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

До слова запрошується народний депутат України Володимир Олександрович Яворівський. Будь ласка.

В. О. ЯВОРІВСЬКИЙ, голова Комітету Верховної Ради України з питань культури і духовності (Блок Юлії Тимошенко).

Я вже й розслабився, думав, що не надасте слова, бо я потрапив під ранг чиновників. Дорогі співвітчизники! Важко повірити, що 18 років тому я вніс до цієї зали три проекти законів стосовно наслідків Чорнобильської катастрофи. І коли ми їх приймали, то романтично вірили в те, що більшість чорнобильських проблем буде розв'язано. На сьогодні, очевидно, можемо констатувати, що ми є нацією дуже забудькуватою і, якщо хочете, невдячною.

Важко було повірити, що за 20 років ми фактично забудемо про Чорнобиль, потиху спишемо його, розпорошимо міністерство, скасуємо комітет, який був колись у Верховній Раді України і все-таки стояв на захисті прав чорнобильців. Через це фактично жодної проблеми не вирішено. Маємо страшну радіоактивну зону з 800 тимчасовими, наголошую, тимчасовими захороненнями. Ми сьогодні фактично згорнули всі медичні програми. Хоч як може народ, який пережив таку катастрофу, дозволити собі згортати ці програми?

Нещодавно я зустрівся з ученим з містечка Карлсруе, це ядерний центр у Німеччині. Він розповів мені вбивчу інформацію. Я запитав його: «Скажіть, будь ласка, якби, не приведи Господи, аварія сталася в Німеччині, як би це виглядало?» Він відповів дуже чітко, недовго думаючи: «Приблизно тисяча, може, півтори тисячі професіоналів ліквідували б аварію набагато краще, ніж зробили ви, загнавши туди десятки тисяч людей».

Маю дуже мало часу і хочу акцентувати вашу увагу на тому, про що ми дуже мало говоримо. Маю на увазі моральний аспект цієї трагедії. Адже, чесно кажучи, хто міг подумати, що із зони буде вивезено весь метал, який тепер перебуває на території України. Заступник Генерального прокурора розповідала, що із зони вивозяться лісоматеріали, риба, гриби. Однак є найголовніше, на чому я хочу акцентувати вашу увагу: товариство, під маркою чорнобильців ми маємо щонайменше третину лжечорнобильців, які й не нюхали пороху. А ми б'ємося за кожную копійку!

Я готовий сказати про те, що лжечорнобильці — це чиновники, які мали доступ до печатки і в яких є документи, зазначені в законі. У них все чистесенько — відзначився у відрядженні, і по бухгалтерії все провели. А ті хлопці, які виїздили на аварію, і яким голова колгоспу давав десяток яєць та пляшку самогону, нічого не можуть довести.

Тому, закінчуючи виступ, хочу сказати таке. Ми спробували якось розчистити ряди чорнобильців. Це робила влада, чиновники, але розчистили так, що чорнобильців стало ще більше. Тому я закликаю вас, чорнобильці, зайнятися самоочищенням. Це один із реальних шляхів...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дайте можливість закінчити думку.

В. О. ЯВОРИВСЬКИЙ. Зробіть це обов'язково, повірте мені! Переконаний, що ми повинні владі нагадувати. Я буду робити це як народний депутат. Будемо переглядати бюджет, обов'язково звернемо увагу на те, що чорнобильцям треба допомогти.

Дякую вам.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Слово надається представнику Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Володимирі Михайловичу Яценку.

В. М. ЯЦЕНКО, представник Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Шановні друзі! Дорогі чорнобильці! Усі ми констатуємо, що проблема дотримання прав учасників ліквідації аварії на ЧАЕС і постраждалих не стає меншою. Про це свідчить кількість щоденних звернень до Уповноваженого з прав людини.

Чорнобильці, зокрема, порушують питання забезпечення ліками. Щойно я мав розмову з директором Центру радіаційної медицини, що є основним закладом. Люди купують все за свої кошти, починаючи від шприців, рентгенівських плівок тощо.

Проблема переселення і забезпечення житлом. Чорнобильці просто підрахували, що для отримання житла не вистачить і двох людських життів. Є також інші проблеми, про які сьогодні вже йшлося.

Проблеми часто шукають у змісті Закону «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи». Знаєте, як народний депутат України першого скликання стверджую, що разом з колегами ми розробляли і приймали законодавчі акти щодо захисту чорнобильців лише на тверезу голову, цілком зважено, з урахуванням думок насамперед науковців і тисяч чорнобильців, з якими ми спілкувалися. Минає час, змінюються обставини, дещо відкривається нове, з'являються нові проблеми, і ми мусимо вносити зміни до цього закону.

З урахуванням цього можна підтримати пункт перший проекту рекомендацій парламентських слухань, який ви щойно отримали. Водночас варто додати обґрунтування, з якою метою треба змінювати закони щодо чорнобильців? Здається, там замало про це написано. Основним завданням є посилення захисту громадян, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи. А кінцевою метою є ті зміни, яких ми прагнемо.

Крім того, маємо захистити дітей-чорнобильців, які вже досягають дорослого віку, і держава не контролюватиме стан їхнього здоров'я, не забезпечуватиме соціальний захист тощо. Це також проблема, яку потрібно вирішити, внівши зміни до закону.

Сьогодні згадували про проблему нерегулювання доз опромінення після 1986 року. Як член Національної комісії з радіаційного захисту населення України стверджую, що ми кілька разів поверталися до цього питання, але проблема залишається. Без її вирішення правильно визначити напрям стратегії захисту постраждалих неможливо.

Цілком очевидно, що всі ці проблеми потрібно закласти як алгоритм майбутніх дій Кабінету Міністрів України з розроблення проекту закону. Чорнобильська проблема є наукоємною, вона потребує постійних зусиль з боку влади, тому перманентне реформування органів влади, про що згадувалося, та постійна зміна схем забезпечення чорнобильців ліками, житлом, іншими гарантіями, безумовно, шкодять справі. Потрібно визначити центральний орган виконавчої влади, який відповідатиме за це, або надати повноваження Міністерству з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, яке буде все контролювати, спрямовувати і відповідати за долю кожного постраждалого громадянина.

І, нарешті, останнє. Я стверджую, що зміни до Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», внесені законом про Державний бюджет, не відповідають статті 22 Конституції України і є брутальним порушенням прав людини, на чому не раз наголошував у своїх рішеннях Конституційний Суд України.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Слово має народний депутат України Іван Олександрович Заєць. Будь ласка. Потім переходимо до однохвилинних виступів.

І. О. ЗАЄЦЬ, заступник голови Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи (Блок «Наша Україна – Народна самооборона»).

Шановний Голово! Шановні учасники парламентських слухань! Хочу привернути вашу увагу лише до кількох проблем.

Перша проблема стосується законодавства. Нині у влади немає політичної волі для того, щоб, врешті-решт, свідомо і прямо подивитися на законодавство, яке є обмежувальним, бо воно створювалося на початку 1990-х років, коли передбачалося, що людей виселять із забруднених територій, а території будуть реабілітовуватися. Минув час, інфраструктура не створюється, багато людей досі не виселені і продовжують там жити. Тому зрозуміло, що нам необхідно змінити законодавство, і для цього потрібна політична воля.

Друга проблема. Чинне законодавство, по суті, дискредитує інститут пільг. Пільги були розраховані на людей, які тоді одержали велику дозу опромінення. Нині виходить так, що, наприклад, у IV зоні люди звільняються від плати за землю, але навколо Києва скрізь IV зона! А тих людей, які справді там жили і одержали велику дозу опромінення, вже немає. Там живуть скоробагачки, які мають по 50, 100 гектарів землі і не платять за неї. От скажіть, будь ласка: це пільга чи ні? Така ситуація дискредитує інститут пільг і ображає тих людей, які справді мають право на пільги. Тому хочу закликати владу, врешті-решт, переглянути законодавство і привести його у відповідність до сучасної ситуації, а не використовувати застарілі норми, збагачувати тих, хто й так не знає, куди гроші дівати.

Третя проблема. Є багато територій, звідки були відселені люди і які, по суті, залишилися нічиїми. Місцева влада ними не опікується, міністерство теж. Знову-таки, потрібно змінювати законодавство, створювати національні парки, заповідні території або вести цілеспрямовану роботу з їх реабілітації. Наприклад, я і мої батьки жили в Народицькому районі, звідки були переселені. У той час багато жителів

цього району постраждало. І от скільки не намагаємося створити там національний парк, ніяк не вдається!

Четверта проблема щодо медицини. Знову-таки, як у нас зроблено: начебто є пільги, люди можуть купувати ліки дешевше, але ми добре розуміємо, що це копійчані ліки, які, по суті, не можуть допомогти людині. Вважаю, що потрібно переорієнтуватися і створити замкнений цикл лікування, реабілітації та оздоровлення чорнобильців. І якщо буде такий цикл і такі установи, де людина по цьому ланцюжку проходить лікування, реабілітацію та оздоровлення і не змушений буде нести свої бинти та медичні препарати — ось тоді все буде гаразд. А так знову хтось скористається цими пільгами, знову обділять чорнобильця.

Тому питання полягає в тому, щоб змінити наше мислення, набратися сміливості і повернутися до цієї проблеми саме серцем.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Шановні колеги, регламент виступів — 1 хвилина. Слово надається президенту Міжнародного благодійного фонду «Діти — інваліди Чорнобиля» Колесніковій. Підготуватися депутату Луганської обласної ради Волчанському Івану Петровичу. Будь ласка.

В. П. КОЛЕСНИКОВА, президент Міжнародного благодійного фонду «Діти — інваліди Чорнобиля».

Дякую, але за 1 хвилину багато не скажеш. Скажу про головне. У 1986 році чорнобильці, усі, хто тут зібрався, були героями. Це був високий соціальний статус, людину шанували за те, що вона захищала свою державу. Минуло 22 роки, і чорнобильці стали не героями, а «изгоями». Усі тільки й чекають, щоб швидше вони вмерли і нічого про них не знати. Як колись казав Сталін «Немає людини — немає проблеми».

Це дуже боляче. Чому так сталося? А тому, що на державному рівні ніхто ніколи системно й чітко не казав правди про чорнобильців. МАГАТЕ, Всесвітня організація охорони здоров'я і наша держава проводили свою політику. Ніхто не сказав чесно, які дози опромінення отримали ліквідатори і діти в 1986 році. До речі, і сьогодні ніхто не знає правди до кінця. А її можна знайти, треба лише взяти показники доз опромінення в Москві і розповісти людям правду. Можна, врешті-решт, створити чи відновити міністерство або комітет Верховної Ради України з вирішення проблем Чорнобиля, куди могли б звертатися всі чорнобильці, шукати якусь правду.

Доки ми будемо самі для себе все це розповідати, доти в нас не буде ніякої перспективи. А головне, перспективи не буде і в наших дітей, які, теж хворі, помирають.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Запрошую до слова депутата Луганської обласної ради Волчанського Івана Петровича. Підготуватися генеральному

директору Наукового центру радіаційної медицини Академії медичних наук України Володимиру Григоровичу Бебешку. Будь ласка.

І. П. ВОЛЧАНСЬКИЙ, депутат Луганської обласної ради.

Уважаемые друзья! Уважаемый господин Яворивский! Сегодня утром под стенами Верховной Рады Украины стояли сотни чернобыльских ликвидаторов, которые пришли защитить закон, принятый по вашей инициативе и при вашей большой трудоемкой работе для его принятия. Они пришли защитить его именно от той политической силы, к которой вы сейчас принадлежите и которая приняла беспрецедентные изменения в Закон о Государственном бюджете на 2008 год. К сожалению, это действительно так. По итогам сегодняшнего собрания я передаю обращение бастующих Арсению Петровичу для приобщения к материалам парламентских слушаний.

Уважаемые коллеги! Нам, наверное, нужно решить, каким должен быть закон в будущем, какие изменения должны быть внесены. Мы все прекрасно понимаем, что закон не может существовать с 1991 года в одной редакции...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дайте можливість закінчити думку.

І. П. ВОЛЧАНСЬКИЙ. И я думаю, что надо собраться всем общественным организациям, представляющим интересы чернобыльцев, чтобы обсудить, какой закон удовлетворит интересы всех чернобыльцев. Инициаторами этого предлагаю сделать профильные комитеты Верховной Рады Украины.

Спасибо.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Слово надається генеральному директору Наукового центру радіаційної медицини АМН України Володимиру Григоровичу Бебешку. Будь ласка.

В. Г. БЕБЕШКО, генеральний директор Наукового центру радіаційної медицини АМН України.

Вельмишановна президіє! Шановні колеги, друзі, народні депутати! Я сьогодні заслухав дуже гарні виступи чотирьох дуже хороших людей — Тимошенка, Шершуна, Яценка і Уманця. Це на сьогодні правда про Чорнобиль. Скажу стисло: ми думали, що Чорнобиль закінчився, але сьогодні він розгортається новою, ще тяжчою проблемою, яку ми всі відчуваємо!

У Міністерстві охорони здоров'я зменшили кількість відповідальних осіб до двох. На превеликий жаль, у Міністерстві з питань надзвичайних ситуацій відповідальних за цю проблему залишилося не більше

п'яти осіб. Штат головної установи — Наукового центру радіаційної медицини АМН України у 2007 році скорочено на 100 осіб.

А які проблеми? Зверніть увагу на захворюваність учасників ліквідації Чорнобильської катастрофи на лейкемію, на рак щитовидної залози, молочної залози, шлунково-кишкового тракту, на хвороби центральної нервової системи. Це все те, що ми маємо на сьогодні. Про забуту проблему Чорнобиля свідчить недофінансування медичних напрямів, реєстр чорнобильців України не є об'єктивним. Питання укриття хвостосховища — це ще одна важлива проблема. Якщо не буде зроблено те, про що сьогодні говорили, то ці прозорі мільйони, про які йшлося, нікому ніколи нічого не дадуть.

Наші пропозиції коротенькі, Арсенію Петровичу, я вам їх передаю. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Слово надається представнику Центрального комітету Атомпрофспілки Миколі Васильовичу Тетеріну. Будь ласка.

М. В. ТЕТЕРІН, член ЦК Атомпрофспілки — голова Ради Чорнобильської територіальної організації профспілок.

Уважаемые коллеги! Сегодня, когда уровень грунтовых вод возле ЧАЭС резко поднялся, большинство захоронений радиоактивных отходов оказалось в воде, что вызвало загрязнение подземных и грунтовых вод до уровня жидких радиоактивных отходов.

На сегодняшний день радиоактивное загрязнение реки Припять в зоне отчуждения на 47 процентов формируется за счет загрязнения грунтовых вод. И мы не знаем, на начальной или конечной стадии находится этот процесс, поэтому не можем выработать адекватные меры, поскольку мониторинговая сеть устарела и не может отследить этот процесс.

Сегодня на предприятиях зоны отчуждения работают 2777 человек, из них 62 процента — ликвидаторы 2 и 3 категорий. Средняя заработная плата одного человека в 2007 году составила 1698 гривень с учетом доплаты за работы в зоне отчуждения. Люди, работающие в опасных условиях по 10 часов в сутки, вахтенным методом, зарабатывают меньше, чем дворник в Киеве. Стоимость продуктов на трехразовое лечебно-профилактическое питание составляет 12,2 гривни с учетом НДС. На такую сумму просто невозможно прокормить человека, не говоря уже о лечебной профилактике.

В 90 километрах от Киева находится открытый радиоактивный источник, где происходит интенсивное загрязнение грунтовых вод. Расположение пунктов захоронения радиоактивных отходов потенциально опасно для реки Днепр, на берегах которой живут миллионы людей. Работы прекращаются, специалисты оттуда уходят. Коллективы

предприятий зоны отчуждения все сделали для того, чтобы эта радиоактивная зараза не распространялась, и если мы чего-то не сделали, то не по своей вине. Создайте нам нормальные условия для работы, и количество проблем в зоне отчуждения резко сократится.

Спасибо.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякуємо.

На трибуну запрошується Анатолій Іванович Семиного для заключного слова щодо проблем, які були висвітлені. Анатолію Івановичу, дозвольте ще кільком людям висловитися, це буквально 2 хвилини.

Будь ласка, Малевич. Підготуватися Кобчику.

Р. С. МАЛЕВИЧ, президент Українського фонду «Жінки Чорнобиля».

Український фонд «Жінки Чорнобиля». Україна – велика європейська держава. На жаль, уже протягом кількох років вона посідає перше місце в Європі за показниками смертності. Ми перші за кількістю онкохворих, хворих на СНІД.

Протягом 6–7 років наша організація бореться за обстеження дітей, яким на момент аварії на ЧАЕС ще не виповнилося 14 років, бо багато хто з них хворіє на рак щитовидної залози. Чотири роки тому після парламентських слухань було прийнято рішення, що ці діти (на сьогодні вже дорослі, їм по 25–30 років) будуть обстежені. Досі так нічого й не робиться. Міністерство охорони здоров'я України взагалі не займається профілактикою різних захворювань, вони лише «кришують» фармацію та приватні медичні заклади, бо там задіяні дуже великі гроші.

Тому, шановні українці, давайте об'єднуватися і думати про те, як змінити Закон «Про вибори народних депутатів України», щоб обирати не якогось kota в мішку, а лише достойних людей, щоб були відкриті списки, щоб штат Секретаріату Президента України не збільшувався в 5 разів. Мені незрозуміло, навіщо пану Президенту мати 12 державних дач, коли можна сотні мільйонів гривень використати на лікування та профілактику захворювань не лише чорнобильців, а різних категорій громадян.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Слово надається члену Товариства ветеранів та інвалідів ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС Володимир Петровичу Кобчику. Будь ласка.

В. П. КОБЧИК, член Товариства ветеранів та інвалідів ліквідації аварії на ЧАЕС.

Большое спасибо за предоставленное слово. Я представляю Общество ветеранов и инвалидов ликвидации аварии на Чернобыльской

АЭС. Это те люди, которые с первых секунд, минут, часов, дней приступили к ликвидации аварии и ее последствий.

Я представляю организацию, которая насчитывала 2200 человек. На сегодняшний день мы похоронили 589 человек, и в знак нашей доброй памяти о них и еще о тысячах людей, умерших от последствий Чернобыльской катастрофы, прошу почтить их память минутой молчания.

Большое спасибо.

И теперь очень кратко. Да, возникают очень серьезные споры вокруг нашего закона. Да, действительно, его нужно пересматривать, постулаты его устарели. Предлагаю из представителей профильного парламентского комитета, Министерства труда и социальной политики, Пенсионного фонда, а также самых влиятельных, настоящих чернобыльских организаций создать комиссию, которая учтет буквально все пожелания относительно изменения закона, социальной защиты пострадавших граждан. Эта комиссия сможет предложить самый настоящий закон о статусе чернобыльцев, где будут учитываться интересы каждой категории пострадавших в соответствии с их статусом.

Спасибо.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Слово надається голові Всеукраїнської громадської організації «Народний парламент України» Олександру Сергійовичу Вретіку. Будь ласка.

О. С. ВРЕТИК, голова Всеукраїнської громадської організації «Народний парламент України».

Шановні народні депутати! Шановний Голово! Я очолюю Всеукраїнську громадську організацію «Народний парламент України». Хочу сказати, що сьогодні йдеться не лише про Чорнобиль. Постраждали всі громадяни України — діти, старше покоління, і ця ситуація триває й надалі.

Стратегії та плану в державі немає. Запровадили споживчий кошук, мінімальний прожитковий рівень, продаж державної власності, продаж землі. А що далі? Що ще продавати?

Сьогодні порушують питання про СОТ, НАТО, а хто потурбується про людей? Усі представники громадських організацій, які прийшли сюди почути щось конкретне, почули цифри, цифри, і ще раз цифри. А де турбота про кожного громадянина України? Де вона? Тишкевич, президент Міжнародного союзу робітників Чорнобиля, створив у Деснянському районі аптеку для чорнобильців, яка надає їм безкоштовні ліки, але її намагаються знищити. Про що ми говоримо? Хто ми такі?

Звертаюся до народних депутатів і до вищих керівників держави: шановні, роботодавці живуть гірше, ніж виконавці, не забувайте про це.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Слово має директор Українського науково-дослідного інституту водогосподарсько-екологічних проблем Анатолій Васильович Яцик.

А. В. ЯЦИК, директор Українського науково-дослідного інституту водогосподарсько-екологічних проблем.

Шановний Арсенію Петровичу! Шановні народні депутати, присутні! Я директор Українського науково-дослідного інституту водогосподарсько-екологічних проблем, академік Української академії аграрних наук. У 1986–1991 роках був керівником спеціальних програм у зоні Чорнобильської атомної електростанції з водогосподарської радіоекології. Програми на сьогодні поки що зупинені.

Україна має достатній науковий потенціал, щоб мінімізувати вплив Чорнобиля на наш генофонд у постчорнобильський період. Наслідки могли б бути набагато меншими, якщо прислухалися б тоді до порад вчених і перевели Київ і міста Придніпров'я на резервне водопостачання. На жаль, цього не було зроблено, і сьогодні ми маємо те, що маємо. На тлі постчорнобильських проблем з часом на другий план були відсунуті роботи з водогосподарської радіоекології. За певних обставин це прямий шлях надходження радіонуклідів в людський організм для 35 мільйонів осіб.

Шановні колеги, скажу лише одне, оскільки за 1 хвилину можна тільки дійти до трибуни. Я виступаю з цієї трибуни вже не вперше: і коли започатковували проведення парламентських слухань, і як колишній заступник міністра Мінекобезпеки, і як вчений. На жаль, наступного дня всі проблеми забуваються і повисають у повітрі. Сподіваюся, що після цих парламентських слухань усі порушені проблеми будуть розв'язані, а вони в мене добре виписані у брошурі щодо питання спуску Київського водосховища. Там висвітлена не лише ця проблема, а весь комплекс чорнобильських проблем з 1986 року до сьогодні. Кого зацікавить, я можу презентувати. Сподіваюся, що рекомендації цих парламентських слухань щодо чорнобильських проблем не зависнуть у повітрі, як попередні.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Слово надається Анатолію Івановичу Семинозі. Будь ласка.

А. І. СЕМИНОГА. Шановні учасники парламентських слухань! Насамперед хочу подякувати вам за ті критичні виступи, що пролунали, і за ті конкретні й конструктивні пропозиції, що надійшли. Єдине, з чим не можу погодитися, — що такі парламентські слухання не потрібні. Вони організовувалися на численні прохання громадських організацій чорнобильців. Саме ваші організації, які представляють

сьогодні всіх чорнобильців, були ініціаторами проведення таких парламентських слухань.

Для того щоб ці слухання дійсно не були фарсом або черговою галочкою, потрібно всім об'єднати зусилля — і парламентаріям, й урядовцям, і насамперед громадським організаціям, — щоб змінити ситуацію, яка склалася на сьогодні в цій сфері.

Стосовно Міністерства охорони здоров'я України. Ми здивовані, що представник міністерства сьогодні не присутній на парламентських слуханнях. Ми запрошували міністра, але, на жаль, отримали прес-реліз за підписом заступника міністра про стан справ у сфері охорони здоров'я. Найближчим часом ми запросимо міністра на засідання комітету і заслухаємо звіт про стан охорони здоров'я, пов'язаної з проблемою Чорнобильської аварії.

Усіх, хто не встиг сьогодні виступити, прошу надати пропозиції до секретаріату комітету. Ми завтра проведемо засідання, на якому обговоримо пропозиції, що сьогодні надійшли, а в п'ятницю парламент прийме постанову про рекомендації нинішніх парламентських слухань з урахуванням висловлених зауважень.

Переконаний, що і урядовці, і народні депутати України почули всі ті проблеми, що існують у цій сфері. Ми поділяємо вашу думку про створення єдиного державного органу, який буде опікуватися саме проблемами чорнобильців. Гадаю, якщо комітет прийме таке рішення, це буде перший крок до того, щоб накопичені проблеми вирішувалися.

Дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, Анатолію Івановичу.

Шановні учасники парламентських слухань! Знаєте, доки проходило наше засідання, я переглянув аналітичну довідку Кабінету Міністрів України, подану до матеріалів парламентських слухань. Вражаючі цифри і речі!

Ще раз хочу наголосити: мені прикро, що немає представника Міністерства охорони здоров'я України, але ми як парламент... Є? Отже, Міністерство охорони здоров'я, представник якого присутній у залі і зареєстрований, надало жахливу інформацію про те, що фактично 70 відсотків громадян, які хворіють на рак щитовидної залози, — це діти, яким на момент аварії не виповнилося 14 років. Тобто є прямий причинно-наслідковий зв'язок між онкологією і Чорнобильською катастрофою. Тут далі є цифри, але я не хочу на них зупинятися.

І найцікавіше. От, наприклад, чи знаєте ви, яке фінансування чорнобильської програми на поточний рік? 5,7 мільярда гривень! Це 1 мільярд доларів! За ці гроші можна зробити все, що забажаєш. У мене як колишнього міністра економіки постає запитання: куди діваються гроші протягом останніх 15–16 років?

Я думаю, що ми за 16 років, окрім того, що створили «годівницю» навколо чорнобильської теми, мало що зрушили в цьому питанні. Тому звертаюся, Анатолію Івановичу, насамперед до вас. Є державна програма, яка затверджена 2006 року як закон, якщо я не помиляюся, відповідно до якої передбачено фінансування в обсязі 17 мільярдів гривень. Виключно ефективність використання коштів і підконтрольність видатків на фінансування цієї програми з урахуванням нинішніх парламентських слухань.

Є громадські організації, є люди, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Я розумію, що є люди, які використовують цю тему у власних корупційних інтересах. Завдання парламентських слухань і тих людей, які присутні в залі: відсіяти, очистити. Вірю в те, що новий міністр з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи Володимир Шандра як дуже достойна людина докладе максимум зусиль для вирішення цього питання.

Потрібно розглянути в тому числі й питання щодо доцільності створення окремого урядового органу. Ця дискусія ведеться вже давно, але я хотів би, щоб вона не переходила в формат «новий урядовий орган для нового керівника», а створити новий урядовий орган для того, щоб запровадити ефективну систему використання коштів.

Щодо Міністерства охорони здоров'я України. Ми будемо вдячні, якщо міністерство на засіданні комітету надасть відповідну інформацію, з тим щоб включити її до рекомендацій парламентських слухань.

І на завершення щодо ефективності парламентських слухань. Я буду пропонувати парламенту і голові комітету відійти від так званих рекомендаційних рішень парламенту. Тому що рекомендаційні рішення, вибачте, як правило, до лампочки. Мало хто їх читає, а тим паче виконує. У нас внесені зміни до Конституції України, і вона передбачає, що будь-яке рішення парламенту є актом, обов'язковим до виконання, у тому числі й Кабінетом Міністрів України. Тому прошу підготувати проект рішення, в якому немає рекомендацій, а є чіткі прямі вказівки щодо питань, які потрібно вирішити. А потім, через рік, ми запросимо уряд і подивимося, що було зроблено.

Усім щиро дякую. До побачення.

НЕВИГОЛОШЕНІ ВИСТУПИ

Т. П. СУПЛИНА, Президент міжнародної федерації ділових жінок «Либідь», автор ідеї та керівник благодійного проекту «Київський університет третього віку «Активне довголіття»

22 роки минуло з того часу, коли слово «Чорнобиль» стало відомим усьому світу.

22 роки Україна разом з іншими країнами долає наслідки катастрофи.

Через 22 роки жінки Мінагрополітики України згадують першу зустріч з молодими людьми — ліквідаторами аварії.

«Вона почувала себе ніяково перед великою жіночою аудиторією, ця невелика на зріст, тендітна дівчина. Але погляди, звернені на неї, були щирими, ніжними, добрими, як у матері, сестри, подруги. Відчувши це, Анелія Перковська, секретар Прип'ятьського міському ЛКСМУ, про мужність якої вже не раз писали газети, усміхнулась і почала розповідь...».

«На зустрічі був ще один гість — учасник героїчної роботи в зоні атомної станції Станіслав Найдьонов. Він — дояр з Харківської області. У Чорнобиль потрапив з військовим підрозділом, будучи в армії на перепідготовці. Влучно охарактеризувала його Анелія: «Він з тих, про кого кажуть: сіль землі. Сором'язливий, мовчазний, але дуже надійний».

«Абсолютна більшість жінок, які були на засіданні клубу — матері. І ось така зустріч з молодими людьми, звичайними, без титулів, і звань, і разом з тим, людьми по-справжньому мужніми та красивими — була їм необхідна. Певно, що не одна з них подумала: а чи схожі мої діти на них? Чи так я їх виховала?»

Серед багатьох теплих слів, сказаних Анелі й Станіславу, було щире спасибі їх батькам, які зуміли виростити таких дітей».

На жаль, багато з ліквідаторів лиха не дожили до сьогоденних днів і ми низько схиляємо голову перед пам'яттю героїв...

Кожного року ми повертаємося пам'яттю і серцем до незабутніх трагічних подій, щоб ще раз досягнути, кому зобов'язані мирним небом над головою, можливістю жити і рости дітей та онуків.

Наслідки аварії — вражаючі. За масштабами вони не мають аналогів у світовій практиці. Підвищення радіаційного фону зазнала майже вся північна півкуля землі. За розрахунками експертів Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), сумарний викид радіоактивності за Чорнобильської аварії у 200 разів перевищив аналогічні показники від вибухів атомних бомб, скинутих на Хіросіму і Нагасакі.

Сьогодні катастрофа перетворилася не тільки на комунальну, бо безпосередньо торкнулася близько 8 млн людей, а й на сільськогос-

подарську аварію — значного забруднення тільки в Україні зазнали понад 1,2 млн га сільськогосподарських угідь та близько 2200 населених пунктів.

Масштабні заходи з локалізації небувалої досі техногенної катастрофи та мінімізації її тяжких наслідків вимагали мобілізації значних матеріальних і людських ресурсів, залучення військових, наукових, інженерно-технічних працівників та спеціалістів багатьох міністерств і відомств.

За минулі роки вжито значних заходів, багато чого вдалося досягти, проте, на жаль, і через 22 роки після аварії радіаційний стан не нормалізовано. Чорнобиль продовжує вибухати забрудненою сільськогосподарською продукцією. В 15 населених пунктах дорослі і діти живуть у таких умовах, у яких дозволяється працювати лише обмеженій категорії професійних робітників атомної промисловості. Більш ніж у 200 населених пунктах мають місце непоодинокі випадки виробництва молока зі значним перевищенням нормативу. Особливо критичною групою тут є діти, які постійно проживають на забрудненій території.

Генеральна асамблея ООН у листопаді 2007 року прийняла резолюцію, яка оголошує новий етап в мінімізації наслідків Чорнобильської катастрофи на найближчі 10 років як «декаду відновлення і сталого розвитку» радіаційно забруднених територій. Передбачається зміщення акцентів міжнародної співпраці від гуманітарної допомоги до участі у національних бізнес-інвестиціях в забруднені регіони, створення «нових економічних можливостей» і нових робочих місць.

Сьогодні Чорнобильська катастрофа має, насамперед, сільськогосподарські аспекти, тому що від 80 % до 95 %, а в деяких населених пунктах і до 98 % загальної дози радіоактивного опромінення населення формується за рахунок споживання сільськогосподарської продукції, яка виробляється на радіоактивно забрудненій території.

Соціально-економічні наслідки катастрофи виявилися особливо тяжкими для сільського населення забрудненого Полісся, де сільськогосподарське виробництво є основним сектором економіки і сферою зайнятості.

Чорнобиль — наше лихо, наш біль, наша трагедія, котру ми отримали «у спадщину» і яку, на превеликий жаль і сором, змушені будемо передати майбутнім поколінням.

Ми зобов'язані повернутися лицем до виконання програм відродження та розвитку окремих галузей на забруднених територіях, розробки додаткових заходів, спрямованих на виробництво гарантовано радіологічно безпечної сільськогосподарської продукції.

На нашу думку, потрібно об'єднати зусилля фахівців для того, щоб створити дієву систему упередження глобальних катастроф та подолання їх наслідків.

Одним із конкретних прикладів співпраці є реалізація Федерацією «Либідь» з 2007 року благодійного проекту «Київський університет третього віку „Активне довголіття”».

Девіз проекту «Здоров'я нації — запорука майбутнього України».

Проектом передбачається оцінити зміни, які відбуваються у здоров'ї людини третього віку, вивчити їх нові потреби, а також розробити та започаткувати додаткові послуги для збереження духовного, психічного, фізичного стану та соціального благополуччя особистості (за визначенням статуту ВООЗ 1948 року здоров'я людини — не лише відсутність хвороб або фізичних вад).

Одночасно пропонуємо Вашій увазі деякі з кращих дитячих малюнків на тему: «Чорнобильська катастрофа очима дітей», виставка яких була організована за ініціативи радіологічної інспекції Департаменту ринків тваринництва з Головною державною племінною інспекцією Мінагрополітики та Міжнародної федерації ділових жінок «Либідь».

Хай залишиться в минулому та ніколи не повториться жах чорнобильської катастрофи, а пам'ять про ті події навчить нас цінувати мир, спокій і процвітання.

**ПОСТАНОВА
ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНСЬКОЇ РСР
ПРО КОНЦЕПЦІЮ ПРОЖИВАННЯ
НАСЕЛЕННЯ НА ТЕРИТОРІЯХ
УКРАЇНСЬКОЇ РСР З ПІДВИЩЕНИМИ РІВНЯМИ
РАДІОАКТИВНОГО ЗАБРУДНЕННЯ
ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ**

№ 791–XII від 27.02.1991 року

(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, № 16, ст. 197)

Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки
п о с т а н о в л я є:

1. Затвердити у другому читанні Концепцію проживання населення на територіях Української РСР з підвищеними рівнями радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи.

2. Доручити Президії Верховної Ради Української РСР до 1 березня 1991 року розглянути питання про створення Національної комісії радіаційного захисту населення України (НКРЗУ), положення про цей орган та його голову і внести відповідні рішення на затвердження Верховної Ради Української РСР до 10 березня 1991 року.

3. Доручити Раді Міністрів Української РСР розглянути питання та підготувати пропозиції щодо:

— запровадження науково обґрунтованої системи реконструкції дозового навантаження радіоактивним опроміненням населення внаслідок Чорнобильської катастрофи та розрахунку індивідуальної ефективної еквівалентної дози опромінення (з 26 квітня 1986 року);

— визначення об'єктивного стану радіоактивного забруднення території України (в тому числі м. Києва) внаслідок Чорнобильської катастрофи та створення республіканської незалежної системи радіоекологічного моніторингу;

— створення республіканського центру радіаційної медицини та радіобіології в м. Києві.

Про хід виконання даної Постанови Раді Міністрів Української РСР доповісти Верховній Раді Української РСР у травні 1991 року.

КОНЦЕПЦІЯ

проживання населення на територіях Української РСР з підвищеними рівнями радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи

Критичний стан справ, що склався внаслідок Чорнобильської катастрофи, відсутність системного підходу до ліквідації її наслідків, неможливість наукового обґрунтування безпечного проживання населення на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення, зволікання з вирішенням питань реконструкції дозового навантаження та розробки норм радіаційної безпеки зумовлює необхідність прийняття цієї Концепції.

Мета Концепції — зменшення негативного впливу Чорнобильської катастрофи на здоров'я населення.

Базовий принцип Концепції полягає в тому, що для критичної групи населення (діти 1986 року народження) величина ефективної еквівалентної дози додаткового опромінення, пов'язаного з Чорнобильською катастрофою, не повинна перевищувати 1,0 мЗв (0,1 бер) за рік і 70,0 мЗв (7,0 бер) за життя понад дозу, яку одержувало населення у до аварійний період в конкретних природних умовах.

Ситуація, що склалася на радіоактивно забруднених територіях, свідчить про низьку ефективність системи контрзаходів, спрямованих на усунення шкідливого впливу радіоактивного опромінення на здоров'я людей. За цих обставин відселення людей із зазначеної місцевості набуває особливого значення.

Для прийняття рішення про відселення, до того часу, поки не буде встановлена індивідуальна ефективна еквівалентна доза опромінення населення, за тимчасовий критерій приймається щільність забруднення ґрунту радіонуклідами.

Враховуючи існуючу небезпеку для здоров'я населення, яке проживає на територіях з різними рівнями забрудненості радіоактивними речовинами, а також відсутність можливості одночасного переселення великої кількості людей у радіоекологічно чисті місцевості, встановлюється принцип поетапного відселення:

I ЕТАП — БЕЗУМОВНЕ (ОБОВ'ЯЗКОВЕ) ВІДСЕЛЕННЯ

З територій із щільністю забруднення ізотопами цезію від 15,0 Кі/км кв. та вище, або стронцію від 3,0 Кі/км кв. та вище, або плутонію від 0,1 Кі/км кв. та вище, де проживання населення в існуючих умовах може призвести до перевищення додаткової за рахунок Чорнобильської катастрофи ефективної еквівалентної дози опромінення 5,0 мЗв (0,5 бер) за рік, що з точки зору шкоди здоров'ю є небезпечним.

II ЕТАП – ГАРАНТОВАНЕ ДОБРОВОЛЬНЕ ВІДСЕЛЕННЯ

З територій із щільністю забруднення цезієм від 5,0 до 15,0 Кі/км кв. або стронцієм від 0,15 до 3,0 Кі/км кв., або плутонієм від 0,01 до 0,1 Кі/км кв., де проживання населення в існуючих умовах може призвести до перевищення додаткової за рахунок Чорнобильської катастрофи ефективної еквівалентної дози опромінення 1,0 мЗв (0,1 бер) за рік, що з точки зору шкоди здоров'ю є небезпечним.

На цих територіях необхідне запровадження системи контрзаходів по радіаційному захисту населення.

Для прийняття рішення про відселення застосовуються також додаткові критерії, зокрема:

– якщо у сільській місцевості немає можливості для виробництва чистої продукції;

– якщо державна і кооперативна сільськогосподарська діяльність не може гарантувати виробництво, переробку та збут радіоактивно чистої продукції.

Внаслідок Чорнобильської катастрофи з'явилися умови для комбінованої дії радіоактивного опромінення та чинників нерадіоактивного походження (синергізм), що значно підвищує негативний вплив малих доз радіоактивного опромінення на стан здоров'я населення, особливо дітей.

За цих обставин ступінь наявності синергізму є додатковим критерієм для прийняття рішень про реалізацію будь-яких проти-радіаційних заходів.

Проживання громадян у місцевостях із щільністю забруднення ізотопами цезію від доаварійного рівня до 5,0 Кі/км кв., або стронцію від доаварійного рівня до 0,15 Кі/км кв. або плутонію від доаварійного рівня до 0,01 Кі/км кв. допускається за умови посиленого радіо-екологічного контролю з урахуванням природно-кліматичної, комплексної екологічної характеристики конкретної території та неперевіщення додаткової за рахунок Чорнобильської катастрофи ефективної еквівалентної дози опромінення 1,0 мЗв (0,1 бер) за рік.

При невиконанні цієї умови населенню надається можливість відселення в радіоекологічно чисті райони.

Юридичне та виконавче забезпечення положень Концепції здійснюється на підставі та відповідно до Законів Української РСР «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи», «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», положення про Національну комісію радіаційного захисту населення України (НКРЗУ) та інших відповідних законодавчих актів Української РСР. У разі виявлення додаткових даних про негативний вплив радіоактивного опромінення на стан здоров'я населення вносяться відповідні зміни до чинного законодавства Української РСР.

ЗАКОН УКРАЇНИ

ПРО СТАТУС І СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ГРОМАДЯН, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

№ 796–ХІІ від 28.02.1991 року

(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, № 16, ст. 200)

Введений в дію Постановою ВР № 797–ХІІ від 28.02.1991 року

(ВВР, 1991, № 16, ст. 201)

В редакції Закону № 2001–ХІІ від 19.12.91, ВВР, 1992, № 13, ст. 178;

із змінами, внесеними Законом № 2532–ХІІ від 01.07.92, ВВР, 1992, № 37, ст. 543;

Декретами № 12–92 від 26.12.92, ВВР, 1993, № 10, ст. 76; № 29–93 від 26.03.93, ВВР, 1993, № 20, ст. 217; № 43–93 від 30.04.93, ВВР, 1993, № 26, ст. 281;

Законами № 3180–ХІІ від 05.05.93, ВВР, 1993, № 26, ст. 277; № 3285–ХІІ від 17.06.93, ВВР, 1993, № 29, ст. 305; № 3328–ХІІ від 29.06.93, ВВР, 1993, № 32, ст. 343; № 126/95–ВР від 06.04.95, ВВР, 1995, № 16, ст. 111; № 498/95–ВР від 22.12.95, ВВР, 1996, № 3, ст. 11; № 96/96–ВР від 22.03.96, ВВР, 1996, № 16, ст. 71; № 230/96–ВР від 06.06.96, ВВР, 1996, № 35, ст. 162; № 581/96–ВР від 11.12.96, ВВР, 1997, № 6, ст. 45; № 404/97–ВР від 27.06.97, ВВР, 1997, № 33, ст. 207; № 796/97–ВР від 30.12.97, ВВР, 1998, № 21, ст. 109; № 378–ХІV від 31.12.98, ВВР, 1999, № 8, ст. 59; № 563–ХІV від 25.03.99, ВВР, 1999, № 19, ст. 174; № 1458–ІІІ від 17.02.2000, ВВР, 2000, № 14–15–16, ст. 121;

офіційне тлумачення до Закону див. в Рішенні Конституційного Суду № 12–рп/2000 від 25.10.2000;

із змінами, внесеними Законами № 2120–ІІІ від 07.12.2000, ВВР, 2001, № 2–3, ст. 10; № 2399–ІІІ від 26.04.2001, ВВР, 2001, № 27, ст. 134; № 2400–ІІІ від 26.04.2001, ВВР, 2001, № 30, ст. 140; № 2638–ІІІ від 11.07.2001, ВВР, 2001, № 44, ст. 230; № 3054–ІІІ від 07.02.2002, ВВР, 2002, № 29, ст. 199; № 429–ІV від 16.01.2003, ВВР, 2003, № 10–11, ст. 87; № 1767–ІV від 15.06.2004, ВВР, 2004, № 36, ст. 445; № 2321–ІV від 12.01.2005, ВВР, 2005, № 9, ст. 181; № 2454–ІV від 03.03.2005, ВВР, 2005, № 16, ст. 259; № 2603–ІV від 31.05.2005, ВВР, 2005, № 25, ст. 338; № 3108–ІV від 17.11.2005, ВВР, 2006, № 1, ст. 18; № 3235–ІV від 20.12.2005, ВВР, 2006, № 9, № 10–11, ст. 96; № 3421–ІV від 09.02.2006, ВВР, 2006, № 22, ст. 199; № 231–V від 05.10.2006, ВВР, 2006, № 49, ст. 485; № 489–V від 19.12.2006, ВВР, 2007, № 7–8, ст. 66;

додатково див. Рішення Конституційного Суду № 6–рп/2007 від 09.07.2007;

із змінами, внесеними Законами № 107–VI від 28.12.2007, ВВР, 2008, № 5–6, № 7–8, ст. 78 – зміни діють по 31 грудня 2008 року; № 259–VI від 10.04.2008, ВВР, 2008, № 24, ст. 232;

додатково див. Рішення Конституційного Суду № 10-рп/2008 від 22.05.2008

Чорнобильська катастрофа торкнулася долі мільйонів людей. У багатьох регіонах, на величезних територіях виникли нові соціальні та економічні умови. Україну оголошено зоною екологічного лиха. Створення системи надійного захисту людей від наслідків Чорнобильської

катастрофи потребує залучення значних фінансових, матеріальних та наукових ресурсів.

Цей Закон визначає основні положення щодо реалізації конституційного права громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, на охорону їх життя і здоров'я та створює єдиний порядок визначення категорій зон радіоактивно забруднених територій, умов проживання і трудової діяльності на них, соціального захисту потерпілого населення.

(Премблуду доповнено абзацом другим згідно із Законом № 230/96–ВР від 06.06.96)

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Мета та основні завдання Закону

Закон спрямований на захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та розв'язання пов'язаних з нею проблем медичного і соціального характеру, що виникли внаслідок радіоактивного забруднення території.

Державна політика в галузі соціального захисту потерпілих від Чорнобильської катастрофи та створення умов проживання і праці на забруднених територіях базується на принципах:

пріоритету життя та здоров'я людей, які потерпіли від Чорнобильської катастрофи, повної відповідальності держави за створення безпечних і нешкідливих умов праці;

комплексного розв'язання завдань охорони здоров'я, соціальної політики і використання забруднених територій на основі державних цільових програм з цих питань та урахування інших напрямів економічної та соціальної політики, досягнень в галузі науки та охорони навколишнього середовища;

соціального захисту людей, повного відшкодування шкоди особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи;

використання економічних методів поліпшення життя шляхом проведення політики пільгового оподаткування громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та їх об'єднань;

здійснення заходів щодо професійної переорієнтації та підвищення кваліфікації постраждалого населення;

забезпечення координації діяльності державних органів, установ, організацій та об'єднань громадян, що вирішують різні проблеми соціального захисту постраждалого населення, а також співробітництва і проведення консультацій між державними органами і постраждалими (їх представниками), між усіма соціальними групами під час прийняття рішень з соціального захисту на місцевому та державному рівнях;

міжнародного співробітництва в галузях охорони здоров'я, соціального захисту, охорони праці, використання світового досвіду організації роботи з цих питань.

(Стаття 1 в редакції Закону № 230/96–ВР від 06.06.96; із змінами, внесеними Законом № 3421–IV від 09.02.2006)

Стаття 2. Визначення категорій зон радіоактивно забруднених територій

Залежно від ландшафтних та геохімічних особливостей ґрунтів, міри перевищення природного доаварійного рівня накопичення радіонуклідів у навколишньому середовищі, пов'язаних з ними ступенів можливого негативного впливу на здоров'я населення, вимог щодо здійснення радіаційного захисту населення та інших спеціальних заходів, з урахуванням загальних виробничих і соціально-побутових відносин, територія, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, поділяється на зони.

Такими зонами є:

1) зона відчуження — це територія, з якої проведено евакуацію населення в 1986 році;

(Офіційне тлумачення положення пункту 1 частини другої статті 2 див. в Рішенні Конституційного Суду № 12–рп/2000 від 25.10.2000)

2) зона безумовного (обов'язкового) відселення — це територія, що зазнала інтенсивного забруднення довгоживучими радіонуклідами, з щільністю забруднення ґрунту понад доаварійний рівень ізотопами цезію від 15,0 Кі/км² та вище, або стронцію від 3,0 Кі/км² та вище, або плутонію від 0,1 Кі/км² та вище, де розрахункова ефективна еквівалентна доза опромінення людини з урахуванням коефіцієнтів міграції радіонуклідів у рослини та інших факторів може перевищити 5,0 мЗв (0,5 бер) за рік понад дозу, яку вона одержувала у доаварійний період;

3) зона гарантованого добровільного відселення — це територія з щільністю забруднення ґрунту понад доаварійний рівень ізотопами цезію від 5,0 до 15,0 Кі/км², або стронцію від 0,15 до 3,0 Кі/км², або плутонію від 0,01 до 0,1 Кі/км², де розрахункова ефективна еквівалентна доза опромінення людини з урахуванням коефіцієнтів міграції радіонуклідів у рослини та інших факторів може перевищити 1,0 мЗв (0,1 бер) за рік понад дозу, яку вона одержувала у доаварійний період;

4) зона посиленого радіоекологічного контролю — це територія з щільністю забруднення ґрунту понад доаварійний рівень ізотопами цезію від 1,0 до 5,0 Кі/км², або стронцію від 0,02 до 0,15 Кі/км², або плутонію від 0,005 до 0,01 Кі/км² за умови, що розрахункова ефективна еквівалентна доза опромінення людини з урахуванням

коефіцієнтів міграції радіонуклідів у рослини та інших факторів перевищує 0,5 мЗв (0,05 бер) за рік понад дозу, яку вона одержувала у доаварійний період.

Додаткові критерії забрудненості ґрунту радіонуклідами можуть встановлюватись Національною комісією радіаційного захисту населення України з наступним затвердженням Верховною Радою України.

Критерії, за якими провадиться розмежування категорій зон, встановлюються Національною комісією по радіаційному захисту населення України.

Межі цих зон встановлюються та переглядаються Кабінетом Міністрів України на основі експертних висновків Національної комісії радіаційного захисту населення України, Національної Академії наук України, спеціально уповноважених центральних органів виконавчої влади у сфері охорони здоров'я, з питань ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, аграрної політики, охорони навколишнього природного середовища за поданням обласних Рад і затверджуються Верховною Радою України.

Перелік населених пунктів, віднесених до зон радіоактивного забруднення, та дані щорічних дозиметричних паспортизацій із зазначенням очікуваних доз опромінення населення оприлюднюються Кабінетом Міністрів України один раз на три роки, починаючи з 2009 року.

Карти зазначених зон, перелік населених пунктів, віднесених до цих зон, та дані щорічних дозиметричних паспортизацій із зазначенням очікуваних доз опромінення населення один раз на три роки публікуються в загальнодержавних та регіональних друкованих засобах масової інформації і зберігаються у відповідних центральних та місцевих органах державної влади.

(Стаття 2 із змінами, внесеними Законами № 2532–XII від 01.07.92, № 230/96–ВР від 06.06.96, № 231–V від 05.10.2006, № 259–VI від 10.04.2008)

Стаття 3. Умови проживання і трудової діяльності населення без обмежень за радіаційним фактором

Умовою проживання і трудової діяльності населення без обмежень за радіаційним фактором є одержання додаткової за рахунок забруднення території радіоактивними ізотопами дози, яка не перевищує рівня опромінення 1,0 мЗв (0,1 бер) за рік.

В'їзд у зони відчуження і безумовного (обов'язкового) відселення для постійного проживання забороняється. Проживання населення у цих зонах дозволяється лише до завершення відселення. Порядок в'їзду для постійного проживання в зону гарантованого добровільного відселення визначається спеціальним рішенням Кабінету Міністрів України.

Направлення молодих спеціалістів після закінчення вищих навчальних закладів, професійних навчально-виховних закладів для роботи в зонах відчуження, безумовного (обов'язкового) і гарантованого добровільного відселення без їх згоди забороняється.

(Стаття 3 із змінами, внесеними Законом № 230/96–ВР від 06.06.96)

Стаття 4. Підстави для відселення та право на самостійне переселення громадян з територій, які зазнали радіоактивного забруднення

Підставами для відселення громадян з територій, які зазнали радіоактивного забруднення, є положення Концепції проживання населення на територіях України з підвищеними рівнями радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи. Етапи відселення визначаються Концепцією.

Населення, яке проживає у зоні безумовного (обов'язкового) відселення, підлягає обов'язковому відселенню.

Кожен громадянин, який проживає у зоні гарантованого добровільного відселення, має право на підставі наданої йому об'єктивної інформації про радіаційну обстановку, дози опромінення і можливі їх наслідки для здоров'я самостійно приймати рішення про дальше проживання на цій території чи відселення.

Громадянам, які прийняли рішення про виїзд із зони гарантованого добровільного відселення, створюються умови для відселення.

Право на самостійне переселення (до створення умов для відселення) мають громадяни, які проживають у зонах безумовного (обов'язкового) та гарантованого добровільного відселення, а також сім'ї, які проживають у зоні посиленого радіоекологічного контролю, у складі яких є вагітні жінки або діти до 18 років, за умови, що вони за медичними показниками, які визначаються Міністерством охорони здоров'я України, проживати в цій зоні не можуть, або у разі перевищення індивідуальної ефективної еквівалентної дози опромінення людини понад 70 мЗв (7 бер) за життя.

Громадяни, які відселяються або самостійно переселяються, користуються компенсаціями, передбаченими цим Законом.

Відселення та самостійне переселення дозволяється лише у місцевості, які не віднесені до категорій зон радіоактивно забруднених територій (стаття 2), за винятком переселення до близьких родичів.

Порядок відселення та самостійного переселення визначається Кабінетом Міністрів України.

(Стаття 4 із змінами, внесеними Законом № 2532–ХІІ від 01.07.92)

Стаття 5. **Умови реєвакуації населення**

Реєвакуація населення провадиться виключно у добровільному порядку після зниження радіоактивного забруднення території до рівня, який передбачає безпечні умови проживання без обмежень відповідно до частини першої статті 3 цього Закону. Рішення про реєвакуацію населення приймається Кабінетом Міністрів України за висновками Національної комісії радіаційного захисту населення України.

Стаття 6. **Якість продуктів харчування та сільськогосподарської продукції**

Продукти харчування та сільськогосподарська продукція, в яких вміст радіонуклідів не перевищує затверджених допустимих рівнів, вважаються придатними для реалізації та споживання.

Допустимі рівні вмісту радіонуклідів у продуктах харчування та сільськогосподарській продукції затверджуються Міністерством охорони здоров'я України за погодженням з Національною комісією радіаційного захисту населення України.

Продукція, вироблена в зонах радіоактивного забруднення, повинна мати сертифікат відповідності затвердженим допустимим рівням вмісту радіонуклідів, в якому зазначаються відомості про місце виробництва продукції, вміст радіонуклідів, відповідального виробника цієї продукції і контролера, який перевірів її на вміст радіонуклідів.

(Стаття 6 в редакції Закону № 230/96–ВР від 06.06.96)

Стаття 7. **Заборона виробництва та реалізації радіоактивно забрудненої продукції і умови її використання та переробки**

Виробництво та реалізація продукції, радіоактивна забрудненість якої перевищує допустимі рівні вмісту радіонуклідів, за винятком продукції науково-виробничого та дослідного характеру, забороняються.

У разі неможливості використання та переробки продукції, забрудненої радіонуклідами понад затверджені допустимі рівні, вона підлягає вилученню та знищенню у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, з відшкодуванням пов'язаних із цим витрат виробниками забрудненої продукції.

(Стаття 7 в редакції Закону № 230/96–ВР від 06.06.96)

Стаття 8. **Інформація про рівні радіоактивного забруднення**

Кабінет Міністрів України забезпечує громадянам України надання повної, своєчасної та достовірної інформації про рівні забруднення

радіоактивними речовинами місцевостей, на яких вони проживають або працюють, про ступінь забрудненості радіонуклідами продуктів харчування та майна, про усі вимоги та умови додержання режиму радіаційної безпеки.

Органи громадського контролю можуть перевіряти достовірність зазначеної інформації.

Розділ II

СТАТУС ОСІБ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

Стаття 9. Визначення осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

Особами, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, є:

- 1) учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС — громадяни, які брали безпосередню участь у ліквідації аварії та її наслідків;

- 2) потерпілі від Чорнобильської катастрофи — громадяни, включаючи дітей, які зазнали впливу радіоактивного опромінення внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Стаття 10. Визначення осіб, які належать до учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС

Учасниками ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС вважаються громадяни, які безпосередньо брали участь у будь-яких роботах, пов'язаних з усуненням самої аварії, її наслідків у зоні відчуження у 1986–1987 роках незалежно від кількості робочих днів, а у 1988–1990 роках — не менше 30 календарних днів, у тому числі проведенні евакуації людей і майна з цієї зони, а також тимчасово направлені або відряджені у зазначені строки для виконання робіт у зоні відчуження, включаючи військовослужбовців*, працівники державних, громадських, інших підприємств, установ і організацій незалежно від їх відомчої підпорядкованості, а також ті, хто працював не

* Тут і надалі до військовослужбовців належать: особи офіцерського складу, прапорщики, мічмани, військовослужбовці надстрокової служби, військовозобов'язані, призвані на військові збори, військовослужбовці-жінки, а також сержанти (старшини), солдати (матроси), які перебувають(перебували) на дійсній строковій службі у збройних силах, керівний і оперативний склад органів Комітету державної безпеки, особи начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ, а також інших військових формувань.

(Примітка до статті 10 із змінами, внесеними Законом № 230/96–ВР від 06.06.96)

менше 14 календарних днів у 1986 році на діючих пунктах санітарної обробки населення і дезактивації техніки або їх будівництві. Перелік цих пунктів визначається Кабінетом Міністрів України.

(Стаття 10 в редакції Закону № 2532–ХІІ від 01.07.92; із змінами, внесеними Законом № 230/96–ВР від 06.06.96)

Стаття 11. Визначення осіб, які належать до потерпілих від Чорнобильської катастрофи

До потерпілих від Чорнобильської катастрофи належать:

1) евакуйовані із зони відчуження (в тому числі особи, які на момент евакуації перебували у стані внутріутробного розвитку, після досягнення ними повноліття), а також відселені із зон безумовного (обов'язкового) і гарантованого добровільного відселення;

2) особи, які постійно проживали на територіях зон безумовного (обов'язкового) та гарантованого добровільного відселення на день аварії або прожили за станом на 1 січня 1993 року на території зони безумовного (обов'язкового) відселення не менше двох років, а на території зони гарантованого добровільного відселення — не менше трьох років, та відселені або самостійно переселилися з цих територій;

3) особи, які постійно проживають або постійно працюють чи постійно навчаються у зонах безумовного (обов'язкового) та гарантованого добровільного відселення, за умови, що вони за станом на 1 січня 1993 року прожили або відпрацювали чи постійно навчалися у зоні безумовного (обов'язкового) відселення не менше двох років, а у зоні гарантованого добровільного відселення — не менше трьох років;

4) особи, які постійно проживають або постійно працюють чи постійно навчаються на території зони посиленого радіоекологічного контролю, за умови, що вони за станом на 1 січня 1993 року прожили або відпрацювали чи постійно навчалися у цій зоні не менше чотирьох років;

5) особи, які працювали з моменту аварії до 1 липня 1986 року не менше 14 календарних днів або не менше трьох місяців протягом 1986–1987 років за межами зони відчуження на роботах з особливо шкідливими умовами праці (за радіаційним фактором), пов'язаними з ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи, що виконувалися за урядовими завданнями. Перелік видів робіт і місць, де виконувалися зазначені роботи, встановлюється Кабінетом Міністрів України;

6) особи, які досягли повноліття, з числа зазначених у статті 27 цього Закону, та яким у дитячому віці встановлено причинний зв'язок інвалідності з наслідками Чорнобильської катастрофи, за умови проходження переогляду у спеціалізованій медико-соціальной експертній комісії відповідно до частини п'ятої статті 17 цього Закону.

Крім осіб, зазначених у частині першій цієї статті, до потерпілих від Чорнобильської катастрофи належать неповнолітні діти, зазначені у статті 27 цього Закону. Після досягнення повноліття (в разі одруження або влаштування на роботу в передбачених чинним законодавством випадках до досягнення повноліття — за їх бажанням відповідно з часу одруження або влаштування на роботу) визначення статусу потерпілих від Чорнобильської катастрофи провадиться на умовах, визначених частиною першою цієї статті, а щодо потерпілих, зазначених у пункті 6 частини першої цієї статті, визначення категорії провадиться відповідно до пункту 1 частини першої статті 14 цього Закону.

(Стаття 11 в редакції Законів № 2532–XII від 01.07.92, № 230/96–BP від 06.06.96; із змінами, внесеними Законами № 2400–III від 26.04.2001, № 1767–IV від 15.06.2004)

Стаття 12. Встановлення причинного зв'язку між захворюванням, пов'язаним з Чорнобильською катастрофою, частковою або повною втратою працездатності громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, і Чорнобильською катастрофою

Причинний зв'язок між захворюванням, пов'язаним з Чорнобильською катастрофою, частковою або повною втратою працездатності громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, і Чорнобильською катастрофою визнається встановленим (незалежно від наявності дозиметричних показників чи їх відсутності), якщо його підтверджено під час стаціонарного обстеження постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи уповноваженою медичною комісією не нижче обласного рівня або спеціалізованими медичними установами Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, які мають ліцензію Міністерства охорони здоров'я України.

Неповнолітнім дітям, зазначеним у статті 27 цього Закону, в разі захворювання причинний зв'язок інвалідності з наслідками Чорнобильської катастрофи встановлюється відповідно до частини першої цієї статті.

На встановлення причинного зв'язку між погіршенням стану здоров'я і встановленням інвалідності та наслідками Чорнобильської катастрофи мають право особи, яким після досягнення повноліття не буде надано відповідно до частини першої статті 11 цього Закону статусу потерпілих від Чорнобильської катастрофи, з числа:

- зазначених у пункті 2 статті 27 цього Закону;
- народжених після 26 квітня 1986 року від батька, який на час настання вагітності матері мав підстави належати до 1 або 2 категорії

постраждалих, або матір'ю, яка на час настання вагітності або під час вагітності мала підстави належати до 1 або 2 категорії постраждалих;
— хворих на рак щитовидної залози.

*(Стаття 12 із змінами, внесеними Законом № 2532–ХІІ від 01.07.92;
в редакції Закону № 230/96–ВР від 06.06.96)*

Стаття 13. Обов'язок держави перед громадянами за шкоду, завдану внаслідок Чорнобильської катастрофи

Держава бере на себе відповідальність за завдану шкоду громадянам та зобов'язується відшкодувати їй за:

- 1) пошкодження здоров'я або втрату працездатності громадянами та їх дітьми, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи;
- 2) втрату годувальника, якщо його смерть пов'язана з Чорнобильською катастрофою;
- 3) матеріальні втрати, що їх зазнали громадяни та їх сім'ї у зв'язку з Чорнобильською катастрофою, відповідно до цього Закону та інших актів законодавства України.

На державу покладаються також зобов'язання щодо своєчасного медичного обстеження, лікування і визначення доз опромінення учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та потерпілих від Чорнобильської катастрофи.

(Стаття 13 із змінами, внесеними Законом № 230/96–ВР від 06.06.96)

Стаття 14. Визначення категорій осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, для встановлення пільг і компенсацій

Для встановлення пільг і компенсацій визначаються такі категорії осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи:

- 1) інваліди з числа учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та потерпілих від Чорнобильської катастрофи (статті 10, 11 і частина третя статті 12), щодо яких встановлено причинний зв'язок інвалідності з Чорнобильською катастрофою, хворі внаслідок Чорнобильської катастрофи на променеву хворобу, — категорія 1;
- 2) учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, які працювали у зоні відчуження:
 - з моменту аварії до 1 липня 1986 року — незалежно від кількості робочих днів;
 - з 1 липня 1986 року по 31 грудня 1986 року — не менше 5 календарних днів;
 - у 1987 році — не менше 14 календарних днів, а також потерпілі від Чорнобильської катастрофи;

– евакуйовані у 1986 році із зони відчуження (в тому числі особи, які на момент евакуації перебували у стані внутрішньоутробного розвитку, після досягнення ними повноліття);

– особи, які постійно проживали у зоні безумовного (обов'язкового) відселення з моменту аварії до прийняття постанови про відселення, – категорія 2;

3) учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, які працювали:

– у зоні відчуження з 1 липня 1986 року по 31 грудня 1986 року – від 1 до 5 календарних днів;

– у зоні відчуження в 1987 році – від 1 до 14 календарних днів;

– у зоні відчуження в 1988–1990 роках – не менше 30 календарних днів;

– на діючих пунктах санітарної обробки населення і дезактивації техніки або їх будівництві – не менше 14 календарних днів у 1986 році, а також потерпілі від Чорнобильської катастрофи (не віднесені до категорії 2), які:

– постійно проживали на територіях зон безумовного (обов'язкового) та гарантованого добровільного відселення на день аварії або які за станом на 1 січня 1993 року прожили у зоні безумовного (обов'язкового) відселення не менше двох років, а на території зони гарантованого добровільного відселення – не менше трьох років та відселені або самостійно переселилися з цих територій;

– постійно проживають або постійно працюють чи постійно навчаються у зонах безумовного (обов'язкового) та гарантованого добровільного відселення за умови, що вони за станом на 1 січня 1993 року прожили або відпрацювали чи постійно навчалися у зоні безумовного (обов'язкового) відселення не менше двох років, а у зоні гарантованого добровільного відселення – не менше трьох років, – категорія 3;

4) особи, які постійно проживають або постійно працюють чи постійно навчаються на території зони посиленого радіоекологічного контролю, за умови, що вони за станом на 1 січня 1993 року прожили або відпрацювали чи постійно навчалися у цій зоні не менше чотирьох років, – категорія 4.

Крім встановлених цією статтею категорій осіб, право на пільги та компенсації, передбачені цим Законом, мають особи, які працювали з моменту аварії до 1 липня 1986 року не менше 14 календарних днів або не менше трьох місяців протягом 1986–1987 років за межами зони відчуження на роботах з особливо шкідливими умовами праці (за радіаційним фактором), пов'язаними з ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи, що виконувалися за урядовими завданнями.

Громадяни, які брали участь у ліквідації інших ядерних аварій та випробувань, у військових навчаннях із застосуванням ядерної зброї, належать до категорії 1, або 2, або 3.

Порядок визначення цих категорій встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Громадяни, які захворіли на променеву хворобу або захворювання яких пов'язане з переопроміненням внаслідок будь-якої аварії, порушення правил експлуатації обладнання з радіоактивною речовиною, порушення правил зберігання і захоронення радіоактивних речовин, які сталися не з вини потерпілих, якщо такий зв'язок встановлено медичними закладами, належать до категорій, зазначених у частині третій цієї статті.

(Стаття 14 із змінами, внесеними Законами № 2532–XII від 01.07.92, № 230/96–ВР від 06.06.96, № 2400–III від 26.04.2001)

Стаття 15. Підстави для визначення статусу громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

Підставами для визначення статусу учасника ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС є період роботи (служби) у зоні відчуження, що підтверджено відповідними документами.

Підставою для визначення статусу евакуйованих із зони відчуження, відселених і тих, які самостійно переселилися, відповідно до статті 4 є довідка про евакуацію, відселення, самостійне переселення.

Підставою для визначення статусу потерпілих від Чорнобильської катастрофи, які проживають або працюють на забруднених територіях, є довідка про період проживання, роботи на цих територіях.

Видача довідок про період роботи (служби) по ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, а також на територіях радіоактивного забруднення, про заробітну плату за цей період здійснюється підприємствами, установами та організаціями (військкоматами), а про період проживання на територіях радіоактивного забруднення, евакуацію, відселення, самостійне переселення — органами місцевого самоврядування.

Визначення рівнів забруднення, доз опромінення, відновлення їх шляхом розрахунку здійснюється Кабінетом Міністрів України за поданням відповідних державних органів та обласних державних адміністрацій.

(Стаття 15 в редакції Закону № 2532–XII від 01.07.92; із змінами, внесеними Законом № 231–V від 05.10.2006)

Розділ III

ЄДИНА СИСТЕМА РЕЄСТРАЦІЇ ТА МЕДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСІБ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

Стаття 16. Організація єдиного державного обліку осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

З метою найбільш ефективного вирішення завдань медико-соціального забезпечення осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, створюється Державний реєстр України (єдина інформаційна система), до складу якого входять соціологічні, дозиметричні і медичні підреєстри. Складовою частиною Державного реєстру України є Український військовий реєстр і його підрозділи, що ведуться Міністерством оборони України, Міністерством внутрішніх справ України та Службою безпеки України.

Головними завданнями Державного реєстру України є здійснення контролю за станом здоров'я, вивчення найближчих та віддалених медичних наслідків у осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, громадські організації передають у Державний реєстр України повну і вичерпну інформацію щодо осіб, визначених статтями 10, 11, 27 цього Закону, для включення в банк даних необхідних відомостей про календарні строки їх роботи, період проживання на радіоактивно забруднених територіях, про місце роботи, про дози опромінення.

Реєстраційний номер у Державному реєстрі України повідомляється громадянам, а також лікувальним закладам за місцем їх проживання або роботи.

Громадянам гарантується збереження лікарської таємниці щодо відомостей, які знаходяться в Державному реєстрі України.

Працівники Державного реєстру України несуть відповідальність згідно з чинним законодавством за розголошення відомостей щодо осіб, внесених до Державного реєстру України.

Положення про організацію і функціонування Державного реєстру України розробляється спеціально уповноваженими центральними органами виконавчої влади у сфері охорони здоров'я, з питань ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та затверджується Кабінетом Міністрів України.

(Стаття 16 в редакції Закону № 2532–XII від 01.07.92; із змінами, внесеними Законами № 230/96–ВР від 06.06.96, № 231–V від 05.10.2006)

Стаття 17. **Організація медичного обстеження і оздоровлення осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи**

Кабінет Міністрів України, спеціально уповноважені центральні органи виконавчої влади у сфері охорони здоров'я, праці та соціальної політики, освіти і науки, з питань ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, громадські організації організують щорічне медичне обстеження (диспансеризацію), санаторно-курортне лікування всіх осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, заповоджують систему радіаційно-екологічного, медико-генетичного, медико-демографічного моніторингу на території України. Цими органами у регіонах найбільшого зосередження осіб, які постраждали, створюються спеціалізовані центри, в тому числі дитячі, для обстеження, лікування, соціально-психологічної реабілітації та профорієнтації потерпілих осіб.

Медикаменти і медичне обладнання, які надходять цільовим призначенням на території радіоактивного забруднення, а також для спеціалізованих медичних закладів (в тому числі дитячих), в яких проходять лікування постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи (незалежно від місця їх розташування на території України), звільняються від усіх видів оподаткування і сплати мита. Перелік таких спеціалізованих медичних закладів визначає Кабінет Міністрів України.

Громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, зобов'язані проходити обов'язкове обстеження в медичних закладах.

Громадяни, які стали інвалідами внаслідок Чорнобильської катастрофи, переогляд у медико-соціальній експертній комісії проходять залежно від рівнів розладу функцій організму, що встановлюється зазначеною комісією, через 3–5 років. При стійких незворотних морфологічних змінах та порушеннях функцій органів і систем організму, неефективності будь-яких видів реабілітаційних заходів, а також після досягнення пенсійного віку, в тому числі на пільгових умовах, група інвалідності встановлюється безстроково.

Потерпілі діти, яким було встановлено причинний зв'язок інвалідності з наслідками Чорнобильської катастрофи, проходять переогляд у спеціалізованій медико-соціальній експертній комісії по досягненні ними 18 років, незалежно від терміну, на який їм було встановлено інвалідність у дитячому віці.

Громадянам, які перенесли променеву хворобу будь-якого ступеня і внаслідок цього стали інвалідами I або II групи, інвалідність встановлюється безстроково незалежно від віку.

За бажанням інвалідів їх переогляд проводиться в будь-який час.

У разі якщо при черговому переогляді у медико-соціальної експертній комісії громадянам не підтверджено будь-яку групу інвалідності, зазначеним громадянам гарантується працевлаштування чи перекваліфікація.

(Стаття 17 із змінами, внесеними Законами № 230/96–ВР від 06.06.96, № 2400–III від 26.04.2001, № 231–V від 05.10.2006)

Стаття 18. Норми харчування у спеціалізованих лікувальних, лікувально-санаторних і курортних закладах

Для громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, Кабінетом Міністрів України за рекомендаціями спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері охорони здоров'я встановлюються додаткові норми раціонального харчування у спеціалізованих лікувальних, лікувально-санаторних і курортних закладах.

(Стаття 18 із змінами, внесеними Законом № 231–V від 05.10.2006)

Розділ IV

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ГРОМАДЯН, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ. ЗАГАЛЬНІ КОМПЕНСАЦІЇ ТА ПІЛЬГИ

Стаття 19. Надання компенсацій та пільг громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

Компенсації та пільги, встановлені в даному розділі, стосуються всіх громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, відповідно до встановлених категорій.

(Стаття 19 із змінами, внесеними Законом № 230/96–ВР від 06.06.96)

Стаття 20. Компенсації та пільги громадянам, віднесеним до категорії 1

Особам, віднесеним до категорії 1 (пункт 1 статті 14), надаються такі гарантовані державою компенсації та пільги:

- 1) безплатне придбання ліків за рецептами лікарів;
- 2) безплатне позачергове зубопротезування (за винятком зубопротезування із дорожочінних металів та прирівняних по вартості до них, що визначається Міністерством охорони здоров'я України);
- 3) першочергове обслуговування у лікувально-профілактичних закладах та аптеках;

4) позачергове безоплатне надання санаторно-курортних путівок або одержання компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування. Порядок надання путівок, розмір та порядок виплати компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування визначаються Кабінетом Міністрів України;

5) користування при виході на пенсію та зміні місця роботи поліклініками, до яких вони були прикріплені під час роботи;

6) щорічне медичне обслуговування, диспансеризація із залученням необхідних спеціалістів, лікування в спеціалізованих стаціонарах;

7) переважне право залишення на роботі при вивільненні працівників у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці, в тому числі при ліквідації, реорганізації або перепрофілюванні підприємства, установи, організації, скороченні чисельності або штату працівників, а також на працевлаштування.

У разі вивільнення працівників у зв'язку з ліквідацією, реорганізацією або перепрофілюванням підприємства, установи, організації, скороченням чисельності або штату працівників їм виплачується допомога в розмірі трикратної середньомісячної заробітної плати, а також зберігається за їх бажанням посадовий оклад, тарифна ставка (оклад) на новому місці роботи, але не більше одного року. Їм також гарантується працевлаштування з урахуванням їх побажань або можливість навчання нових професій (спеціальностей) із збереженням у встановленому порядку середньої заробітної плати за останнім місцем роботи за весь період перепідготовки, але не більше одного року.

При переведенні у зв'язку із станом здоров'я на нижчеоплачувану роботу зазначеним працівникам виплачується різниця між попереднім заробітком і заробітком на новій роботі до встановлення інвалідності або одужання, але не більше одного року;

8) виплата допомоги по тимчасовій непрацездатності в розмірі 100 процентів середньої заробітної плати незалежно від страхового стажу;

9) виплата працюючим інвалідам допомоги по тимчасовій непрацездатності до 4 місяців підряд або до 5 місяців у календарному році;

10) позачергове забезпечення жилою площею осіб, які потребують поліпшення житлових умов (включаючи сім'ї загиблих або померлих громадян). Особи, зазначені в цьому пункті, забезпечуються жилою площею протягом року з дня подання заяви, для чого місцеві Ради щорічно виділяють 15 відсотків усього збудованого житла (в тому числі підприємствами, установами, організаціями незалежно від форми власності). Кабінет Міністрів України щорічно виділяє обласним державним адміністраціям цільовим призначенням капітальні вкладення відповідно до кількості сімей, що потребують поліпшення житлових умов. Фінансування будівництва здійснюється з Державного бюджету України.

Крім загальних підстав, передбачених законодавством України, такими, що потребують поліпшення житлових умов, визнаються особи, які забезпечені жилою площею нижче рівня середньої забезпеченості громадян у даному населеному пункті або які проживають у комунальних квартирах.

Особам, які перенесли променеvu хворобу будь-якого ступеня або стали інвалідами внаслідок Чорнобильської катастрофи, які потребують поліпшення житлових умов, надається додаткова жила площа у вигляді окремої кімнати.

Сім'я, що втратила годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи, має право на додаткову жилу площу, порядок надання і розмір якої визначається Кабінетом Міністрів України.

Передбаченими цим пунктом пільгами щодо забезпечення житлом громадяни мають право скористатися лише один раз;

11) 50-процентна знижка плати за користування житлом (квартирної плати, плати за утримання будинків), комунальними послугами (газ, електрична і теплова енергія, водопостачання, водовідведення та інші послуги) у межах середніх норм споживання, передбачених законом, телефоном (абонентна плата, оплата послуг електровз'язку за місцеві телефонні розмови з квартирних телефонів при посекудному обліку їх тривалості). Зазначені у цьому пункті пільги надаються також членам сімей громадян, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, які проживають у жилих будинках (квартирах) усіх форм власності в межах норм, передбачених законом. До членів сімей громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, належать: дружина (чоловік), неповнолітні діти, непрацездатні батьки, особа, яка проживає разом з постраждалою внаслідок Чорнобильської катастрофи особою – інвалідом I групи та доглядає за нею, за умови, що ця особа не перебуває у шлюбі; особа, яка знаходиться під опікою або піклуванням громадянина, що має право на пільги, та проживає разом з ним.

Особам, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення, відшкодовується 50 процентів вартості палива, придбаного в межах норм, встановлених для продажу населенню.

У разі проживання у гуртожитку оплата за проживання провадиться у розмірі 50 процентів встановленої плати;

12) передача безплатно в приватну власність займаних ними та їх сім'ями квартир (будинків) державного та громадського житлового фонду незалежно від того, чи є зазначена особа наймачем чи членом сім'ї наймача. Зазначена пільга може бути використана один раз;

13) позачергове безплатне забезпечення автомобілем (марка автомобіля визначається Кабінетом Міністрів України) інвалідів I групи, а також інвалідів II групи у разі наявності відповідних медичних показань. Інваліди II групи за відсутності медичних показань мають

право на забезпечення автомобілем у порядку загальної черги для всіх категорій інвалідів. За бажанням інваліда він може бути забезпечений автомобілем іншої марки з оплатою різниці у вартості. Забезпечення автомобілем провадиться, якщо інвалід не має в особистому користуванні автомобіля та за умови, що протягом семи років перед зверненням інвалід не купував нового автомобіля;

14) забезпечення продуктами харчування за медичними нормами з обов'язковим прикріпленням до відповідних магазинів за місцем проживання. Зазначеним особам компенсується 50 процентів вартості продуктів харчування за медичними нормами, встановлюваними Міністерством охорони здоров'я України;

15) безплатне користування всіма видами міського та приміського транспорту (крім таксі, в яких число посадочних місць для пасажирів не більше 9) на території України;

16) одержання лікарняного листка на весь період лікування в санаторіях і спеціалізованих лікувальних закладах з урахуванням часу проїзду туди й назад, з виплатою допомоги по державному соціальному страхуванню незалежно від того, ким і за чий рахунок видано путівку;

17) позачергове обов'язкове забезпечення їх дітей місцями у дошкільних закладах незалежно від відомчої підпорядкованості;

18) звільнення від сплати податків і мита всіх видів;

(Зупинено дію з 06.01.93 пункту 18 статті 20 в частині звільнення від оподаткування доходів згідно з Декретом № 43–93 від 30.04.93)

(Пункт 18 частини першої статті 20 втратив чинність в частині звільнення від сплати ввізного мита, митних та акцизних зборів і податку на додану вартість з під-акцизних товарів, що імпортуються на підставі Закону № 498/95–ВР від 22.12.95)

(Дію пункту 18 частини першої статті 20 зупинено у частині звільнення від сплати ввізного мита, митних та акцизних зборів і податку на додану вартість з товарів, що ввозяться (пересилаються) на митну територію України згідно із Законом № 581/96–ВР від 11.12.96)

19) безплатний проїзд один раз на рік до будь-якого пункту України і назад автомобільним або повітряним, або залізничним, або водним транспортом з правом першочергового придбання квитків;

20) обов'язкове (протягом року після подання заяви) відведення місцевими Радами земельних ділянок для індивідуального житлового будівництва для тих, хто потребує поліпшення житлових умов та перебуває на квартирному обліку, а також відведення земельних ділянок для ведення особистого підсобного господарства, садівництва і городництва, будівництва індивідуальних гаражів і дач;

21) виключено на підставі Закону № 107–VI від 28.12.2007;

22) використання чергової відпустки у зручний для них час, а також отримання додаткової відпустки із збереженням заробітної плати строком 14 робочих днів на рік;

23) позачерговий протягом року вступ до житлово-будівельних (житлових) кооперативів для тих, хто потребує поліпшення житлових умов, до кооперативів по будівництву та експлуатації колективних гаражів, стоянок для транспортних засобів та їх технічного обслуговування, до садівницьких товариств, а також право на позачергове придбання садових будинків або матеріалів для їх будівництва, для індивідуальної забудови. У випадку одержання житла права, передбачені пунктом 10 цієї статті, втрачаються, якщо житлові умови поліпшилися настільки, що відпали підстави для надання іншого жилого приміщення.

Передбаченими цим пунктом пільгами по забезпеченню житлом громадяни мають право скористатися один раз;

24) першочергове обслуговування на підприємствах, в установах, організаціях зв'язку, технічного обслуговування і ремонту транспортних засобів, служби побуту, торгівлі, громадського харчування, житлово-комунального господарства, міжміського транспорту;

25) першочергове придбання промислових товарів підвищеного попиту, в тому числі легкового автомобіля, мотоцикла, моторного човна, телевізора, холодильника, меблів, пральної машини, пылососа у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

26) вступ поза конкурсом до державних вищих закладів освіти, професійно-технічних закладів освіти та на курси для професійного навчання з обов'язковим наданням гуртожитку на час навчання тим, хто не має житла, і виплатою підвищеної стипендії в порядку та розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів України, незалежно від місця навчання на території України. Особи, які закінчили середні та професійно-технічні заклади освіти з відзнакою (відмінними оцінками), приймаються без екзаменів до державних вищих закладів освіти за результатами співбесіди. Зазначені особи навчаються в цих закладах освіти за рахунок держави;

27) позачергове влаштування в заклади соціального захисту, а також на обслуговування службами соціального захисту вдома, якщо хворий не має близьких родичів, які проживають з ним.

У разі неможливості організації такого обслуговування закладами соціального захисту відшкодовуються витрати, пов'язані з доглядом за хворим;

28) позачергове встановлення телефону з оплатою 50 процентів вартості його встановлення;

29) *виключено на підставі Закону № 107–VI від 28.12.2007;*

30) *виключено на підставі Закону № 107–VI від 28.12.2007;*

31) оплата лікарняних листків по тимчасовій непрацездатності особам, які є учасниками ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, нараховується за їх бажанням з середнього фактичного заробітку, який вони одержували під час роботи по ліквідації наслідків аварії на

Чорнобильській АЕС, без обмеження двома тарифними ставками або посадовими окладами.

У такому ж порядку оплата лікарняних листків провадиться і особам, тимчасова непрацездатність яких настала внаслідок загального захворювання.

32) виключено на підставі Закону № 230/96–ВР від 06.06.96.

Пільги, передбачені пунктами 1, 2, 17, 26, 27 цієї статті, поширюються на неповнолітніх дітей померлих громадян, віднесених до категорії 1, смерть яких пов'язана з Чорнобильською катастрофою. Пільги, передбачені пунктом 26 цієї статті, поширюються на неповнолітніх дітей громадян, віднесених до категорії 1. Пільги, передбачені пунктами 5, 7, 8, 11, 12, 20, 23 і 27 цієї статті, надаються дружині (чоловіку) померлого громадянина, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опікуну (на час опікунства) дітей померлого. Дружині (чоловіку) померлого громадянина, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, а також опікуну дітей померлого видається повідчення у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

(Стаття 20 із змінами, внесеними Законами № 2532–ХІІ від 01.07.92, № 230/96–ВР від 06.06.96, № 2400–ІІІ від 26.04.2001, № 429–ІV від 16.01.2003, № 2321–ІV від 12.01.2005, № 2454–ІV від 03.03.2005, № 231–V від 05.10.2006; № 107–VІ від 28.12.2007)

Стаття 21. Компенсації та пільги громадянам, віднесеним до категорії 2

Особам, віднесеним до категорії 2 (пункт 2 статті 14), надаються такі гарантовані державою компенсації та пільги:

1) пільги, передбачені пунктами 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 17, 18, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 30, 31 статті 20;

(Зупинено дію з 06.01.93 пункту 1 частини першої статті 21 щодо пільги, передбаченої пунктом 18 статті 20 цього Закону згідно з Декретом № 43–93 від 30.04.93)

(Дію пункту 1 статті 21 зупинено на 1999 рік в частині одержання безпроцентної позики на індивідуальне житлове (кооперативне) будівництво з розрахунку 13,65 квадратного метра на кожного члена сім'ї з погашенням 50 процентів позики за рахунок державного бюджету, а також безпроцентної позики для будівництва садових будинків та благоустрою садових ділянок, будівництва індивідуальних гаражів громадянами, віднесеними до категорії 1 осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, а також надання безпроцентної позики для організації підприємницької діяльності, селянського (фермерського) господарства громадянам, віднесеним до категорії 1 і 2 осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи згідно із Законом № 378–XIV від 31.12.98)

(Дію пункту 1 статті 21 зупинено на 2000 рік в частині одержання безпроцентної позики на індивідуальне житлове (кооперативне) будівництво з розрахунку 13,65 квадратного метра на кожного члена сім'ї з погашенням 50 процентів позики за рахунок державного бюджету, а також безпроцентної позики для будівництва

садових будинків та благоустрою садових ділянок, будівництва індивідуальних гаражів громадянами, віднесеними до категорії 1 осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, а також надання безпроцентної позики для організації підприємницької діяльності, селянського (фермерського) господарства громадянам, віднесеним до категорії 1 і 2 осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи згідно із Законом № 1458–III від 17.02.2000)

(Дію пункту 1 статті 21 зупинено на 2001 рік в частині одержання безпроцентної позики на індивідуальне житлове (кооперативне) будівництво з розрахунку 13,65 квадратного метра на кожного члена сім'ї з погашенням 50 процентів позики за рахунок державного бюджету, а також безпроцентної позики для будівництва садових будинків та благоустрою садових ділянок, будівництва індивідуальних гаражів громадянами, віднесеними до категорії 1 осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, а також надання безпроцентної позики для організації підприємницької діяльності, селянського (фермерського) господарства громадянам, віднесеним до категорії 1 і 2 осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи згідно із Законом № 2120–III від 07.12.2000)

(Дію пункту 1 частини першої статті 21 зупинено на 2006 рік в частині надання безпроцентних та пільгових позик згідно із Законом № 3235–IV від 20.12.2005)

(Дію пункту 1 частини першої статті 21 зупинено на 2007 рік в частині надання безпроцентних та пільгових позик згідно із Законом № 489–V від 19.12.2006; додатково див. Рішення Конституційного Суду № 6–рп/2007 від 09.07.2007)

2) першочергове безоплатне надання санаторно-курортних путівок або путівок на відпочинок чи одержання компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування. Порядок надання путівок, розмір та порядок виплати компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування визначаються Кабінетом Міністрів України;

(Щодо дії пункту 2 частини першої статті 21 додатково див. Закони № 126/95–BP від 06.04.95, № 96/96–BP від 22.03.96, № 404/97–BP від 27.06.97, № 796/97–BP від 30.12.97, № 378–XIV від 31.12.98, № 1458–III від 17.02.2000, № 2120–III від 07.12.2000)

3) позачергове забезпечення жилою площею осіб, які потребують поліпшення житлових умов.

Крім загальних підстав, передбачених законодавством України, такими, що потребують поліпшення житлових умов, визнаються особи, які забезпечені жилою площею нижче рівня середньої забезпеченості громадян у даному населеному пункті або які проживають у комунальних квартирах.

Сім'я, що втратила годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи, має право на додаткову жилу площу, порядок надання і розмір якої визначається Кабінетом Міністрів України.

Передбаченими цим пунктом пільгами щодо забезпечення житлом громадяни мають право скористатися один раз;

4) 50-процентна знижка вартості проїзду один раз на рік до будь-якого пункту України і назад автомобільним, або повітряним, або залізничним, або водним транспортом;

5) першочергове встановлення телефону з оплатою 50 процентів вартості його встановлення;

6) забезпечення продуктами харчування за фізіологічними нормами з обов'язковим прикріпленням до відповідних магазинів за місцем проживання. Зазначеним особам компенсується 25 процентів вартості продуктів харчування за фізіологічними нормами, встановлюваними Міністерством охорони здоров'я України;

7) виключено на підставі Закону № 107–VI від 28.12.2007;

8) відшкодування у встановленому законодавством порядку втраченого заробітку, який вони мали до ушкодження здоров'я, якщо захворювання або каліцтво, що виникли у зв'язку з виконанням робіт, пов'язаних з ліквідацією наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, призвели до стійкої втрати професійної працездатності (без встановлення інвалідності), що встановлено уповноваженою медичною комісією;

9) безплатне користування всіма видами міського та приміського транспорту (крім таксі) на території України для учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, які належать до категорії 2.

Пільги, передбачені пунктами 1, 2, 17, 26, 27 статті 20, поширюються на неповнолітніх дітей померлих громадян, віднесених до категорії 2, смерть яких пов'язана з Чорнобильською катастрофою. Пільги, передбачені пунктами 5, 7, 8, 11, 12, 20, 23 і 27 статті 20, надаються дружині (чоловіку) померлого громадянина, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опікуну (на час опікунства) дітей померлого. Дружині (чоловіку) померлого громадянина, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, а також опікуну дітей померлого видається посвідчення у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

(Стаття 21 із змінами, внесеними Законами № 2532–XII від 01.07.92, № 230/96–ВР від 06.06.96, № 2400–III від 26.04.2001, № 107–VI від 28.12.2007)

Стаття 22. Компенсації та пільги громадянам, віднесеним до категорії 3

Особам, віднесеним до категорії 3 (пункт 3 статті 14), надаються такі гарантовані державою компенсації та пільги:

1) пільги, передбачені пунктами 1, 2, 3, 5, 6, 8, 17, 20, 27 статті 20, а також пунктом 7 статті 20 для учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, які належать до категорії 3;

2) першочергове забезпечення пільговою санаторно-курортною путівкою або путівкою на відпочинок чи одержання компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування. Порядок надання путівок, розмір та порядок виплати компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування визначаються Кабінетом Міністрів України;

(Щодо дії пункту 2 частини першої статті 22 додатково див. Закони № 126/95–ВР від 06.04.95, № 404/97–ВР від 27.06.97, № 796/97–ВР від 30.12.97, № 378–XIV від 31.12.98, № 1458–III від 17.02.2000, № 2120–III від 07.12.2000)

3) щорічне отримання відпустки строком до 14 робочих днів без збереження заробітної плати одному з батьків, які мають неповнолітніх дітей і проживають на територіях зон радіоактивного забруднення;

4) першочерговий вступ до житлово-будівельних (житлових) кооперативів (у м. Києві та курортних місцевостях — за наявності прописки) для тих, хто потребує поліпшення житлових умов;

5) виключено на підставі Закону № 107–VI від 28.12.2007;

6) зарахування поза конкурсом при одержанні позитивних оцінок на вступних екзаменах у заклади освіти осіб з числа потерпілих від Чорнобильської катастрофи, які проживають на територіях радіоактивного забруднення і направлені на навчання згідно з планом цільової підготовки або договорами з підприємствами. Зазначені особи навчаються за рахунок держави.

Студентам із числа потерпілих від Чорнобильської катастрофи гарантується надання гуртожитку, якщо вони не мають житла, а також виплата підвищеної стипендії в порядку та розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів України, незалежно від місця навчання на території України;

7) виключено на підставі Закону № 107–VI від 28.12.2007;

8) пріоритетне забезпечення промисловими товарами тривалого користування, перелік і порядок продажу яких визначається Кабінетом Міністрів України;

9) взяття на квартирний облік громадян, які проживають у комунальних квартирах, незалежно від розміру жилої площі;

10) передача в особисту власність жилих будинків та жилих приміщень державного і громадського житлового фонду, в які відселені або самостійно переселилися громадяни, відповідно до статті 4 цього Закону, незалежно від розміру займаної площі;

11) передача громадянам, які відпрацювали на території зони гарантованого добровільного відселення не менш як три роки, безплатно в приватну власність квартир (будинків) державного та громадського житлового фонду, які вони займають у цій зоні;

12) виключено на підставі Закону № 107–VI від 28.12.2007;

13) особам, які постійно проживають до відселення чи самостійного переселення або постійно працюють на території зон відчуження, безумовного (обов'язкового) і гарантованого добровільного відселення, за умови, що вони за станом на 1 січня 1993 року прожили або відпрацювали у зоні безумовного (обов'язкового) відселення не менше двох років, а у зоні гарантованого добровільного відселення — не менше трьох років, — надання пільг, передбачених пунктом 18 статті 20, а також позачергове безоплатне надання санаторно-курортних путівок

або одержання компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування. Порядок надання путівок, розмір та порядок виплати компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування визначаються Кабінетом Міністрів України;

(Щодо дії пункту 13 частини першої статті 22 додатково див. Закони № 126/95–ВР від 06.04.95, № 404/97–ВР від 27.06.97, № 796/97–ВР від 30.12.97, № 378–XIV від 31.12.98, № 1458–III від 17.02.2000, № 2120–III від 07.12.2000)

14) відшкодування 50 процентів вартості палива, придбаного в межах норм, встановлених для продажу населенню, особам, які проживають на територіях радіоактивного забруднення до відселення у будинках, що не мають центрального опалення;

15) звільнення від плати за землю.

Пільги, передбачені пунктами 1, 2, 17, 26, 27 статті 20, поширюються на неповнолітніх дітей померлих громадян з числа учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, віднесених до категорії 3, смерть яких пов'язана з Чорнобильською катастрофою. Пільги, передбачені пунктами 5, 7, 8, 11, 12, 20, 23 і 27 статті 20, надаються дружині (чоловіку) померлих громадян з числа учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, віднесених до категорії 3, смерть яких пов'язана з Чорнобильською катастрофою, або опікуну (на час опікунства) дітей померлих громадян. Дружині (чоловіку) померлого громадянина, смерть якого пов'язана з Чорнобильською катастрофою, а також опікуну дітей померлого видається посвідчення у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

(Стаття 22 із змінами, внесеними Законами № 2532–XII від 01.07.92, № 3180–12 від 05.05.93, № 230/96–ВР від 06.06.96, № 2400–III від 26.04.2001, № 2454–IV від 03.03.2005, № 107–VI від 28.12.2007)

Стаття 23. Компенсації та пільги громадянам, віднесеним до категорії 4

Особам, віднесеним до категорії 4 (пункт 4 статті 14), надаються такі гарантовані державою компенсації та пільги:

1) пільги, передбачені пунктами 1, 3, 5, 6, 8 статті 20, пунктами 3, 5, 6, 7, 15 статті 22;

(Дію пункту 1 частини першої статті 23 зупинено на 2007 рік в частині надання безпроцентних та пільгових позик згідно із Законом № 489–V від 19.12.2006; додатково див. Рішення Конституційного Суду № 6–рп/2007 від 09.07.2007)

(Дію пункту 1 частини першої статті 23 зупинено на 2006 рік в частині надання безпроцентних та пільгових позик згідно із Законом № 3235–IV від 20.12.2005)

(Дію пункту 1 статті 23 зупинено на 2001 рік в частині одержання безпроцентної позики на індивідуальне житлове будівництво громадянами, віднесеними до категорії 3 і 4 осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи згідно із Законом № 2120–III від 07.12.2000)

(Дію пункту 1 статті 23 зупинено на 2000 рік в частині одержання безпроцентної позики на індивідуальне житлове будівництво громадянами, віднесеними до кате-

горії 3 і 4 осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи згідно із Законом № 1458–III від 17.02.2000)

(Дію пункту 1 статті 23 зупинено на 1999 рік в частині одержання безпроцентної позики на індивідуальне житлове будівництво громадянами, віднесеними до категорії 3 і 4 осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи згідно із Законом № 378–XIV від 31.12.98)

2) першочергове забезпечення пільговою санаторно-курортною путівкою або путівкою на відпочинок чи компенсація вартості самостійного санаторно-курортного лікування. Порядок надання путівок, розмір та порядок виплати компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування визначаються Кабінетом Міністрів України;

(Щодо дії пункту 2 частини першої статті 23 додатково див. Закони № 404/97–ВР від 27.06.97, № 796/97–ВР від 30.12.97, № 378–XIV від 31.12.98, № 1458–III від 17.02.2000, № 2120–III від 07.12.2000)

3) першочергове зубопротезування із зниженням його вартості на 50 процентів (за винятком зубопротезування із дорогоцінних металів та матеріалів, прирівняних за вартістю до них, що визначається Міністерством охорони здоров'я України);

4) відшкодування 50 процентів вартості палива, придбаного в межах установлених норм, особам, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення;

5) передача громадянам, які відпрацювали на території зони посиленого радіоекологічного контролю не менш як п'ять років, безоплатно в приватну власність житла, яке вони займають у цій зоні.

Особи, які постійно проживають та постійно працюють або постійно проживають у зоні посиленого радіоекологічного контролю, звільняються від сплати податків і мита всіх видів, а особи, які постійно працюють, але не проживають у зоні посиленого радіоекологічного контролю, звільняються від сплати прибуткового податку, — за умови, що вони за станом на 1 січня 1993 року прожили або відпрацювали у цій зоні не менше чотирьох років.

(Частина друга статті 23 втратила чинність в частині звільнення від сплати ввізного мита, митних та акцизних зборів і податку на добавлену вартість з підакцизних товарів, що імпортується на підставі Закону № 498/95–ВР від 22.12.95)

(Дію частини другої статті 23 зупинено у частині звільнення від сплати ввізного мита, митних та акцизних зборів і податку на добавлену вартість з товарів, що ввозяться (пересилаються) на митну територію України згідно із Законом № 581/96–ВР від 11.12.96)

Усі компенсації та пільги, передбачені цією статтею, надаються громадянам на час постійного проживання або постійної роботи чи постійного навчання у зоні посиленого радіоекологічного контролю.

(Стаття 23 із змінами, внесеними Законами № 2532–XII від 01.07.92, № 3180–12 від 05.05.93, № 126/95–ВР від 06.04.95, № 230/96–ВР від 06.06.96, № 107–VI від 28.12.2007)

Стаття 24. Пільги особам, які працювали за межами зони відчуження на роботах з особливо шкідливими умовами праці (за радіаційним фактором), пов'язаними з ліквідацією наслідків аварії на Чорнобильській АЕС

Особи, які працювали з моменту аварії до 1 липня 1986 року не менше 14 календарних днів або не менше трьох місяців протягом 1986–1987 років за межами зони відчуження на роботах з особливо шкідливими умовами праці (за радіаційним фактором), пов'язаними з ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи, що виконувалися за урядовими завданнями, надаються гарантовані державою пільги та компенсації, передбачені пунктами 1, 6, 8, 20 і 27 статті 20, пунктом 15 статті 22 і пунктом 2 статті 23.

(Дію статті 24 зупинено на 2001 рік в частині безплатного надання або забезпечення пільговою санаторно-курортною путівкою чи путівкою на відпочинок громадян, віднесених відповідно до категорії 3 і 4 осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та осіб, які працювали за межами зони відчуження на роботах з особливо шкідливими умовами праці (за радіаційним фактором), пов'язаними з ліквідацією наслідків аварії на Чорнобильській АЕС (крім осіб, що мають статус постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи та супроводжують потерпілих дітей віком до 10 років на санаторно-курортне лікування), або виплати за їх бажанням грошової компенсації у розмірах, передбачених у зазначених пунктах статей згідно із Законом № 2120–III від 07.12.2000)

(Дію статті 24 зупинено на 2000 рік в частині безплатного надання або забезпечення пільговою санаторно-курортною путівкою чи путівкою на відпочинок громадян, віднесених відповідно до категорії 3 і 4 осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та осіб, які працювали за межами зони відчуження на роботах з особливо шкідливими умовами праці (за радіаційним фактором), пов'язаними з ліквідацією наслідків аварії на Чорнобильській АЕС (крім осіб, що мають статус постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи та супроводжують потерпілих дітей віком до 10 років на санаторно-курортне лікування), або виплати за їх бажанням грошової компенсації у розмірах, передбачених у зазначених пунктах статей згідно із Законом 1458–III від 17.02.2000)

(Дію статті 24 зупинено на 1999 рік в частині безплатного надання або забезпечення пільговою санаторно-курортною путівкою чи путівкою на відпочинок громадян, віднесених відповідно до категорії 3 і 4 осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та осіб, які працювали за межами зони відчуження на роботах з особливо шкідливими умовами праці (за радіаційним фактором), пов'язаними з ліквідацією наслідків аварії на Чорнобильській АЕС (крім осіб, що мають статус постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи та супроводжують потерпілих дітей віком до 10 років на санаторно-курортне лікування), або виплати за їх бажанням грошової компенсації у розмірах, передбачених у зазначених пунктах статей згідно із Законом № 378–XIV від 31.12.98)

(Стаття 24 із змінами, внесеними Законами № 3180–12 від 5.05.93, № 2532–XII від 01.07.92; в редакції Закону № 230/96–ВР від 06.06.96)

Стаття 25. Проходження військової служби особами, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

Особи призовного віку, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, не направляються для проходження військової служби на території з підвищеними рівнями радіоактивного забруднення, а також у військові частини з ядерними установками або іншими джерелами іонізуючого опромінення, надвисокими частотами і компонентами ракетного пального.

Військовослужбовцям строкової служби, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, надаються обов'язкові щорічні відпустки тривалістю не менш як 30 діб без урахування часу проїзду.

Військовослужбовці строкової служби, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, проходять обов'язкове щорічне медичне обстеження.

Стаття 26. *Виключено на підставі Закону № 230/96–ВР від 06.06.96*

Розділ V
ЗАХИСТ ДІТЕЙ, ПОТЕРПІЛИХ
ВІД ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

Стаття 27. Визначення дітей, які належать до потерпілих від Чорнобильської катастрофи

До дітей, потерпілих від Чорнобильської катастрофи, належать неповнолітні діти, які:

- 1) евакуйовані із зони відчуження, у тому числі діти, які на момент евакуації знаходились у стані внутріутробного розвитку;
- 2) проживали на момент аварії чи прожили або постійно навчались після аварії не менше одного року у зоні безумовного (обов'язкового) відселення;
- 3) проживали на момент аварії чи прожили або постійно навчались після аварії не менше двох років у зоні гарантованого добровільного відселення;
- 4) проживали на момент аварії чи прожили або постійно навчались після аварії не менше трьох років у зоні посиленого радіоекологічного контролю;
- 5) народились після 26 квітня 1986 року від батька, який на час настання вагітності матері мав підстави належати до категорії 1, 2 або 3 постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, або народжені

матір'ю, яка на час настання вагітності або під час вагітності мала підстави належати до категорії 1, 2 або 3 постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи;

б) хворі на рак щитовидної залози незалежно від дозиметричних показників, а також хворі на променеву хворобу;

7) одержали дозу опромінення щитовидної залози внаслідок Чорнобильської катастрофи, яка перевищує рівні, встановлені Міністерством охорони здоров'я України.

(Стаття 27 із змінами, внесеними Законом № 2532–ХІІ від 01.07.92, в редакції Закону № 230/96–ВР від 06.06.96)

Стаття 28. Лікування потерпілих дітей

Рятування, лікування та реабілітація (включаючи психологічну) потерпілих дітей дошкільного і шкільного віку визнаються пріоритетними напрямками в усіх медичних програмах і заходах, пов'язаних з ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи.

Лікування потерпілих дітей забезпечується на базі кращих вітчизняних санаторно-курортних закладів, спеціалізованих медичних центрів, обладнаних сучасним діагностичним і лікувальним устаткуванням, з сучасними лікарськими засобами, із залученням до роботи в них найдосвідченіших вітчизняних та зарубіжних спеціалістів із своїми методиками, устаткуванням та медикаментами.

Стаття 29. Забезпечення потерпілих дітей продуктами харчування

Потерпілі діти забезпечуються відповідно до фізіологічних норм, встановлених Міністерством охорони здоров'я України, продуктами харчування, а також харчовими додатками, які сприяють виведенню радіонуклідів з організму, в порядку, передбаченому статтею 30 цього Закону.

(Стаття 29 із змінами, внесеними Законами № 2532–ХІІ від 01.07.92, № 230/96–ВР від 06.06.96)

Стаття 30. Пільги та компенсації потерпілим дітям та їх батькам

Потерпілим дітям, зазначеним у пунктах 1–6 статті 27 цього Закону, та їх батькам надаються такі гарантовані державою компенсації та пільги:

1) повне державне забезпечення дітей до вступу їх до школи (не старше 8 років) шляхом безплатного виховання (утримання) їх у державних та комунальних дошкільних навчальних закладах і надання

щомісячної грошової допомоги, розмір якої визначається Кабінетом Міністрів України;

2) виплата допомоги по тимчасовій непрацездатності по догляді за хворою дитиною віком до 14 років — у розмірі 100 процентів середньої заробітної плати (доходу) незалежно від страхового стажу за весь період хвороби, включаючи санаторно-курортне лікування, одному з батьків або особі, яка їх замінює, якщо дитина потребує догляду батьків згідно з медичним висновком закладу охорони здоров'я, в якому дитина лікується чи перебуває на диспансерному обліку;

3) безплатний проїзд у межах України на всіх видах транспорту (крім таксі) дитині та особі, яка супроводжує хвору дитину до місця лікування (реабілітації), оздоровлення та назад (за направленням медичних закладів), з правом позачергового придбання квитків;

4) безплатне придбання ліків за рецептами лікарів, а також безплатне позачергове зубопротезування (за винятком зубопротезування із дорогіших металів та матеріалів, прирівняних до них за вартістю, що визначається Міністерством охорони здоров'я України);

5) щорічне безплатне забезпечення потерпілих дітей за місцем роботи одного з батьків путівками на оздоровлення строком до двох місяців.

Потерпілі діти віком до 10 років забезпечуються путівками разом з одним із батьків або особою, яка їх замінює, за умови, що останні належать до постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи. У разі неможливості надання путівки виплачується компенсація у розмірі середньої вартості путівки в Україні. Порядок надання путівок та розмір їх середньої вартості визначаються Кабінетом Міністрів України.

При цьому, в разі недостатньої тривалості щорічної відпустки одному з батьків або особі, яка доглядає за потерпілою дитиною, надається додаткова відпустка без збереження заробітної плати;

6) щомісячна виплата в порядку та розмірі, встановлених Кабінетом Міністрів України, незалежно від інших виплат на кожну дитину шкільного віку, яка евакуйована із зони відчуження або народилася після 26 квітня 1986 року від батька, який на час настання вагітності матері, має підстави належати до категорії 1 або 2, або матері, яка на час настання вагітності або під час вагітності має підстави належати до категорії 1 або 2, а також на кожну дитину, яка проживала у зоні безумовного (обов'язкового) відселення з моменту аварії до прийняття постанови про відселення;

(Щодо дії пункту 6 частини першої статті 30 додатково див. Закони № 3235-IV від 20.12.2005, № 489-V від 19.12.2006, Рішення Конституційного Суду № 6-пр/2007 від 09.07.2007)

7) виключено на підставі Закону № 230/96-ВР від 06.06.96;

8) щомісячна виплата в порядку та розмірі, встановлених Кабінетом Міністрів України, сім'ям на кожную дитину шкільного віку, яка стала інвалідом або перебуває на диспансерному обліку по захворюванню внаслідок Чорнобильської катастрофи, а також дітям шкільного віку, батьки яких стали інвалідами I або II групи чи померли внаслідок Чорнобильської катастрофи, замість виплати, передбаченої пунктом 6 цієї статті, якщо вказана дитина не перебуває на повному державному забезпеченні. Необхідність взяття дитини на такий диспансерний облік визначається лікарською консультаційною комісією;

(Щодо дії пункту 8 частини першої статті 30 додатково див. Закони № 3235-IV від 20.12.2005, № 489-V від 19.12.2006, Рішення Конституційного Суду № 6-рп/2007 від 09.07.2007)

9) виключено на підставі Закону № 230/96-ВР від 06.06.96;

10) надання жінкам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, відпустки по вагітності і родах тривалістю 90 календарних днів до родів і 90 календарних днів після родів, яка обчислюється сумарно і надається жінкам повністю незалежно від кількості днів, фактично використаних до родів, з оплатою в розмірі повного заробітку незалежно від страхового стажу та місця роботи.

Жінкам, які проживають на території радіоактивного забруднення, під час вагітності надаються путівки для оздоровлення у спеціалізованих оздоровчих закладах.

Вагітні жінки забезпечуються додатковим харчуванням за нормами, що встановлюються Міністерством охорони здоров'я України;

11) безплатне харчування учнів середніх загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних закладів освіти, студентів коледжів та технікумів (училищ), розташованих на територіях радіоактивного забруднення (пункти 2, 3, 4 статті 2 цього Закону), а також дітей, евакуйованих із зони відчуження, дітей, які є інвалідами внаслідок Чорнобильської катастрофи, і тих, які проживали у зоні безумовного (обов'язкового) відселення з моменту аварії до прийняття постанови про відселення. Дітям, які не харчуються в зазначених навчальних закладах, а також за всі дні, коли вони не відвідували ці заклади, до досягнення повноліття виплачується грошова компенсація у порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України;

12) виплата грошової компенсації батькам потерпілих дітей, які не відвідують дитячі дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади (у тому числі і тих, які не знаходяться в обліковому складі шкіл), якщо діти не перебувають на повному державному забезпеченні, здійснюється в порядку та розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів України;

13) зарахування до стажу роботи одному з батьків часу догляду за потерпілою дитиною до досягнення нею віку 12 років.

Дітям, зазначеним у пункті 7 статті 27 цього Закону, надаються пільги, передбачені пунктами 3, 4 та 5 частини першої цієї статті. Одному з батьків зазначених дітей або особі, яка їх замінює, надаються пільги, передбачені пунктом 2 частини першої цієї статті.

Дітям, зазначеним у статті 27 цього Закону, яким встановлено інвалідність, пов'язану з Чорнобильською катастрофою, надаються компенсації та пільги, передбачені пунктами 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11 частини першої цієї статті, а також надаються такі компенсації та пільги:

1) безплатне користування всіма видами міського та приміського транспорту (крім таксі з числом посадочних місць для пасажирів не більше 9) на території України;

2) позачергове обов'язкове забезпечення місцями у дошкільних закладах освіти незалежно від відомчої підпорядкованості;

3) використання чергової відпустки у зручний час для одного з батьків дитини-інваліда або особи, яка їх замінює, а також отримання одним із батьків або особою, яка їх замінює, додаткової відпустки із збереженням заробітної плати строком на 14 робочих днів на рік;

4) вступ поза конкурсом до державних вищих закладів освіти, професійно-технічних закладів освіти та на курси для професійного навчання з обов'язковим наданням гуртожитку на час навчання тим, хто не має житла, і виплатою підвищеної стипендії в порядку та розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів України, незалежно від місця навчання на території України. Особи, які закінчили середні загально-освітні школи та професійно-технічні заклади освіти з відзнакою (відмінними оцінками), приймаються без екзаменів до державних вищих закладів освіти за результатами співбесіди. Зазначені особи навчаються в цих закладах освіти за рахунок держави;

5) позачергове влаштування в заклади соціального захисту, а також обслуговування службами соціального захисту вдома, якщо дитина-інвалід не має близьких родичів, які проживають разом з нею;

6) розмір державної соціальної допомоги, призначеної дітям-інвалідам віком до 18 років, підвищується на 50 процентів від розміру, передбаченого абзацом п'ятим частини першої статті 2 Закону України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам»;

7) надання додаткової жилої площі у вигляді окремої кімнати дитині, яка стала інвалідом внаслідок Чорнобильської катастрофи та потребує особливого догляду. Відсутність окремої кімнати є підставою для взяття на квартирний облік. Сім'ям, що мають дітей-інвалідів, надається право позачергового одержання жилих приміщень;

8) 50-процентна знижка плати за користування сім'єю, що має дитину-інваліда, житлом (квартирна плата), телефоном (в тому числі

щодо оплати послуг електрозв'язку за місцеві телефонні розмови з квартирних телефонів при похвилинному обліку їх тривалості) та комунальними послугами (водопостачання, газ, електрична, теплова енергія та інші послуги) у жилих будинках (квартирах) усіх форм власності в межах норм, передбачених законодавством, за умови, що дитина проживає разом з сім'єю.

Сім'ям, що мають дітей-інвалідів, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення, відшкодовується 50 процентів вартості палива, придбаного в межах норм, встановлених для продажу населенню;

9) позачергове встановлення сім'ї, що має дитину-інваліда, телефону з оплатою 50 процентів вартості його встановлення;

10) щорічне безплатне забезпечення дитини-інваліда та одного з батьків чи особи, яка їх замінює, путівкою для будь-якого виду оздоровлення чи відпочинку. У разі неможливості надання путівки виплачується компенсація вартості самостійного санаторно-курортного лікування. Порядок надання путівок, розмір та порядок виплати компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування визначаються Кабінетом Міністрів України;

11) першочергове безкоштовне протезування дітей-інвалідів.

Дітям, які мають підстави для встановлення категорії 2 або 3, до досягнення повноліття, крім компенсацій та пільг, зазначених у частині першій цієї статті, надаються пільги, передбачені пунктами 2, 4 і 5 частини третьої цієї статті.

Після досягнення повноліття (в разі одруження або влаштування на роботу у передбачених чинним законодавством випадках до досягнення повноліття — за їх бажанням, відповідно з часу одруження або влаштування на роботу) особам, зазначеним у статті 27 цього Закону, надаються пільги та компенсації відповідно до встановлених статтею 14 цього Закону категорій.

Дітям до досягнення повноліття, які до вступу в державні вищі заклади освіти, професійно-технічні заклади освіти, розташовані за межами зони забруднення, мали підстави для отримання категорії 4, надаються пільги, передбачені пунктами 4 і 5 частини першої цієї статті та пунктом 4 частини третьої цієї статті, а студентам з числа цих дітей віком до 23 років надаються пільги, передбачені пунктом 6 статті 22 цього Закону.

(Стаття 30 із змінами, внесеними Законами № 2532–XII від 01.07.92, № 230/96–ВР від 06.06.96, № 2400–III від 26.04.2001, № 429–IV від 16.01.2003, № 2603–IV від 31.05.2005, № 231–V від 05.10.2006, № 107–VI від 28.12.2007)

Стаття 31. *Виключено на підставі Закону № 107–VI від 28.12.2007*

Розділ VI

ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ, ЯКЕ ПОТЕРПІЛО ВІД ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

Стаття 32. **Забезпечення громадян, які евакуйовані, відселені (відселяються) або самостійно переселилися (переселяються), жилими приміщеннями**

1. Громадяни, які евакуйовані або відселені (відселяються), безплатно забезпечуються жилими приміщеннями, як правило, у спеціально збудованих для цієї мети селищах, будинках і квартирах, які передаються їм в особисту власність.

2. Громадяни, які самостійно переселяються або переселилися відповідно до статті 4 цього Закону за направленнями обласних державних адміністрацій, за новим місцем проживання (крім м. Києва та курортних місцевостей) включаються підприємствами, установами та організаціями, де вони працюють, або місцевими державними адміністраціями, виконавчими органами рад до окремих від інших категорій списків для позачергового одержання житла без подання документів про здачу приміщення, яке вони займали. При цьому громадяни, які є інвалідами внаслідок Чорнобильської катастрофи, користуються пільгою, передбаченою пунктом 10 статті 20 цього Закону, незалежно від наявності прописки.

Громадяни, які з різних причин не можуть працювати та поселитися за обраним місцем проживання, зараховуються до окремих від інших категорій списків для позачергового одержання житла при районних державних адміністраціях, виконавчих органах рад (крім м. Києва та курортних місцевостей) на підставі направлення, виданого у встановленому порядку.

Особи, які після відселення або самостійного переселення повернулися на території радіоактивного забруднення, права на повторне одержання направлення не мають.

Відсутність прописки та неможливість працювати зазначених у цій статті громадян не можуть бути підставою для відмови у взятті на квартирний облік і наданні житла в будь-якому населеному пункті України (крім м. Києва та курортних місцевостей).

Органи місцевого самоврядування щорічно виділяють для забезпечення жилою площею вказаних громадян 15 процентів всього збудованого житла (в тому числі підприємствами, установами, організаціями), для чого Кабінет Міністрів України щорічно виділяє обласним державним адміністраціям, на території яких самостійно переселяються громадяни з території радіоактивного забруднення, цільовим призначенням капітальні вкладення відповідно до кількості сімей, що самостійно переселилися.

3. Для забезпечення житлом сімей, які відселяються або самостійно переселяються відповідно до статті 4 цього Закону за направленнями обласних державних адміністрацій, місцеві державні адміністрації, виконавчі органи рад, підприємства, установи та організації, а також самі громадяни можуть купувати в будь-якому населеному пункті України (крім м. Києва та курортних місцевостей) за договірними цінами жилі будинки та квартири у громадян, яким вони належать на праві особистої власності, а також будинки і квартири державного і громадського житлового фонду, що не використовуються, — за їх залишковою балансовою вартістю.

Якщо жила площа будинку (квартири), що купується, перевищує 13,65 квадратного метра на кожного члена сім'ї, вартість зайвої площі і частини надвірних будівель, збудованих не за встановленими проектами, сплачує громадянин.

Громадянам, які збудували чи купили за власні кошти жилі будинки садибного типу з надвірними будівлями, а також жилі приміщення в будинках житлово-будівельних (житлових) кооперативів, відшкодовується їх вартість у розмірах, визначених місцевими Радами народних депутатів за обраним місцем проживання.

Місцеві державні адміністрації, виконавчі органи рад, підприємства, установи, організації, колективні сільськогосподарські підприємства і громадяни, а також власники жилих будинків і квартир звільняються від сплати державного мита при укладенні договорів купівлі-продажу будинків і квартир.

Кабінет Міністрів України виділяє Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській і Севастопольській міським державним адміністраціям, на територію яких самостійно переселяються (переселилися) громадяни відповідно до статті 4 цього Закону, капіталовкладення для придбання житла.

4. Громадяни мають право на індивідуальне житлове будівництво з позачерговим одержанням земельних ділянок (у м. Києві та курортних місцевостях — за наявністю прописки) з гарантованим забезпеченням необхідними будівельними матеріалами, укладанням договорів з підрядними організаціями на будівництво будинків садибного типу, а також на позачерговий вступ до житлово-будівельних (житлових) кооперативів незалежно від строків проживання і прописки у даному населеному пункті (у м. Києві та курортних місцевостях — за наявністю прописки). При цьому громадянам Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською і Севастопольською міськими державними адміністраціями за місцем будівництва житла виділяються кошти з розрахунку 13,65 квадратного метра на кожного члена сім'ї.

Розмір і порядок виділення коштів для будівництва житла встановлюються Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними,

Київською і Севастопольською міськими державними адміністраціями. Кошти на будівництво житла відраховуються з загальних капіталовкладень, які виділяються Кабінетом Міністрів України для будівництва житла. У цьому разі громадяни втрачають право на забезпечення житлом, передбачене пунктами 1, 2, 3 цієї статті.

За згодою громадян їм можуть передаватись у приватну власність незавершені будівництвом будинки садибного типу для закінчення будівництва за власні кошти. Порядок надання таких будинків визначається Кабінетом Міністрів України. Пільгами, передбаченими цим пунктом, громадяни мають право скористатися один раз.

5. Громадяни, переселені у тимчасові жилі приміщення, мають право на наступне позачергове за окремим списком забезпечення постійним благоустроєним житлом або на створення умов для будівництва відповідно до пункту 4 цієї статті.

Передбаченими цією статтею пільгами по забезпеченню житлом громадяни мають право скористатися один раз.

(Стаття 32 із змінами, внесеними Законами № 2532–XII від 01.07.92, № 230/96–ВР від 06.06.96, № 231–V від 05.10.2006)

Стаття 33. Позачергове забезпечення житлом осіб, які самостійно переселяються (переселилися) на жилу площу близьких родичів

Громадяни з числа інвалідів та пенсіонерів, які самостійно переселяються (переселилися) відповідно до статті 4 цього Закону на жилу площу близьких родичів (батьки, діти, онуки, рідні брати і сестри), мають право на позачергове забезпечення житлом як такі, що не мають житла. Житлом вказані громадяни забезпечуються протягом трьох років.

Вказана пільга може бути використана один раз.

Стаття 34. Забезпечення житлом осіб, які евакуйовані в 1986 році за межі республіки і виявили бажання повернутись в Україну

Особи, які евакуйовані в 1986 році за межі республіки і бажають повернутись в Україну, мають право переселитися на жилу площу близьких родичів (батьки, діти, онуки, рідні брати і сестри) з наступним першочерговим забезпеченням житлом як такі, що не мають житла. Громадяни, які не мають на території України близьких родичів або не бажають переселитися на їх жилу площу, включаються місцевими державними адміністраціями, виконавчими органами рад за обраним місцем проживання (крім м. Києва та курортних місце-

востей) до окремих від інших категорій списків для першочергового одержання житла.

Вказана пільга може бути використана один раз.

(Стаття 34 із змінами, внесеними Законом № 231-V від 05.10.2006)

Стаття 35. Компенсація громадянам за майно, втрачене у зв'язку з евакуацією, відселенням або самостійним переселенням

Компенсація громадянам за втрачене у зв'язку з евакуацією, відселенням або самостійним переселенням відповідно до статті 4 цього Закону майно включає:

1) грошову компенсацію у повному розмірі вартості жилих, дачних, садових будинків, гаражів, господарських будівель та споруд, яка здійснюється за цінами, встановленими на момент припинення права власності.

Компенсація за майно, зазначене в абзаці першому цього пункту, виплачена у період 1992–1996 років, за зверненнями громадян, яким вона була виплачена, або спадкоємців підлягає перерахунку з врахуванням отриманої компенсації в розмірі вартості, що склалася на період введення національної грошової одиниці України. Виплату здійснити протягом 5 років, з 1 січня 2003 року до 31 грудня 2007 року;

2) вартість сільськогосподарських тварин, що підлягають вимушеному забою з причини підвищеного радіоактивного забруднення, яка відшкодовується органами державного страхування в повному розмірі за страховими документами;

3) вартість плодючідних насаджень, посівів та незастрахованих сільськогосподарських тварин за затвердженими Кабінетом Міністрів України розцінками;

4) вартість домашнього майна, яке за ступенем радіоактивного забруднення не може бути перевезено на нове місце проживання, за фактичною вартістю з урахуванням зносу, яка визначається комісіями відповідних рад;

5) виключено на підставі Закону № 107-VI від 28.12.2007;

6) виключено на підставі Закону № 107-VI від 28.12.2007;

Громадяни, які до введення в дію цього Закону одержали кредит на будівництво житла, дач, гаражів на забруднених територіях, звільняються від сплати процентів за користування позикою.

Громадяни, евакуйовані із зони відчуження, відселені із зони безумовного (обов'язкового) або зони гарантованого добровільного відселення, а також громадяни, що самостійно переселилися з територій, які зазнали радіоактивного забруднення і які на момент евакуації, відселення або самостійного переселення були членами колективних або інших сільськогосподарських підприємств, а також пенсіонери з їх

числа, що до набрання чинності цим Законом проживали у сільській місцевості, мають право на отримання земельної частки (паю) за новим місцем роботи (проживання) із земель запасу та резервного фонду в розмірі та в порядку, визначених законодавством.

Компенсації, передбачені цією статтею, надаються один раз.

(Стаття 35 із змінами, внесеними Законами № 230/96–ВР від 06.06.96, № 2399–III від 26.04.2001, № 3054–III від 07.02.2002, № 231–V від 05.10.2006, № 107–VI від 28.12.2007)

Стаття 36. Компенсації та пільги громадянам, які евакуйовані, відселені (відселяються) або самостійно переселилися (переселяються) на нове місце проживання

Громадянам, які евакуйовані, відселені (відселяються) або самостійно переселилися (переселяються) відповідно до статті 4 цього Закону на нове місце проживання, надаються такі компенсації та пільги:

1) виплата одноразової допомоги в порядку та розмірі, встановлених Кабінетом Міністрів України на кожного члена сім'ї;

(Щодо дії пункту 1 частини першої статті 36 додатково див. Закони № 3235–IV від 20.12.2005, № 489–V від 19.12.2006, Рішення Конституційного Суду № 6–рп/2007 від 09.07.2007)

2) оплата вартості проїзду, витрат на перевезення майна залізничним, водним або автомобільним транспортом за нормами, встановленими обласною державною адміністрацією;

3) збереження середньої заробітної плати за дні зборів у дорогу і влаштування на новому місці проживання, але не більше 14 робочих днів, а також за час перебування у дорозі виходячи з середньомісячного заробітку за попереднім місцем роботи;

4) оплата витрат, пов'язаних з переїздом, яка здійснюється місцевими Радами народних депутатів за попереднім місцем проживання за рахунок коштів, виділених на ліквідацію наслідків Чорнобильської катастрофи;

5) виключено на підставі Закону № 107–VI від 28.12.2007;

6) першочергове влаштування на роботу місцевими державними адміністраціями, виконавчими органами рад, підприємствами, установами, організаціями за новим місцем проживання з урахуванням професії, спеціальності, кваліфікації. У разі неможливості такого працевлаштування громадянам гарантується надання іншої роботи з урахуванням їх побажань і громадських потреб або можливості навчання нових професій (спеціальностей) із збереженням їм у встановленому порядку середньої заробітної плати на весь період перепідготовки, але не більше одного року.

За громадянами, які працювали на забруднених територіях до відселення або самостійного переселення, зберігається за новим місцем роботи безперервний стаж, стаж роботи за спеціальністю, присвоєна їм кваліфікація та звання в порядку і на умовах, визначених законодавством;

7) позачергове придбання товарів, за які виплачено компенсацію відповідно до пункту 4 статті 35 цього Закону;

8) звільнення від сплати протягом трьох років податку з власників транспортних засобів, а також звільнення осіб, які відселилися або самостійно переселилися в сільські населені пункти, на такий же строк від сплати податку з будівель.

Компенсації та пільги, передбачені цією статтею, надаються один раз.

(Стаття 36 із змінами, внесеними Законами № 2532–XII від 01.07.92, № 3180–12 від 05.05.93, № 231–V від 05.10.2006, № 107–VI від 28.12.2007)

Стаття 37. Компенсації громадянам, які проживають на територіях радіоактивного забруднення

Громадянам, які проживають на територіях радіоактивного забруднення, виплачується щомісячна грошова допомога у зв'язку з обмеженням споживання продуктів харчування місцевого виробництва та особистого підсобного господарства в порядку та розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів України.

Перелік населених пунктів, жителям яких виплачується щомісячна грошова допомога, затверджується Кабінетом Міністрів України.

Ця допомога виплачується щомісячно органами праці та соціального захисту населення за місцем реєстрації. Виплата за два і більше місяців забороняється.

(Стаття 37 із змінами, внесеними Законами № 2532–XII від 01.07.92, № 231–V від 05.10.2006; в редакції Закону № 107–VI від 28.12.2007)

(Щодо дії тексту статті 37 додатково див. Закони № 3235–IV від 20.12.2005, № 489–V від 19.12.2006, Рішення Конституційного Суду № 6–рп/2007 від 09.07.2007)

Стаття 38. Бронювання жилого приміщення за особами, які направлені або приїхали за вільним наймом чи за контрактом на роботу в зони відчуження, безумовного (обов'язкового) та гарантованого добровільного відселення

Особи, які направлені або приїхали за вільним наймом на роботу в зони відчуження, безумовного (обов'язкового) та гарантованого добровільного відселення, а також особи, які працюють на територіях радіоактивного забруднення за контрактом, мають право на бронювання жилого приміщення за попереднім місцем проживання на весь час роботи в зазначених зонах.

Розділ VII

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ГРОМАДЯН, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ НА ТЕРИТОРІЯХ РАДІОАКТИВНОГО ЗАБРУДНЕННЯ

Стаття 39. **Доплата громадянам, які працюють на територіях радіоактивного забруднення**

Громадянам, які працюють на територіях радіоактивного забруднення, провадиться доплата в порядку та розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів України.

(Щодо дії частин першої та другої статті 39 додатково див. Закони № 3235–IV від 20.12.2005, № 489–V від 19.12.2006, Рішення Конституційного Суду № 6–рп/2007 від 09.07.2007)

Громадянам, які працюють у зоні відчуження, а також у зоні безумовного (обов'язкового) відселення після повного відселення жителів, за рішенням Адміністрації зони відчуження, встановлюється доплата згідно з положенням, затвердженим Кабінетом Міністрів України.

(Стаття 39 із змінами, внесеними Законом № 2532–XII від 01.07.92; в редакції Закону № 230/96–ВР від 06.06.96; із змінами, внесеними Законом № 107–VI від 28.12.2007)

Стаття 40. **Оплата праці військовослужбовців, військовозобов'язаних, вільнонайманих, які несуть службу на територіях радіоактивного забруднення**

Військовослужбовцям, які несуть службу на територіях радіоактивного забруднення, підвищення оплати праці провадиться шляхом нарахування на оклади грошового утримання надбавок, встановлених статтею 39 цього Закону.

Військовозобов'язаним, вільнонайманим, призваним та направленим для ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, а також тим, які несуть службу на територіях радіоактивного забруднення, оплата праці провадиться згідно із статтею 39 цього Закону за всі календарні дні роботи на підставі довідки, яка надається військовою частиною.

(Дію статті 40 зупинено на 2007 рік в частині виплати компенсацій і допомог у розмірах відповідно до мінімальної заробітної плати згідно із Законом № 489–V від 19.12.2006; додатково див. Рішення Конституційного Суду № 6–рп/2007 від 09.07.2007)

(Дію статті 40 зупинено на 2006 рік в частині виплати компенсацій і допомог у розмірах відповідно до мінімальної заробітної плати згідно із Законом № 3235–IV від 20.12.2005)

Стаття 41. Оплата праці працівників, які перебувають у відрядженні на територіях радіоактивного забруднення

Працівникам, тимчасово переведеним або відрядженим для роботи на територіях радіоактивного забруднення, оплата праці провадиться з урахуванням доплат, передбачених статтею 39 цього Закону, виплачуються добові у розмірі, передбаченому законодавством. У зоні відчуження добові виплачуються у підвищеному розмірі, який встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Працівникам, відрядженим на будівництво об'єктів, пов'язаних з ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи, замість добових виплачується 75 процентів середньої заробітної плати за місцем основної роботи.

(Дію статті 41 зупинено на 2007 рік в частині виплати компенсацій і допомог у розмірах відповідно до мінімальної заробітної плати згідно із Законом № 489-V від 19.12.2006; додатково див. Рішення Конституційного Суду № 6-рп/2007 від 09.07.2007)

(Дію статті 41 зупинено на 2006 рік в частині виплати компенсацій і допомог у розмірах відповідно до мінімальної заробітної плати згідно із Законом № 3235-IV від 20.12.2005)

(Стаття 41 із змінами, внесеними Законами № 2532-XII від 01.07.92, № 230/96-ВР від 06.06.96)

Стаття 42. *Виключено на підставі Закону № 107-VI від 28.12.2007*

Стаття 43. Оплата праці працівників, зайнятих спеціальною переробкою, утилізацією, дослідженням сировини і матеріалів з підвищеною внаслідок Чорнобильської катастрофи радіоактивністю, а також контролем, ремонтом і спеціальною обробкою радіоактивно забруднених технічних засобів

Оплата праці працівників, зайнятих спеціальною переробкою, утилізацією, дослідженням сировини і матеріалів з підвищеною внаслідок Чорнобильської катастрофи радіоактивністю, провадиться за підвищеними на 25 процентів тарифними ставками (відрядними розцінками) і посадовими окладами за умови розташування підприємства поза зоною радіоактивного забруднення і постійної потужності дози зовнішнього опромінення на робочому місці понад 50 мікрорентген на годину.

Оплата праці працівників, зайнятих ремонтом і обслуговуванням технічних засобів та обладнання, їх спеціальною обробкою, проведенням дозиметричного контролю, провадиться за підвищеними на 25 процентів тарифними ставками (відрядними розцінками), посадовими

окладами за умови, що поверхнєве забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи цих технічних засобів та обладнання перевищує встановлені норми.

(Стаття 43 в редакції Закону № 2532–XII від 01.07.92)

Стаття 44. Оплата праці у вихідні та святкові дні на територіях радіоактивного забруднення

Оплата праці у вихідні та святкові дні на територіях радіоактивного забруднення провадиться в подвійному розмірі з урахуванням доплат, встановлених статтею 39 цього Закону.

(Стаття 44 із змінами, внесеними Законом № 230/96–ВР від 06.06.96)

(Дію статті 44 зупинено на 2007 рік в частині виплати компенсацій і допомог у розмірах відповідно до мінімальної заробітної плати згідно із Законом № 489–V від 19.12.2006; додатково див. Рішення Конституційного Суду № 6–рп/2007 від 09.07.2007)

(Дію статті 44 зупинено на 2006 рік в частині виплати компенсацій і допомог у розмірах відповідно до мінімальної заробітної плати згідно із Законом № 3235–IV від 20.12.2005)

Стаття 45. Збереження за працівниками середньої заробітної плати та стажу роботи при звільненні у зв'язку з відселенням або самостійним переселенням

(Назва статті 45 із змінами, внесеними Законом № 3108–IV від 17.11.2005)

За працівниками, які звільняються з підприємств, установ та організацій у разі розірвання трудового договору у зв'язку з відселенням або самостійним переселенням з території радіоактивного забруднення відповідно до статті 4 цього Закону, зберігаються за попереднім місцем роботи на період працевлаштування, але не більш як на три місяці, середня заробітна плата з урахуванням місячної вихідної допомоги та безперервний стаж роботи.

Зберігається середня заробітна плата і стаж роботи на період працевлаштування і протягом четвертого місяця з дня звільнення за умови, що працівник своєчасно (у місячний строк після звільнення) звернувся до служби зайнятості, але не був нею працевлаштований.

У випадках, коли чотиримісячний строк минув, і відповідну роботу працівнику не було запропоновано, і немає можливості навчання нових професій (спеціальностей) або коли працівник звернувся до служби зайнятості пізніше місячного строку з поважних причин, йому надається статус безробітного з виплатою допомоги по безробіттю відповідно до Закону України «Про зайнятість населення».

(Стаття 45 із змінами, внесеними Законами № 230/96–ВР від 06.06.96, № 3108–IV від 17.11.2005)

Стаття 46. *Виключено на підставі Закону № 107–VI від 28.12.2007*

**Стаття 47. Щорічні відпустки працівникам,
які працюють (перебувають у відрядженні)
на територіях радіоактивного забруднення**

Працівники, які працюють (перебувають у відрядженні) на територіях радіоактивного забруднення, надається щорічна відпустка тривалістю пропорційно відпрацьованому на цих територіях часу:

– у зонах відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення – 44 календарні дні. Загальна тривалість відпустки не повинна перевищувати 56 календарних днів;

– у зоні гарантованого добровільного відселення – 37 календарних днів. Загальна тривалість відпустки не повинна перевищувати 49 календарних днів;

– у зоні посиленого радіоекологічного контролю – 30 календарних днів. Загальна тривалість відпустки не повинна перевищувати 42 календарних днів.

Зазначені відпустки надаються без урахування додаткової відпустки, передбаченої законодавством України.

В усіх випадках тривалість щорічної відпустки не повинна бути меншою за передбачену законодавством України для будь-якої категорії працівників. За працівниками, які отримують відпустку більшої тривалості, ніж передбачено цим Законом, її тривалість зберігається.

(Стаття 47 в редакції Закону № 230/96–ВР від 06.06.96)

Розділ VIII

ПЕНСІЇ І КОМПЕНСАЦІЇ ОСОБАМ, ВІДНЕСЕНИМ ДО КАТЕГОРІЙ 1, 2, 3, 4

**Стаття 48. Компенсації за шкоду, заподіяну здоров'ю, особам,
які стали інвалідами внаслідок Чорнобильської
катастрофи, учасникам ліквідації наслідків аварії
на Чорнобильській АЕС та сім'ям за втрату
годувальника**

Одноразова компенсація учасникам ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, які стали інвалідами внаслідок Чорнобильської катастрофи, та сім'ям, які втратили годувальника із числа осіб, віднесених до учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та смерть яких пов'язана з Чорнобильською катастрофою, щорічна

допомога на оздоровлення виплачується в порядку та розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів України.

(Стаття 48 в редакції Закону № 2532–XII від 01.07.92; із змінами, внесеними Законами № 230/96–ВР від 06.06.96, № 563–XIV від 25.03.99, № 2638–III від 11.07.2001; в редакції Закону № 107–VI від 28.12.2007)

(Щодо дії тексту статті 48 додатково див. Закони № 3235–IV від 20.12.2005, № 489–V від 19.12.2006, Рішення Конституційного Суду № 6–рн/2007 від 09.07.2007)

Стаття 49. Пенсії особам, віднесеним до категорій 1, 2, 3, 4

(Установити, що у 2007 році працюючим пенсіонерам, на яких поширюється дія цього Закону, достроково призначена пенсія за віком (з урахуванням підпункту «г» пункту 1 статті 26 Закону України «Про зайнятість населення», пункту «в» частини другої статті 12 Закону України «Про загальні засади подальшої експлуатації і зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення зруйнованого четвертого енергоблоку цієї АЕС на екологічно безпечну систему» та статті 21 Закону України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні») у період до досягнення пенсійного віку, передбаченого законодавством для відповідної категорії осіб, не виплачується згідно із Законом № 489–V від 19.12.2006; додатково див. Рішення Конституційного Суду № 6–рн/2007 від 09.07.2007)

(Установити, що з 1 січня 2007 року максимальний розмір пенсії або щомісячного довічного грошового утримання (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткових пенсій, цільової грошової допомоги та пенсії за особливі заслуги перед Україною та інших доплат до пенсій, встановлених законодавством), призначених (перерахованих) у 2006–2007 роках відповідно до цього Закону не може перевищувати 12 мінімальних розмірів пенсії за віком, встановленої абзацом першим частини першої статті 28 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», а по інших категоріях пенсіонерів розмір пенсії або щомісячного довічного грошового утримання (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткових пенсій, цільової грошової допомоги та пенсії за особливі заслуги перед Україною та інших доплат до пенсій, встановлених законодавством), призначених (перерахованих) у 2007 році, не може перевищувати 10 тисяч гривень на місяць згідно із Законом № 489–V від 19.12.2006)

(Установити, що розмір пенсії (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткових пенсій, цільової грошової допомоги та пенсії за особливі заслуги перед Україною та інших доплат до пенсій, встановлених законодавством), призначених у 2006 році відповідно до цього Закону, не може перевищувати 12 мінімальних пенсій за віком, встановленої абзацом першим частини першої статті 28 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», згідно із Законом № 3235–IV від 20.12.2005)

(Установити, що у 2006 році достроково призначена пенсія за віком з урахуванням підпункту «г» пункту 1 статті 26 Закону України «Про зайнятість населення» у період до досягнення пенсійного віку, передбаченого законодавством для відповідної категорії осіб, працюючим пенсіонерам, на яких поширюється дія цього Закону, не виплачується згідно із Законом № 3235–IV від 20.12.2005)

Пенсії особам, віднесеним до категорій 1, 2, 3, 4, встановлюються у вигляді:

- а) державної пенсії;
- б) додаткової пенсії за шкоду, заподіяну здоров'ю, яка призначається після виникнення права на державну пенсію.

Стаття 50. Додаткова пенсія за шкоду, заподіяну здоров'ю, особам, віднесеним до категорії 1

Особам, віднесеним до категорії 1, призначається щомісячна додаткова пенсія за шкоду, заподіяну здоров'ю, у розмірах:

інвалідам I групи — 30 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;

інвалідам II групи — 20 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;

інвалідам III групи, дітям-інвалідам, а також хворим внаслідок Чорнобильської катастрофи на променеву хворобу — 15 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

Розмір прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, визначається на момент виплати додаткової пенсії згідно із законом про Державний бюджет України і не може коригуватися іншими нормативно-правовими актами.

(Стаття 50 із змінами, внесеними Законами № 2532–XII від 01.07.92, № 230/96–ВР від 06.06.96; в редакції Закону № 107–VI від 28.12.2007)

Стаття 51. Додаткова пенсія за шкоду, заподіяну здоров'ю, особам, віднесеним до категорій 2, 3, 4

Особам, віднесеним до категорії 2, щомісячна додаткова пенсія за шкоду, заподіяну здоров'ю, призначається в розмірі 15 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

Особам, віднесеним до категорії 3, щомісячна додаткова пенсія за шкоду, заподіяну здоров'ю, призначається в розмірі 10 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

Особам, віднесеним до категорії 4, щомісячна додаткова пенсія за шкоду, заподіяну здоров'ю, призначається в розмірі 5 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

Розмір прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, визначається на момент виплати додаткової пенсії згідно із законом про Державний бюджет України і не може коригуватися іншими нормативно-правовими актами.

(Стаття 51 в редакції Закону № 107–VI від 28.12.2007)

Стаття 52. Щомісячна компенсація сім'ям за втрату годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи

Щомісячна компенсація в разі втрати годувальника призначається на кожного непрацездатного члена сім'ї, який був на його утриманні, в розмірі 10 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили

працевдатність, незалежно від пенсії, передбаченої законодавством України.

Розмір прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працевдатність, визначається на момент виплати компенсації згідно із законом про Державний бюджет України і не може коригуватися іншими нормативно-правовими актами.

Право на щомісячну компенсацію в разі втрати годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи мають непрацевдатні члени сім'ї годувальника, які були на його утриманні. При цьому дітям щомісячна компенсація призначається незалежно від того, чи були вони на утриманні годувальника.

Члени сім'ї, які вважаються непрацевдатними і утриманцями, визначаються відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Вихованці, учні, студенти, курсанти, слухачі і стажисти мають право на щомісячну компенсацію в разі втрати годувальника на строк навчання у навчальних закладах, але не більш як до досягнення ними 23-річного віку.

(Стаття 52 із змінами, внесеними Законами № 3108–IV від 17.11.2005, № 107–VI від 28.12.2007)

Стаття 53. Виплата додаткової пенсії за шкodu, заподіяну здоров'ю, та щомісячної компенсації сім'ям за втрату годувальника

Додаткова пенсія за шкodu, заподіяну здоров'ю, та щомісячна компенсація сім'ям за втрату годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи виплачуються повністю незалежно від заробітку, пенсії чи іншого доходу.

Стаття 54. Державна пенсія особам, віднесеним до категорії 1 та у зв'язку з втратою годувальника

Пенсії по інвалідності, що настала внаслідок каліцтва чи захворювання, і пенсії у зв'язку з втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи можуть призначатися за бажанням громадянина із заробітку, одержаного за роботу в зоні відчуження в 1986–1990 роках, у розмірі відшкодування фактичних збитків, який визначається згідно з законодавством.

В усіх випадках розмір середньомісячної заробітної плати для обчислення пенсії за роботу в зоні відчуження у 1986–1990 роках не може перевищувати 3,0 тис. карбованців.

У всіх випадках розміри пенсій для інвалідів, щодо яких встановлено зв'язок з Чорнобильською катастрофою, не можуть бути нижчими:

для учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС у 1986 році:

по I групі інвалідності — 220 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;

по II групі інвалідності — 200 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;

по III групі інвалідності — 180 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;

для учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС у 1987–1990 роках та осіб, евакуйованих у 1986 році із зони відчуження:

по I групі інвалідності — 160 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;

по II групі інвалідності — 150 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;

по III групі інвалідності — 140 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;

для інших інвалідів, щодо яких встановлено причинний зв'язок інвалідності з Чорнобильською катастрофою:

по I групі інвалідності — 130 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;

по II групі інвалідності — 120 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;

по III групі інвалідності — 110 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;

дітям-інвалідам — 70 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

Пенсія в разі втрати годувальника призначається непрацездатним членам сім'ї померлого годувальника, які були на його утриманні (при цьому дітям пенсія призначається незалежно від того, чи були вони на утриманні годувальника), у розмірі:

на одного непрацездатного члена сім'ї — 50 процентів пенсії по інвалідності померлого годувальника;

на двох та більше непрацездатних членів сім'ї — 100 процентів пенсії по інвалідності померлого годувальника, визначеної згідно із зазначеною статтею, що розподіляється між ними рівними частками.

До непрацездатних членів сім'ї померлого годувальника належать особи, зазначені у статті 36 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Розмір прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, визначається на момент виплати пенсії згідно із законом про Державний бюджет України і не може коригуватися іншими нормативно-правовими актами.

Порядок обчислення пенсії по інвалідності, що настала внаслідок каліцтва чи захворювання, і пенсії у зв'язку з втратою годувальника

внаслідок Чорнобильської катастрофи визначається Кабінетом Міністрів України.

(Стаття 54 із змінами, внесеними Законом № 2532–XII від 01.07.92, Декретом № 29–93 від 26.03.93, Законом № 3285–12 від 17.06.93; в редакції Закону № 230/96–ВР від 06.06.96; із змінами, внесеними Законами № 3108–IV від 17.11.2005, № 107–VI від 28.12.2007)

(Дію Декрету № 29–93 зупинено Законом № 3285–12 від 17.06.93)

Стаття 55. Умови надання пенсій за віком особам, які працювали або проживали на територіях радіоактивного забруднення

Особам, які працювали або проживали на територіях радіоактивного забруднення, пенсії надаються із зменшенням пенсійного віку, встановленого для одержання державних пенсій:

№ № п/п	Категорії осіб, які постраждали	Зменшення віку
---------	---------------------------------	----------------

1 *Учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС:*

— які працювали у зоні відчуження з моменту аварії до 1 липня 1986 року незалежно від кількості робочих днів, а з 1 липня 1986 року по 31 грудня 1986 року — не менше 5 календарних днів	10 років
— які працювали у 1987 році у зоні відчуження не менше 14 календарних днів	8 років
— які працювали з 1 липня 1986 року по 31 грудня 1986 року у зоні відчуження від 1 до 5 календарних днів, у 1987 році — від 10 до 14 календарних днів, у 1988 році — не менше 30 календарних днів, на діючих пунктах санітарної обробки населення і дезактивації техніки або їх будівництві — не менше 14 календарних днів у 1986 році	5 років

Учасникам ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, які відпрацювали на підземних роботах, на роботах з особливо шкідливими і особливо важкими умовами праці за списком № 1 виробництв, робіт, професій, посад і показників, затверджуваним у встановленому порядку (чоловіки — 10 років і більше, жінки — 7 років 6 місяців і більше), вік виходу на пенсію зменшується додатково на три роки понад передбачений цією статтею.

Учасникам ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, які відпрацювали на інших роботах з шкідливими і важкими умовами праці за списком № 2 виробництв, робіт, професій, посад і показників, затверджуваним у встановленому порядку (чоловіки — 12 років 6 місяців і більше, жінки — 10 років і більше), вік виходу на пенсію зменшується додатково на один рік понад передбачений цією статтею.

2 Потерпілі від Чорнобильської катастрофи:

— евакуйовані з 10-ти кілометрової зони відчуження у 1986 році	10 років
— евакуйовані з інших території зони відчуження у 1986 році	8 років
— особи, які постійно проживали або постійно проживають чи постійно працювали або постійно працюють у зоні безумовного (обов'язкового) відселення за умови, що вони за станом на 1 січня 1993 року прожили або відпрацювали у цій зоні не менше 2 років	4 роки* та додатково 1 рік за кожний рік проживання, роботи, але не більше 9 років
— особи, які постійно проживали або постійно проживають чи постійно працювали або постійно працюють у зоні гарантованого добровільного відселення за умови, що вони за станом на 1 січня 1993 року прожили або відпрацювали у цій зоні не менше 3 років	3 роки* та додатково 1 рік за 2 роки проживання, роботи, але не більше 6 років
— особи, які постійно проживали або постійно проживають чи постійно працювали або постійно працюють у зоні посиленого радіологічного контролю за умови, що вони за станом на 1 січня 1993 року прожили або відпрацювали у цій зоні не менше 4 років	2 роки* та додатково 1 рік за 3 роки проживання, роботи, але не більше 5 років
— особи, які працювали з моменту аварії до 1 липня 1986 року не менше 14 календарних днів або не менше трьох місяців протягом 1986–1987 років за межами зони відчуження на роботах з особливо шкідливими умовами праці (за радіаційним фактором), пов'язаними з ліквідацією наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, що виконувалися за урядовими завданнями	2 роки

* Початкова величина зниження пенсійного віку встановлюється лише особам, які постійно проживали або постійно працювали у зазначених зонах з моменту аварії по 31 липня 1986 року незалежно від часу проживання або роботи в цей період.

Потерпілим від Чорнобильської катастрофи, які відпрацювали на підземних роботах, на роботах з особливо шкідливими і особливо важкими умовами праці за списком № 1 (чоловіки — 10 років і більше, жінки — 7 років 6 місяців і більше), вік виходу на пенсію зменшується додатково на два роки понад передбачений цією статтею.

Потерпілим від Чорнобильської катастрофи, які відпрацювали на інших роботах з шкідливими і важкими умовами праці за списком № 2 (чоловіки — 12 років 6 місяців і більше, жінки — 10 років і більше), вік виходу на пенсію зменшується додатково на один рік понад передбачений цією статтею.

Пенсійний вік за бажанням особи може бути знижено тільки за однією підставою, передбаченою цією статтею, якщо не обумовлено інше.

Призначення та виплата пенсій названим категоріям провадиться відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» і цього Закону.

(Стаття 55 із змінами, внесеними Законами № 2532–XII від 01.07.92, № 230/96–ВР від 06.06.96, № 3108–IV від 17.11.2005)

Стаття 56. Пільги щодо обчислення стажу роботи (служби)

1. Час роботи, служби (в тому числі державної) з ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС у зоні відчуження зараховується до стажу роботи, стажу державної служби, вислуги років, яка надає право на пенсію за вислугу років відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»: до 1 січня 1988 року — у потрійному, а з 1 січня 1988 року до 1 січня 1993 року — у полуторному розмірі (у тому числі за списком № 1). З 1 січня 1993 року та в наступні роки пільги з обчислення стажу роботи у зоні відчуження визначаються Кабінетом Міністрів України.

2. Право на пенсію в повному розмірі мають громадяни, віднесені до категорій 1, 2, 3, 4, за умови стажу роботи не менш як: чоловіки — 20 років, жінки — 15 років, із збільшенням пенсії на один процент заробітку за кожний рік роботи понад встановлений цим пунктом стаж, але не вище 75 процентів заробітку, а громадянам, які відпрацювали за списком № 1, чоловіки — 10 років і більше, жінки — 7 років 6 місяців і більше — не вище 85 процентів заробітку.

3. Громадянам, віднесеним до категорій 1, 2, 3 і 4, надається статус ветерана праці за умови наявності у них стажу роботи на 10 років більшого за встановлений пунктом 2 цієї статті (у жінок — 25 років, у чоловіків — 30 років).

(Стаття 56 із змінами, внесеними Законами № 230/96–ВР від 06.06.96, № 3108–IV від 17.11.2005, № 231–V від 05.10.2006)

Стаття 57. Пільги по обчисленню середньомісячного заробітку

Обчислення середньомісячного заробітку провадиться відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

У разі обчислення пенсії відповідно до частини другої статті 27 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» за бажанням того, хто звернувся за пенсією, середньомісячний фактичний заробіток для обчислення пенсії може визначатися за будь-які 12 місяців підряд роботи на територіях радіоактивного забруднення.

Якщо особа, яка звернулася за пенсією, пропрацювала на територіях радіоактивного забруднення:

менше 12 місяців, — середньомісячний заробіток визначається шляхом поділу загальної суми заробітку за календарні місяці роботи на кількість цих місяців;

не менше 30 календарних днів у двох місяцях, — середньомісячний заробіток визначається за будь-які фактично відпрацьовані 30 календарних днів роботи;

менше місяця, — середньомісячний заробіток визначається за цей календарний місяць з додаванням до заробітку на основній роботі.

Порядок обчислення середньомісячного заробітку для призначення пенсії по інвалідності, що настала внаслідок каліцтва чи захворювання, і пенсії у зв'язку з втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи, призначеної відповідно до статті 54 цього Закону, визначається Кабінетом Міністрів України.

Особам, які брали участь у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС у 1986 році, а також в евакуації населення на добровільній безплатній основі і стали інвалідами внаслідок Чорнобильської катастрофи, що підтверджено відповідними документами, пенсія по інвалідності за їх бажанням обчислюється з п'ятикратного розміру мінімальної заробітної плати, що був встановлений на час їхнього перебування в зоні відчуження.

(Стаття 57 із змінами, внесеними Законом № 3108-IV від 17.11.2005; в редакції Закону № 231-V від 05.10.2006)

Стаття 58. Пільги по виплаті пенсій працюючим пенсіонерам

Пенсії особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, виплачуються в повному розмірі без урахування одержуваного заробітку (доходу).

(Стаття 58 із змінами, внесеними Законом № 2532-XII від 01.07.92)

**Стаття 59. Пенсії військовослужбовцям,
які брали участь у ліквідації наслідків
Чорнобильської катастрофи**

Пенсії військовослужбовцям призначаються з їх грошового забезпечення згідно з цим Законом та іншими законодавчими актами. Додаткова пенсія за шкodu, заподіяну здоров'ю, призначається відповідно до статті 51 цього Закону.

Військовослужбовцям пенсії по інвалідності, а членам їх сімей пенсії у зв'язку з втратою годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи за їх бажанням можуть призначатися на умовах і в порядку, визначених законодавством України для осіб, які стали інвалідами внаслідок поранення, контузії чи каліцтва, що їх вони дістали при виконанні обов'язків військової служби (службових обов'язків) або відповідно до статті 54 цього Закону.

Особам, які брали участь у ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи під час проходження дійсної строкової служби і внаслідок чого стали інвалідами, пенсія по інвалідності обчислюється відповідно до цього Закону або за бажанням цих осіб з п'ятикратного розміру мінімальної заробітної плати, що був встановлений на час їхнього перебування в зоні відчуження.

*(Стаття 59 із змінами, внесеними Законами № 2532–XII від 01.07.92,
№ 231–V від 05.10.2006)*

**Стаття 59¹. Виплата пенсій громадянам України,
які постраждали внаслідок Чорнобильської
катастрофи, у разі виїзду за кордон**

У разі виїзду пенсіонера із числа постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи на постійне місце проживання за кордон пенсія, призначена в Україні, крім пенсії, зазначеної в частині другій цієї статті, виплачується в порядку, передбаченому статтею 51 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Пенсія по інвалідності, що настала внаслідок каліцтва чи захворювання внаслідок Чорнобильської катастрофи, призначена згідно із статтею 54 цього Закону, в разі виїзду пенсіонера на постійне місце проживання за кордон виплачується органом, що призначає пенсії. При цьому застосовується порядок переведення в інші країни пенсій по інвалідності внаслідок трудового каліцтва або професійного захворювання, що визначається Кабінетом Міністрів України.

(Закон доповнено статтею 59¹ згідно із Законом № 3108–IV від 17.11.2005)

**Стаття 60. Інші пільги та компенсації особам,
які постраждали внаслідок Чорнобильської
катастрофи**

Особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, можуть надаватись й інші пільги та компенсації, передбачені законодавством України.

Розділ ІХ

ГРОМАДСЬКІ ОБ'ЄДНАННЯ ОСІБ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

**Стаття 61. Пільги щодо оподаткування об'єднань громадян,
які постраждали внаслідок Чорнобильської
катастрофи**

Пільги щодо оподаткування об'єднань громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, встановлюються законами про оподаткування.

(Стаття 61 із змінами, внесеними Законом № 2532–ХІІ від 01.07.92, Декретом № 12–92 від 26.12.92, Законами № 3180–12 від 05.05.93, № 498/95–ВР від 22.12.95; в редакції Закону № 230/96–ВР від 06.06.96)

Розділ Х

ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 62. Роз'яснення порядку застосування цього Закону

Роз'яснення порядку застосування цього Закону провадиться у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, рішення якого є обов'язковими для виконання міністерствами та іншими центральними органами державної виконавчої влади України, місцевими органами державної виконавчої влади, всіма суб'єктами господарювання незалежно від їх відомчої підпорядкованості та форм власності.

(Стаття 62 в редакції Закону № 230/96–ВР від 06.06.96)

**Стаття 63. Фінансування витрат, пов'язаних з реалізацією
цього Закону**

Фінансування витрат, пов'язаних з реалізацією цього Закону, здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, коштів, які враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, та інших джерел, не заборонених законодавством.

(Стаття 63 в редакції Законів № 2532–ХІІ від 01.07.92, № 107–VІ від 28.12.2007)

Стаття 64. **Відповідальність осіб за порушення цього Закону**

Особи, винні в порушенні вимог цього Закону, утаюванні або навмисному перекрученні відомостей про стан радіаційної обстановки або про захворюваність людей, у видачі документів, посвідчень, вчиненні будь-яких інших діянь, що призводять до незаконного одержання громадянами прав і пільг, передбачених цим Законом, несуть матеріальну, адміністративну або кримінальну відповідальність, встановлену законодавством України.

Стаття 65. **Порядок видачі посвідчень особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи**

1. Учасникам ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та потерпілим від Чорнобильської катастрофи видаються посвідчення, виготовлені за зразками, затвердженими Кабінетом Міністрів України.

Дітям, які не досягли повноліття, посвідчення видаються на загальних підставах та вручаються батькам.

2. При зміні категорії, а також у випадках, передбачених статтею 17 цього Закону, посвідчення підлягає заміні.

3. Посвідчення «Учасник ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС» та «Потерпілий від Чорнобильської катастрофи» є документами, що підтверджують статус громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та надають право користування пільгами, встановленими цим Законом.

4. Видача посвідчень провадиться спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, державними адміністраціями областей, Київською і Севастопольською міськими державними адміністраціями за поданням районних державних адміністрацій.

Порядок видачі посвідчень встановлюється Кабінетом Міністрів України.

(Стаття 65 із змінами, внесеними Законами № 2532–XII від 01.07.92, № 230/96–ВР від 06.06.96, № 231–V від 05.10.2006)

Стаття 66. **Поширення дії цього Закону на громадян інших держав, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи**

Громадяни інших держав, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, користуються всіма пільгами, що передбачені цим Законом, у разі переїзду на постійне місце проживання в Україну.

Стаття 67. Порядок підвищення розміру доплат, пенсій і компенсацій, передбачених цим Законом

Конкретні розміри всіх доплат, пенсій і компенсацій підвищуються Кабінетом Міністрів України відповідно до зміни індексу вартості життя і зростання мінімальної заробітної плати.

Крім індексації пенсії, яка здійснюється відповідно до законодавства про індексацію грошових доходів населення, у разі, якщо величина середньої заробітної плати в Україні за даними спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади в галузі статистики за минулий рік зросла, то з 1 березня поточного року розмір пенсії підвищується в порядку, встановленому частиною другою статті 42 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Максимальний розмір пенсій, призначених відповідно до цього Закону (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткових пенсій, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною та інших доплат до пенсій, встановлених законодавством) не може перевищувати дванадцять мінімальних розмірів пенсії за віком, встановленої абзацом першим частини першої статті 28 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

(Стаття 67 в редакції Закону № 230/96 від 06.06.96; із змінами, внесеними Законом № 231-V від 05.10.2006; в редакції Закону № 107-VI від 28.12.2007)

Стаття 68. Підстави для припинення виплати компенсацій та надання пільг за проживання на території зони безумовного (обов'язкового) відселення

Виплата компенсацій і надання пільг, передбачених статтями 37 і 46 цього Закону, громадянам, які проживають на території зони безумовного (обов'язкового) відселення, припиняється у разі їх відмови від переселення в збудоване для цієї мети житло (житлові умови повинні відповідати вимогам, передбаченим житловим законодавством). На зазначених громадян у період їх подальшого проживання на радіоактивно забрудненій території не поширюється також пільга щодо зменшення пенсійного віку, передбачена статтею 55 цього Закону.

(Стаття 68 в редакції Законів № 2532-XII від 01.07.92, № 230/96-ВР від 06.06.96)

Стаття 69. Виключено на підставі Закону № 230/96-ВР від 06.06.96

**Стаття 70. Захист прав громадян, які постраждали
внаслідок Чорнобильської катастрофи**

Громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, мають право захищати у відповідних державних, судових органах свої законні інтереси та інтереси своїх дітей.

(Закон доповнено статтею 70 згідно із Законом № 230/96–ВР від 06.06.96)

Стаття 71. Особливості внесення змін до цього Закону

Дія положень цього Закону не може призупинятися іншими законами, крім законів про внесення змін до цього Закону.

(Закон доповнено статтею 71 згідно із Законом № 231–V від 05.10.2006)

ЗАКОН УКРАЇНИ

ПРО ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ТЕРИТОРІЇ, ЩО ЗАЗНАЛА РАДІОАКТИВНОГО ЗАБРУДНЕННЯ ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

№ 791а–ХІІ від 27 лютого 1991 року

(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, № 16, ст. 198)

Введений в дію Постановою ВР № 795–ХІІ від 28.02.1991 року

(ВВР, 1991, № 16, ст. 199)

Із змінами, внесеними Законами № 1991–ХІІ від 17.12.91, ВВР, 1992, № 13, ст. 177; № 2530–ХІІ від 01.07.92, ВВР, 1992, № 37, ст. 541;

Декретом № 12–92 від 26.12.92, ВВР, 1993, № 10, ст. 76;

Законами № 157/95–ВР від 28.04.95, ВВР, 1995, № 19, ст. 136; № 498/95–ВР від 22.12.95, ВВР, 1996, № 3, ст. 11; № 608/96–ВР від 17.12.96, ВВР, 1997, № 8, ст. 62; № 182/97–ВР від 04.04.97, ВВР, 1997, № 20, ст. 145; № 2285–ІV від 23.12.2004, ВВР, 2005, № 7–8, ст. 162; № 2505–ІV від 25.03.2005, ВВР, 2005, № 17, № 18–19, ст. 267)

(У тексті Закону слова «Української РСР», замінені словом «України», слова «Рада Міністрів Української РСР», «Радою Міністрів Української РСР», «Ради Міністрів Української РСР» замінені відповідно словами «Кабінет Міністрів України», «Кабінетом Міністрів України», «Кабінету Міністрів України», посилання на Державний комітет Української РСР по захисту населення від наслідків аварії на Чорнобильській АЕС замінені посиланням на Міністерство у справах захисту населення від наслідків аварії на Чорнобильській АЕС України згідно із Законом № 1991–ХІІ від 17.12.91)

(У тексті Закону слова «Міністерство у справах захисту населення від наслідків аварії на Чорнобильській АЕС України», «Міністерство сільського господарства України», «Міністерство охорони навколишнього природного середовища України», «Державний комітет України по стандартизації, метрології та якості продукції» у всіх відмінках замінено словами «Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи», «Міністерство сільського господарства і продовольства України», «Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України», «Державний комітет України по стандартизації, метрології та сертифікації» у відповідних відмінках згідно із Законом № 182/97–ВР від 04.04.97)

Чорнобильська катастрофа створила на значній території України надзвичайно небезпечну для здоров'я людей і навколишнього природ-

ного середовища радіаційну обстановку. Україну оголошено зоною екологічної катастрофи. Усунення наслідків цієї катастрофи залежить від законодавчого визначення правового режиму різних за ступенем радіоактивного забруднення територій і заходів щодо його забезпечення. Закон регулює питання поділу території на відповідні зони, режим їх використання та охорони, умови проживання та роботи населення, господарську, науково-дослідну та іншу діяльність в цих зонах. Закон закріплює і гарантує забезпечення режиму використання та охорони вказаних територій з метою зменшення дії радіоактивного опромінення на здоров'я людини та на екологічні системи.

(Пreamбула в редакції Закону № 1991–ХІІ від 17.12.91)

Розділ І

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи

До територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, в межах України належать території, на яких виникло стійке забруднення навколишнього середовища радіоактивними речовинами понад доаварійний рівень, що з урахуванням природно-кліматичної та комплексної екологічної характеристики конкретних територій може призвести до опромінення населення понад 1,0 мЗв (0,1 бер) за рік, і яке потребує вжиття заходів щодо радіаційного захисту населення та інших спеціальних втручань, спрямованих на необхідність обмеження додаткового опромінення населення, зумовленого Чорнобильською катастрофою, та забезпечення його нормальної господарської діяльності.

Стаття 2. Визначення категорій зон радіоактивно забруднених територій

Залежно від ландшафтних та геохімічних особливостей ґрунтів, величини перевищення природного доаварійного рівня накопичення радіонуклідів у навколишньому середовищі, пов'язаних з ними ступенів можливого негативного впливу на здоров'я населення, вимог щодо здійснення радіаційного захисту населення та інших спеціальних заходів, з урахуванням загальних виробничих та соціально-побутових відносин територія, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, поділяється на зони.

Такими зонами є:

1) зона відчуження — це територія, з якої проведено евакуацію населення в 1986 році;

2) зона безумовного (обов'язкового) відселення — це територія, що зазнала інтенсивного забруднення довгоживучими радіонуклідами, з щільністю забруднення ґрунту понад доаварійний рівень ізотопами цезію від $15,0 \text{ Кі/км}^2$ та вище, або стронцію від $3,0 \text{ Кі/км}^2$ та вище, або плутонію від $0,1 \text{ Кі/км}^2$ та вище, де розрахункова ефективна еквівалентна доза опромінення людини з урахуванням коефіцієнтів міграції радіонуклідів у рослини та інших факторів може перевищити $5,0 \text{ мЗв}$ ($0,5$ бер) за рік понад дозу, яку вона одержувала у доаварійний період;

3) зона гарантованого добровільного відселення — це територія з щільністю забруднення ґрунту понад доаварійний рівень ізотопами цезію від $5,0$ до $15,0 \text{ Кі/км}^2$, або стронцію від $0,15$ до $3,0 \text{ Кі/км}^2$, або плутонію від $0,01$ до $0,1 \text{ Кі/км}^2$, де розрахункова ефективна еквівалентна доза опромінення людини з урахуванням коефіцієнтів міграції радіонуклідів у рослини та інших факторів може перевищити $1,0 \text{ мЗв}$ ($0,1$ бер) за рік понад дозу, яку вона одержувала у доаварійний період;

4) зона посиленого радіоекологічного контролю — це територія з щільністю забруднення ґрунту понад доаварійний рівень ізотопами цезію від $1,0$ до $5,0 \text{ Кі/км}^2$, або стронцію від $0,02$ до $0,15 \text{ Кі/км}^2$, або плутонію від $0,005$ до $0,01 \text{ Кі/км}^2$ за умови, що розрахункова ефективна еквівалентна доза опромінення людини з урахуванням коефіцієнтів міграції радіонуклідів у рослини та інших факторів перевищує $0,5 \text{ мЗв}$ ($0,05$ бер) за рік понад дозу, яку вона одержувала у доаварійний період.

Додаткові критерії забрудненості ґрунту радіонуклідами можуть встановлюватись Національною комісією радіаційного захисту населення України з наступним затвердженням Верховною Радою України.

Критерії, за якими провадиться розмежування категорій зон, встановлюються Національною комісією по радіаційному захисту населення України.

Межі зон встановлюються та переглядаються Кабінетом Міністрів України на основі експертних висновків Національної комісії радіаційного захисту населення України, Національної академії наук України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Міністерства сільського господарства і продовольства України, Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України за поданням обласних рад і затверджуються Верховною Радою України.

Перелік населених пунктів, віднесених до зон радіоактивного забруднення, та дані щорічних дозиметричних паспортизацій із зазначенням очікуваних доз опромінення населення оприлюднюються

Кабінетом Міністрів України один раз на три роки, починаючи з 2009 року.

Карти зазначених зон, перелік населених пунктів, віднесених до цих зон, та дані щорічних дозиметричних паспортизацій із зазначенням очікуваних доз опромінення населення один раз на три роки публікуються в загальнодержавних та регіональних друкованих засобах масової інформації і зберігаються у відповідних центральних та місцевих органах державної влади.

(Стаття 2 із змінами, внесеними Законами № 1991–XII від 17.12.91, № 2530–XII від 01.07.92, № 182/97–ВР від 04.04.97, № 259–VI від 10.04.2008)

Стаття 3. Визначення радіаційно небезпечних земель

Радіаційно небезпечні землі — це землі, на яких неможливе подальше проживання населення, одержання сільськогосподарської та іншої продукції, продуктів харчування, що відповідають республіканським та міжнародним допустимим рівням вмісту радіоактивних речовин, або які недоцільно використовувати за екологічними умовами.

До зазначених у цій статті земель належать території, вказані в пунктах 1 і 2 статті 2 цього Закону.

Стаття 4. Визначення радіоактивно забруднених земель

Радіоактивно забруднені землі — це землі, які потребують проведення заходів радіаційного захисту та інших спеціальних втручань, спрямованих на обмеження додаткового опромінення, зумовленого Чорнобильською катастрофою, та забезпечення нормальної господарської діяльності.

До зазначених у цій статті земель належать території, вказані в пунктах 3 і 4 статті 2 цього Закону.

Стаття 5. Компетенція України щодо зон, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи

Україна визначає правовий режим зон, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, укладає договори на проведення робіт з іншими державами, міжнародними організаціями.

Кабінет Міністрів України визначає всю господарську міжнародну діяльність у зоні відчуження.

Координацію робіт у зонах здійснює Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи.

(Стаття 5 із змінами, внесеними Законом № 1991–XII від 17.12.91)

Стаття 6. Фінансування робіт у зонах, що зазнали радіоактивного забруднення

Фінансування робіт для подолання наслідків Чорнобильської катастрофи здійснюється за рахунок державного бюджету України, а також інших фінансових надходжень.

Для цього в системі банків України створюється кредитно-фінансовий банк «Чорнобиль».

Розпорядником коштів є Кабінет Міністрів України. Планування, матеріально-технічне забезпечення, обсяги фінансування робіт, а також умови оплати праці в зоні відчуження визначаються Кабінетом Міністрів України за поданням Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи незалежно від відомчої підпорядкованості та форм власності підприємств, установ, організацій, залучених до робіт по подоланню наслідків Чорнобильської катастрофи та виведенню Чорнобильської АЕС з експлуатації.

(Стаття 6 із змінами, внесеними Законами № 1991–XII від 17.12.91, № 2530–XII від 01.07.92)

Стаття 7. Забезпечення господарської діяльності у зонах гарантованого добровільного відселення та посиленого радіоекологічного контролю

Не підлягають оподаткуванню земельні ділянки та будинки, розташовані на території зон гарантованого добровільного відселення і посиленого радіоекологічного контролю, що належать громадянам, які проживають поза межами зон радіоактивного забруднення.

(Стаття 7 із змінами, внесеними Законами № 1991–XII від 17.12.91, № 2505–IV від 25.03.2005)

Стаття 8. Управління зоною відчуження і зоною безумовного (обов'язкового) відселення після повного відселення жителів

Управління зоною відчуження, а також зоною безумовного (обов'язкового) відселення після повного відселення жителів з населених пунктів, віднесених до цієї зони, та припинення у зв'язку з цим у зазначених пунктах діяльності Рад здійснює спеціальний підрозділ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи — Адміністрація зони, яка має статус юридичної особи.

Адміністрація зони організовує та координує проведення всіх заходів на територіях зони відчуження, а також зони безумовного

(обов'язкового) відселення, вирішує питання їх фінансування, охорони громадського порядку, захисту наукових і економічних інтересів держави, вживає заходів до створення безпечних умов праці та зменшення рівня опромінення персоналу, який працює на цих територіях, з метою охорони його здоров'я, забезпечує додержання норм радіаційної безпеки, порядку поведінки з радіоактивними відходами, а також несе відповідальність за оперативне, повне та об'єктивне інформування населення про екологічний стан у цих зонах.

Для більш ефективного проведення всіх заходів на території зони безумовного (обов'язкового) відселення після повного відселення жителів з населених пунктів, віднесених до цієї зони, Адміністрація зони в разі необхідності може створювати свої підрозділи на місцях. Рішення Адміністрації зони є обов'язковими для виконання всіма підприємствами, установами і організаціями, розташованими або залученими до робіт у зазначених зонах, незалежно від форм власності та організаційно-правових форм.

(Стаття 8 із змінами, внесеними Законами № 1991–XII від 17.12.91, № 2530–12 від 01.07.92, № 157/95–ВР від 28.04.95, № 182/97–ВР від 04.04.97)

Стаття 9. Управління зоною безумовного (обов'язкового) відселення до повного відселення жителів з населених пунктів, віднесених до цієї зони, та зоною гарантованого добровільного відселення

Управління зоною безумовного (обов'язкового) відселення до повного відселення жителів з населених пунктів, віднесених до цієї зони, та управління зоною гарантованого добровільного відселення здійснюється відповідними обласними Радами.

(Стаття 9 в редакції Закону № 157/95–ВР від 28.04.95; із змінами, внесеними Законом № 182/97–ВР від 04.04.97)

Стаття 10. Забезпечення населення інформацією про радіаційний стан території

Кабінет Міністрів України забезпечує населення необхідною інформацією про радіаційний стан території.

Стаття 11. Власність на результати наукових досліджень, пов'язаних з Чорнобильською катастрофою

Вся наукова інформація та результати наукових досліджень, які одержані в зонах радіоактивного забруднення, є надбанням України і можуть бути використані тільки з дозволу Кабінету Міністрів України.

Розділ II

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЗОН ВІДЧУЖЕННЯ ТА БЕЗУМОВНОГО (ОБОВ'ЯЗКОВОГО) ВІДСЕЛЕННЯ

Стаття 12. Види діяльності, заборонені у зонах відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення

Землі зон відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення виводяться з господарського обороту, відмежовуються від суміжних територій і переводяться до категорії радіаційно небезпечних земель.

У зонах відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення забороняється:

- постійне проживання населення;
- здійснення діяльності з метою одержання товарної продукції без спеціального дозволу Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи;
- перебування осіб, які не мають на це спеціального дозволу, а також залучення до роботи осіб без їх згоди;
- вивезення за межі зон без спеціального дозволу Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи землі, глини, піску, торфу, деревини, а також заготівля і вивезення рослинних кормів, лікарських рослин, грибів, ягід та інших продуктів побічного лісокористування, за винятком зразків для наукових цілей;
- винесення або вивезення із зон будівельних матеріалів і конструкцій, машин і устаткування, домашніх речей тощо без спеціального дозволу Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи і дозиметричного контролю;
- ведення сільськогосподарської, лісогосподарської, виробничої та іншої діяльності, а також будівництво без спеціального дозволу Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи;
- випасання худоби, порушення середовища перебування диких тварин, спортивне та промислове полювання та рибальство;
- перегін тварин, сплав лісу. В'їзд на територію зони і виїзд з неї здійснюється тільки за спеціальними перепустками з обов'язковим дозиметричним контролем людей та транспортних засобів. Транзитний проїзд усіх видів транспорту здійснюється за спеціальними перепустками, що видаються Адміністрацією зони;
- будь-яка інша діяльність, яка не забезпечує режим радіаційної безпеки;

— перебування осіб, які мають медичні протипоказання для роботи в контакт з джерелами іонізуючого випромінювання або щодо яких встановлено причинний зв'язок інвалідності з роботами по ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, оскільки вони є професійно хворими.

Порядок застосування положень цієї статті визначається Кабінетом Міністрів України.

(Стаття 12 із змінами, внесеними Законами № 1991–XII від 17.12.91, № 2530–XII від 01.07.92, № 157/95–ВР від 28.04.95, № 182/97–ВР від 04.04.97)

Стаття 13. Обов'язкові заходи, які здійснюються в зонах відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення

У зонах відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення спеціалізованими підрозділами здійснюються обов'язкові заходи щодо:

- запобігання винесенню радіонуклідів з території зон і радіоактивному забрудненню навколишнього середовища;
- моніторингу стану природного середовища та медико-біологічного моніторингу;
- утримання території в належному санітарному і пожежобезпечному стані;
- застосування методів фіксації радіонуклідів на місцевості.

Всі види діяльності повинні проводитись з обмеженням загальної колективної дози радіоактивного опромінення, а також з обмеженням кількості залучених осіб.

Стаття 14. Охорона територій зон відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення

У зонах відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення забезпечується суворий природоохоронний режим, охорона територій, природних, історичних та етнокультурних пам'яток відповідно до чинного законодавства.

Охорону громадського порядку, протипожежну безпеку на територіях зон відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення, контрольо-пропускний режим при в'їзді та виїзді з таких зон забезпечують спеціалізовані органи Міністерства внутрішніх справ України.

Контроль за виконанням зазначених заходів здійснюється на території зони відчуження Адміністрацією зони, зони безумовного (обов'язкового) відселення — відповідними обласними Радами.

(Стаття 14 із змінами, внесеними Законом № 182/97–ВР від 04.04.97)

Розділ III

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЗОНИ ГАРАНТОВАНОГО ДОБРОВІЛЬНОГО ВІДСЕЛЕННЯ

Стаття 15. Використання земель зони гарантованого добровільного відселення

Земельні ділянки, розташовані у зоні гарантованого добровільного відселення, належать до радіоактивно забруднених і використовуються в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України.

Якщо за економічними та екологічними умовами подальше використання цих земель неможливе, вони переводяться до категорії радіаційно небезпечних.

Стаття 16. Види діяльності, заборонені у зоні гарантованого добровільного відселення

У зоні гарантованого добровільного відселення забороняється:

- будівництво нових, розширення діючих підприємств, безпосередньо не пов'язаних із забезпеченням радіоекологічного, соціального захисту населення, а також умов його життя та праці;

- будь-яка діяльність, що погіршує радіоекологічну ситуацію;

- природокористування, яке не відповідає вимогам норм радіаційної безпеки;

- внесення пестицидів, гербіцидів, отрутохімікатів без спеціального дозволу відповідних органів Кабінету Міністрів України;

- залучення школярів, учнів і студентів до робіт, які можуть негативно вплинути на стан їх здоров'я.

Стаття 17. Заходи щодо зниження ризику захворюваності населення у зоні гарантованого добровільного відселення

З метою зниження ризику захворюваності населення та зменшення доз радіоактивного опромінення у зоні гарантованого добровільного відселення державою гарантується:

- добровільне переселення людей із зони;

- перепрофілювання виробництв на випуск екологічно чистої продукції;

- постійний дозиметричний контроль радіоактивного забруднення ґрунту, води, повітря, продуктів харчування, сировини, жилих і виробничих приміщень, а також медико-біологічний та радіоекологічний моніторинг;

- проведення суцільної щорічної медичної диспансеризації населення та забезпечення ранньої профілактики захворювань;

– забезпечення населення в необхідній кількості та асортименті медичними препаратами, питною водою, чистими продуктами харчування, у тому числі такими, які мають радіопротекторні властивості, сприяють виведенню з організму радіонуклідів;

– у разі доцільності дезактивація території спеціалізованими підрозділами;

– проведення суцільної газифікації населених пунктів і будівництво доріг з асфальтовим та бетонним покриттям;

– надання громадянам, які проживають у зазначеній зоні, пільг та компенсацій, передбачених Законом України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» та іншими актами чинного законодавства.

Розділ IV

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЗОНИ ПОСИЛЕНОГО РАДІОЕКОЛОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ

Стаття 18. Види діяльності, заборонені у зоні посиленого радіоекологічного контролю

У зоні посиленого радіоекологічного контролю забороняється:

– будівництво санаторіїв, піонерських таборів, баз і будинків відпочинку, а також будівництво нових підприємств, які шкідливо впливають на здоров'я населення і навколишнє середовище;

– будь-яка діяльність, що погіршує радіоекологічну ситуацію;

– природокористування, яке не відповідає вимогам норм радіаційної безпеки;

– внесення пестицидів, гербіцидів, отрутохімікатів без спеціального дозволу відповідних органів Кабінету Міністрів України;

– залучення школярів, учнів і студентів до робіт, які можуть негативно вплинути на стан їх здоров'я.

(Стаття 18 із змінами, внесеними Законом № 157/95–ВР від 28.04.95)

Стаття 19. Заходи щодо зниження ризику захворюваності населення у зоні посиленого радіоекологічного контролю

З метою зниження ризику захворюваності населення та зменшення доз радіоактивного опромінення у зоні посиленого радіоекологічного контролю державою гарантується:

– перепрофілювання виробництв на випуск екологічно чистої продукції;

– постійний дозиметричний контроль радіоактивного забруднення ґрунту, води, повітря, продуктів харчування, сировини, жилих і виробничих приміщень, а також медико-біологічний та радіоекологічний моніторинг;

– проведення суцільної щорічної медичної диспансеризації населення та забезпечення ранньої профілактики захворювань;

– забезпечення населення в необхідній кількості та асортименті медичними препаратами, питною водою, чистими продуктами харчування, в тому числі такими, які мають радіопротекторні властивості, сприяють виведенню з організму радіонуклідів;

– в разі доцільності дезактивація території спеціалізованими підрозділами;

– поетапне проведення суцільної газифікації населених пунктів і будівництво доріг з асфальтовим та бетонним покриттям;

– надання громадянам, які проживають у зазначеній зоні, пільг і компенсацій, передбачених Законом України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» та іншими актами чинного законодавства.

Розділ V

КОНТРОЛЬ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ В ЗОНАХ, ЩО ЗАЗНАЛИ РАДІОАКТИВНОГО ЗАБРУДНЕННЯ ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

Стаття 20. Державний контроль за додержанням правового режиму в зонах, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи

Державний контроль за додержанням правового режиму в зонах, що зазнали радіоактивного забруднення, здійснюється обласними Радами, їх виконавчо-розпорядчими органами, а також уповноваженими на те державними органами в порядку, встановленому законодавством України.

Органом, відповідальним за здійснення державного контролю за додержанням правового режиму зони відчуження, є Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи.

(Стаття 20 із змінами, внесеними Законом № 182/97–ВР від 04.04.97)

Стаття 21. Органи, які здійснюють радіаційний контроль в зонах, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи

Прогнозні оцінки сумарної дози опромінення людей, а також контроль за додержанням норм радіаційної безпеки здійснюються Міністерством охорони здоров'я України.

Загальна оцінка радіаційної обстановки на території зон, що зазнали радіоактивного забруднення, радіоекологічний моніторинг території, методичне керівництво та координація робіт по визначенню радіаційної обстановки здійснюються Міністерством України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи.

Радіаційний контроль за рівнем радіоактивного забруднення сільськогосподарських угідь здійснюється Міністерством сільського господарства і продовольства України, водних ресурсів — Державним комітетом України по водному господарству; підземних вод та корисних копалин — Державним комітетом України по геології та використанню надр, атмосферного повітря на території населених пунктів — Державним комітетом України по гідрометеорології.

Радіаційний контроль за рівнем радіоактивного забруднення сільськогосподарської продукції і продуктів харчування здійснюється Міністерством сільського господарства і продовольства України та Міністерством охорони здоров'я України.

Радіаційний контроль за рівнями радіоактивного забруднення залізничного, водного, авіаційного та автомобільного транспорту, їх складових частин, вирішення питань про надання дозволу на його переміщення за межі зон відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення здійснюється міністерствами і відомствами, яким належать вказані транспортні засоби, за участю в необхідних випадках відповідних служб Міністерства внутрішніх справ України.

Радіаційний контроль за вивезенням домашніх і побутових речей, знярядь праці та будівельних матеріалів за межі радіоактивно забрудненої території, з якої передбачається відселення людей, здійснюється органами державного санітарного нагляду та відповідними службами Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, а домашніх тварин — органами державного ветеринарного нагляду.

Контроль за достовірністю і об'єктивністю даних відомчих служб, що здійснюють радіаційний контроль, незалежно від їх підпорядкування покладається на Державний санітарний нагляд Міністерства охорони здоров'я України, а метрологічний контроль — на Державний комітет України по стандартизації, метрології та сертифікації.

Відомчий радіаційний контроль за рівнями радіоактивного забруднення продукції здійснюється підприємствами, об'єднаннями і організаціями, які її виготовляють.

(Стаття 21 із змінами, внесеними Законами № 1991–ХІІ від 17.12.91, № 182/97–ВР від 04.04.97)

Розділ VI

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ В ЗОНАХ, ЩО ЗАЗНАЛИ РАДІОАКТИВНОГО ЗАБРУДНЕННЯ ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

Стаття 22. Відповідальність за порушення правового режиму в зонах, що зазнали радіоактивного забруднення

Особи, винні у порушенні встановленого цим Законом правового режиму в зонах, що зазнали радіоактивного забруднення, а також у невиконанні приписів державних органів, які здійснюють контроль у цій галузі, — несуть встановлену законодавством кримінальну, адміністративну, матеріальну чи іншу відповідальність.

Особи, з вини яких громадянам, підприємствам, установам і організаціям завдано майнової шкоди, пов'язаної з недодержанням встановленого цим Законом режиму в зонах, що зазнали радіоактивного забруднення, повинні відшкодувати завдану потерпілим майнову шкоду відповідно до чинного законодавства.

ЗАКОН УКРАЇНИ
ПРО ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНУ ПРОГРАМУ
ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ
ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ
НА 2006–2010 РОКИ

№ 3522–IV від 14 березня 2006 року

Верховна Рада України п о с т а н о в л я є:

1. Затвердити Загальнодержавну програму подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006–2010 роки, що додається.
2. Кабінету Міністрів України:
забезпечити виконання Загальнодержавної програми подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006–2010 роки;
під час формування проекту Державного бюджету України на відповідний рік передбачати видатки на фінансування заходів зазначеної Програми, виходячи з фінансових можливостей державного бюджету.
3. Цей Закон набирає чинності з 1 січня 2007 року.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Законом України

від 14 березня 2006 року № 3522–IV

ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНА ПРОГРАМА
ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ
НА 2006–2010 РОКИ

Майже за 20 років, що минули після аварії на Чорнобильській АЕС, радіаційний стан територій, що зазнали радіоактивного забруднення, поліпшився. Цьому сприяли природні процеси та здійснення заходів із запобігання винесенню радіонуклідів за межі зони відчуження, подолання наслідків аварії у сільськогосподарському виробництві, проведення дезактиваційних робіт, що привело до зниження рівнів опромінення людей, які проживають на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення.

Фінансування заходів з ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи у 1996–2005 роках здійснювалося за відповідними бюджетними програмами, виконаними не в повному обсязі переважно внаслідок обмеженого бюджетного фінансування. В результаті накопичуються нові економічні і соціальні проблеми.

Відповідно до Загальнодержавної програми подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006–2010 роки (далі — Програма) необхідно реалізувати заходи щодо подальшої соціальної, медичної

і психологічної реабілітації населення та його протирадіаційного захисту, в основному завершити економічне відродження населених пунктів і територій за межами зони відчуження, що зазнали радіоактивного забруднення, а також місць компактного проживання переселених громадян, забезпечити збереження їх культурно-історичної спадщини.

**І. Характеристика
сучасного стану радіоекологічної та соціально-економічної ситуації
на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення,
здоров'я постраждалих внаслідок
Чорнобильської катастрофи, ефективності заходів
із збереження їх здоров'я**

1. Забруднення навколишнього природного середовища

Внаслідок викиду радіоактивних матеріалів із зруйнованого 26 квітня 1986 року четвертого блока Чорнобильської АЕС забруднено понад 53,5 тис. квадратних кілометрів території України. Найбільш забрудненою є територія зони відчуження, з якої в 1986 році проведено евакуацію населення. Територія цієї зони становить 2044 квадратних кілометри. У 1998 році до території зони відчуження приєднано частину території зони безумовного (обов'язкового) відселення (далі — зона відчуження) і тепер загальна площа зони відчуження становить 2598 квадратних кілометрів. Ця територія належить до сфери управління центрального органу виконавчої влади з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи.

Для зони відчуження характерні:

висока щільність радіонуклідів на поверхні землі та їх висока концентрація у поверхневих водах;

наявність великих за загальною активністю локалізованих джерел радіоактивності (об'єкт «Укриття», пункти захоронення та пункти тимчасової локалізації радіоактивних відходів);

формування в межах її території основної частини забруднення стоку ріки Дніпро;

особливі ландшафтні умови, які сприяють підвищенню міграції радіонуклідів харчовими ланцюгами;

припинення традиційної господарської діяльності.

Основними радіонуклідами, які визначають забруднення зони відчуження, є цезій-137, стронцій-90 та альфа-випромінювальні трансуранові елементи, сумарні запаси яких у цій зоні становлять більш як 760 10 (в ступ. 15) бекерелів активності.

Цезій-137 на даний час обумовлює понад 90 відсотків (суми всіх радіонуклідів аварійного походження) зовнішнього опромінення

персоналу, який працює в зоні відчуження, а також населення, яке проживає на території, що зазнала радіоактивного забруднення (зовнішнього та внутрішнього опромінення).

Основна кількість радіоактивних речовин зосереджена на об'єкті «Укриття», тобто близько 200 тонн опроміненого і свіжого ядерного палива, змішаного з іншими матеріалами в різноманітних формах. Загальна активність довгоіснуючих радіонуклідів становить близько $740 \cdot 10^8$ (в ступ. 15) бекерелів. Об'єкт «Укриття» виконує свої захисні функції протягом дев'ятнадцяти років, проте його стабільність у подальшому не може бути гарантована. Існує гостра необхідність у перетворенні цього об'єкта на екологічно безпечну систему.

Активність радіоактивних відходів (далі — РАВ), зосереджених у пунктах їх захоронення та пунктах тимчасової локалізації, становить понад $8 \cdot 10^8$ (в ступ. 15) бекерелів. Ці пункти створено в 1986–1987 роках у процесі дезактивації територій, що зазнали радіоактивного забруднення.

Площа території із щільністю забруднення цезієм-137 понад 555 кілобекерелів на 1 квадратний метр (або 15 кюрі на 1 квадратний кілометр), радіоактивним стронцієм понад 111 кілобекерелів на 1 квадратний метр (або 3 кюрі на 1 квадратний кілометр) та плутонієм понад 3,7 кілобекерелів на 1 квадратний метр (або 0,1 кюрі на 1 квадратний кілометр) дорівнює приблизно 1800 квадратних кілометрів. Обсяг щорічного винесення за межі зони відчуження цих радіонуклідів становить приблизно $(0,5-3) \cdot 10^8$ (в ступ. 3) відсотків запасів у природних екосистемах і $(1-7) \cdot 10^8$ (в ступ. 7) відсотків запасів природно-техногенного комплексу (включаючи об'єкт «Укриття»).

Територія зони відчуження є великим та постійним джерелом надходження радіонуклідів у суміжні із зоною регіони і водночас, як показали результати досліджень, — ефективним захисним бар'єром від поширення радіонуклідів на території України і Білорусі.

Від надійності бар'єрних властивостей цієї зони залежить ступінь її небезпеки для населених територій.

2. Дози опромінення та протирадіаційний захист населення

За винятком перших трьох років після аварії на Чорнобильській АЕС, протягом тривалого часу основним дозоутворювальним радіонуклідом є і в найближчі роки залишатиметься цезій-137, який формує понад 90 відсотків дози додаткового опромінення населення, яке проживає на забруднених територіях.

У 1998–2000 роках лише в 15 населених пунктах річні дози опромінення через радіоактивне забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи перевищували 5 мілізіверт (рівень віднесення території до зони безумовного (обов'язкового) відселення). У 440 населених пунктах ці

доза перевищували 1 мілізіверт (рівень віднесення території до зони гарантованого добровільного відселення). У зв'язку із споживанням забруднених продуктів для більшості населення, яке проживає на територіях Українського Полісся, що зазнали радіоактивного забруднення, до 90 відсотків дози додаткового опромінення зумовлено внутрішнім опроміненням.

Головна складова дози внутрішнього опромінення зумовлена цезієм-137. Стронцій-90 має істотне радіологічне значення (до 30 відсотків дози додаткового опромінення) тільки на території, суміжній із зоною відчуження (північна частина Київської, Житомирської та західна частина Чернігівської областей), де середньорічна сумарна доза опромінення не перевищує 1 мілізіверт.

Результати аналізу молока корів у 2004 році свідчать, що у 363 населених пунктах перевищено показники державних санітарних нормативів за вмістом цезію-137. Це перевищення спостерігається передусім у тих господарствах, де для випасу худоби та заготівлі сіна використовують непридатні для цього за радіологічними показниками сінокоси та пасовища.

Максимальні рівні забруднення продуктів харчування, які формують найбільшу дозу додаткового опромінення (молоко та м'ясо великої рогатої худоби і гусей), перевищують показники державних санітарних нормативів у два-три, а іноді й більше разів.

Ліси, луки, пасовища, де значення коефіцієнтів переходу радіонуклідів з ґрунту в рослинність значно вищі порівняно з орними землями, є найбільш небезпечними з точки зору радіологічних показників (або критичними) територіями, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи.

3. Соціально-психологічні та економічні наслідки

Чорнобильська катастрофа істотно змінила життя мільйонів людей. З місць постійного проживання було евакуйовано та переселено понад 162 тис. осіб.

Переселення створило цілу низку серйозних проблем, пов'язаних з труднощами пристосування громадян до нових умов життя.

Часткове переселення у багатьох випадках призвело до руйнації структури життєзабезпечення, обмеження ведення сільського господарства, втрати робочих місць, підвищення рівня безробіття, загострення інших соціальних проблем.

Демографічні показники на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення, погіршилися: народжуваність зменшується, а смертність зростає, працездатне населення мігрує із цих територій на чисті. Крім того, ставлення населення, яке проживає на чистих територіях, до продукції, виробленої на територіях, що зазнали радіоактивного

забруднення, ускладнює її реалізацію, що передовсім призводить до скорочення місцевих доходів. Усе це спричиняє як зменшення виробничої активності населення, так і скорочення кількості робочих місць. У результаті погіршився економічний стан цих регіонів та рівень добробуту населення, яке в них проживає. Погіршення якості харчування, умов праці та відпочинку позначилося на стані здоров'я населення.

Обмеження видів діяльності, що є традиційними для населення цих територій, створює труднощі у повсякденному житті. Частина населення не довіряє інформації про ефективність заходів щодо подолання наслідків аварії, про безпечність теперішньої радіаційної обстановки і концентрації радіонуклідів у харчових продуктах, його охоплює тривога за своє здоров'я і здоров'я своїх близьких. Мають місце масові факти не завжди виправданого самообмеження в споживанні окремих продуктів місцевого виробництва, відмови від певних видів діяльності чи відпочинку. Внаслідок геохімічних особливостей територій, що зазнали радіоактивного забруднення, у більшості осіб, які тут проживають, вміст важливих для організму людини мікроелементів (йоду, селену, кобальту, фтору тощо) недостатній, тому самообмеження у споживанні деяких видів продуктів (наприклад, молока, ягід) сприяло значному зменшенню фізіологічних норм надходження до організму людини вітамінів і мікроелементів.

Протягом останніх 14 років, відколи Україна самостійно здійснила витрати на ліквідацію наслідків Чорнобильської катастрофи, питома вага витрат на цю мету постійно зменшується і у 2005 році становила менше 3 відсотків витрат державного бюджету. За період з 1991 по 2005 рік витрати держави на ліквідацію наслідків катастрофи досягли майже 8 млрд дол. США.

4. Сучасний стан здоров'я постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи

Станом на 1 січня 2006 року в Україні проживало 2 646 106 постраждалих. Серед них: до категорії 1 належать 105 251 особа; до категорії 2 — 276 072; до категорії 3 — 537 504; до категорії 4 — 1 081 469; до категорії Г — 2780; діти — 643 030 осіб, у тому числі 4520 — діти-сироти і 2869 — діти-інваліди.

На територіях, що зазнали радіоактивного забруднення, проживає 2 054 685 постраждалих, у тому числі 472 191 дитина віком до 14 років.

За даними Центру медичної статистики Міністерства охорони здоров'я України, під час медичного обстеження осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, виявлено 83 відсотки хворих. Найбільша кількість хворих серед учасників ліквідації аварії —

91,5 відсотка, евакуйованих із зони відчуження — 87,7 відсотка осіб, які постійно проживають на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення, — 83,7 відсотка. Серед дітей, потерпілих внаслідок Чорнобильської катастрофи, віком до 14 років хворих — 76,1 відсотка. Серед дітей, евакуйованих із зони відчуження, хворих — 83,7 відсотка, серед дітей, які проживають на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення, — 76,6 відсотка.

За результатами щорічної диспансеризації, чисельність постраждалих, визнаних здоровими, зменшується. За останні чотири роки частка визнаних здоровими серед учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС зменшилася на 2 відсотки і становить 5,3 відсотка. Серед потерпілих дітей здоровими визнано 20,6 відсотка.

Поширеність захворювань серед дорослих і підлітків зросла на 69,8 відсотка (з 12 354,3 у 1993 році до 20 978,4 у 2004 році на 10 тисяч постраждалих), а захворюваність — на 7,9 відсотка (з 5308 до 5731,6 на 10 тисяч постраждалих).

В учасників ліквідації наслідків аварії зареєстровано вірогідне зростання загальної захворюваності, захворюваності на хвороби системи кровообігу та злякисні новоутворення. Найбільшими є показники в учасників ліквідації наслідків аварії з дозами, що перевищують 250 мілізіверт. У дорослого населення, яке проживає на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення, показники залишаються стабільними протягом останніх трьох років, а по окремих класах, таких як хвороби системи кровообігу, нервової системи, кістково-м'язової системи та сполучної тканини, навіть знизилися.

Протягом 2003–2004 років захворюваність на рак щитовидної залози у дітей залишається на рівні показників попередніх шести років, що свідчить про стабілізацію показників такої захворюваності, але зниження ще не очікується.

Після 2001 року зареєстровано прогнозоване експертами зростання захворюваності на рак щитовидної залози у ліквідаторів наслідків аварії, а також у евакуйованих та у дорослого населення радіоактивно забруднених територій. Прогнозується збільшення числа хворих на рак щитовидної залози у дорослого населення в наступні роки.

Також через 15 років після аварії визначено тенденцію до зростання числа випадків лейкемії в учасників наслідків аварії.

Спостерігається сталість показників захворюваності дитячого контингенту — в межах 1382,6–1383,5 на 10 тисяч осіб.

Рівень захворюваності та поширеність захворювань серед дітей, потерпілих внаслідок Чорнобильської катастрофи, які проживають на території зони посиленого радіоекологічного контролю, перевищують ці показники серед інших дітей. Рівень захворюваності дітей, які потерпіли внаслідок Чорнобильської катастрофи, підвищився на 27,0 відсотка і становив 1383,5 на 10 тис. дітей у 2004 році проти

1089,3 у 1993 році. Одночасно зросла і поширеність хвороб на 59,0 відсотка — з 1494 у 1993 році до 2375,4 у 2004 році.

Не змінюються, але залишаються на високих рівнях показники захворюваності органів травлення, нервової системи, шкіри та підшкірної клітковини, народжуваності з вадами розвитку. Дещо знизилися показники по хворобах органів дихання, але значно підвищилися за післяаварійний період показники захворюваності кістково-м'язової системи та сполучної тканини.

Темпи інвалідизації внаслідок Чорнобильської катастрофи останні чотири роки мають тенденцію до зниження, однак абсолютне число інвалідів зростає. Серед причин інвалідності — хвороби системи кровообігу, злоякісні новоутворення, хвороби нервової системи.

Показник первинно визнаних інвалідами у 2004 році становив 26,14 на 10 тис. постраждалих (у 2003 році — 30,2).

Серед дітей у 2004 році вперше інвалідність встановлено 252 дітям. Основні причини інвалідизації у дітей — аномалії розвитку (160), новоутворення (47), хвороби органів дихання (10).

Смертність ліквідаторів аварії з 1995 року стала перевищувати смертність осіб працездатного віку серед населення загалом, а з 1998 року — смертність працездатних осіб чоловічої статі серед всього населення. За період 1999–2004 років зареєстроване вірогідне перевищення загальної смертності ліквідаторів аварії, смертності від злоякісних новоутворень та захворювань системи кровообігу над смертністю серед населення загалом. За прогнозними розрахунками, до 2010 року очікується зростання смертності серед ліквідаторів аварії.

Показники смертності постраждалого дорослого населення майже не змінилися і становлять 19,33 на 1 тисячу постраждалих (у 2003 році — 19,42).

Основними причинами смерті постраждалих дорослих та підлітків є хвороби системи кровообігу, новоутворення, хвороби органів дихання й травлення. Порівняно з попередніми роками особливістю причин смерті у 2004 році стало подальше зростання смертності від хвороб системи кровообігу (у 2000–2004 роках 116,5–131,3 на 10 тисяч постраждалих при смертності всього населення 68,0–71,0), а їх частка у структурі причин смерті вже досягла 67,9 відсотка. Тобто смертність від хвороб системи кровообігу постраждалих майже вдвоє перевищує смертність від цієї хвороби населення країни загалом.

На 46,8 відсотка зросла смертність від хвороб органів травлення, отже й їх питома вага.

Рівень смертності від злоякісних новоутворень за цей період практично не змінився.

Зменшилися рівні і питома вага смертності від хвороб органів дихання та ендокринної системи.

Смертність дитячого населення також залишається практично на одному рівні — 0,62–0,68 на 1 тисячу відповідного контингенту; на першому місці — травми та отруєння.

5. Ефективність робіт з радіаційного захисту населення

Результати оцінки протирадіаційних заходів дають підстави стверджувати, що найефективнішими виявилися:

заміна продуктів харчування з високими рівнями радіоактивного забруднення на чисті;

вапнування ґрунтів (додатковим позитивним ефектом є те, що одночасно із зниженням рівня накопичення радіоактивного цезію-137 зменшується рівень накопичення важких металів — свинцю і кадмію);

внесення підвищених доз мінеральних добрив;

залуження та перезалуження луків, пасовищ;

глибоке переорювання ґрунтів там, де це дозволяла потужність гумусового горизонту.

Меншою від очікуваної була ефективність захисту населення шляхом переселення постраждалих у чисті місцевості через несвоєчасність його проведення. Заплановане ще на 1991–1992 роки, воно ще не завершене в повному обсязі. Незадовільно здійснюване переселення спричинило формування соціально-психологічної напруги у населення, яке переселяється.

Результати дозиметричної паспортизації, проведеної у 2001–2004 роках, показали, що внаслідок здійснення протирадіаційних заходів та природного відновлювального процесу у 1551 населених пунктах сумарна середньорічна ефективна доза опромінення людей не перевищує критерію віднесення до зони посиленого радіоекологічного контролю — 0,5 мілізіверт за рік. У цих населених пунктах проживає 1,6 млн осіб, з них 390 тисяч — діти.

6. Ефективність заходів із збереження здоров'я осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

Зміни у стані здоров'я спричинені як дією радіації (внаслідок опромінення щитовидної залози, зовнішнього опромінення учасників ліквідації, багаторічної дії малих доз радіації на населення, яке проживає на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення), так і впливом несприятливих факторів нерадіаційного походження (погіршення умов життя та харчування, тривале емоційно-психологічне напруження).

Підвищення рівня захворюваності серед населення також пов'язане з перехідним періодом економіки, із змінами в демографічній ситуації та соціально-психологічним станом, неефективністю

заходів з подолання ранніх та віддалених ефектів дії негативних чинників Чорнобильської катастрофи, низьким рівнем забезпечення висококваліфікованими кадрами регіональних медичних закладів та оснащення цих закладів лабораторно-діагностичним обладнанням, недостатньою обізнаністю в галузі радіобіології та радіаційної медицини органів місцевого самоврядування, медичних та педагогічних працівників, які працюють на радіоактивно забруднених територіях.

Крім зазначених обставин ефективність протирадіаційних заходів зменшилася з таких причин:

врахування не повною мірою комбінованої дії іонізуючого випромінювання та інших екологічно небезпечних, зокрема хімічних, факторів навколишнього природного середовища на організм людини;

незбалансоване харчування, а також низький рівень забезпечення населення білками тваринного та рослинного походження, вітамінами, необхідними макро- та мікроелементами;

незадовільна оснащеність пересувним устаткуванням і апаратурою виїзних лабораторій для проведення поточного обстеження населення у віддалених населених пунктах;

недостатня соціальна захищеність постраждалих різних категорій;

недостатнє фінансування для проведення своєчасної цільової диспансеризації осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи;

недостатнє висвітлення засобами масової інформації досвіду вчених та спеціалістів про медичні та гігієнічні наслідки Чорнобильської катастрофи;

проведення не повною мірою відновного лікування як на амбулаторно-поліклінічному рівні, так і у санаторно-курортних закладах України.

Результати аналізу наслідків аварії на Чорнобильській АЕС свідчать про те, що медичні заходи із запобігання виникненню психосоматичних проблем, пов'язаних із стресом, також були недостатніми.

II. Мета та завдання Програми

Метою Програми є:

збереження здоров'я осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та їх нащадків;

зміцнення та підтримка бар'єрів радіаційної безпеки, протирадіаційний захист населення, яке проживає на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення, максимально можливе обмеження поширення радіонуклідів із зони відчуження;

удосконалення соціального захисту постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, реабілітація територій і населених пунктів.

Основні завдання Програми та пріоритетність цих завдань визначено за кожним напрямом її виконання.

Основними завдання Програми є:

1) збереження здоров'я осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Виходячи з 19-річного досвіду роботи, пов'язаної із зменшенням негативних медичних наслідків катастрофи, у рамках Програми передбачені такі основні завдання щодо збереження здоров'я зазначених осіб:

проведення цілеспрямованих профілактичних, лікувальних і реабілітаційних заходів для зниження інвалідності та смертності;

забезпечення підвищення рівнів медичного обслуговування, соціальної і психологічної реабілітації населення;

забезпечення санаторно-курортним лікуванням;

надання адресної висококваліфікованої та ефективної медичної допомоги;

зміцнення медико-санітарної бази для надання цільової медичної допомоги;

профілактика захворювань серед цієї категорії громадян та їх оздоровлення;

проведення широких епідеміологічних досліджень та щорічних медичних оглядів постраждалих.

Групами першочергового медичного нагляду у період до 2010 року стануть:

особи, які перенесли гостру променеву хворобу, і учасники ліквідації аварії, які отримали дозу опромінення понад 250 мілігрей;

особи, які страждають на онкологічні захворювання, аутоімунні тиреоїдити і гіпотиреози, лейкемії, мієлодиспластичний синдром, пов'язані з опроміненням;

учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС у 1986–1987 роках;

евакуйовані із зони відчуження;

діти, опромінені в ранній йодний період (до вересня 1986 року) та ті, які проживають на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення.

Виконання основних завдань цього напрямку передбачає:

здійснення заходів щодо охорони материнства і дитинства;

підвищення рівня диспансеризації;

оздоровлення та лікування у спеціалізованих медичних закладах;

профілактику захворювань;

своєчасну діагностику віддалених ефектів опромінення;

проведення поглиблених клініко-епідеміологічних досліджень;

організацію роботи центрів соціально-психологічної реабілітації та профорієнтації осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

З цією метою розроблятимуться багато- та однорічні програми комплексного медико-санітарного забезпечення осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, що передусім передбачатимуть:

надання висококваліфікованої і гарантованої медичної допомоги хворим з реалізованою патологією з груп високого ризику та груп диспансерного нагляду;

здійснення профілактичних заходів щодо збереження здоров'я осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи (дітей і дорослих), у тому числі оздоровлення та соціально-психологічної реабілітації;

розроблення та впровадження в лікувальних закладах найбільш ефективних заходів щодо зменшення захворювань, які призводять до інвалідності;

розвиток реабілітаційних напрямів;

забезпечення функціонування Державного реєстру осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи;

удосконалення методики встановлення зв'язку хвороб з дією іонізуючого опромінення та інших негативних чинників Чорнобильської катастрофи, а також уточнення переліку хвороб, при яких може бути встановлений причинний зв'язок з наслідками цієї катастрофи;

поглиблення клініко-епідеміологічних та здійснення медико-генетичних досліджень;

створення системи оперативного та об'єктивного інформування населення про радіологічну ситуацію, ефективність контрзаходів, рекомендації науки і медицини у сфері захисту від дії іонізуючого випромінювання і сучасного досвіду подолання негативних наслідків аварії;

2) зміцнення та підтримка бар'єрів радіаційної безпеки, протирадіаційний захист осіб, які проживають на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення, обмеження поширення радіонуклідів із зони відчуження.

Відповідно до сучасних підходів стосовно забезпечення належного рівня безпеки об'єктів, які несуть загрозу негативного впливу на персонал, що їх обслуговує, населення та навколишнє природне середовище, передбачається створення системи бар'єрів радіаційної безпеки, яка захищає від дії шкідливих чинників, зумовлених речовинами, що зосереджені в небезпечному об'єкті.

Близько 3 відсотків джерел радіоактивності із зруйнованого реактора вже потрапило у навколишнє природне середовище, і це формує зовнішнє та внутрішнє опромінення населення. До цього часу більшість осіб, які проживають на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення, з моменту аварії на Чорнобильській АЕС уже отримали 80–90 відсотків дози додаткового опромінення, очікуваної за 70 років.

Відповідно до законодавства мірою негативного впливу на людину визначається ефективна доза опромінення, додаткова до доаварійного рівня, яка отримана або може бути отримана за рахунок усіх радіонуклідів, що потрапили у навколишнє природне середовище внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС.

Близько 97 відсотків залишків палива зруйнованого реактора зосереджено в зоні відчуження навколо Чорнобильської АЕС. Це передусім об'єкт «Укриття», пункти тимчасової локалізації радіоактивних відходів.

Основними завданнями цього напрямку є:

протирадіаційний захист населення на території, що зазнала радіоактивного забруднення;

посилення бар'єрних функцій зони відчуження з метою обмеження поширення радіонуклідів за її межі;

проведення радіаційного моніторингу на території, що зазнала радіоактивного забруднення.

Протирадіаційний захист населення на території, що зазнала радіоактивного забруднення

Основним напрямом протирадіаційного захисту населення, яке проживає на території, що зазнала радіоактивного забруднення, є здійснення оптимізованих протирадіаційних заходів в агропромисловому виробництві та лісовому господарстві, зокрема щодо:

забезпечення виробництва продуктів харчування з дотриманням установлених державних санітарних нормативів вмісту радіонуклідів;

зменшення колективної дози додаткового опромінення населення шляхом відповідного зменшення загального надходження радіонуклідів з продукцією, що споживається, а також створення належних умов праці в агропромисловому та лісовому господарствах на території зон радіоактивного забруднення.

Першочергові заходи спрямовуються на припинення виробництва продукції з рівнями забруднення, що перевищують державні санітарно-гігієнічні нормативи. Обсяг необхідних матеріальних і фінансових ресурсів обумовлюється кількістю населених пунктів і дворів, що потребують здійснення протирадіаційних заходів. Під час визначення необхідних протирадіаційних заходів (введення до раціону кормових домішок, поліпшення луків, вапнування сінокосів і пасовищ тощо), обсягів їх проведення (чисельність поголів'я худоби, площа угідь тощо) використовується принцип оптимізації.

Черговість проведення робіт з реабілітації виведених з господарського користування земель визначається з урахуванням щільності їх забруднення, природної родючості угідь, кількості функціонуючих господарств. Перевага надається мінеральним ґрунтам із щільністю забруднення до 555 кілобекерелів на квадратний метр. Реабілітацію земель на органічних ґрунтах з рівнем забруднення цезієм-137 понад

110 кілобеккерелів на квадратний метр у найближчі роки проводити економічно недоцільно. У зв'язку з цим необхідно розробити та внести до земельного законодавства зміни щодо заборони виділення громадянам сінокосів і пасовищ з високими коефіцієнтами переходу цезію-137 у траву, де через заболоченість території не можна провести меліоративні роботи.

Розрахунок необхідних обсягів проведення до 2010 року протирадіаційних заходів виконано на основі науково обґрунтованих оцінок пооб'єктних робіт, пов'язаних з радіологічною реабілітацією території. В основу оцінок покладено результати аналізу таких показників, як величина дозових навантажень на населення, критичність земель, яка враховує загальну площу забруднених земель, кислотність ґрунтів, забезпеченість їх обмінними формами калію, обсяги здійснення протирадіаційних заходів у попередній 3–5-річній період, цільове використання продукції. При проведенні конкретних заходів на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення, необхідно брати до уваги технології отримання основної сільськогосподарської продукції, кошторисну вартість робіт у разі виконання цих заходів.

Зусилля зосереджуватимуться передусім на закріпленні якісних показників, досягнутих у виробництві чистої сільськогосподарської продукції на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення, і спрямовуватимуться на ті населені пункти і господарства, де існує загроза перевищення додаткової дози опромінення населення понад 1 мілізіверт на рік.

Результати проведеного аналізу свідчать про те, що продукція приватних господарств містить більшу кількість цезію-137, ніж продукція, вироблена сільськогосподарськими підприємствами. Тому для зменшення колективної дози опромінення населення слід здійснювати протирадіаційні заходи переважно в особистих господарствах.

Обласні та районні програми проведення протирадіаційних заходів, що розроблятимуться на основі Програми, повинні забезпечити контроль якості в конкретних умовах їх виконання (вперше чи повторно, на торфових чи мінеральних ґрунтах, для худоби м'ясного або молочного напрямку тощо). Необхідно визначати очікуване зменшення рівня радіоактивного забруднення продукції. Програми виробничої діяльності повинні включати роботи з проведення моніторингу рівня забруднення території або продукції, результати яких є основою для планування протирадіаційних заходів.

Посилення бар'єрних функцій зони відчуження з метою обмеження поширення радіонуклідів за її межі

Роботи в зоні відчуження займають особливе місце в системі заходів з подолання наслідків Чорнобильської катастрофи у зв'язку з тим, що на її території залишилися більша частина радіоактивних матеріалів із зруйнованого реактора та РАВ.

У зв'язку з цим слід:

обмежити та поступово зменшити обсяг винесення радіонуклідів з території зони відчуження шляхом зміцнення бар'єрів безпеки об'єкта «Укриття», пунктів локалізації РАВ, підсилення радіаційної безпеки забруднених лісів, підтримки діючих і створення нових водоохоронних споруд;

посилити протирадіаційний захист персоналу в зоні відчуження;

удосконалити нормативно-правову базу з питань забезпечення бар'єрної функції території зони відчуження.

У ході виконання Програми здійснюватимуться заходи для:

стабілізації радіоекологічного стану і реабілітації території зони відчуження;

впровадження керованого переходу екологічних систем зони відчуження до більш природного стану із запровадженням спеціального догляду за штучними лісами, меліоративними системами;

подальшого комплексного вивчення напрямів та інтенсивності процесів міграції і перерозподілу радіонуклідів;

підтримки системи моніторингу бар'єрних функцій елементів навколишнього природного середовища та критичних шляхів міграції радіонуклідів за межі зони відчуження;

подолання негативного екологічного впливу зони відчуження і зони безумовного (обов'язкового) відселення на суміжні території;

удосконалення системи управління діяльністю в зоні відчуження з використанням сучасних інформаційних і комп'ютерних технологій, підтримання в постійній готовності регіональної складової єдиної державної системи запобігання надзвичайним ситуаціям техногенного і природного характеру та реагування на них;

розроблення нормативно-правової бази щодо функціонування об'єктів зони відчуження з урахуванням особливостей правового режиму цієї зони.

Для удосконалення системи поводження з РАВ у зоні відчуження необхідно:

підвищити бар'єрні властивості пунктів локалізації РАВ;

розробити систему вилучення, сортування, підготовки, контейнеризації, тимчасового зберігання та захоронення РАВ на базі комплексу «Вектор»;

провести класифікацію пунктів локалізації РАВ за рівнем безпеки та створити систему їх захисту від впливу зовнішніх факторів;

завершити роботи із складення повного кадастру РАВ;

удосконалити систему проведення моніторингу щодо поводження з РАВ.

З метою перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему слід:

зменшити шляхом стабілізації конструкцій об'єкта імовірність його руйнування;

здійснити заходи, спрямовані на зменшення негативних наслідків у разі його руйнування;

підвищити рівень ядерної безпеки об'єкта;

забезпечити медико-соціальний захист персоналу;

здійснити довгострокові заходи щодо перетворення об'єкта на екологічно безпечну систему.

Виконання робіт і досліджень у зоні відчуження, у тому числі щодо поводження з РАВ, супроводжуватиметься аналізом ефективності та контролем їх якості. Цей напрям потребує розроблення відповідних методичних документів.

Складовою частиною Програми є виконання Плану здійснення заходів на об'єкті «Укриття», щодо якого досягнуто домовленості між країнами «Великої сімки» і Україною. Виконання цього Плану фінансується згідно з Рамковою угодою між Україною та Європейським банком реконструкції та розвитку стосовно діяльності Чорнобильського фонду «Укриття» в Україні, ратифікованою Законом України від 4 лютого 1998 року № 80/98–ВР.

Поетапне виконання робіт, пов'язаних із зняттям з експлуатації Чорнобильської АЕС, повинне узгоджуватися з відповідними розділами Програми.

Проведення радіаційного моніторингу на території, що зазнала радіоактивного забруднення

Для реалізації цього завдання слід:

удосконалити систему радіаційного моніторингу, забезпечити оновлення її нормативно-методичної бази, обладнання та приладів;

своєчасно надавати інформацію для обґрунтованого прийняття рішень щодо забезпечення протирадіаційного захисту населення;

постійно проводити оцінку дієвості чи ефективності заходів, пов'язаних із зменшенням доз опромінення;

забезпечувати органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та населення інформацією щодо величини дози опромінення та її динаміки, що необхідно для проведення медичних, епідеміологічних, екологічних, соціальних та інших видів наукових досліджень, у тому числі — з уточнення дозиметричних і радіоекологічних моделей, методичних аспектів моніторингу.

Інформація про величину дози опромінення та її динаміку публікується в офіційних друкованих засобах масової інформації.

Радіаційний моніторинг на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення, включає:

дозиметричну паспортизацію населених пунктів;

установлення контролю за рівнем радіоактивного забруднення продуктів харчування, лісових продуктів, лікарських рослин.

Дозиметричною паспортизацією буде охоплено населені пункти, що належать до усіх зон радіоактивного забруднення, з періодичністю, визначеною нормативними документами. Паспортизація проводитиметься щороку, а її результати будуть доводитися до відома органів місцевого самоврядування, виконавчої влади та широких верств населення.

Оптимальність радіаційного моніторингу відповідно до завдань, передбачених Програмою, ґрунтуватиметься на досвіді роботи, пов'язаній з виконанням програм моніторингових досліджень за весь післяварійний період.

Гарантії якості моніторингу забезпечуватимуться на основі системних вимог до всіх його елементів, які буде визначено у відповідному регламенті.

Рішення з виконання завдань подолання наслідків Чорнобильської катастрофи прийматимуться з урахуванням результатів дозиметричного та радіаційного моніторингу, економічних і соціально-психологічних факторів;

3) соціальний захист осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, економічна реабілітація територій, що зазнали радіоактивного забруднення, і переведення їх до категорії чистих.

Основними завданнями цього напрямку є:

забезпечення соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи;

створення умов для економічної реабілітації та розвитку територій, що зазнали радіоактивного забруднення;

розробка і реалізація заходів щодо реабілітації забруднених населених пунктів з відповідним бюджетним фінансуванням;

удосконалення нормативно-правової бази з питань забезпечення ефективнішого соціального захисту населення та реабілітації територій, що зазнали радіоактивного забруднення;

підвищення рівня радіоекологічних знань та поінформованості населення, у тому числі осіб, які здійснюють заходи з подолання наслідків Чорнобильської катастрофи.

Забезпечення соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

Досвід роботи, пов'язаної з виконанням Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» у 1991–2005 роках, свідчить, що стратегічні завдання із соціального захисту цих громадян визначено правильно. Передовсім під захист були взяті найбільш уразливі верстви населення (інваліди і діти), безпосередні учасники ліквідації аварії, жителі

населених пунктів, розташованих на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення.

Програмою визначено основні групи громадян, які потребують пріоритетності у соціальному захисті, а саме:

інваліди;

діти;

хворі;

учасники ліквідації аварії;

населення, яке проживає на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення;

евакуйовані особи або громадяни, відселені із зазначених територій.

Для підвищення ефективності соціального захисту громадян перелічених категорій необхідно передусім удосконалити:

механізм фінансування заходів, що проводяться на виконання Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»;

завершити створення банку даних усіх категорій осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Важливою складовою роботи з виконання зазначеного вище Закону є переселення громадян на чисту територію та поліпшення житлових умов осіб, які стали інвалідами внаслідок Чорнобильської катастрофи.

На 1 січня 2006 року на квартирному обліку перебуває 45 тис. сімей постраждалих громадян, із них: 10,5 тис. сімей інвалідів, які згідно із законодавством повинні забезпечуватися житлом протягом року; 14,5 тис. сімей переселенців з радіоактивно забруднених територій, які мають право на позачергове забезпечення житлом; 20 тис. сімей громадян, що належать до категорії 2, які також мають право на позачергове забезпечення житлом. Крім того, потребують першочергового відселення 860 сімей, що проживають у зоні безумовного (обов'язкового) відселення.

Створення умов для економічної реабілітації та розвитку територій, що зазнали радіоактивного забруднення

Одним з найбільш важливих питань подолання наслідків Чорнобильської катастрофи є повернення територій, що зазнали радіоактивного забруднення, до нормального життя, забезпечення людей роботою, надання можливості реалізувати свій економічний потенціал містам, районам, іншим населеним пунктам і громадянам.

Відновлення територій, що зазнали радіоактивного забруднення, стає дуже важливим чинником у сфері соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, і проводитиметься за трьома напрямками:

розробка і реалізація заходів щодо реабілітації радіоактивно забруднених населених пунктів з відповідним бюджетним фінансуванням;

створення умов для їх економічної реабілітації та розвитку;
розширення виробничої та соціально-побутової інфраструктури на радіоактивно забруднених територіях та у місцях компактного проживання осіб, переселених внаслідок Чорнобильської катастрофи.

У процесі здійснення заходів за зазначеними напрямками передбачається використовувати можливості регіонів для забезпечення соціального захисту постраждалих.

Удосконалення порядку перегляду меж зон радіоактивного забруднення дасть змогу скасувати ряд обмежень стосовно розвитку різних галузей господарства на таких територіях, отже розширити перелік виробництв та вироблюваної продукції, створити нові робочі місця, підвищити ефективність використання бюджетних коштів.

При цьому першочерговими завданнями є:

розширення сфери видів зайнятості громадян;

створення належних умов праці у сільській місцевості, гнучкої і багатогалузевої системи робочих місць відповідно до пріоритетних напрямів розвитку агропромислового виробництва, розширення діапазону неаграрних видів діяльності різних соціально-демографічних груп сільського населення;

створення необхідної кількості робочих місць і забезпечення їх кадрами;

нормалізація процесів відтворення робочої сили відповідно до цільових орієнтирів соціально-економічного розвитку регіону.

Для розв'язання цих завдань необхідно здійснити у період до 2010 року комплекс заходів, спрямованих на збільшення місткості ринку праці, створення нових робочих місць, оптимізацію структури зайнятості відповідно до вимог ринкової економіки. Це дасть змогу забезпечити повну економічну реабілітацію зазначених територій, раціональну та збалансовану зайнятість населення з урахуванням кон'юнктури регіонального ринку праці, потреб виробництва і соціальних пріоритетів розвитку регіонів. Передбачається також підвищити основні економічні показники (у тому числі щодо зайнятості населення) областей, значна частина території яких зазнала радіоактивного забруднення, до рівня середніх по Україні.

Невід'ємним елементом стратегії економічної реабілітації та розвитку економіки територій, що зазнали радіоактивного забруднення, є розроблення та застосування пілотних проектів стабілізації зайнятості населення для окремих районів або населених пунктів з використанням коштів державного і місцевого бюджетів. Передбачається залучення до розроблення таких проектів зарубіжних і вітчизняних інвестицій. У результаті цього вивільнятимуться кошти для створення додаткових робочих місць і працевлаштування незайнятого населення. Метою розроблення та застосування таких проектів є: забезпечення зайнятості населення, яке проживає на територіях, що зазнали

радіоактивного забруднення, та у місцях компактного переселення; створення пільгових умов оподаткування підприємницької діяльності; залучення, захист і використання вітчизняних і зарубіжних інвестицій до відродження традиційних галузей і спеціалізації цих територій, підвищення ефективності господарювання в окремих регіонах. При цьому необхідно враховувати наявні в районі ресурси, у тому числі трудові, а також спеціалізацію району в обласному поділі праці, рівень радіаційного забруднення та компактність проживання населення, його професійно-кваліфікаційний склад.

Перевагу в соціальному захисті та економічній реабілітації повинні мати ті населені пункти, які до 2010 року будуть переведені із зони безумовного (обов'язкового) відселення до зони гарантованого добровільного відселення.

Відновлюються роботи із забезпечення населення, яке проживає на радіоактивно забруднених територіях, газом та якісною питною водою.

*Удосконалення нормативно-правової бази
з питань забезпечення більш ефективного соціального захисту
населення та реабілітації територій, що зазнали
радіоактивного забруднення*

Основними завданнями цього напрямку є:

визначення механізму проведення розрахунку видатків за безоплатне оперативне лікування, передбачене Законом України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»;

розробка Державної програми реабілітації забруднених населених пунктів;

врегулювання питань надання пільгових кредитів тим, хто проживає на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення, і потребує поліпшення житлових умов, а також переселенцям;

удосконалення механізму фінансування харчування дітей у дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах, а також виплати компенсацій на дітей, які не відвідують ці заклади.

Підвищення рівня радіоекологічних знань та поінформованості населення, у тому числі працівників освіти, охорони здоров'я, аграрного сектору та харчової промисловості шляхом післядипломного та інших форм навчання, видання інформаційних довідників, пам'яток тощо.

Психологічний вплив наслідків Чорнобильської катастрофи на населення виявився насамперед у тому, що люди опинилися у незвичних для них умовах, коли вони зазнають дії невідомого їм чинника, який не сприймається органами чуття, в умовах відсутності об'єктивної офіційної оцінки можливих наслідків.

У значної частини населення склалася суб'єктивна оцінка щодо ризиків, пов'язаних із наслідками Чорнобильської катастрофи.

Основними завданнями цього напрямку є:

підтримання необхідного рівня радіоекологічних знань у осіб, які здійснюють заходи з подолання наслідків Чорнобильської катастрофи;
проведення роз'яснювальної роботи серед усіх верств населення щодо наслідків Чорнобильської катастрофи та шляхів їх подолання, а також постійне забезпечення населення достовірною інформацією.

Механізм виконання робіт, передбачених Програмою, включає:
використання вітчизняних технологій, обладнання та приладів;
систему контролю їх якості;

науковий супровід виконання цих робіт;

фінансування зазначених робіт за пріоритетами;

кадрове забезпечення.

Система контролю якості робіт, передбачених Програмою

Виконання робіт, передбачених Програмою, потребує створення системи контролю якості отриманих результатів з метою забезпечення гарантії достовірності результатів досліджень, придатності їх як для прийняття рішень, так і для інформування громадськості. Впровадження цієї системи повинно стати невід'ємною складовою діяльності, спрямованої на оцінку забруднення навколишнього середовища, його впливу на здоров'я людей.

У рамках Програми контроль якості в таких сферах, як збереження здоров'я, соціальний захист осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та деяких інших сферах буде забезпечуватися експертною оцінкою отриманих результатів.

Науковий супровід виконання робіт, передбачених Програмою

Науковий супровід необхідний для виконання робіт за усіма напрямками, передбаченими Програмою. Слід виділити обов'язковість постійної координації науково-дослідних робіт з подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, зокрема удосконалення системи наукових розробок, приладів, методик тощо. Для цього необхідно:

провести аналіз ефективності здійснення всього комплексу заходів з протирадіаційного, медичного, соціально-економічного і психологічного захисту постраждалих та оптимізувати його;

забезпечити своєчасне отримання науково валідизованих даних про динаміку впливу Чорнобильської катастрофи на стан здоров'я осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи;

проаналізувати функціонування системи радіаційного моніторингу та визначити шляхи її оптимізації;

удосконалити нормативно-правові акти з питань протирадіаційного захисту постраждалих;

забезпечити застосування різноманітних економічних важелів для розвитку території, що зазнала радіоактивного забруднення;

провести комплексну оцінку стану території зони відчуження як джерела радіоекологічної небезпеки, основного захисного бар'єра та об'єкта реабілітації, і визначити перспективу подальшого використання цієї території.

У сучасних умовах, з урахуванням досвіду роботи щодо організації науки у розвинутих західних країнах, будуть посилені науково-прикладні та цільові пошукові теоретичні дослідження в рамках Програми з метою розробки приладів, пристроїв, ліків, обладнання для ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи.

Першочерговими завданнями є:

продовження вивчення впливу наслідків Чорнобильської катастрофи на стан здоров'я людей та навколишнє природне середовище;

удосконалення системи заходів, спрямованих на стимулювання виробництва чистої продукції, розвиток економіки території, що зазнала радіоактивного забруднення;

забезпечення науково обґрунтованого використання коштів для здійснення заходів із соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, і подолання її наслідків;

широке впровадження результатів роботи з подолання наслідків Чорнобильської катастрофи в практику запобігання виникненню інших надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків.

Розроблятимуться моделі міграції радіонуклідів у навколишньому природному середовищі у післяаварійних умовах. Це забезпечить науково обґрунтоване прогнозування радіаційної обстановки на майбутнє.

Значний науково-прикладний досвід, який накопичено за минулі роки, щодо належного моніторингу навколишнього природного середовища, проведення епідеміологічних та медичних досліджень буде адаптовано і використано для розвитку систем запобігання виникненню інших надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків, аварійного реагування. Важливе значення має координація міжнародних досліджень, пов'язаних з наслідками Чорнобильської катастрофи, які спрямовані на виконання завдань, передбачених Програмою.

Досвід роботи з подолання наслідків Чорнобильської катастрофи є унікальним у світі і з урахуванням законодавства щодо інтелектуальної власності може стати пріоритетним міжнародним надбанням України, передусім стосовно координації виконання наукових досліджень за напрямками:

детального вивчення питання впливу дозоутворювальних радіонуклідів на здоров'я населення після 20 років від дня аварії;

організації дій щодо аварійного реагування на ранньому етапі аварії;

вивчення основних закономірностей міграції радіонуклідів у навколишньому природному середовищі в післяаварійний період;

розроблення принципів комплексної оцінки ефективності заходів щодо подолання можливих техногенних аварій;

проведення епідеміологічних досліджень медичних наслідків Чорнобильської катастрофи;

вивчення синергічної дії ефектів різних шкідливих факторів на здоров'я людини;

оцінки залежності ефективності заходів від ландшафту;

медичного аналізу захворюваності серед учасників ліквідації аварії;

вивчення впливу наслідків Чорнобильської катастрофи на біоту зони відчуження;

вивчення відновлювальних процесів у природних екосистемах;

оцінки ефективності непрямих протирадіаційних заходів;

розроблення технологій поводження із забрудненою продукцією сільського господарства;

уточнення ролі геологічного середовища у відновленні територій, що зазнали радіоактивного забруднення;

проведення генетичного моніторингу осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, з першочерговим обстеженням дітей та осіб дітородного віку;

вивчення закономірностей розвитку та перебігу хвороб, смертності від захворювань, що визначають стан здоров'я контингентів населення, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, а також розробка медичних засобів, спрямованих на пом'якшення негативних наслідків катастрофи у віддаленому періоді після опромінення;

визначення факторів ризику розвитку найбільш поширених захворювань, які призводять до інвалідності, серед осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи;

удосконалення існуючих і розроблення нових економічних та малоінвазивних методів діагностики і лікування, реабілітації та профілактики, спрямованих на збереження та відновлення стану здоров'я осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

З урахуванням набутого досвіду передбачається розвинути комплексну взаємозв'язану систему підходів до подолання не лише об'єктивних наслідків Чорнобильської катастрофи, а й суб'єктивних її факторів. Елементами такої системи є:

підвищення рівня радіологічних знань усіх верств населення стосовно радіаційних аварій та ядерних катастроф, засобів і способів колективного та індивідуального захисту;

визначення моделей і створення дієвої системи та планів взаємодії усіх гілок влади, медичних, наукових установ, державних і громадських

організацій, засобів масової інформації на випадок аварійних ситуацій із забезпеченням оперативної взаємодії на міжнародному рівні;

вивчення закономірностей формування в населення суб'єктивної думки стосовно наслідків опромінення з метою можливого коригування цього процесу.

Фінансування робіт, передбачених Програмою

Обсяги видатків з Державного бюджету України на виконання пріоритетних завдань Програми на 2006–2010 роки розраховані відповідно до досягнутого рівня фінансування вимог законів України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» і «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» та коригуються з поступовим наближенням до 2010 року розмірів виплат пільг і компенсацій, встановлених зазначеними законами.

Обсяги видатків з державного бюджету на виконання пріоритетних завдань Програми на 2006–2010 роки наведено у додатку до цієї Програми.

Завдяки реабілітаційним процесам і заходам, передбаченим Програмою, буде повернуто частину території зони відчуження для господарського використання.

У загальних обсягах видатків не враховані видатки за бюджетними програмами (пільги на житлово-комунальні послуги, придбання палива громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; пільги на користування транспортом та зв'язком громадянам цих категорій, що віднесені на субвенції.

Щороку центральні органи виконавчої влади, відповідальні за виконання робіт з подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, разом з експертами — провідними спеціалістами, які відповідають за виконання конкретних заходів Програми, розробляють і вносять на розгляд Кабінету Міністрів України прогностичні розрахунки обсягу фінансування робіт з подолання наслідків Чорнобильської катастрофи з урахуванням пріоритетних напрямів і показників Програми на відповідний рік.

Розрахунок обсягу забезпечення фінансовими ресурсами проводиться на підставі результатів аналізу стану виконання Програми за минулий період (з урахуванням позитивних і негативних наслідків) і на основі науково обґрунтованих прогнозів радіаційної екологічної, соціальної та економічної ситуації.

Щорічний обсяг видатків на передбачені Програмою заходи коригується Кабінетом Міністрів України згідно із Законом України про Державний бюджет України на відповідний рік і пріоритетами Програми.

Основними напрямками кадрового забезпечення виконання Програми є:

підготовка і перепідготовка фахівців з питань соціального, протирадіаційного та медичного захисту осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи;

підвищення кваліфікації керівників органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій, які здійснюють заходи з подолання наслідків Чорнобильської катастрофи.

Досвід роботи з подолання наслідків Чорнобильської катастрофи висвітлюватиметься у засобах масової інформації, монографіях, підручниках, посібниках.

Провідні вчені та спеціалісти узагальнюватимуть досвід ефективного виконання пріоритетних завдань Програми. Навчальні плани та програми спрямовуватимуться на поглиблення знань керівників і спеціалістів з радіоекології, протирадіаційного захисту, радіометрії, радіобіології, радіаційної медицини, соціально-економічних проблем ліквідації наслідків техногенних катастроф. Для навчання використовуватимуться комп'ютерні засоби, ділові ігри, тренування з прийняття рішень у надзвичайних ситуаціях.

III. Очікувані результати

Виконання Програми гарантуватиме проведення невідкладних заходів, спрямованих на збереження здоров'я осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, своєчасне та повноцінне лікування постраждалих, їх соціальний та радіаційний захист.

За напрямками зміцнення та підтримки бар'єрів радіаційної безпеки на всій території зони посиленого радіоекологічного контролю середньорічні дози додаткового опромінення населення не перевищуватимуть допустимі рівні, для зони гарантованого добровільного відселення — не менш як у 80 відсотків населених пунктів. Зазначені показники будуть досягнуті і для зони безумовного (обов'язкового) відселення.

У результаті виконання завдань Програми істотно (до 50 відсотків) зменшиться обсяг винесення радіонуклідів за межі зони відчуження. Цього буде досягнуто завдяки створенню науково обґрунтованої системи, що поєднає природні відновлювальні процеси з меліоративними, лісоохоронними та технічними заходами, які підвищують бар'єрні функції природно-техногенного комплексу зони відчуження.

Передбачається здійснити заходи з перетворення об'єкта «Укриття» в екологічно безпечну систему. В результаті зменшиться негативний вплив цього об'єкта на навколишнє природне середовище, поліпшиться безпека зберігання РАВ. Реабілітаційні процеси та заходи дадуть

можливість повернути частину території зони відчуження для господарського використання.

Впровадження спеціального економічного режиму дасть змогу:

зменшити обсяг коштів на виплату допомоги з безробіття;

стимулювати інноваційну діяльність і створення конкурентоздатних виробництв, зокрема з вироблення сільськогосподарської продукції;

сприяти підвищенню рівня трудової активності населення, яке проживає на території, що зазнала радіоактивного забруднення;

сприяти створенню умов для продуктивної зайнятості осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, і таким чином прискорити економічний розвиток територій, що зазнали радіоактивного забруднення.

Очікуваними результатами здійснення заходів Програми також є:

створення умов для сталого економічного розвитку територій, що зазнали радіоактивного забруднення;

збільшення надходжень до місцевих бюджетів за рахунок розвитку економічного потенціалу територій, що зазнали радіоактивного забруднення;

стимулювання та активізація підприємницької діяльності із запровадженням пільгових умов функціонування існуючих та створення нових підприємницьких структур, збільшення кількості малих підприємств;

створення нових робочих місць.

ДОДАТОК
до Загальнодержавної
програми подолання наслідків
Чорнобильської катастрофи
на 2006–2010 роки

**Обсяги витраток з Державного бюджету України
на виконання пріоритетних завдань
Загальнодержавної програми подолання наслідків
Чорнобильської катастрофи на 2006–2010 роки**

млн гривень

Напрями Програми (бюджетні програми)	Обсяги витраток з Державного бюджету України (за роками)					
	2006		2007	2008	2009	2010
	Обсяги витраток відповідно до Програми	Передбачено Державним бюджетом України	Обсяги витраток відповідно до Програми			
1	2	3	4	5	6	7
Заходи, пов'язані з ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи та соціальним захистом населення, — всього:	3496,11	3499,79*	3500,0*	3500,0*	3500,0*	3500,0*
з них:						
Доплати за роботу на радіоактивно забруднених територіях, збереження заробітної плати при переведенні на нижчеоплачувану роботу та у зв'язку з відселенням, виплати підвищених стипендій та надання додаткової відпустки громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	316,45	282,84	283,0	219,0	219,0	219,0

1	2	3	4	5	6	7
Компенсація сім'ям з дітьми та видатки на безплатне харчування дітей, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	528,72	345,3	345,0	270,0	240,0	210,0
Щомісячна грошова допомога у зв'язку з обмеженням споживання продуктів харчування місцевого виробництва та компенсації за пільгове забезпечення продуктами харчування громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	647,42	583,35	590,0	550,0	540,0	530,0
Субвенції: пільги на житлово-комунальні послуги, придбання палива громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, пільги на користування транспортом та зв'язком громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	178,78	**	**	**	**	**
Пільги на медичне обслуговування громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	106,74	80,69	90,0	100,0	120,0	130,0
Компенсація за втрачене майно та оплата витрат у зв'язку з переїздом на нове місце проживання громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	13,05	38,96	40,0	30,0	20,0	15,0
Компенсація за шкоду, заподіяну здоров'ю, та допомоги на оздоровлення, у разі звільнення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	14,15	71,64	72,0	75,0	80,0	90,0
Оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	253,78	220,0	220,0	245,0	250,0	260,0

1	2	3	4	5	6	7
Допомога по тимчасовій непрацездатності громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	13,05	10,27	10,0	12,0	15,0	20,0
Інформування громадськості з питань ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи	3,26	2,8	2,0	2,0	2,0	2,0
Пенсійне забезпечення осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, віднесених до категорії 1	382,22	655,49	662,4	720,4	725,6	732,6
Відшкодування на виплату пенсій особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, віднесеним до категорії 2, 3 і 4, та непрацездатним пенсіонерам, які проживають у зонах радіоактивного забруднення	563,06	800,46	815,0	884,0	900,0	900,0
Компенсація за втрату годувальника та допомога на поховання громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	6,53	4,68	5,0	5,0	6,0	7,0
Внесок України до Чорнобильського фонду «Укриття» на реалізацію програми «SIP»	48,83	30,6	28,0	***	***	***
Будівництво пускового комплексу «Вектор»	19,58	20,6	20,0	20,0	0,0	0,0
Забезпечення житлом громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	32,64	84,0	85,0	115,0	125,0	125,0
Комплексне медико-санітарне забезпечення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	88,76	44,6	45,0	45,0	45,0	45,0

1	2	3	4	5	6	7
Радіологічний захист населення та екологічне оздоровлення території, що зазнала радіоактивного забруднення	19,58	12,74	15,0	20,0	20,0	20,0
Наукове забезпечення робіт та інформаційні системи щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи	16,32	9,97	10,0	10,0	10,0	10,0
Державні капітальні вкладення на реалізацію Чорнобильської будівельної програми	89,4	15,0	20,0	30,0	30,0	30,0
Погашення заборгованості із соціальних виплат громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	****	****	****	****	****	****
Проведення непередбачуваних видатків на заходи, пов'язані з ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи	8,9	*****	*****	*****	*****	*****
Забезпечення автомобілями громадян, віднесених до категорії 1 осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	0,81	20,0	20,0	20,0	20,0	20,0
Обслуговування банківських позик, наданих на пільгових умовах до 1999 року громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	4,89	1,24	1,2	1,2	1,2	1,0
Здійснення окремих заходів громадськими організаціями щодо соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	1,63	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Адміністрації зони відчуження і зони безумовного (обов'язкового) відселення (разом)	137,56	163,56	120,4	125,4	130,2	132,4

1	2	3	4	5	6	7
у тому числі:						
Забезпечення безпечної експлуатації об'єкта «Укриття»	35,00	42,0	Визначається за окремим рішенням Уряду України			
Підтримка екологічно безпечного стану у зонах відчуження і безумовного (обов'язкового) відселення	93,06	110,0	120,4	125,4	130,2	132,4
Інституту проблем безпеки атомних електростанцій НАН України (здійснення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт МНТЦ «Укриття»)	9,5	11,56	Визначається за окремим рішенням Уряду України			

Примітка: Програма фінансується за рахунок коштів Державного бюджету України. Щорічний обсяг видатків на передбачені Програмою заходи визначається згідно із законом про Державний бюджет України на відповідний рік.

* Можливе щорічне збільшення обсягів видатків відповідно до збільшення видаткової частини Державного бюджету України на відповідний рік.

** У державних бюджетах України на 2007–2010 роки видатки за бюджетними програмами (пільги на житлово-комунальні послуги, придбання палива громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; пільги на користування транспортом та зв'язком громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи), встановлюються окремо.

*** Внески України до Чорнобильського фонду «Укриття» на реалізацію програми SIP на 2008–2010 роки встановлюються у державних бюджетах України окремо.

**** У разі виникнення зазначеної заборгованості її погашення встановлюється відповідним Державним бюджетом України.

***** При уточненні державних бюджетів України на 2007–2010 роки можуть бути передбачені видатки по цій статті.

ЗАКОН УКРАЇНИ

ПРО ЗАХИСТ ЛЮДИНИ ВІД ВПЛИВУ ІОНІЗУЮЧОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ

№ 15/98–ВР від 14.01.1998 року

(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 22, ст. 115)

Із змінами, внесеними Законом № 2397–ІІІ від 26.04.2001, ВВР, 2001, № 30, ст. 139

(У назві та тексті Закону слова «іонізуючих випромінювань» в усіх відмінках замінено словами «іонізуючого випромінювання» у відповідних відмінках згідно із Законом № 2397–ІІІ від 26.04.2001)

Цей Закон спрямований на забезпечення захисту життя, здоров'я та майна людей від негативного впливу іонізуючого випромінювання, спричиненого практичною діяльністю, а також у випадках радіаційних аварій, шляхом виконання запобіжних та рятувальних заходів і відшкодування шкоди.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. **Визначення основних термінів**

У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються у такому значенні:

втручання — будь-яка дія, спрямована на зменшення опромінення або запобігання йому чи можливості опромінення людини від джерел, що не належать до сфери контрольованої практичної діяльності або які вийшли з-під контролю;

ефективна доза опромінення — розрахункова доза опромінення людини, яка враховує вклади ефектів опромінення різних органів і тканин людини на стан її здоров'я у цілому;

критична група людей — однорідна за умовами життя, віком і статтю група, яка може отримати максимальні ефективні дози опромінення за певним шляхом опромінення внаслідок практичної діяльності;

опромінення — вплив на людину іонізуючого випромінювання, яке може бути зовнішнім опроміненням внаслідок практичної діяльності від джерел іонізуючого випромінювання поза тілом людини або

внутрішнім опроміненням від джерел іонізуючого випромінювання, які знаходяться всередині тіла людини;

опромінення населення — опромінення, якого зазнає (зазнала) людина від ядерних установок і джерел іонізуючого випромінювання, за винятком професійного і медичного опромінення та опромінення, зумовленого місцевим природним радіаційним фоном;

опромінення професійне — опромінення персоналу в процесі його роботи;

основна дозова межа опромінення — максимально допустимий рівень індивідуальної ефективної дози опромінення людини, встановлений цим Законом, перевищення якого вимагає застосування заходів щодо захисту людини;

практична діяльність — діяльність людини, під час здійснення якої запроваджуються додаткові джерела випромінювання або додаткові шляхи опромінення, чи збільшується кількість людей, які підпадають під вплив опромінення, внаслідок якої збільшуються величини опромінення, його ймовірність або кількість опромінених людей;

природний радіаційний фон — опромінення, зумовлене космічним випромінюванням та випромінюванням природних радіонуклідів, природно розподілених у землі, воді, повітрі та інших елементах біосфери;

рівень втручання — очікувана розрахункова величина дози опромінення людини, яка зумовлює необхідність обов'язкового вжиття заходів щодо захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання.

Стаття 2. Сфера дії Закону

Цей Закон регулює правовідносини між державою в особі її відповідних органів виконавчої влади, юридичними та фізичними особами, що виникають у зв'язку з практичною діяльністю.

Стаття 3. Право людини на забезпечення захисту від впливу іонізуючого випромінювання

Кожна людина, яка проживає або тимчасово перебуває на території України, має право на захист від впливу іонізуючого випромінювання. Це право забезпечується здійсненням комплексу заходів щодо запобігання впливу іонізуючого випромінювання на організм людини вище встановлених дозових меж опромінення, компенсацією за перевищення встановлених дозових меж опромінення та відшкодуванням шкоди, заподіяної внаслідок впливу іонізуючого випромінювання.

Стаття 4. Право громадян та їх об'єднань на інформацію щодо стану захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання

Громадяни України та їх об'єднання мають право на отримання інформації щодо рівнів опромінення людини та заходів захисту від впливу іонізуючого випромінювання в місцях їх проживання чи роботи від відповідних органів виконавчої влади, до відання яких належать функції захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання згідно з законодавством України.

Розділ II
ОСНОВНІ ДОЗОВІ МЕЖІ ОПРОМІНЕННЯ
ТА РІВНІ ВТРУЧАННЯ

Стаття 5. Основні дозові межі опромінення населення

Основна дозова межа індивідуального опромінення населення не повинна перевищувати 1 мілізіверта* ефективної дози опромінення за рік, при цьому середньорічні ефективні дози опромінення людини, віднесеної до критичної групи, не повинні перевищувати встановлених цією статтею основних дозових меж опромінення незалежно від умов та шляхів формування цих доз.

Дозові межі індивідуального опромінення населення та критерії щільності забруднення ґрунтів на території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, визначаються законами України та іншими нормативно-правовими актами.

Стаття 6. Основні дозові межі опромінення персоналу

Основна дозова межа індивідуального опромінення персоналу об'єктів, на яких здійснюється практична діяльність, введених в експлуатацію після набрання чинності цим Законом, не повинна перевищувати 20 мілізівертів ефективної дози опромінення на рік, при цьому допускається її збільшення до 50 мілізівертів за умови, що середньорічна доза опромінення протягом п'яти років підряд не перевищує 20 мілізівертів.

Основна дозова межа індивідуального опромінення персоналу об'єктів, на яких здійснюється практична діяльність, введених

* Мілізіверт (мЗв) – похідна від одиниці вимірювання еквівалентної та ефективної дози іонізуючого опромінення – зіверт (Зв) (у системі СІ). Позасистемна одиниця – бер (1 мЗв дорівнює 0,1 бера).

в експлуатацію до набрання чинності цим Законом, не повинна перевищувати 50 мілізівертів ефективної дози опромінення за будь-які 12 місяців роботи підряд, з поступовим зменшенням дозової межі опромінення до 20 мілізівертів за рік протягом перехідного періоду.

Тривалість перехідного періоду визначається органом державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки для конкретних умов практичної діяльності.

Стаття 7. Залучення осіб до ліквідації радіаційних аварій та їх наслідків

Залучення осіб до ліквідації радіаційних аварій та їх наслідків допускається лише на добровільних засадах, за контрактом, в якому повинна зазначитися можлива доза опромінення за час ліквідації радіаційної аварії та її наслідків.

Залучення до ліквідації радіаційних аварій та їх наслідків осіб, які мають медичні протипоказання, осіб віком до 18 років та жінок дітородного віку забороняється.

Опромінення осіб, залучених до ліквідації радіаційної аварії та її наслідків, вище основних дозових меж опромінення, встановлених цим Законом, допускається лише за їх згодою, у випадках, якщо не можна вжити заходів, які виключають їх перевищення, і може бути виправдано лише рятуванням життя людей та попередженням подальшого небезпечного розвитку аварії і опромінення більшої кількості людей.

Стаття 8. Рівні втручання у разі радіаційних аварій

Втручання, зумовлене необхідністю захисту життя та здоров'я людини, повинно бути таким, щоб зменшення шкоди, заподіяної впливом іонізуючого випромінювання шляхом зниження дози опромінення, було достатнім для виправдання як необхідності втручання, так і спричинених цим втручанням збитків.

Заходи щодо укриття людей застосовуються, якщо протягом перших двох тижнів після аварії очікувана сукупна ефективна доза опромінення може перевищити 5 мілізівертів.

Тимчасова евакуація людей здійснюється у разі, якщо протягом перших двох тижнів після аварії ефективна доза опромінення може досягти рівня 50 мілізівертів.

Йодна профілактика застосовується у разі, якщо очікувана поглинута доза опромінення щитовидної залози від накопиченого в ній радіоактивного йоду може перевищити 50 мілігрей* для дітей

* Мілігрей (мГр) — похідна від одиниці вимірювання поглиненої дози іонізуючого опромінення — грей (Гр) (у системі СІ). Позасистемна одиниця — рад (1 мГр дорівнює 0,1 рада).

або 200 мілігрей для дорослих згідно з установленими Міністерством охорони здоров'я України регламентами.

(Стаття 8 із змінами, внесеними Законом № 2397–III від 26.04.2001)

Розділ III

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ЛЮДИНИ ВІД ВПЛИВУ ІОНІЗУЮЧОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ

Стаття 9. Повноваження Кабінету Міністрів України, міністерств, інших центральних органів виконавчої влади щодо забезпечення захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання

До повноважень Кабінету Міністрів України, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади щодо забезпечення захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання належать:

розроблення і впровадження стандартів, норм та правил, виконання яких забезпечує неперевикнення основних дозових меж опромінення людини та безпечне здійснення практичної діяльності;

здійснення методичного керівництва діяльністю державної системи обліку та контролю індивідуальних доз опромінення персоналу, експертних оцінок її повноти і достатності, а також проведення аналізів і оцінок стану дозових навантажень населення і персоналу;

організація і здійснення нагляду за виконанням заходів щодо захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання на відповідних територіях місцевими органами виконавчої влади;

здійснення державного контролю за безпечним веденням практичної діяльності;

здійснення міжнародного співробітництва у сфері захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання.

Стаття 10. Повноваження місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання

До повноважень місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання належить:

прийняття згідно з законодавством України рішень щодо застосування на відповідній території заходів втручання у разі радіаційних аварій;

організація проведення в установленому порядку щорічних обстежень з метою оцінки стану захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання та ведення екологічного паспорта території;

здійснення організаційного керівництва системою обліку та контролю доз опромінення населення на відповідній території;

організація контролю за виконанням заходів щодо захисту людини від впливу радіонуклідів, що містяться у будівельних матеріалах;

погодження планів заходів щодо захисту населення від радіаційних аварій та їх наслідків;

забезпечення постійної готовності засобів оповіщення населення відповідної території про виникнення радіаційної аварії;

організація контролю за виконанням заходів щодо захисту населення від радіаційних аварій та їх наслідків;

забезпечення населення, в місцях його проживання, інформацією щодо рівнів опромінення людини та заходів захисту від впливу іонізуючого випромінювання, що виконуються на відповідній території;

розроблення та впровадження регіональних програм захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання;

оповіщення населення у разі виникнення радіаційної аварії та інформування про рятувальні та профілактичні заходи у зв'язку з цим.

Стаття 11. Оцінка стану захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання

Оцінка стану захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання здійснюється з метою планування і проведення заходів захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання та аналізу ефективності цих заходів місцевими органами виконавчої влади.

Оцінка стану захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання проводиться згідно з такими основними показниками:

характеристика радіоактивного забруднення довкілля;

вірогідність радіаційних аварій, їх розмір та можливий вплив на людину;

ступінь готовності до ефективної ліквідації радіаційних аварій та їх наслідків;

аналіз доз опромінення окремих груп населення від усіх джерел іонізуючого випромінювання;

число осіб, які зазнали опромінення вище допустимих дозових меж;

аналіз забезпечення заходів захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання та додержання стандартів, норм і правил у цій сфері на відповідній території.

Результати оцінки щорічно заносяться в радіаційно-екологічний паспорт території.

Форма та порядок ведення радіаційно-екологічного паспорта території затверджуються в установленому законодавством порядку.

Стаття 12. Регіональна програма захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання

Регіональна програма захисту населення від впливу іонізуючого випромінювання розробляється згідно з щорічною оцінкою стану захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання на відповідній території і повинна включати такі заходи:

пошук і виявлення джерел та шляхів, що спричиняють вплив іонізуючого випромінювання на людину;

реалізація заходів щодо знешкодження джерел і шляхів, що спричиняють вплив іонізуючого випромінювання на людину, та (або) захисту від цього впливу людини;

впровадження пунктів радіаційного контролю продуктів харчування на ринках і в інших місцях їх масової реалізації;

організація постів індивідуальних дозиметричних вимірювань згідно з нормативами, визначеними відповідними центральними органами виконавчої влади;

надання населенню безоплатних консультацій з питань захисту від впливу іонізуючого випромінювання, радіаційного контролю, дезактивації предметів побуту;

прокат, ремонт, атестація та обслуговування побутових приладів радіаційного контролю;

створення умов для проведення дозиметричних обстежень, радіометричних та дезактиваційних робіт на замовлення населення.

Порядок розроблення регіональних програм захисту населення від впливу іонізуючого випромінювання визначається Кабінетом Міністрів України, а їх фінансування здійснюється згідно з законодавством України.

Стаття 13. Обов'язки фізичних та юридичних осіб щодо захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання під час здійснення практичної діяльності

Юридичні та фізичні особи, які здійснюють практичну діяльність, зобов'язані:

здійснювати систематичний контроль за радіаційним станом робочих місць, приміщень, території, в санітарно-захисних зонах та зонах спостережень, а також за викидами і скидами радіоактивних речовин;

розробляти обґрунтування додержання норм радіаційної безпеки щодо нової (модернізованої) продукції, матеріалів і речовин, технологічних процесів і виробництв;

планувати і проводити заходи щодо забезпечення захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання;

здійснювати контроль і облік індивідуальних доз опромінення персоналу;

організувати проведення періодичних медичних оглядів персоналу; регулярно інформувати персонал щодо рівнів іонізуючого випромінювання на робочих місцях та значення отриманих ним доз опромінення;

своєчасно інформувати органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, органи державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки щодо виникнення аварійних ситуацій, порушень технологічних регламентів, які створюють загрозу для безпеки людини;

забезпечувати реалізацію прав громадян та їх об'єднань на надання інформації щодо стану захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання.

Стаття 14. **Обов'язки юридичних і фізичних осіб щодо захисту людини у випадках радіаційних аварій**

Юридичні та фізичні особи, які здійснюють практичну діяльність, забезпечують готовність до ліквідації радіаційних аварій згідно з вимогами стандартів, норм і правил захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання, а також умовами отриманих дозволів. До такого забезпечення належить наявність:

переліку потенційно можливих радіаційних аварій і прогнозів їх можливих наслідків з відповідними обґрунтуваннями;

планів захисту персоналу і населення від потенційно можливих аварій та їх наслідків, погоджених з органами державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки або уповноваженими ними місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування та затверджених юридичними або фізичними особами і доведених до відома персоналу та населення;

засобів оповіщення персоналу і населення;

засобів забезпечення ліквідації наслідків радіаційних аварій;

засобів медичного захисту людини від впливу опромінення;

засобів індивідуального захисту людини;

засобів індивідуального дозиметричного контролю;

аварійно-рятувального формування з числа персоналу.

У разі виникнення радіаційної аварії юридичні та фізичні особи, які здійснюють практичну діяльність, зобов'язані:

забезпечити виконання планів захисту персоналу і населення від впливу аварії;

інформувати про виникнення радіаційної аварії органи державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки, місцеві органи виконавчої

влади та органи місцевого самоврядування і оповіщати населення територій, на яких можливе підвищення рівня опромінення;

вжити заходів щодо подання медичної допомоги потерпілим внаслідок радіаційної аварії;

здійснити заходи щодо запобігання розповсюдженню радіоактивних речовин у довкіллі;

провести аналіз і підготувати прогноз розвитку радіаційної аварії і змін радіаційної обстановки;

вжити заходів для нормалізації радіаційної обстановки у ході ліквідації радіаційної аварії.

Стаття 15. Забезпечення захисту людини від впливу радіонуклідів, що містяться у будівельних матеріалах

Опромінення людей в жилих та виробничих приміщеннях не повинно перевищувати затверджених в установленому порядку нормативів.

Захист людини від впливу радіонуклідів, що містяться у будівельних матеріалах, забезпечується такими заходами:

вибором земельних ділянок для будівництва будинків і споруд з урахуванням рівня виділення радону з землі та рівня гамма-випромінювання;

проекуванням і будівництвом будинків і споруд з урахуванням захисту від надходження радону в повітря цих будинків та споруд;

веденням виробничого контролю за вмістом радіонуклідів, що містяться у будівельних матеріалах, прийняттям будинків і споруд в експлуатацію з урахуванням рівня вмісту радону в повітрі цих будинків та споруд і рівня гамма-випромінювання;

експлуатацією будинків та споруд з урахуванням рівня вмісту в них радону і рівня гамма-випромінювання;

зміною характеру використання будинків та споруд, якщо реальні дози опромінення людини перевищують затверджені в установленому порядку нормативи;

заборною застосування будівельних матеріалів і виробів з них, що не відповідають вимогам захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання.

Стаття 16. Забезпечення захисту людини від впливу радіонуклідів, що містяться в продуктах харчування, продовольчій сировині та питній воді

Вміст радіонуклідів у продуктах харчування, продовольчій сировині та питній воді не може перевищувати затверджених в установленому порядку норм.

Продукти харчування, продовольча сировина та питна вода, а також супутні матеріали, що контактують з ними під час виробництва, зберігання, транспортування і реалізації, підлягають сертифікації в порядку, який визначається законодавством України.

Стаття 17. Забезпечення захисту людини під час лікування та здійснення медичної діагностики

Використання у медичній практиці будь-яких джерел іонізуючого випромінювання повинно здійснюватися з обов'язковим застосуванням засобів індивідуального захисту та контролю доз опромінення пацієнтів.

Дози опромінення пацієнтів під час лікування та здійснення медичної діагностики повинні бути настільки низькими, наскільки це можливо для діагностичних або лікувальних цілей, та не перевищувати затверджених в установленому порядку норм.

Доза опромінення, отримана пацієнтом при медичному втручанні, повинна реєструватися, а інформація щодо дози опромінення повинна зберігатися в архівах медичних установ протягом 50 років, а по закінченні зазначеного строку передаватися до Національного архівного фонду.

Пацієнту надається на його вимогу повна інформація про очікувану чи отриману ним дозу опромінення та про можливі його наслідки.

Пацієнт має право відмовитися від медичного втручання, пов'язаного з його опроміненням, за винятком, коли таке втручання пов'язане з виявленням небезпечних інфекційних захворювань.

Стаття 18. Система контролю та обліку доз опромінення населення

Система контролю та обліку доз опромінення населення спрямована на визначення критичних груп людей залежно від умов та місця проживання чи розташування робочих місць та реєстрацію індивідуальних доз опромінення осіб, віднесених до критичної групи.

Щодо осіб з критичної групи людей здійснюється обов'язковий контроль та облік індивідуальних доз опромінення за умови, що величина ефективної дози опромінення будь-якої людини з критичної групи перевищує дозову межу, яка встановлена відповідними нормативами.

Облік індивідуальних доз опромінення людей, віднесених до критичної групи, ведеться в районному (міському) дозовому реєстрі опромінення, організацію ведення якого здійснюють місцеві органи виконавчої влади.

Розділ IV

КОМПЕНСАЦІЯ ТА ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ

Стаття 19. Компенсація за перевищення річної основної дозової межі опромінення

Компенсація за перевищення річної основної дозової межі опромінення надається особам, які проживають або тимчасово перебувають на території України, у випадках:

опромінення, зумовленого впливом практичної діяльності; помилкового або неправомірного опромінення пацієнтів при медичному втручанні;

вимушеного споживання забруднених радіонуклідами продуктів харчування та питної води;

радіаційно небезпечних умов проживання, праці та навчання.

Компенсація за перевищення річної основної дозової межі опромінення встановлюється у розмірі 1,2 неоподаткованого мінімуму доходів громадян за кожний мілізіверт перевищення встановленої цим Законом допустимої межі опромінення.

Підставою для виплати компенсації особам за перевищення річної основної дозової межі опромінення є зафіксований районним (міським) дозовим реєстром опромінення факт перевищення річної основної дозової межі опромінення не з власної вини особи.

Порядок надання компенсації за перевищення річної основної дозової межі опромінення встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Стаття 20. Відшкодування шкоди

Відшкодуванню підлягає шкода, заподіяна внаслідок впливу іонізуючого випромінювання життю та здоров'ю людей, а також майну фізичних осіб.

У разі смерті особи, що настала внаслідок впливу іонізуючого випромінювання, право на відшкодування шкоди мають особи, які перебували на утриманні померлого або мали на день його смерті право на одержання від нього коштів на утримання, а також дитина померлого, яка народилася після його смерті.

Підставою для відшкодування шкоди, заподіяної впливом іонізуючого випромінювання, є встановлення факту заподіяння такої шкоди згідно з законодавством України.

Стаття 21. Забезпечення виплат компенсації та відшкодування шкоди

Виплати компенсації за перевищення річної основної дозової межі та відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок впливу іонізуючого

випромінювання, забезпечуються за рахунок коштів юридичних та фізичних осіб, у результаті практичної діяльності яких сталося перевищення.

Спори щодо виплат компенсації за перевищення річної основної дозової межі опромінення та відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок впливу іонізуючого випромінювання, розглядаються в судовому порядку.

Стаття 22. Відповідальність за порушення законодавства щодо захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання

Особи, винні у порушенні законодавства щодо захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання, несуть цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність відповідно до законів України.

Розділ V

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ЗАХИСТУ ЛЮДИНИ ВІД ВПЛИВУ ІОНІЗУЮЧОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ

Стаття 23. Міжнародне співробітництво у сфері захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання

Україна бере участь у міжнародному співробітництві у сфері захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання.

Якщо міжнародними договорами України встановлені інші норми ніж ті, що передбачені законодавством України щодо захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання, то застосовуються норми міжнародного договору.

Розділ VI

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 24. Прикінцеві положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування, стаття 19 — з 1 січня 2000 року, і не поширюється на випадки перевищення основної дозової межі опромінення, які сталися до набрання чинності цим Законом.

2. Дія цього Закону не поширюється на осіб, які зазнали впливу іонізуючого випромінювання внаслідок подій, що сталися за межами України, якщо таке поширення не передбачене міжнародними договорами України.

3. Кабінету Міністрів України у двомісячний термін:

подати на розгляд Верховної Ради України пропозиції щодо приведення законів України у відповідність з цим Законом;

забезпечити прийняття нормативно-правових актів, передбачених цим Законом;

привести у відповідність з цим Законом свої нормативно-правові акти;

забезпечити перегляд і скасування міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів, що суперечать цьому Закону.

**ПОСТАНОВА
ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
ПРО ПОЛОЖЕННЯ ПРО НАЦІОНАЛЬНУ КОМІСІЮ
З РАДІАЦІЙНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ**

№ 675–XIV від 19 травня 1999 року

(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 30, ст. 243)

Верховна Рада України п о с т а н о в л я є:

1. Затвердити Положення про Національну комісію з радіаційного захисту населення України (додається).
2. Доручити Голові Національної комісії з радіаційного захисту населення України у місячний термін представити на розгляд Верховної Ради України пропозиції щодо персонального складу Національної комісії з радіаційного захисту населення України.

*Затверджено
Постановою Верховної Ради України
від 19 травня 1999 року
№ 675–XIV*

**ПОЛОЖЕННЯ
ПРО НАЦІОНАЛЬНУ КОМІСІЮ
З РАДІАЦІЙНОГО ЗАХИСТУ
НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ**

**Розділ I
ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ**

1. Національна комісія з радіаційного захисту населення України (далі – НКРЗУ) – постійно діючий вищий, незалежний колегіальний науково-експертний дорадчо-консультативний орган з питань протирадіаційного захисту та радіаційної безпеки населення України, який утворюється Верховною Радою України.

2. НКРЗУ є відповідальною перед Верховною Радою України і підзвітна їй.

3. НКРЗУ є юридичною особою, має власний кошторис, рахунки в установах банку, печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням.

4. НКРЗУ у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України, актами Президента України і Кабінету Міністрів України та цим Положенням.

НКРЗУ в установленому порядку в межах своїх повноважень вирішує питання, що впливають із загальновизнаних норм міжнародного права та укладених Україною міжнародних договорів.

5. Діяльність НКРЗУ визначається Концепцією радіаційного захисту населення України у зв'язку з Чорнобильською катастрофою, Концепцією державного регулювання безпеки та управління ядерною галуззю в Україні, законами України «Про захист людини від впливу іонізуючих випромінювань», «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку», «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи», «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» та іншими нормативно-правовими актами, які регулюють питання захисту людини від впливу іонізуючих випромінювань.

Розділ II

ФУНКЦІ ТА ПОВНОВАЖЕННЯ НКРЗУ

1. НКРЗУ бере участь у розробленні та узгодженні проектів законів, інших нормативно-правових актів з питань протирадіаційного захисту, а також норм, правил, стандартів та заходів протирадіаційного захисту населення від впливу іонізуючих випромінювань від джерел іонізуючого випромінювання, у тому числі чорнобильського походження.

2. Головною метою НКРЗУ є визначення загальних принципів протирадіаційного захисту життя і здоров'я людини від негативного впливу іонізуючих випромінювань.

3. Основними завданнями НКРЗУ є:

– організація розроблення та запровадження в Україні основних концепцій, принципів, норм, правил, стандартів та заходів протирадіаційного захисту людини, а також рекомендацій щодо зменшення впливу на здоров'я населення України радіаційного фактора та економічних і соціальних наслідків дії радіації;

– участь у формуванні системи правових, соціально-економічних і організаційних заходів, спрямованих на забезпечення протирадіаційного захисту та охорони життя та здоров'я населення України;

– погодження науково обґрунтованих припустимих рівнів (норм) радіоактивного забруднення навколишнього природного середовища, вмісту радіоактивних речовин у продуктах харчування і сільськогосподарській продукції, повітрі, ґрунті, воді, а також заходів щодо обмеження впливу на людину природного, промислового, медичного та побутового опромінення;

– науково-експертний аналіз проектів законодавчих актів, інших нормативно-правових актів у сфері забезпечення протирадіаційного захисту населення та радіаційної безпеки і розроблення пропозицій та рекомендацій, спрямованих на запровадження економічних і організаційних заходів щодо створення в Україні сприятливих умов для підвищення рівня протирадіаційного захисту та поліпшення стану здоров'я населення України;

– розроблення основних напрямів і шляхів комплексного вирішення науково-технічних, економічних і соціальних проблем у сфері протирадіаційного захисту;

– участь у розробленні та формуванні національної політики з питань державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки, видобування, транспортування, використання та захоронення радіоактивних речовин і джерел іонізуючого випромінювання, експертизі планів будівництва підприємств атомної енергетики, програм використання та захоронення відпрацьованого ядерного палива та радіоактивних речовин, екологічній експертизі;

– погодження основних напрямів дій при радіаційних аваріях, нормативно-методичної документації з питань подолання наслідків радіаційних аварій, їх експертна оцінка;

– узагальнення даних про стан здоров'я населення та персоналу ядерних установок та джерел іонізуючого випромінювання у зв'язку з впливом іонізуючого випромінювання та розроблення рекомендацій щодо підвищення ефективності заходів забезпечення протирадіаційного захисту і мінімізації наслідків Чорнобильської катастрофи;

– визначення критеріїв встановлення зон радіаційно забруднених територій та розроблення пропозицій щодо заходів протирадіаційного захисту населення, персоналу, навколишнього природного середовища в цих місцевостях;

– оперативне та об'єктивне інформування органів державної влади, органів місцевого самоврядування та громадськості з питань стану протирадіаційного захисту населення, персоналу, навколишнього природного середовища;

– сприяння поширенню знань з питань протирадіаційного захисту;

– сприяння створенню систем управління базами даних з норм радіаційної безпеки, радіаційно-екологічної ситуації в Україні, рівнів опромінення, стану здоров'я населення та персоналу ядерних установок та джерел іонізуючого випромінювання.

4. НКРЗУ відповідно до покладених на неї завдань:

– проводить наукову експертизу та погоджує проекти нормативних актів з питань протирадіаційного захисту та радіаційної безпеки населення, персоналу, навколишнього природного середовища України;

– проводить наукову експертизу пропозицій міністерств, інших центральних органів виконавчої влади з питань протирадіаційного захисту населення України та розробляє рекомендації з пріоритетних напрямів розвитку радіаційної гігієни та епідеміології, а також пов'язаних з ними напрямів радіаційної фізики, хімії, біології і медицини;

– проводить аналіз науково-технічних проектів з питань попередження і ліквідації наслідків радіаційних аварій чи порушень ядерних технологій, поводження з ядерними матеріалами та джерелами іонізуючого випромінювання і розробляє рекомендації щодо їх реалізації;

– здійснює науково-експертну оцінку науково-дослідних та інших робіт з питань протирадіаційного захисту населення та персоналу ядерних установок та джерел іонізуючого випромінювання і подає у відповідні міністерства та інші центральні органи виконавчої влади пропозиції щодо актуальності та доцільності виконання цих робіт;

– здійснює заходи щодо підвищення ефективності міжнародного науково-технічного співробітництва у сфері протирадіаційного захисту населення України, бере участь у проведенні спільно з міжнародними організаціями експертиз радіаційно-екологічного стану, доз

опромінення персоналу і населення, стану здоров'я людей, які зазнали впливу іонізуючого опромінення;

- розглядає питання та ініціює заходи щодо підготовки і підвищення кваліфікації фахівців для виконання робіт із забезпечення протирадіаційного захисту;

- готує щорічні доповіді про стан протирадіаційного захисту населення в Україні для інформування Верховної Ради України;

- бере участь у створенні програм з питань розповсюдження знань з протирадіаційного захисту населення, персоналу, навколишнього природного середовища;

- здійснює інформаційно-аналітичну та видавничу діяльність. Видає бюлетень «Радіаційна безпека в Україні». Кошти від реалізації бюлетеня використовуються для покриття витрат на його видання.

5. НКРЗУ має право:

- безкоштовно одержувати від міністерств, інших центральних органів виконавчої влади України та громадських організацій інформацію з питань забезпечення протирадіаційного захисту населення і персоналу ядерних установок та джерел іонізуючого випромінювання;

- залучати до роботи на договірній основі, зі створенням тимчасових творчих колективів, вчених, фахівців, у тому числі іноземних, утворювати групи експертів, консультантів;

- давати рекомендації міністерствам, іншим органам виконавчої влади України та громадським організаціям з питань виконання вимог норм, правил, стандартів радіаційної безпеки та ядерного законодавства в частині радіаційної і екологічної безпеки, протирадіаційного захисту персоналу, населення та навколишнього природного середовища.

Розділ III

РЕГЛАМЕНТ РОБОТИ, СКЛАД ТА СТРУКТУРА НКРЗУ

1. НКРЗУ формується із числа провідних вчених та спеціалістів з питань радіаційної гігієни, радіаційної медицини, дозиметрії, радіобіології, радіоекології, сільгосп радіології, ядерного законодавства, які працюють в галузі протирадіаційного захисту людини і навколишнього природного середовища та радіаційної безпеки.

2. НКРЗУ очолює Голова, який затверджується Верховною Радою України за поданням Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи. Голова НКРЗУ несе персональну відповідальність перед Верховною Радою України за виконання НКРЗУ покладених на неї завдань і здійснення функцій.

3. Персональний склад НКРЗУ затверджується Верховною Радою України за поданням Голови НКРЗУ. Пропозиції щодо персонального складу погоджуються в комітетах Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки.

4. У складі НКРЗУ утворюється Президія і робочі групи із числа членів НКРЗУ. В разі потреби до роботи НКРЗУ залучаються радники та експерти. Робочі групи очолюють члени НКРЗУ.

5. Діяльність НКРЗУ забезпечує апарат НКРЗУ. Гранична чисельність та структура апарату НКРЗУ затверджуються її Головою.

Штатний розпис і кошторис видатків на утримання апарату НКРЗУ затверджуються в установленому законодавством порядку.

6. Основною формою роботи НКРЗУ і її органів є засідання, які проводяться в разі потреби, але не рідше одного разу на місяць.

7. Для вирішення спеціальних питань проводяться засідання відповідних робочих груп НКРЗУ, рішення яких затверджуються на засіданнях НКРЗУ.

8. Робота НКРЗУ проводиться за річними та перспективними планами.

9. Засідання НКРЗУ проводяться за наявності не менше двох третин її членів. Рішення НКРЗУ приймається не менш як двома третинами голосів членів НКРЗУ від їх фактичної кількості.

10. На засідання НКРЗУ може бути запрошено представників міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій, громадських організацій України.

Розділ IV

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НКРЗУ

1. НКРЗУ має власний кошторис.

2. Фінансування діяльності, матеріально-технічне забезпечення НКРЗУ, забезпечення експертиз та розробок, які проводяться на довірчій основі, здійснюються за рахунок коштів Державного бюджету України.

3. Для виконання покладених на неї завдань НКРЗУ може залучати кошти з інших не заборонених законом джерел.

**ПОСТАНОВА
ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
ПРО ГОЛОВУ ТА СКЛАД НАЦІОНАЛЬНОЇ КОМІСІЇ
З РАДІАЦІЙНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ**

№ 1530–III від 2 березня 2000 року

(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 19, ст. 147)

Верховна Рада України п о с т а н о в л я є:

1. Затвердити академіка Національної академії наук України Гродзінського Дмитра Михайловича Головою Національної комісії з радіаційного захисту населення України.

2. Затвердити Національну комісію з радіаційного захисту населення України у такому складі:

Гродзінський Дмитро Михайлович — академік Національної академії наук України, доктор біологічних наук, професор, академік-секретар відділення Президії Національної академії наук України, завідуючий відділом Інституту клітинної біології та генної інженерії.

Бездробний Юрій Васильович — доктор біологічних наук.

Борисюк Михайло Миколайович — завідуючий секретаріатом Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи.

Гончарук Євген Гнатович — академік Національної академії наук України і Академії медичних наук України, доктор медичних наук, професор, ректор Медичного університету ім. О. О. Богомольця, завідуючий кафедрою комунальної гігієни та екології людини.

Горова Алла Іванівна — доктор біологічних наук, професор, завідуюча відділом Інституту природокористування та екології Національної академії наук України.

Гудков Ігор Миколайович — член-кореспондент Української академії аграрних наук, академік Академії технічних наук України, доктор біологічних наук, професор, завідуючий кафедрою Національного аграрного університету.

Іванов Юрій Олександрович — доктор біологічних наук, директор Державного підприємства «Чорнобильський науково-технічний центр міжнародних досліджень».

Калина Всеволод Костянтинович — кандидат медичних наук, професор.

Карачов Іван Іванович — доктор медичних наук, завідуючий лабораторією радіаційної гігієни Українського наукового гігієнічного центру Міністерства охорони здоров'я України.

Качинський Анатолій Броніславович — доктор технічних наук, завідувачий відділом Інституту стратегічних досліджень.

Клепиков В'ячеслав Федорович — академік Інженерної академії наук, доктор фізико-математичних наук, професор, директор Науково-технічного центру електрофізичної обробки Національної академії наук України.

Коваль Григорій Миколайович — доктор біологічних наук, державний експерт апарату Ради національної безпеки і оборони України.

Крюченко Володимир Антонович — доктор геолого-мінералогічних наук, головний геолог експедиції № 60 Виробничо-геологічного управління «Кіровгеологія».

Кундієв Юрій Ілліч — академік Національної академії наук України та Академії медичних наук України, доктор медичних наук, професор, академік-секретар відділення медичних наук Національної академії наук України, директор Інституту медицини праці.

Кутлахмедов Юрій Олексійович — доктор біологічних наук, завідувачий лабораторією Інституту клітинної біології та генної інженерії Національної академії наук України.

Лось Іван Павлович — доктор біологічних наук, завідувачий лабораторією Наукового центру радіаційної медицини Академії медичних наук України.

Мельников Орест Борисович — народний депутат України, член Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи.

Мечов Дмитро Сергійович — доктор медичних наук, професор, завідувачий кафедрою Медичної академії післядипломної освіти.

Омельянець Микола Іванович — доктор медичних наук, професор, завідувачий лабораторією Наукового центру радіаційної медицини Академії медичних наук України.

Пилипенко Микола Іванович — доктор медичних наук, професор, директор Науково-дослідного інституту медичної радіології Міністерства охорони здоров'я України.

Пілінська Марія Андріївна — доктор медичних наук, завідувача лабораторією Наукового центру радіаційної медицини Академії медичних наук України.

Поярков Віктор Олексійович — кандидат фізико-математичних наук, виконавчий директор Європейського центру техногенної безпеки.

Присяжнюк Анатолій Євтихійович — доктор медичних наук, завідувачий лабораторією Наукового центру радіаційної медицини Академії медичних наук України.

Серкіз Ярослав Іванович — доктор біологічних наук, завідувачий відділом Інституту експериментальної патології, онкології та радіобіології Національної академії наук України.

Скалецький Юрій Миколайович — кандидат медичних наук, начальник Української військової медичної академії.

Францевич Леонід Іванович — член-кореспондент Національної академії наук України, доктор біологічних наук, завідуючий відділом Інституту зоології Національної академії наук України.

Шестопалов В'ячеслав Михайлович — член-кореспондент Національної академії наук України, доктор геолого-мінералогічних наук, заступник директора Інституту геологічних наук Національної академії наук України.

Штейнберг Микола Олександрович — член-кореспондент Інженерної академії наук, Генеральний директор товариства з обмеженою відповідальністю «Атомаудит».

Яковлев Євген Олександрович — доктор технічних наук, заступник директора державного підприємства «Геоінформ».

Яценко Володимир Михайлович — народний депутат України, член Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи.

3. Вважати такими, що втратили чинність, Постанову Верховної Ради Української РСР від 28 лютого 1991 року «Про Голову Національної комісії по радіаційному захисту населення України (НКРЗУ)» (Відомості Верховної Ради Української РСР, 1991 р., № 14, ст. 172) та Постанову Президії Верховної Ради України від 30 серпня 1991 року «Про склад Національної комісії по радіаційному захисту населення України (НКРЗУ)» (Відомості Верховної Ради України, 1991 р., № 44, ст. 588)

ЗАКОН УКРАЇНИ

ПРО ПОВОДЖЕННЯ

З РАДІОАКТИВНИМИ ВІДХОДАМИ

№ 255/95–ВР від 30.06.1995 року

(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 27, ст. 198)

Введений в дію Постановою ВР № 256/95–ВР від 30.06.95

(ВВР, 1995, № 27, ст. 199)

Із змінами, внесеними Законами № 1673–III від 20.04.2000, ВВР, 2000, № 30, ст. 236; № 747–IV від 15.05.2003, ВВР, 2003, № 29, ст. 236; № 2637–IV від 02.06.2005, ВВР, 2005, № 27, ст. 362

Цей Закон спрямований на забезпечення захисту людини та навколишнього природного середовища від шкідливого впливу радіоактивних відходів на сучасному етапі та в майбутньому.

Закон поширюється на всі види діяльності з радіоактивними відходами.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Основні терміни, поняття та їх визначення

У цьому Законі терміни та поняття вживаються в такому значенні: виробники радіоактивних відходів — юридичні або фізичні особи, внаслідок діяльності яких утворюються радіоактивні відходи;

довгоіснуючі радіоактивні відходи — радіоактивні відходи, рівень звільнення яких від контролю органу державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки досягається через 300 років і більше;

захоронення радіоактивних відходів — розміщення радіоактивних відходів в об'єкті, призначеному для поводження з радіоактивними відходами без наміру їх використання;

зберігання радіоактивних відходів — розміщення радіоактивних відходів в об'єкті, в якому забезпечується їх ізоляція від навколишнього природного середовища, фізичний захист і радіаційний моніторинг, а також можливість наступного вилучення, переробки, перевезення та захоронення;

імобілізація радіоактивних відходів — переведення радіоактивних відходів в іншу форму шляхом ствердіння, включення в будь-яку матрицю або заключення в герметичну оболонку;

Державний кадастр сховищ радіоактивних відходів — зведення систематизованих відомостей про об'єкти для зберігання чи захоронення радіоактивних відходів;

кондиціонування радіоактивних відходів — операції щодо підготовки радіоактивних відходів для перевезення, зберігання та захоронення. Кондиціонування може здійснюватися шляхом розміщення радіоактивних відходів у контейнер або їх імобілізації;

короткоіснуючі радіоактивні відходи — радіоактивні відходи, рівень звільнення яких від контролю органу державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки досягається раніше ніж через 300 років;

об'єкт, призначений для поводження з радіоактивними відходами, — споруда, приміщення або обладнання, призначене для збирання, перевезення, переробки, зберігання або захоронення радіоактивних відходів, а також ядерна установка в процесі зняття з експлуатації після визнання її установкою для поводження з радіоактивними відходами;

обробка радіоактивних відходів — операції, призначені для забезпечення безпеки або економії коштів шляхом зміни характеристик радіоактивних відходів;

переробка радіоактивних відходів — будь-яка операція, яка змінює характеристики радіоактивних відходів, зокрема попередня обробка та кондиціонування;

поводження з радіоактивними відходами — всі види діяльності (включаючи діяльність, пов'язану із зняттям з експлуатації), що стосуються оперування, попередньої обробки, обробки, кондиціонування, перевезення, зберігання чи захоронення радіоактивних відходів;

попередня обробка радіоактивних відходів — дезактивація, збирання, сортування радіоактивних відходів;

радіаційна безпека під час поводження з радіоактивними відходами — неперевищення допустимих меж радіаційного впливу на персонал, населення та навколишнє природне середовище, встановлених нормами, правилами, стандартами з безпеки, а також обмеження міграції радіонуклідів у навколишнє природне середовище;

радіоактивні відходи — матеріальні об'єкти та субстанції, активність радіонуклідів або радіоактивне забруднення яких перевищує межі, встановлені діючими нормами, за умови, що використання цих об'єктів та субстанцій не передбачається;

Державний реєстр радіоактивних відходів — послідовний поточний запис актів спеціальної форми про утворення, фізико-хімічний склад, обсяги, властивості, а також перевезення, зберігання та захоронення радіоактивних відходів;

рівень звільнення — встановлена органом державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки межа активності або радіоактивного забруднення, за якої або нижче якої радіоактивні відходи можуть бути звільнені від контролю органу державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки;

спеціалізоване підприємство по поводженню з радіоактивними відходами — підприємство (об'єднання), яке здійснює на основі ліцензії збирання радіоактивних відходів, їх переробку, перевезення, зберігання та (або) захоронення;

сховище радіоактивних відходів — споруда для зберігання або захоронення радіоактивних відходів з обов'язковим забезпеченням інженерних, геологічних, фізичних та інших бар'єрів, що перешкоджають міграції радіонуклідів;

фізичний захист під час поводження з радіоактивними відходами — комплекс організаційних і технічних заходів, спрямованих на недопущення несанкціонованого доступу до радіоактивних відходів та їх використання, на своєчасне виявлення та припинення дій, спрямованих на порушення недоторканності радіоактивних відходів.

(Стаття 1 із змінами, внесеними Законом № 1673–III від 20.04.2000)

Стаття 2. Законодавство, що регулює відносини у сфері поводження з радіоактивними відходами

Правовідносини у сфері поводження з радіоактивними відходами регулюються цим Законом, Законом України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку», іншими актами законодавства.

Стаття 3. Основні принципи державної політики у сфері поводження з радіоактивними відходами

Основними принципами державної політики у сфері поводження з радіоактивними відходами є:

пріоритет захисту життя та здоров'я персоналу, населення та навколишнього природного середовища від впливу радіоактивних відходів згідно з державними нормами радіаційної безпеки;

розмежування функцій державного контролю та управління у сфері поводження з радіоактивними відходами;

реалізація державної політики у сфері поводження з радіоактивними відходами шляхом розробки та виконання довгострокової Державної програми поводження з радіоактивними відходами;

перегляд і затвердження Державної програми поводження з радіоактивними відходами кожні 3 роки;

забезпечення мінімального рівня утворення радіоактивних відходів, якого можна досягти на практиці;

недопущення неконтрольованого накопичення радіоактивних відходів;

забезпечення державного нагляду за поведженням з радіоактивними відходами;

прийняття рішень щодо розміщення нових сховищ радіоактивних відходів з участю громадян, їх об'єднань, а також місцевих органів державної виконавчої влади і органів місцевого самоврядування;

гарантування надійної ізоляції радіоактивних відходів від навколишнього природного середовища при обґрунтуванні безпеки сховищ радіоактивних відходів;

зберігання радіоактивних відходів у виробників відходів обмежений час з наступною передачею спеціалізованим підприємствам по поводженню з радіоактивними відходами;

відповідальність виробників радіоактивних відходів за безпеку під час поводження з радіоактивними відходами до передачі їх спеціалізованим підприємствам по поводженню з радіоактивними відходами;

заборона проведення робіт по захороненню радіоактивних відходів юридичним і фізичним особам, внаслідок діяльності яких утворюються радіоактивні відходи та які поставляють і використовують радіоактивні речовини, ядерні установки;

міжнародне співробітництво у сфері поводження з радіоактивними відходами;

активна науково-дослідницька діяльність у сфері поводження з радіоактивними відходами.

(Стаття 3 із змінами, внесені Законом № 1673–III від 20.04.2000)

Стаття 4. Фінансування робіт у сфері поводження з радіоактивними відходами

Фінансування Державної програми по поводженню з радіоактивними відходами здійснюється з спеціального Державного фонду поводження з радіоактивними відходами.

Спеціальний фонд формується за рахунок:

цілових відрахувань підприємств, установ та організацій, внаслідок діяльності яких утворюються радіоактивні відходи. Розмір відрахування визначається пропорційно кількості утворених відходів;

виплат підприємств, установ та організацій за тимчасове зберігання радіоактивних відходів на їх території, які нараховуються пропорційно строку зберігання і є такими, що стимулюють до передачі радіоактивних відходів спеціалізованим підприємствам для кондиціонування та захоронення;

інших надходжень.

Порядок створення спеціального фонду, розмір відрахувань та порядок використання коштів з цього фонду встановлюються Кабінетом Міністрів України.

Роботи по поводженню з радіоактивними відходами, які утворились внаслідок Чорнобильської катастрофи, фінансуються державою.

Розділ II

КОМПЕТЕНЦІЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З РАДІОАКТИВНИМИ ВІДХОДАМИ

Стаття 5. Компетенція Верховної Ради України у сфері поводження з радіоактивними відходами

До виключної компетенції Верховної Ради України у сфері поводження з радіоактивними відходами належить:

визначення основ державної політики у сфері поводження з радіоактивними відходами;

визначення правових основ регулювання відносин у сфері поводження з радіоактивними відходами;

встановлення правового режиму територій навколо підприємств по переробці радіоактивних відходів та статусу громадян, які проживають на них;

прийняття рішень щодо розміщення, проектування, будівництва сховищ для захоронення довгоіснуючих радіоактивних відходів.

Стаття 6. Компетенція Кабінету Міністрів України у сфері поводження з радіоактивними відходами

До компетенції Кабінету Міністрів України у сфері поводження з радіоактивними відходами належить:

забезпечення реалізації державної політики у сфері поводження з радіоактивними відходами;

створення органів державного управління і державного регулювання безпеки під час поводження з радіоактивними відходами;

забезпечення розробки і реалізації державних програм у сфері поводження з радіоактивними відходами;

прийняття рішень щодо розміщення, проектування, будівництва, експлуатації та зняття з експлуатації об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, та закриття сховищ для захоронення, крім тих, які визначає Верховна Рада України;

визначення порядку переміщення радіоактивних відходів через державний кордон;
встановлення розміру відрахувань коштів до спеціального фонду поводження з радіоактивними відходами та порядку їх використання;
визначення порядку розробки та затвердження норм, правил і стандартів щодо поводження з радіоактивними відходами;
здійснення міжнародного співробітництва у сфері поводження з радіоактивними відходами.

(Стаття 6 із змінами, внесеними Законом № 1673–III від 20.04.2000)

Стаття 7. Компетенція Автономної Республіки Крим у сфері поводження з радіоактивними відходами

До відання Автономної Республіки Крим у сфері поводження з радіоактивними відходами належить:

участь у формуванні та здійсненні державної політики України у сфері поводження з радіоактивними відходами з питань, що стосуються інтересів Автономної Республіки Крим;

здійснення державного управління і державного регулювання під час поводження з радіоактивними відходами згідно з законодавством України та законодавством Автономної Республіки Крим.

Стаття 8. Повноваження місцевих органів державної виконавчої ладі і органів місцевого самоврядування у сфері поводження з радіоактивними відходами

Місцеві органи державної виконавчої влади і органи місцевого самоврядування у сфері поводження з радіоактивними відходами в межах своєї компетенції:

погоджують питання розміщення на своїй території об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, виходячи з інтересів громадян, які проживають на цій території, та соціально-економічного розвитку територій у порядку, визначеному законом;

беруть участь в екологічній експертизі проектів розміщення, будівництва і зняття з експлуатації об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, та закриття сховищ для захоронення, розташованих на їх території;

укладають угоди із спеціалізованими підприємствами по поводженню з радіоактивними відходами про співробітництво та взаємовідносини з питань, що стосуються об'єкта, призначеного для поводження з радіоактивними відходами, всієї технічної та господарської діяльності, спільного розгляду проектів для усунення розбіжностей на будь-якому

етапі проектування, вибору майданчика для будівництва, експлуатації, зняття з експлуатації чи закриття такого об'єкта на підпорядкованій їм території;

організують громадські слухання з питань захисту проектів щодо розміщення, будівництва, зняття з експлуатації об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, та закриття сховищ для захоронення;

організують, у разі необхідності, радіологічне обстеження територій навколо місць розташування об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами;

забезпечують інформування населення про радіаційну обстановку; здійснюють контроль за радіаційним станом відповідних територій після зняття з експлуатації об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, або закриття сховищ для захоронення;

здійснюють контроль за забезпеченням безпеки населення та охроною навколишнього природного середовища на своїй території, за готовністю підприємств, установ, організацій та громадян до дій на випадок радіаційної аварії;

беруть участь у ліквідації наслідків радіаційних аварій;

забезпечують готовність до евакуації населення і у разі необхідності здійснюють її.

(Статті 8 із змінами, внесеними Законами № 1673–III від 20.04.2000, № 2637–IV від 02.06.2005)

Розділ III

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ БЕЗПЕКИ У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З РАДІОАКТИВНИМИ ВІДХОДАМИ

Стаття 9. Державне регулювання безпеки у сфері поводження з радіоактивними відходами

Державному регулюванню безпеки у сфері поводження з радіоактивними відходами підлягають такі види діяльності:

ведення державного обліку радіоактивних відходів, Державного кадастру сховищ радіоактивних відходів, місць їх захоронення, а також місць їх тимчасового зберігання;

проектно-пошукові роботи по вибору майданчиків для розміщення об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами;

проектування об'єктів та транспортних засобів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, їх випробування, виготовлення або будівництво;

введення в експлуатацію, експлуатація, зняття з експлуатації об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, закриття сховищ для захоронення та проведення регламентних робіт по забезпеченню безпеки на сховищах для захоронення після їх закриття;

перевезення та складування радіоактивних відходів.

Державне регулювання безпеки під час поводження з радіоактивними відходами здійснюють:

Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України;

Міністерство охорони здоров'я України;

Міністерство внутрішніх справ України;

інші органи державної виконавчої влади згідно з законодавством.

На здійснення діяльності у сфері поводження з радіоактивними відходами видаються дозволи (ліцензії) в порядку, встановленому законодавством.

(Стаття 9 із змінами, внесеними Законом № 1673–III від 20.04.2000)

Розділ IV

ОРГАНИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З РАДІОАКТИВНИМИ ВІДХОДАМИ

Стаття 10. Органи державного управління у сфері поводження з радіоактивними відходами

Державне управління у сфері поводження з радіоактивними відходами здійснюється органами державної виконавчої влади, визначеними Кабінетом Міністрів України.

Державне управління у сфері використання ядерної енергії та державне управління у сфері поводження з радіоактивними відходами здійснюється за принципом розмежування цих сфер діяльності.

На орган державної виконавчої влади у сфері поводження з радіоактивними відходами покладаються такі функції:

розробка та реалізація єдиної технічної політики у сфері поводження з радіоактивними відходами в Україні;

реалізація Державної програми поводження з радіоактивними відходами;

координація робіт по збиранню, переробці, перевезенню, зберіганню та захороненню радіоактивних відходів промисловості, ядерної енергетики, медицини, науково-дослідних установ та радіоактивних відходів, що утворюються під час проведення робіт по ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи;

організація діяльності спеціалізованих підприємств по поводженню з радіоактивними відходами;

створення та забезпечення функціонування державної системи обліку радіоактивних відходів;

координація робіт по будівництву, експлуатації, реконструкції, зняттю з експлуатації об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, та закриттю сховищ для захоронення;

координація робіт по створенню нових сховищ радіоактивних відходів та відпрацьованого ядерного палива;

координація науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт у сфері поводження з радіоактивними відходами;

розробка порядку створення та використання коштів спеціального фонду поводження з радіоактивними відходами;

організація діяльності щодо визначення, створення та підтримки безперервного функціонування системи фізичного захисту радіоактивних відходів, а також контроль за її забезпеченням під час збирання, переробки, перевезення, зберігання та захоронення.

Орган державної виконавчої влади у сфері використання ядерної енергії несе відповідальність за організацію поводження з радіоактивними відходами (збирання, переробку, перевезення, зберігання в межах технологічного циклу) до моменту передачі відходів спеціалізованим підприємствам по поводженню з радіоактивними відходами.

Права, обов'язки та відповідальність зазначених органів державного управління визначаються законодавством.

(Стаття 10 із змінами, внесеними Законами № 1673–III від 20.04.2000, № 747–IV від 15.05.2003)

Розділ V

ОБОВ'ЯЗКИ ЮРИДИЧНИХ ТА ФІЗИЧНИХ ОСІБ ПІД ЧАС ПОВОДЖЕННЯ З РАДІОАКТИВНИМИ ВІДХОДАМИ

Стаття 11. Обов'язки юридичних та фізичних осіб під час поводження з радіоактивними відходами

Право на поводження з радіоактивними відходами мають юридичні та фізичні особи, які мають виданий у встановленому порядку дозвіл органу державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки на здійснення відповідного виду діяльності (ліцензіати).

Ліцензіати, які виконують роботи на будь-якому етапі поводження з радіоактивними відходами, зобов'язані:

забезпечувати безпеку під час проектування, вибору майданчика, будівництва, експлуатації та зняття з експлуатації споруд та обладнання, призначених для поводження з радіоактивними відходами;

своєчасно здійснювати переоцінку безпеки діючих об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, з тим, щоб у разі необхідності були виконані всі практично доступні вдосконалення з метою підвищення безпеки таких об'єктів;

забезпечувати розробку та реалізацію програм якості щодо безпеки поводження з радіоактивними відходами;

вести власний облік радіоактивних відходів;

забезпечувати фізичний захист радіоактивних відходів;

забезпечувати радіаційний моніторинг місць зберігання або захоронення радіоактивних відходів;

своєчасно інформувати органи державної виконавчої влади і органи місцевого самоврядування про порушення в роботі об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами;

вживати заходів щодо ліквідації радіаційних аварій та їх наслідків;

бути спроможними відшкодувати збитки від радіаційних аварій під час поводження з радіоактивними відходами за рахунок власних коштів або коштів страхових організацій.

(Стаття 11 із змінами, внесеними Законом № 1673–III від 20.04.2000)

Стаття 12. Взаємовідносини спеціалізованих підприємств з виробниками радіоактивних відходів

Захоронення радіоактивних відходів здійснюють лише спеціалізовані підприємства по поводженню з радіоактивними відходами за наявності відповідної ліцензії, виданої у встановленому законодавством порядку.

Виробники радіоактивних відходів передають їх спеціалізованим підприємствам по поводженню з радіоактивними відходами відповідно до затверджених норм, правил і стандартів.

Радіоактивні відходи переходять у власність держави з часу підписання документа про передачу радіоактивних відходів від ліцензіата, в результаті діяльності якого вони утворилися.

До передачі радіоактивних відходів у власність держави ліцензіат, внаслідок діяльності якого утворюються радіоактивні відходи, несе відповідальність за радіаційний захист та безпеку під час поводження з радіоактивними відходами.

Попередня обробка та обробка радіоактивних відходів може здійснюватись ліцензіатом на підприємствах та в установах, де вони утворюються.

Взаємовідносини між підприємствами, на яких утворюються радіоактивні відходи, і спеціалізованими підприємствами по поводженню

з радіоактивними відходами будуються на договірних засадах відповідно до законодавства.

(Стаття 12 із змінами, внесеними Законом № 1673–III від 20.04.2000)

Стаття 13. Взаємовідносини спеціалізованих підприємств по поводженню з радіоактивними відходами з місцевими органами державної виконавчої влади і органами місцевого самоврядування

Спеціалізовані підприємства по поводженню з радіоактивними відходами зобов'язані забезпечувати виконання заходів, спрямованих на підвищення безпеки персоналу, населення, охорону навколишнього природного середовища на підпорядкованих їм об'єктах, призначених для поводження з радіоактивними відходами.

Спеціалізовані підприємства по поводженню з радіоактивними відходами укладають з місцевими органами державної виконавчої влади та органами місцевого самоврядування відповідні угоди.

Угоди укладаються протягом шести місяців з часу затвердження вибору майданчика для розміщення нових сховищ радіоактивних відходів.

Усунення розбіжностей на будь-якому етапі проектування, будівництва, експлуатації, зняття з експлуатації або закриття об'єкта здійснюється у встановленому законодавством порядку.

(Стаття 13 із змінами, внесеними Законом № 1673–III від 20.04.2000)

Розділ VI

ДЕРЖАВНИЙ ОБЛІК РАДІОАКТИВНИХ ВІДХОДІВ

Стаття 14. Державний облік радіоактивних відходів

Державний облік радіоактивних відходів ведеться з метою уникнення неконтрольованого накопичення радіоактивних відходів та забезпечення оперативного контролю за місцезнаходженням і переміщенням радіоактивних відходів, умовами їх зберігання та захоронення.

Державний облік радіоактивних відходів включає:

ведення Державного реєстру радіоактивних відходів;

ведення Державного кадастру сховищ радіоактивних відходів та переліку місць тимчасового зберігання радіоактивних відходів.

Для забезпечення постійного поновлення та своєчасного внесення змін до Державного реєстру радіоактивних відходів та Державного кадастру сховищ радіоактивних відходів здійснюються регулярні

державні інвентаризації радіоактивних відходів і сховищ радіоактивних відходів, включаючи сховища для зберігання радіоактивних відходів на території виробників цих відходів.

Порядок обліку радіоактивних відходів, зокрема порядок проведення державних інвентаризацій, встановлюється органом державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки, який здійснює також нагляд за їх виконанням.

Організація проведення державних інвентаризацій покладається на орган державної виконавчої влади у сфері поводження з радіоактивними відходами.

Стаття 15. Державний реєстр радіоактивних відходів

Створення та організація ведення Державного реєстру радіоактивних відходів покладається на орган державного управління у сфері поводження з радіоактивними відходами.

Положення про Державний реєстр радіоактивних відходів затверджується Кабінетом Міністрів України.

Стаття 16. Державний кадастр сховищ радіоактивних відходів

Державний кадастр сховищ радіоактивних відходів повинен містити систематизований банк даних щодо місцезнаходження, кількісних та якісних характеристик, умов зберігання або захоронення радіоактивних відходів, систем контролю та моніторингу.

Створення і організація ведення Державного кадастру сховищ радіоактивних відходів покладається на орган державного управління у сфері поводження з радіоактивними відходами.

Державний кадастр сховищ радіоактивних відходів підлягає безстроковому зберіганню.

Положення про Державний кадастр сховищ радіоактивних відходів затверджується Кабінетом Міністрів України.

Розділ VII

ПОРЯДОК ПОВОДЖЕННЯ

З РАДІОАКТИВНИМИ ВІДХОДАМИ

Стаття 17. Зберігання та захоронення радіоактивних відходів

Зберігання та захоронення радіоактивних відходів дозволяється тільки у спеціально призначених для цього сховищах радіоактивних відходів.

Під час зберігання або захоронення радіоактивних відходів забезпечується надійність їх ізоляції від навколишнього природного середовища системою природних та штучних бар'єрів.

Радіаційна безпека сховищ радіоактивних відходів у звичайних умовах забезпечується дотриманням норм, правил і стандартів з ядерної та радіаційної безпеки.

Радіаційна безпека сховищ радіоактивних відходів при екстремальних природних явищах (землетруси, повені, урагани тощо) чи аварійних ситуаціях забезпечується науково обґрунтованими проектними рішеннями щодо можливих сценаріїв подій, якими буде доведено неперевищення меж, встановлених нормами, правилами і стандартами ядерної та радіаційної безпеки.

Довгоіснуючі радіоактивні відходи підлягають захороненню лише в твердому стані, у стабільних геологічних формаціях, з обов'язковим переведенням їх у вибухо-, пожежо-, ядернобезпечну форму, що гарантує локалізацію відходів у межах гірничого відводу надр.

Кількість радіонуклідів, що підлягають захороненню, регламентується нормами, правилами і стандартами з ядерної та радіаційної безпеки.

Захоронення короткоіснуючих радіоактивних відходів в твердому стані може здійснюватись у приповерхневих і наземних сховищах радіоактивних відходів.

Відпрацьоване ядерне паливо, що не підлягає переробці, після відповідної витримки зберігається у спеціальних сховищах відпрацьованого ядерного палива, забезпечених багатобар'єрною системою ізоляції і захисту та обладнаних технічними засобами вилучення палива із цього сховища.

Протягом усього часу зберігання або захоронення радіоактивних відходів регулярно здійснюється контроль за їх станом, радіаційною обстановкою у сховищах радіоактивних відходів та навколишньому природному середовищі.

Стаття 18. Забезпечення фізичного захисту під час поводження з радіоактивними відходами

Забезпечення фізичного захисту під час поводження з радіоактивними відходами передбачає єдину систему планування, координації та контролю за комплексом організаційних та технічних заходів, спрямованих на запобігання несанкціонованому проникненню до сховищ, доступу до радіоактивних відходів та їх використання, на своєчасне виявлення та припинення будь-яких посягань на цілісність і недоторканність споруд.

Забороняється діяльність, пов'язана з поводженням з радіоактивними відходами, якщо не вжито заходів щодо забезпечення фізичного захисту.

Порядок організації фізичного захисту під час поводження з радіоактивними відходами визначається законодавством.

Обов'язки щодо забезпечення фізичного захисту під час поводження з радіоактивними відходами покладаються на ліцензіатів.

Стаття 19. Перевезення радіоактивних відходів

Перевезення радіоактивних відходів можуть здійснювати юридичні або фізичні особи, які мають відповідні ліцензії, видані у встановлено-му законодавством порядку.

Перевезення радіоактивних відходів здійснюється у транспортних пакувальних комплектах відповідно до затверджених норм, правил і стандартів щодо перевезення радіоактивних відходів, якими передбачаються:

- порядок їх перевезення;
- права та обов'язки вантажовідправника, перевізника та отримувача;
- заходи безпеки;
- вимоги до упаковки та транспортних засобів;
- заходи на випадок дорожньо-транспортних подій під час перевезення радіоактивних відходів;
- запобігання та заходи щодо ліквідації наслідків можливих радіаційних аварій;
- заходи фізичного захисту.

Міністерство внутрішніх справ України розробляє комплексну систему заходів щодо попередження дорожньо-транспортних подій під час перевезення радіоактивних відходів.

Умови та режим перевезення радіоактивних відходів повітряним, залізничним, водним або автомобільним транспортом погоджуються з відповідними службами Міністерства внутрішніх справ України.

У разі виникнення радіаційної аварії внаслідок дорожньо-транспортної події під час перевезення радіоактивних відходів відповідальність за її ліквідацію, а також захист персоналу, населення, навколишнього природного середовища та матеріальних цінностей покладається на вантажовідправника, якщо інше не передбачено угодою про перевезення.

(Стаття 19 із змінами, внесеними Законом № 747–IV від 15.05.2003)

Стаття 20. Експлуатація сховищ радіоактивних відходів

Експлуатація сховищ радіоактивних відходів дозволяється після отримання ліцензії на право поводження з радіоактивними відходами.

Експлуатація сховищ радіоактивних відходів здійснюється відповідно до норм, правил і стандартів з ядерної та радіаційної безпеки

із забезпеченням радіаційного моніторингу за станом сховищ радіоактивних відходів.

Контроль за станом навколишнього природного середовища в районах розташування сховищ радіоактивних відходів здійснюється за рахунок ліцензіата сховищ радіоактивних відходів.

Своєчасне інформування місцевих органів державної виконавчої влади і органів місцевого самоврядування про порушення під час експлуатації сховищ радіоактивних відходів покладається на ліцензіатів.

Ліцензіати забезпечують виконання заходів, спрямованих на ефективне використання діючих сховищ радіоактивних відходів.

Особливий режим на території сховища радіоактивних відходів та в санітарно-захисній зоні регулюється відповідно до законодавства.

Стаття 21. Закриття (консервація) сховищ радіоактивних відходів

Закриття (консервація) сховищ радіоактивних відходів здійснюється за рішенням органу державного управління у сфері поводження з радіоактивними відходами, погодженим з органом державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки.

Припинення приймання радіоактивних відходів та консервація сховища радіоактивних відходів проводяться згідно з проектом закриття (консервації) сховищ радіоактивних відходів та нормами, правилами і стандартами радіаційної безпеки.

Після закриття (консервації) сховища радіоактивних відходів забезпечується зниження можливості несанкціонованого доступу до законсервованого сховища.

Для запобігання несанкціонованому заселенню територій, проведенню робіт, що можуть призвести до руйнування захисних бар'єрів, необхідно передбачати сукупність заходів щодо:

розміщення інформації та обмежень на картах, які зберігаються у відповідних органах державної виконавчої влади та органі державного управління у сфері поводження з радіоактивними відходами;

встановлення попереджувальних знаків з відповідними написами тощо.

Відповідальність за збереження документації, яка характеризує об'єкт, попереджувальних знаків, огорож тощо покладається на орган державного управління у сфері поводження з радіоактивними відходами і місцевий орган державної виконавчої влади.

Особливий режим на території сховищ радіоактивних відходів у санітарно-захисній зоні після їх закриття регулюється законодавством.

Розділ VIII
ПОРЯДОК РОЗМІЩЕННЯ,
ПРОЕКТУВАННЯ, БУДІВНИЦТВА ТА ВВЕДЕННЯ
В ЕКСПЛУАТАЦІЮ ОБ'ЄКТІВ, ПРИЗНАЧЕНИХ
ДЛЯ ПОВОДЖЕННЯ
З РАДІОАКТИВНИМИ ВІДХОДАМИ

(Назва розділу VIII в редакції Закону № 1673–III від 20.04.2000)

Стаття 22. Порядок прийняття рішення
про проведення проектно-пошукових робіт
для розміщення об'єктів, призначених
для поводження з радіоактивними відходами

(Назва статті 22 в редакції Закону № 1673–III від 20.04.2000)

Рішення про будівництво об'єкта, призначеного для поводження з радіоактивними відходами, відповідно до компетенції приймають Верховна Рада України або Кабінет Міністрів України.

Про прийняття рішення про будівництво сховища радіоактивних відходів або об'єкта, призначеного для поводження з радіоактивними відходами, а також про початок проектно-пошукових робіт на запланованому майданчику спеціалізоване підприємство по поводженню з радіоактивними відходами повідомляє місцеві органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, на території яких планується будівництво.

Пропозиції щодо майданчика, які подаються спеціалізованим підприємством по поводженню з радіоактивними відходами, розглядаються за наявності:

необхідної інформації про споруджуваний об'єкт та про заходи, спрямовані на обмеження негативного впливу цього об'єкта на здоров'я населення і стан навколишнього природного середовища;

висновків державної екологічної експертизи;

висновків державної експертизи з ядерної та радіаційної безпеки.

Висновки цих експертиз повинні бути доступними для ознайомлення громадян та їх об'єднань.

Якщо майданчик визнається непридатним для спорудження сховища радіоактивних відходів або об'єкта, призначеного для поводження з радіоактивними відходами, ліцензіат повинен провести роботи по рекультивації території та усуненню всіх екологічно шкідливих наслідків, які зумовлені проведенням проектно-пошукових робіт.

Стаття 23. Порядок затвердження рішення по вибору майданчика для будівництва сховища або об'єкта, призначеного для поводження з радіоактивними відходами

Орган державного управління у сфері поводження з радіоактивними відходами у встановленому законодавством порядку подає на розгляд Верховної Ради або Кабінету Міністрів України пропозиції щодо затвердження майданчика та отримання дозволу на будівництво сховища радіоактивних відходів або об'єкта, призначеного для поводження з радіоактивними відходами, і повідомляє про це відповідний місцевий орган державної виконавчої влади і орган місцевого самоврядування.

На розгляд подаються:

технічні характеристики сховища радіоактивних відходів або об'єкта, призначеного для поводження з радіоактивними відходами;

обґрунтування необхідності спорудження об'єкта, призначеного для поводження з радіоактивними відходами, і не менше трьох варіантів щодо майданчиків для його розміщення;

аналіз даних, які отримані під час проведення проектно-пошукових робіт, стосовно безпеки майданчика;

характеристика навколишнього природного середовища в районі розташування об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, та сховищ радіоактивних відходів;

висновок про вплив цих об'єктів та сховищ на людину та навколишнє природне середовище;

зауваження та висновки Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки, Міністерства охорони здоров'я України, Державного комітету України по геології і використанню надр, Державного комітету України по гідрометеорології;

пропозиції та зауваження відповідних місцевих органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Рішення про вибір майданчика для спорудження сховища радіоактивних відходів чи об'єкта, призначеного для поводження з радіоактивними відходами, приймає Верховна Рада України або Кабінет Міністрів України відповідно до їх компетенції.

Стаття 24. Проектування, будівництво та введення в експлуатацію сховищ радіоактивних відходів або об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами

Проектування сховищ радіоактивних відходів або об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, здійснюється

відповідно до діючих норм, правил і стандартів з використанням технологій, які були підтверджені досвідом, випробуваннями чи аналізом.

Проект сховища радіоактивних відходів обов'язково повинен містити дві оцінки безпеки:

- під час експлуатації сховища;
- після закриття сховища.

Оцінка безпеки включає в себе аналіз сценаріїв розвитку можливих надзвичайних ситуацій, їх наслідків та порівняння результатів з критеріями безпеки. У разі позитивного висновку державних експертиз на проект у встановленому законодавством порядку видається ліцензія на будівництво.

Введення в експлуатацію сховища радіоактивних відходів або об'єкта, призначеного для поводження з радіоактивними відходами, проводиться при наявності ліцензії на експлуатацію, виданої у встановленому законодавством порядку.

(Стаття 24 із змінами, внесеними Законом № 1673–III від 20.04.2000)

Розділ IX

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ТЕРИТОРІЙ, ВІДВЕДЕНИХ ПІД СХОВИЩА РАДІОАКТИВНИХ ВІДХОДІВ ТА ОБ'ЄКТИ, ПРИЗНАЧЕНІ ДЛЯ ПОВОДЖЕННЯ З РАДІОАКТИВНИМИ ВІДХОДАМИ

Стаття 25. Надання земельних ділянок під сховища радіоактивних відходів та об'єкти, призначені для поводження з радіоактивними відходами

Земельні ділянки, відведені під сховища радіоактивних відходів, або об'єкти, призначені для поводження з радіоактивними відходами, надаються на весь визначений проектом період експлуатації та консервації згідно з земельним законодавством.

Стаття 26. Види діяльності, заборонені на територіях, відведених під сховища радіоактивних відходів, та об'єкти, призначені для поводження з радіоактивними відходами

Земельні ділянки, відведені під сховища радіоактивних відходів, виводяться з господарського обороту і відмежовуються від суміжних територій санітарно-захисними зонами.

У межах санітарно-захисних зон забороняється:
проживання населення;

здійснення всіх видів водокористування, лісокористування та користування надрами, за винятком зумовлених затвердженими проектами;

проведення наукових досліджень без спеціальних дозволів;

здійснення без спеціального дозволу сільськогосподарської, лісогосподарської та іншої виробничої діяльності, спрямованої на одержання товарної продукції, а також будівництво об'єктів соціального та громадського призначення;

будь-яка інша діяльність, яка не забезпечує режим радіаційної безпеки.

Розділ X

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З РАДІОАКТИВНИМИ ВІДХОДАМИ

Стаття 27. Соціальні гарантії для громадян, які проживають або працюють у районі розташування сховищ радіоактивних відходів та об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами

Громадянам, які проживають або працюють у районі розташування сховищ радіоактивних відходів та об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, гарантується право на компенсацію за шкоду, заподіяну цими сховищами та об'єктами.

Питання про вид, обсяги та порядок надання таких компенсацій у кожному конкретному випадку вирішується Кабінетом Міністрів України.

Стаття 28. Соціальний захист персоналу, який працює з радіоактивними відходами

Соціальний захист персоналу, який працює з радіоактивними відходами, включає:

обов'язкове державне медичне страхування;

пільги щодо визначення пенсійного віку, скороченого робочого дня, обчислення надбавки до заробітної плати, отримання позик тощо.

Види та обсяг пільг визначаються законодавчими актами України.

Розділ XI

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З РАДІОАКТИВНИМИ ВІДХОДАМИ

Стаття 29. Відповідальність за порушення законодавства у сфері поведження з радіоактивними відходами

Особи, винні у порушенні законодавства про поведження з радіоактивними відходами, несуть відповідальність за:

поведження з радіоактивними відходами без відповідної ліцензії;
порушення під час поведження з радіоактивними відходами вимог норм, правил і стандартів щодо безпечного ведення робіт;

невиконання умов ліцензування під час поведження з радіоактивними відходами;

невиконання приписів органів, які здійснюють регулювання у сфері поведження з радіоактивними відходами;

порушення вимог законодавства щодо обов'язкових державних експертиз та неврахування їх висновків;

приховування від населення або фальсифікацію інформації про екологічний стан на території, відведеній під сховище радіоактивних відходів чи об'єкт, призначений для поведження з радіоактивними відходами;

невиконання службових обов'язків щодо попередження аварій та ліквідації їх наслідків на сховищах радіоактивних відходів та об'єктах, призначених для поведження з радіоактивними відходами, а також приховування інформації про такі аварії;

використання радіоактивних відходів з метою заподіяння шкоди здоров'ю населення або окремої особи;

прийняття в експлуатацію сховищ радіоактивних відходів або об'єктів, призначених для поведження з радіоактивними відходами, без реалізації заходів щодо забезпечення захисту персоналу, населення та навколишнього природного середовища;

поставку, монтаж та введення в експлуатацію несправного обладнання;

прийняття в експлуатацію сховищ радіоактивних відходів чи об'єктів, призначених для поведження з радіоактивними відходами, без спорудження та введення в дію всього передбаченого проектом комплексу цих об'єктів;

допуск до роботи з радіоактивними відходами осіб без відповідної підготовки, осіб молодше 18 років, а також тих, які мають медичні протипоказання;

порушення вимог щодо забезпечення фізичного захисту при поведженні з радіоактивними відходами;

несанкціоноване ввезення або вивезення радіоактивних відходів за межі України.

Законодавством може бути передбачено відповідальність і за інші порушення у сфері поводження з радіоактивними відходами.

Розділ XII

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З РАДІОАКТИВНИМИ ВІДХОДАМИ

Стаття 30. Міжнародне співробітництво у сфері поводження з радіоактивними відходами

Міжнародне співробітництво у сфері поводження з радіоактивними відходами здійснюється відповідно до норм міжнародного права на основі широкого обміну досвідом та взаємодопомоги з іншими державами, міжнародними організаціями та науковими установами, які працюють у сфері поводження з радіоактивними відходами.

Правовою основою міжнародного співробітництва у сфері поводження з радіоактивними відходами є норми міжнародних договорів, учасником яких є Україна.

ПОСТАНОВА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

ПРО НЕВІДКЛАДНІ ЗАХОДИ У ЗВ'ЯЗКУ З ВИВЕДЕННЯМ З ЕКСПЛУАТАЦІЇ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ АЕС

№ 1726–ХІІ від 29.10.1991 року

(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, № 52, ст. 759)

Із змінами, внесеними Постановою ВР № 3538–ХІІ від 21.10.93, ВВР, 1993, № 44, ст. 422

Стан справ на Чорнобильській АЕС свідчить про те, що вона протягом тривалого часу залишається об'єктом підвищеної небезпеки. Аварія на турбогенераторі другого енергоблоку Чорнобильської АЕС і спричинена нею пожежа, що сталася 11 жовтня 1991 року, призвели до різкого зростання соціально-психологічного напруження серед населення, підтвердили виняткову небезпечність станції. Це змушує переглянути попередньо встановлені строки зупинення всіх енергоблоків і вимагає вжиття надзвичайних заходів.

Але одночасне зупинення всіх енергоблоків Чорнобильської АЕС напередодні зими підвищує ризик можливого виникнення непередбачених наслідків, пов'язаних насамперед із ядерно безпечним станом реакторів.

Уряд не виконав тієї частини Постанови Верховної Ради Української РСР від 1 серпня 1990 року, що стосується виведення з експлуатації Чорнобильської АЕС, чим ще більше ускладнив ситуацію.

Верховна Рада України п о с т а н о в л я є:

1. Інформацію Урядової комісії про причини пожежі, що сталася 11 жовтня 1991 року на другому енергоблоці Чорнобильської АЕС, взяти до відома.

2. Доручити Кабінету Міністрів України:

з 15 листопада 1991 року відкрити фінансування всього технологічного комплексу робіт, пов'язаних з зупиненням і виведенням блоків Чорнобильської АЕС із експлуатації;

з урахуванням пропозицій дирекції Чорнобильської АЕС розробити до 1 грудня 1991 року і реалізувати заходи щодо соціального захисту колективу Чорнобильської АЕС, передбачивши при цьому збереження оптимальної кількості спеціалістів для забезпечення необхідного рівня ядерної і радіаційної безпеки на всіх етапах виведення енергоблоків із експлуатації;

до 15 листопада подати на розгляд Верховної Ради України концепцію паливно-енергетичної програми України та пропозиції щодо

прискороного введення і забезпечення паливом енергетичних потужностей, що замінять Чорнобильську АЕС;

до 15 листопада подати Верховній Раді України пропозиції про створення державного органу, на який буде покладено вирішення всього комплексу питань, пов'язаних з регулюванням ядерної і радіаційної безпеки, та науково-дослідного забезпечення розвитку ядерних і радіаційних технологій в інтересах народного господарства України.

3. Схвалити текст Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй та урядів країн світу про надання допомоги у вирішенні чорнобильської проблеми (додається).

4. Контроль за виконанням цієї Постанови покласти на Комісії Верховної Ради України з питань Чорнобильської катастрофи, з питань розвитку базових галузей народного господарства, у питаннях екології та раціонального природокористування.

(Постанова зі змінами, внесеними Постановою ВР № 3538–12 від 21.10.93)

ЗВЕРНЕННЯ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

до Організації Об'єднаних Націй та урядів країн світу про подання допомоги у вирішенні чорнобильської проблеми

Чорнобильська катастрофа 1986 року була найбільшою технологічною катастрофою в історії людства, яка показала всьому світові, до якої фатальної межі він наблизився внаслідок безпрецедентного нарощування ядерних потужностей, зумовленого військово-промисловим комплексом.

За останні п'ять років у світі відбулися великі політичні зміни, результатом яких стало активне ядерне роззброєння, довіра, прагнення до плідного співробітництва.

Розуміючи це і визнаючи, що Чорнобильська АЕС залишається глобальною загрозою для всього світу, парламент України прийняв рішення про виведення з експлуатації цієї станції до 1995 року.

Однак пожежа в жовтні 1991 року, що викликала різко негативну реакцію світової громадськості, поставила на порядок денний питання про негайне зупинення Чорнобильської атомної електростанції.

Незалежна Україна і її парламент розуміють свою відповідальність перед світовою громадськістю. Разом з тим надзвичайна складність науково-технічних проблем, повна відсутність світового досвіду виведення з експлуатації АЕС і захоронення відпрацьованого палива, а також і економічні труднощі не дають можливості Україні самостійно вирішити цю проблему і змушують звернутися до Організації Об'єднаних Націй та урядів країн світу за поданням допомоги.

Від імені народу України, від імені всіх, хто постраждав від аварії, дбаючи про глобальну безпеку, Верховна Рада незалежної України просить Організацію Об'єднаних Націй виступити ініціатором створення науково-технічної програми виведення атомної електростанції з експлуатації та спеціального фонду цілеспрямованого комплексного вирішення цієї проблеми.

Реалізація програми «Чорнобиль» передовими світовими компаніями на конкурсній основі дозволила б уперше розв'язати складні науково-технічні завдання виведення з експлуатації Чорнобильської АЕС, знешкодження саркофага як найбільш небезпечного ядерного об'єкта, а також стала б міцним фундаментом для багатостороннього співробітництва на сучасному науково-технічному рівні, допомогла б набуті людству унікального досвіду.

Верховна Рада України сподівається, що всі країни світу, в першу чергу ядерні, підтримають цю гуманну ініціативу.

МЕМОРАНДУМ

ПРО ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ МІЖ УРЯДОМ УКРАЇНИ І УРЯДАМИ КРАЇН «ВЕЛИКОЇ СІМКИ» ТА КОМІСІЄЮ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СПІВТОВАРИСТВА ЩОДО ЗАКРИТТЯ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ АЕС

Дата підписання: 20.12.1995

Дата набуття чинності: 20.12.1995

Уряд України, який далі іменується «Україна», і відповідні уряди країн «Великої сімки» та Комісія Європейського Співтовариства, які далі іменуються «Велика сімка», виробили спільний підхід до розробки і реалізації Всеохоплюючої програми для підтримки рішення України щодо закриття Чорнобильської АЕС до 2000 року, як було сформульовано Президентом Кучмою в його заяві від 13 квітня 1995 та в його листі від 8 серпня 1995 до лідерів «Великої сімки». Програма, таким чином, буде спрямована на реалізацію зобов'язань керівників «Великої сімки», взятих в Неаполі, Італія у 1994 році, та в Галіфаксі, Канада у 1995 році.

Програма побудована на наступних принципах:

Дружні відносини між Україною і членами «Великої сімки»;

Принципова залежність між реформами в енергетичному секторі та досягненням цілей економічної і соціальної реформи в Україні;

Взаємодоповнення між нижчевикладеними заходами для підтримки закриття Чорнобильської АЕС та розробкою довгострокової стратегії для енергетичного сектора України, з урахуванням раціональних економічних, фінансових та природоохоронних критеріїв, що призведе до створення ефективного, сталого, орієнтованого на ринок енергетичного сектора, який відповідатиме потребам України;

Необхідність постійного підвищення рівня ядерної безпеки в усьому світі з урахуванням принципів, визначених в Міжнародній конвенції з ядерної безпеки, а також, у зв'язку з цим, визнання суттєвої ролі, яку відіграє незалежний національний регулюючий орган з ядерної безпеки;

Необхідність мобілізувати фінансові ресурси міжнародного співтовариства та внутрішні джерела з метою підтримки рішення України закрити Чорнобильську АЕС;

Необхідність забезпечити широкомасштабне співробітництво з боку українських учасників в усіх проектах, що пов'язані з Всеохоплюючою програмою;

Визначення того факту, що дострокове закриття Чорнобильської АЕС матиме негативні економічні та соціальні наслідки для України, і, в той же час, сприятиме надходженню міжнародних фінансових ресурсів та підвищенню національних стандартів ядерної безпеки;

Визнання того факту, що відповідальність за ядерну безпеку покладеться виключно на державу, яка експлуатує атомні електростанції, і що необхідно мати ефективне законодавство, яке передбачатиме відповідальність за ядерну шкоду, згідно з прийнятими міжнародними нормами;

Бажання підвищити ефективність виробництва і використання електроенергії;

Важливість нашого спільного зобов'язання вжити всіх необхідних заходів для виведення ЧАЕС з експлуатації в найстисліший, практично досяжний строк.

Україна і «Велика сімка» дійшли згоди щодо наступної Всеохоплюючої програми співробітництва для підтримки закриття ЧАЕС до 2000 року:

I. Структурна перебудова енергетичного сектора

1. Україна та «Велика сімка» продовжуватимуть співпрацю у розвитку фінансово раціонального ринку електроенергії з встановленням цін за ринковими принципами, що буде стимулювати економічне виробництво і використання електроенергії та енергозбереження. Сторони співпрацюватимуть для створення та залучення власних українських та міжнародних ресурсів, необхідних як для заходів по безпеці, так і для нових капіталовкладень у виробництво, передачу і розподіл електроенергії.

II. Програма інвестування в енергетичний сектор

2. Україна та «Велика сімка» працюватимуть з міжнародними фінансовими інституціями, а також закордонними і власними інвесторами для підготовки проектів, що базуються на фінансуванні за рахунок кредитів і плануються за принципом найменших витрат для завершення будівництва 2-го енергоблоку Хмельницької АЕС, 4-го енергоблоку Рівненської АЕС, для реконструкції теплових та гідроелектростанцій, а також гідроакмулюючих проектів і проектів з рентабельного виробництва електроенергії, згідно з стратегією розвитку українського енергетичного сектора. Для підтримки закриття Чорнобильської АЕС програма капіталовкладень повинна визначити інвестиції для забезпечення постачання електроенергії за принципом найменших витрат, що необхідно для задоволення майбутніх потреб України в електроенергії, за умов ринкової конкуренції в енергетичному секторі.

III. Ядерна безпека

3. Україна і «Велика сімка» співпрацюватимуть з відповідними міжнародними установами і донорами на багатосторонній і двосторонній основах, щоб прискорити підготовку і реалізацію проектів з короткострокового підвищення безпеки 3-го енергоблоку Чорнобильської АЕС та виведення станції з експлуатації.

4. Україна та «Велика сімка» продовжуватимуть співпрацю для розробки рентабельного і екологічно прийняттого підходу до розв'язання проблеми укриття для 4-го енергоблоку Чорнобильської АЕС, включаючи якнайшвидше визначення технічних і фінансових варіантів, як основи для перегляду фінансових вимог.

IV. План пом'якшення соціальних наслідків

5. Україна та «Велика сімка» визнають, що закриття Чорнобильської АЕС матиме певні наслідки для робітників станції та їхніх родин. Європейська комісія та Уряд Сполучених Штатів Америки допоможуть Уряду України розробити план дій для пом'якшення соціальних наслідків закриття Чорнобильської АЕС.

V. Фінансові ресурси

6. Для забезпечення реалізації заходів, зазначених у пунктах 1–5 Програми, Україна та «Велика сімка» співпрацюватимуть у визначенні міжнародних і власних українських джерел фінансування та у мобілізації міжнародних фінансів для підтримки відповідних заходів, які передбачені Програмою.

7. В Додатку 1 представлено зведені дані поточних обсягів фінансування, які вже виділені або розглядаються «Великою сімкою» і міжнародними фінансовими інституціями. Деякі показники залежать від завершення техніко-економічного обґрунтування проектів. Перелік пріоритетних проектів Всеохоплюючої програми наведено у Додатку 2.

8. Керівним буде наступний принцип: прибуткові проекти повинні розглядатися для фінансування за рахунок міжнародних кредитів і власних українських ресурсів; неприбуткові проекти, які безпосередньо спрямовані на закриття Чорнобильської АЕС, повинні розглядатися для фінансування за рахунок субсидій і, з огляду на фінансову і економічну ситуацію в Україні, українських власних ресурсів.

VI. Розгляд ходу робіт

9. Представники України, «Великої сімки» та міжнародних фінансових інституцій будуть щонайменше раз на рік проводити зустрічі

для контролю за реалізацією Всеохоплюючої програми для підтримки закриття Чорнобильської АЕС і розгляду будь-яких технічних чи фінансових проблем, які створюватимуть потенційні перешкоди на шляху до досягнення її цілей.

Вчинено у м. Оттава, Канада 20 грудня 1995 року, у двох примірниках, кожний українською та англійською мовами, причому кожен текст є автентичним.

За Уряд України

(підпис)

За Уряди країн «Великої сімки»
та комісію Європейського
Співтовариства

(підпис)

Додаток 1

**Всеохоплююча програма України та «Великої сімки»
для підтримки закриття Чорнобильської АЕС
Підсумок поточних фінансових ресурсів
міжнародного співробітництва (млн. американських доларів)**

	Субсидії*	Фінансування за рахунок кредитів міжнародних фінансових інституцій та Євроатому**	Разом***
Реконструкція енергетичного сектора	43		43
Програма інвестицій в енергетичний сектор	102	1,809	1,911
Ядерна безпека і виведення з експлуатації	349		349
План пом'якшення соціальних наслідків	4		4
Разом	498	1,809	2,307

* Підтверджені.

** Деякі кредити очікують схвалення в залежності від результатів техніко-економічного обґрунтування.

*** Фінансовий та технічний внесок України буде визначено в процесі реалізації проєктів.

Додаток 2

ВСЕОХОПЛЮЮЧА ПРОГРАМА УКРАЇНИ ТА «ВЕЛИКОЇ СІМКИ» ДЛЯ ПІДТРИМКИ ЗАКРИТТЯ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ АЕС

Пріоритетні проекти

Проект	Відповідний пункт Меморандуму
I. Перелік безприбуткових проектів	
1.* Виведення ЧАЕС з експлуатації	п. 3
1.1. Етап 0 (5 років) Підготовча робота до початку виведення ЧАЕС з експлуатації	
1.2. Етап 1 (10 років після завершення етапу 0) Поводження з ядерним паливом і радіоактивними відходами	
1.3. Етап 2 (9 років після завершення етапу 0) Виведення ЧАЕС з експлуатації	
2. План пов'язаний з соціальними наслідками закриття ЧАЕС	п. 5
3. Короткострокові заходи з підвищення безпеки 3-го енергоблоку ЧАЕС	п. 3
4.** Перетворення об'єкта «Укриття» в екологічно безпечну систему	п. 4
5. Структурна перебудова енергетичного сектора	п. 1
II. Прибуткові проекти	
6. Закінчення будівництва 4-го енергоблоку Рівненської АЕС і 2-го енергоблоку Хмельницької АЕС	п. 2
6.1. Підвищення рівня безпеки і завершення будівництва 2-го енергоблоку Хмельницької АЕС та 4-го енергоблоку Рівненської АЕС	
6.2. Спорудження високовольтних ліній передачі до енергоблоків Хмельницької та Рівненської АЕС	
7. Реабілітація теплових електростанцій	п. 2
8. Введення в дію потужностей для компенсації пікових навантажень – спорудження Дністровської гідроакумуляуючої станції	п. 2
9. Ефективність виробництва електроенергії та регулювання споживання	п. 2

ЗАКОН УКРАЇНИ
ПРО РАТИФІКАЦІЮ УГОДИ ПРО ГРАНТ
(ПРОЕКТУ ЯДЕРНОЇ БЕЗПЕКИ
ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ АЕС) МІЖ ЄВРОПЕЙСЬКИМ
БАНКОМ РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ
ЯК РОЗПОРЯДНИКОМ КОШТІВ, НАДАНИХ
ЗГІДНО З ГРАНТОМ З РАХУНКУ ЯДЕРНОЇ БЕЗПЕКИ,
УРЯДОМ УКРАЇНИ ТА ЧОРНОБИЛЬСЬКОЮ
АТОМНОЮ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЄЮ

№ 147/97–ВР від 18.04.1997 року

(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 19, ст. 134)

Верховна Рада України п о с т а н о в л я є:

1. Угоду про грант (Проект ядерної безпеки Чорнобильської АЕС) між Європейським банком реконструкції та розвитку як Розпорядником коштів, наданих згідно з Грантом з Рахунку ядерної безпеки, Урядом України та Чорнобильською атомною електростанцією, підписану в м. Лондоні 12 листопада 1996 року, ратифікувати.

2. Пункт (с) розділу 3.01 та пункт (с) розділу 3.07 Угоди є чинними для України за умови виконання своїх зобов'язань Сторонами – учасницями Меморандуму про взаєморозуміння між Урядами країн «Великої сімки» та Комісією Європейського співтовариства і Урядом України щодо закриття Чорнобильської АЕС від 20 грудня 1995 року.

ПОСТАНОВА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
ПРО УГОДУ ПРО ГРАНТ
(ПРОЕКТ ЯДЕРНОЇ БЕЗПЕКИ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ АЕС)
МІЖ ЄВРОПЕЙСЬКИМ БАНКОМ РЕКОНСТРУКЦІЇ
ТА РОЗВИТКУ ЯК РОЗПОРЯДНИКОМ КОШТІВ,
НАДАНИХ ЗГІДНО З ГРАНТОМ З РАХУНКУ
ЯДЕРНОЇ БЕЗПЕКИ, УРЯДОМ УКРАЇНИ
ТА ЧОРНОБИЛЬСЬКОЮ АТОМНОЮ
ЕЛЕКТРОСТАНЦІЄЮ

№ 146/97–ВР від 18.03.1997 року

(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 19, ст. 135)

У зв'язку з ратифікацією Угоди про грант (Проекту ядерної безпеки Чорнобильської АЕС) між Європейським банком реконструкції та розвитку як Розпорядником коштів, наданих згідно з Грантом з Рахунку ядерної безпеки, Урядом України та Чорнобильською атомною електростанцією Верховна Рада України **п о с т а н о в л я є**:

Запропонувати Кабінету Міністрів України:

питання наступного залучення коштів згідно з Меморандумом про взаєморозуміння між Урядами країн «Великої сімки» та Комісією Європейського співтовариства і Урядом України щодо закриття Чорнобильської АЕС розглядати лише за умови затвердження Верховною Радою України програми зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС;

у переговорному процесі з Урядами країн «Великої сімки» та Комісією Європейського співтовариства відстоювати позицію щодо участі переважно українських підприємств, установ і організацій у виконанні робіт та наданні послуг за грантами, а також передбачати за Україною право вирішального голосу у прийнятті тендерними комітетами рішень;

прискорити подання до Верховної Ради України законопроектів щодо міжнародних кредитів та допомоги Україні.

**УГОДА ПРО ГРАНТ
(ПРОЕКТ ЯДЕРНОЇ БЕЗПЕКИ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ АЕС)**

**між Європейським банком реконструкції
та розвитку як Розпорядником коштів
Гранту з Рахунку ядерної безпеки, Урядом України
та Чорнобильською атомною електростанцією
від 12 листопада 1996 р.**

(Угоду ратифіковано Законом № 147/97–ВР від 18.03.97)

Зміст

Стаття I – Стандартні терміни та умови; Означення

Розділ 1.01. Стандартні терміни та умови

Розділ 1.02. Означення

Розділ 1.03. Заголовки

Стаття II – Грант

Розділ 2.01. Грант і валюта

Розділ 2.02. Виплати

Розділ 2.03. Заявки на виплату

Розділ 2.04. Витрати, які фінансуються згідно з Грантом

Розділ 2.05. Передумови здійснення виплат

Стаття III – Зобов'язання Держави, в якій розташований

Об'єкт Одержувача

Розділ 3.01. Зобов'язання, які бере на себе Держава
місцезнаходження Об'єкта

Розділ 3.02. Ядерна безпека і режими зобов'язань

Розділ 3.03. Виконання Проекту

Розділ 3.04. Керівний орган Проекту

Розділ 3.05. Постачання

Розділ 3.06. Вимоги стосовно фінансової звітності

Розділ 3.07. Експлуатація ядерних реакторів енергоблоків
Чорнобильської АЕС

Стаття IV – Різні положення

Розділ 4.01. Гарантія від збитків на користь Розпорядника

Розділ 4.02. Гарантії від збитків на користь Постачальників

Розділ 4.03. Переуступка прав

Розділ 4.04. Представництво і звільнення від відповідальності

Стаття V – Повідомлення; Визначені представники і модифікації

Розділ 5.01. Повідомлення
Розділ 5.02. Повноваження щодо дій
Розділ 5.03. Модифікація
Розділ 5.04. Англійська мова

Стаття VI – Дата набуття чинності; Припинення терміну дії
Розділ 6.01. Дата набуття чинності
Розділ 6.02. Передумови набуття чинності
Розділ 6.03. Припинення терміну дії
Розділ 6.04. Закінчення терміну дії при виконанні

Додаток 1 – Опис Проекту
Додаток 2 – Угоди про постачання
Додаток 3 – Форма (Зразок) Угоди про гарантії від збитків

УГОДА ПРО ГРАНТ

Угода, датована 12 листопада 1996 р., Європейським банком реконструкції і розвитку («Банк») як Розпорядником («Розпорядник») Гранту з Рахунку ядерної безпеки, Урядом України («Держави, місцезнаходження Об'єкта») і Чорнобильською атомною електростанцією («Одержувач»), державним підприємством, належним чином організованим і існуючим згідно з законами України.

Преамбула

Оскільки відповідно до Правил Рахунку ядерної безпеки Банк погодився вирішувати все коло питань, пов'язаних з управлінням коштами, що надаватимуться Контриб'юторами через Рахунок ядерної безпеки для фінансування шляхом надання грантів (субсидій) для підготовки і впровадження проектів, які стосуються надання технічної допомоги і придбання, монтажу і введення в експлуатацію обладнання, яке має на меті негайне посилення безпеки експлуатації і яке є складовою невідкладних заходів посилення технічної безпеки ядерних реакторів, що мають найвищий ступінь ризику;

Оскільки кошти повинні надходити у розпорядження Одержувача відповідно до Правил Рахунку ядерної безпеки на основі грантів («Грант») для сприяння Одержувачеві у реалізації Проекту згідно з термінами і умовами, які визначені цим документом;

Оскільки Одержувач і Держава місцезнаходження об'єкта визнають, що Банк може одноосібно виступати у якості Розпорядника коштами за і від імені Контриб'юторів коштів на Рахунку ядерної безпеки у відповідності до чітких банківських принципів підтримки інвестицій

проектів і що ця діяльність є незалежною від його ролі як фінансової установи;

Визнаючи необхідність безперервності підтримки ядерної безпеки на найвищому рівні з врахуванням принципів, визначених Конвенцією про ядерну безпеку (Nuclear Safety Convention), і відповідно до визнання суттєвої ролі, яку відіграє у цій галузі сильний і незалежний державний регулятивний орган з питань ядерної безпеки; і

Оскільки сторони визнають важливість зобов'язань Уряду України і Г-7 щодо вживання всіх необхідних заходів для впровадження всеохоплюючої програми підтримки рішення України щодо закриття Чорнобильської атомної електростанції до 2000 року у відповідності до Меморандуму про взаєморозуміння.

Тому, на підставі зазначеного сторони дійсним домовились щодо наступного:

Стаття I – Стандартні терміни та умови; Означення

Розділ 1.01

СТАНДАРТНІ ТЕРМІНИ ТА УМОВИ

Стандартні терміни та умови від 14 червня 1993 р., що поширюються на Гранти, які надаються з Рахунку ядерної безпеки, («Стандартні терміни та умови»), додані до цього документа, складають невід'ємну частину цієї Угоди.

Розділ 1.02

ОЗНАЧЕННЯ

При використанні у цій Угоді, якщо інше не впливає із контексту, низка термінів, визначених у Стандартних термінах та умовах і у Декларативній частині цієї Угоди, мають відповідне тлумачення і в цьому документі.

Крім того, наступні терміни мають наступне значення:

«Спільний Протокол» означає Спільний Протокол щодо застосування Віденської Конвенції і Паризької Конвенції від 24 вересня 1988 р. з врахуванням поправок, які час від часу вносяться;

«Меморандум про взаєморозуміння» означає меморандум про взаєморозуміння від 20 грудня 1995 р., укладений між відповідними урядами країн – членів Г-7 і Комісією Європейської Співдружності та Урядом України;

«ЯРО» означає Регулятивний орган України у галузі ядерної енергетики (Nuclear Regulatory Authority of Ukraine (NRA)).

«Ядерний об'єкт» має значення, наведене у Віденській Конвенції;

«КОП» означає Керівний орган Проекту, створений Одержувачем у відповідності до Розділу 3.03 цієї Угоди;

«Об'єкти Проекту» означає ядерні реактори та інші ядерні комплекси разом з будь-якими іншими спорудами, потужностями чи устаткуванням, пов'язаним із зазначеним, чи допоміжним і які знаходяться на території Чорнобильської атомної електростанції;

«Проект» означає проект, опис якого наведений у Додатку 1 до цієї Угоди;

«Віденська Конвенція» означає Віденську Конвенцію щодо Цивільно-правової відповідальності за ядерні збитки від 21 травня 1963 р. з поправками, внесеними на дату цієї Угоди; та

«Угоди щодо постачання» означає Угоди щодо постачання, викладені у Додатку 2 і Ідентифікаційний перелік обладнання, додані до цієї Угоди.

Розділ 1.03 **ЗАГОЛОВКИ**

Заголовки і Зміст включені виключно для зручності посилань і не складають частину цієї Угоди.

Стаття II – Грант

Розділ 2.01 **ГРАНТ І ВАЛЮТА**

(а) Розпорядник згоден надати і Одержувач згоден прийняти згідно з термінами і умовами, які містяться або на які посилається ця Угода, грант на суму сто вісімнадцять мільйонів сто тисяч європейських валютних одиниць (118 100 000 ЕКЮ) («Грант»), але при умові, що Розпорядник залишає за собою право шляхом надсилання Державі місцезнаходження Об'єкта і Одержувачеві письмового повідомлення (у якому зазначаються підстави) зменшити суму Гранту у випадку, коли (і) є можливість надання коштів для Проекту з інших багатосторонніх чи двосторонніх джерел; або (ii) Одержувач не виконує своїх зобов'язань згідно з цією Угодою з належним сумлінням і ефективністю.

(б) Суми Гранту, які виділяються для Частини В Проекту, підлягають зменшенню у розмірі місцевих внесків, здійснюваних Державою місцезнаходження Об'єкта у відповідності до Розділу 3.01 (d).

Розділ 2.02

ВИПЛАТИ

Наявна сума може час від часу спрямовуватись згідно з Розділом 2.04 на покриття витрат понесених (або, якщо Розпорядник дасть на це згоду, які мають бути понесені), пов'язаних з обґрунтованою вартістю товарів і послуг, необхідних для Проекту і які підлягають фінансуванню з надходжень Гранту.

Розділ 2.03

ЗАЯВКИ НА ВИПЛАТУ

(а) Заявки на здійснення виплат для покриття витрат направляються Розпоряднику згідно з процедурою, викладеною у Розділі 4.01 Стандартних термінів та умов.

(б) За винятком останньої виплати або якщо інше не узгоджене Розпорядником, виплати на покриття витрат з Наявної суми здійснюються сумами, не меншими за 50000 ЕКЮ.

Розділ 2.04

ВИТРАТИ, ЯКІ ФІНАНСУЮТЬСЯ ЗГІДНО З ГРАНТОМ

Таблиця, представлена нижче, встановлює наступні категорії пунктів, які фінансуються з надходжень Гранту, розподіл сум Гранту для кожної Категорії та відсоток витрат для пунктів, які фінансуються для кожної Категорії:

Категорія	Виділена сума Гранту, подана у М ЕКЮ	% витрат, які мають фінансуватись
(1) Підвищення безпеки 3 Блоку	13.5	100% вартості контракту
(2) Потужності, експлуатація яких припиняється	85.8*	100% вартості контракту*
(3) Консультанти для КОП	8.7**	100% вартості контракту
(4) Інформація для громадськості (Public information)	0.1	100% вартості контракту
(5) Нерозподілено	10,0	100% вартості контракту
Разом	118,1*	

* Якщо не буде зменшено згідно з Розділом 2.01 (b).

** У тому числі 800 000 ЕКЮ на розробку документації.

Розділ 2.05

ПЕРЕДУМОВИ ЗДІЙСНЕННЯ ВИПЛАТ

(а) Незважаючи на викладені вище положення Розділу 2.04, жодні виплати не здійснюються:

(i) на покриття витрат, які мали місце до дати цієї Угоди;

(ii) на покриття будь-яких витрат згідно з Категоріями (1), (2) і (4), доки Одержувач не надасть Розпоряднику підтверджень, задовольняючих Розпорядника, що КОП створений;

(iii) щодо засобів, послуг і робіт, які повинні здійснюватись і надаватись Одержувачем згідно з 3.01 (b) (i) і (d); та

(iv) на покриття будь-яких витрат згідно з Категоріями (2) і (3) після 1 липня 2002 року і будь-яких витрат Категорій (1) і (4) після 31 грудня 1998 року.

(b) Розпорядник залишає за собою право відкликати письмовим повідомленням Одержувачеві свою згоду стосовно розглянутих процесів щодо тендерів, передбачених Додатком 2, якщо на думку Розпорядника ситуація, що складається, робить неможливим здійснення контракту у заплановані згідно з Проектом терміни.

Стаття III – Зобов'язання Держави, в якій розташований Об'єкт Одержувача

Розділ 3.01

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ, ЯКІ БЕРЕ НА СЕБЕ ДЕРЖАВА МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТА

(а) Держава місцезнаходження Об'єкта гарантує повне і пунктуальне виконання Одержувачем його зобов'язань згідно з цією Угодою.

(b) Не обмежуючи зобов'язань, викладених у параграфі (а) цього Розділу, Держава місцезнаходження Об'єкта:

(i) надає допомогу у реалізації Проекту і вживає або забезпечує вживання всіх заходів, необхідних або відповідних для реалізації Проекту, і забезпечує можливість виконання Одержувачем його зобов'язань у відповідності з положеннями цієї Угоди;

(ii) не здійснює і не дозволяє здійснювати будь-які дії, які могли б перешкоджати або заважати такому виконанню; та

(iii) гарантує, що у випадку злиття, реорганізації, ліквідації чи приватизації Одержувача права і обов'язки згаданого Одержувача згідно з цією Угодою будуть передані Державі місцезнаходження Об'єкта або юридичній особі чи самостійній правовій одиниці, яка була б спроможною і мала б необхідні засоби для здійснення таких прав і виконання таких зобов'язань.

(с) Держава місцезнаходження Об'єкта гарантує, що Чорнобильську атомну електростанцію буде поступово закрито до 2000 року згідно з Меморандумом про взаєморозуміння.

(d) Держава місцезнаходження Об'єкта гарантує достатні місцеві кошти для реалізації Проекту, у тому числі, серед іншого, надання коштів у місцевій валюті, що у еквіваленті складають 9 мільйонів ЕКЮ, для фінансування місцевих витрат, які стосуються Частини В Проекту.

Зобов'язання щодо надання 9 мільйонів ЕКЮ для Частини В Проекту лише тоді вступає в силу, коли одержувані щорічні прибутки ядерної енергетики від постачання електроенергії у реальних умовах у будь-якому календарному році зростатимуть на 5 % або більше у порівнянні з річними прибутками за 1996 рік. Держава місцезнаходження Об'єкта надає Розпоряднику не пізніше, ніж через 45 днів після закінчення кожного календарного кварталу звіт, засвідчений уповноваженим представником, який деталізує постачання електроенергії ядерною енергетикою і прибутки, одержані від такого постачання. Визначення того, чи зросли прибутки на 5 %, про які йшлося вище, здійснюється Розпорядником на підставі таких квартальних звітів і будь-якої іншої інформації, доступної Розпоряднику.

(e) Держава місцезнаходження Об'єкта стимулює економію електроенергії і ефективність використання шляхом впровадження відповідних ринкових механізмів ціноутворення.

(f) Держава місцезнаходження Об'єкта гарантує, що розрахунки для виконавців контрактів «під ключ», які фінансуватимуться згідно з Проектом, здійснюватимуться для місцевих поставок і постачання сировини за місцевими цінами.

Розділ 3.02

ЯДЕРНА БЕЗПЕКА І РЕЖИМИ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

У рамках загальної політики щодо посилення ядерної безпеки, Держава місцезнаходження Об'єкта:

(a) вживає адекватних заходів для підтримки і посилення можливостей ЯРО, у тому числі, серед іншого:

(i) забезпечує відповідні юридичні рамки для діяльності ЯРО як регулятивного органу у галузі ядерної безпеки, незалежного від інших урядових структур чи установ або організацій, які здійснюють свою діяльність у галузі атомної енергетики;

(ii) гарантує, що ЯРО будуть надані відповідні повноваження для регулювання, керування, нагляду і примусового виконання постанов (правил) у сфері ядерної безпеки і ліцензування діяльності власників ядерних об'єктів згідно з відповідними чинними державними законами і постановами; та

(iii) забезпечує надання достатніх бюджетних коштів для належного виконання ЯРО його функцій у відповідності до чинного законодавства і правил, у тому числі для здійснення діяльності, передбаченої цією Угодою.

(b) у такі можливі стислі терміни, як це практично здійснено, вживає заходів для того, щоб:

(i) набути статусу держави, зобов'язаною Конвенцією про ядерну безпеку;

(ii) розробляє і приймає національне законодавство для впровадження положень Віденської Конвенції і Спільного Протоколу.

Розділ 3.03

ВИКОНАННЯ ПРОЕКТУ

Якщо Розпорядником не узгоджене інше, Одержувач:

(a) виконує Проект з належним сумлінням і ефективністю у відповідності до чітких стандартів і практики щодо навколишнього середовища і безпеки, які поширюються на галузь ядерної енергетики, і забезпечує, так швидко, як це виявиться необхідним, надання для та внесення до Проекту місцевих коштів, засобів, послуг і інших ресурсів;

(b) здійснює свої права щодо Проекту таким чином, щоб захистити інтереси Одержувача і Розпорядника, з дотриманням положень цієї Угоди, та для досягнення цілей Проекту;

(c) страхує або забезпечує страхування Проекту, або передбачає адекватні заходи, що задовольняють Розпорядника, для страхування проти ризиків зобов'язань третьої сторони і втрат та збитків стосовно обладнання, придбаного в цілому або частково за рахунок коштів, наданих Розпорядником, і у обов'язку, що не покривається контрактами щодо постачання; і забезпечує, щоб відшкодування, яке повинно виплачуватись згідно з такими страхуваннями, здійснювалось у валюті, яка вільно використовувалась би на заміну чи ремонт таких виробів; як альтернатива, Держава місцезнаходження Об'єкта може надати Одержувачу інші гарантії заміни і відшкодування, прийнятні для Розпорядника, щодо нещасних випадків і збитків третіх сторін у зв'язку з Проектом;

(d) забезпечує, щоб всі товари, роботи і послуги, які фінансуються з надходжень Гранту для Проекту, використовувались виключно для цілей Проекту;

(e) забезпечує безперешкодний доступ до всіх Засобів Проекту і до всіх інших засобів, доступ до яких є необхідним у зв'язку з реалізацією Проекту;

(f) негайно повідомляє Розпорядника:

(i) про всі аварії, нещасні випадки і тілесні ушкодження або будь-які значні збитки, задані майну чи особі пов'язані або такі, що виникли внаслідок виконання Проекту і про будь-які дії, питання чи речі, які, як це відомо, можуть призвести до таких нещасних випадків чи тілесних ушкоджень;

(ii) про всі інциденти і нещасні випадки, які повинні доповідатись компетентним органам; та

(iii) про будь-які обставини чи події, які обґрунтовано можуть вважатися такими, що можуть перешкоджати чи завдавати шкоди здійсненню Проекту;

(g) забезпечує, щоб квартальні звіти, які повинні готуватись відповідно до Розділу 6.02(а)(3) Загальних умов, містили підсумкові відомості щодо сукупних даних стосовно радіації, випромінюваної Об'єктами Проекту;

(h) протягом всього терміну експлуатує і здійснює технічне обслуговування або забезпечує експлуатацію і технічне обслуговування у хорошому робочому стані будь-яких об'єктів, які мають відношення до Проекту, і негайно у разі необхідності здійснює або наказує здійснити всі необхідні ремонти або заміни;

(i) забезпечує доступними характеристичними даними місцезнаходження об'єктів, експлуатація яких припиняється, і призначає кваліфікований персонал для їх розбудови і введення в дію;

(j) забезпечує через КОП, щоб підрядчики — виконавці контрактів «під ключ», які фінансуються згідно з Проектом, забезпечувались поставками і сировиною за місцевими цінами; та

(k) фінансує або надає необхідну інфраструктуру з метою забезпечення експлуатації виробничих потужностей.

Розділ 3.04

КЕРІВНИЙ ОРГАН ПРОЕКТУ

(a) З метою координації, керування, контролю і оцінки всіх аспектів реалізації Проекту Одержувач, якщо інше не передбачене Розпорядником, створює і протягом всього терміну виконання Проекту незалежно керує КОП з адекватними ресурсами і відповідним персоналом згідно з колом повноважень, прийнятним для Розпорядника, який, серед іншого, несе відповідальність за:

(i) підготовку і коригування детального графіка впровадження;

(ii) підготовку технічних специфікацій, тендерної документації, оцінку заявок на торги і проектів контрактів постачальників та подання таких документів для їх оцінки ЯРО;

(iii) забезпечення керівництва будівельними майданчиками для монтажу, перевірки і введення в експлуатацію обладнання, а також необхідної наступної ліцензованої діяльності;

- (iv) бухгалтерський облік проекту;
 - (v) підготовку щомісячних звітів для керівництва електростанції і Розпорядника згідно з умовами цієї Угоди;
 - (vi) підготовку звіту щодо завершення проекту; та
 - (vii) підготовку заявок щодо фінансування витрат і рахунків-фактур.
- (b) Для сприяння здійсненню Проекту Одержувач:
- (i) користується послугами консультантів згідно з колом повноважень, прийнятним для Розпорядника, у відповідності до положень Додатка 2 до цієї Угоди;
 - (ii) забезпечує, щоб КОП був забезпечений фахівцями найвищого рівня без жодних витрат з боку Розпорядника; та
 - (iii) надає відповідні офіси для КОП.

Розділ 3.05

ПОСТАЧАННЯ

(a) Постачання товарів, робіт і послуг, у тому числі послуг консультантів, необхідних для Проекту і які мають фінансуватись з надходжень Гранту, регулюються Правилами Рахунку ядерної безпеки і положеннями цієї Угоди, у тому числі Додатка 2.

(b) Контракти на постачання товарів, робіт і послуг укладаються між Одержувачем і підрядчиками чи консультантами, в залежності від випадку, якими надаються такі товари, роботи чи послуги.

Розділ 3.06

ВИМОГИ СТОСОВНО ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

(a) Одержувач дотримується процедур, веде журнали і рахунки та надає фінансові звіти стосовно Проекту (балансовий звіт, звіт про прибутки і витрати, звіт про джерела і заявки на фінансування витрат і відповідних звітів, які можуть стосуватись зазначеного), необхідних для повного і достовірного подання даних у відповідності до існуючої практики чіткої бухгалтерської звітності про його операції та фінансовий стан і необхідних для контролю і фіксації досягнутого прогресу у ході реалізації Проекту, у тому числі витрат і прибутків, які мають одержуватись від нього.

(b) Одержувач:

(i) веде бухгалтерські книги, рахунки і надає фінансові звіти, задані у параграфі (a) цього Розділу за кожний фінансовий рік, які повинні пройти аудиторську перевірку у відповідності з існуючими міжнародними принципами і узгодженими стандартами аудиторської перевірки, прийнятними для Розпорядника і Одержувача;

(ii) надає у можливі стислі терміни, але у жодному випадку не пізніше, ніж через шість (6) місяців після закінчення кожного фінансового року, починаючи з 1997 фінансового року:

(А) засвідчені копії своїх фінансових звітів за такий рік, які пройшли таку аудиторську перевірку;

(В) звіт таких аудиторів у такому обсязі і з такою деталізацією, як цього обґрунтовано вимагатиме Розпорядник; та

(iii) надає Розпоряднику таку іншу інформацію стосовно згаданих записів, рахунків і фінансових звітів та їх наступної аудиторської перевірки, надання яких може обґрунтовано вимагати Розпорядник.

(с) Одержувач дозволяє належним чином уповноваженим представникам Розпорядника час від часу перевіряти свої бухгалтерські книги і рахунки, які стосуються Проекту, і робити з них копії та перевіряти такі бухгалтерські книги і рахунки.

Розділ 3.07

ЕКСПЛУАТАЦІЯ ЯДЕРНИХ РЕАКТОРІВ ЕНЕРГОБЛОКІВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ АЕС

Держава місцезнаходження Об'єкта і Одержувач гарантують, що:

(а) всі ядерні реактори Об'єкта Проекту будуть експлуатуватись виключно на підставі чинного дозволу на експлуатацію;

(б) дозволи на експлуатацію видаватимуться ЯРО згідно з відповідними чинними Українськими законами і правилами;

(с) Чорнобильська атомна електростанція підлягає поступовому закриттю до 2000 року у відповідності до Меморандуму про взаєморозуміння.

Стаття IV — Різні положення

Розділ 4.01

ГАРАНТІЯ ВІД ЗБИТКІВ НА КОРИСТЬ РОЗПОРЯДНИКА

(а) За винятком претензій стосовно збитків чи тілесних ушкоджень проти окремих осіб, спричинених їх зумисними діями, Держава місцезнаходження Об'єкта і Одержувач безвідзивно гарантують, що вони кожний окремо і солідарно забезпечать Розпоряднику, його службовцям, агентам і субпідрядникам, протягом терміну дії цієї Угоди і після його закінчення, повне і справжнє звільнення від відповідальності проти будь-яких і всіх позовів, претензій, втрат, відповідальності, видатків чи збитків у зв'язку з Проектом, як у межах, так і поза межами України, у тому числі, але не обмежуючись наведеним, проти позовів, претензій, втрат, відповідальності, видатків чи

збитків, пов'язаних з обладнанням, роботами і послугами, наданими Одержувачу чи Державі місцезнаходження Об'єкта згідно з цією Угодою.

(б) Держава місцезнаходження Об'єкта і Одержувач цим дають згоду відповідати у суді будь-якої юрисдикції, у межах чи поза межами України, яким розглядається така претензія чи позов проти Розпорядника чи можливих бенефіціарів, згаданих у параграфі (а) цього Розділу 4.01, і відмовляються від права заперечення чи посилення на відсутність юрисдикції щодо Держави місцезнаходження Об'єкта і від права заперечення чи відмови на підставі їх імунітету суверенності щодо будь-якого позову, вчиненого проти них Розпорядником або вищезгаданими можливими бенефіціарами у будь-якому суді у межах чи поза межами України.

Розділ 4.02

ГАРАНТІЇ ВІД ЗБИТКІВ НА КОРИСТЬ ПОСТАЧАЛЬНИКІВ

Держава місцезнаходження Об'єкта надає, у випадку звернення, підрядчикам, консультантам і постачальникам обладнання чи послуг, які фінансуються з надходжень Гранту, гарантії від збитків у формі Додатка 3, доки Україною не буде прийнято і впроваджено у повному обсязі положень Віденської Конвенції.

Розділ 4.03

ПЕРЕУСТУПКА ПРАВ

Інакше, ніж за попередньої письмової згоди Розпорядника, жодна з сторін цієї Угоди не може переуступити чи передати будь-які права, надані згідно з цим Грантом чи будь-якою його частиною.

Розділ 4.04

ПРЕДСТАВНИЦТВО І ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

(а) Розпорядник не є представником чи довірительним власником і не має жодних фідучіарних стосунків з Державою місцезнаходження Об'єкта, Одержувачем чи будь-якою іншою особою чи правосуб'єктною організацією.

(б) Розпорядник не несе жодної відповідальності будь-якого характеру у зв'язку з претензіями, які стосуються діяльності, здійснюваної згідно чи пов'язаної з цією Угодою, і не несе жодної відповідальності за будь-які тілесні ушкодження, втрати чи збитки, спричинені діями чи бездіяльністю, пов'язаними з реалізацією Проекту.

Стаття V – Повідомлення; Визначені представники і модифікації

Розділ 5.01

ПОВІДОМЛЕННЯ

Будь-які повідомлення, необхідні чи дозволені згідно з цією Угодою, повинні бути у письмовій формі. Такі повідомлення чи запити вважаються надісланими чи поданими належним чином, якщо вручені особисто, передані поштою, телеграфом, телексом чи телефаксом для сторони, якій зазначене повинне бути передане чи подане, за адресою, зазначеною далі, або за будь-якою іншою адресою, яку така сторона може повідомити у письмовій формі сторону, яка надсилає повідомлення чи запит.

Для Держави місцезнаходження Об'єкта:

Україна

252011, м. Київ

вул. Арсенальна, 9/11

Державний комітет України по використанню ядерної енергії

Кому: Віктору Д. Чеброву

Телефон: (380) 44 294 6529/4800

Телефакс: (380) 44 294 4867

Для Одержувача:

Україна

255190, Київська область

м. Славутич

Чорнобильська атомна електростанція

Кому: Сергію К. Парашину

Телефон: (380) 44 224 1166/225 1187

Телефакс: (380) 44 792 6359

Для Розпорядника:

The European Bank for Reconstruction and Development

Attn: Operation Administration Unit

One Exchange Square

London, EC2A 2EH

United Kingdom

Телефон: (44) 171 338 6000

Телефакс: (44) 171 338 6100

Телекс: 8812161

Розділ 5.02
ПОВНОВАЖЕННЯ ЩОДО ДІЙ

Будь-які дії, які необхідно чи дозволено здійснювати, і будь-які документи, які необхідно чи дозволено виконувати згідно з цією Угодою від імені Одержувача, повинні здійснюватись Генеральним Директором Одержувача або такою іншою посадовою особою, яка призначається Одержувачем у письмовій формі, і Одержувач подає Розпоряднику достатні підтвердження такого уповноваження і за-свідчені зразки підписів кожної такої уповноваженої посадової особи Одержувача.

Розділ 5.03
МОДИФІКАЦІЯ

Будь-які зміни положень цієї Угоди можуть бути узгоджені від імені Розпорядника будь-якою посадовою особою Розпорядника, час від часу уповноваженою на здійснення таких змін, і від імені Держави місцезнаходження Об'єкта та Одержувача — інструментом у письмовій формі, виконаним від імені Держави місцезнаходження Об'єкта і Одержувача особою, призначеною кожною такою стороною.

Розділ 5.04
АНГЛІЙСЬКА МОВА

Будь-який документ, який передається згідно з цією Угодою, повинен бути викладений англійською чи українською мовою. Документи, викладені будь-якими іншими мовами, повинні супроводжуватись англійським перекладом, засвідченим як затверджений переклад, і такий затверджений переклад має бути остаточним для сторін. При виникненні будь-яких розбіжностей між сторонами, документ, складений англійською мовою, є зобов'язуючим.

**Стаття VI — Дата набуття чинності;
Припинення терміну дії**

Розділ 6.01
ДАТА НАБУТТЯ ЧИННОСТІ

Ця Угода набуває чинності з дати направлення Розпорядником повідомлення Державі місцезнаходження Об'єкта про його прийняття документарних підтверджень, необхідних згідно з Розділом 6.02.

Розділ 6.02

ПЕРЕДУМОВИ НАБУТТЯ ЧИННОСТІ

Передумовою набуття чинності цією Угодою є подання Розпорядникової Державою місцезнаходження Об'єкта офіційної точки зору Міністра юстиції Держави місцезнаходження Об'єкта щодо того, що:

(а) укладення і виконання цієї Угоди і надання гарантій від збитків, які повинні надаватись згідно з Розділом 4.02 у формі Додатка 3 є у межах компетентності і повноважень Уряду України і не суперечать положенням будь-якого закону, постанови України чи угоди, яка для України є зобов'язуючою;

(б) ця Угода належним чином санкціонована і виконана та передана від імені Держави місцезнаходження Об'єкта і Одержувача, і є дійсним і юридично зобов'язуючим зобов'язанням України і Одержувача у відповідності з умовами, в ній викладеними; та

(с) всі повноваження, необхідні для укладання, виконання, юридичної та позовної сили цієї Угоди і реалізації Проекту одержані або введені в дію (в залежності від випадку) і є у повній юридичній силі і дії.

Розділ 6.03

ПРИПИНЕННЯ ТЕРМІНУ ДІЇ

Термін дії цієї Угоди може бути припинений за обопільною письмовою згодою сторін цієї Угоди.

Розділ 6.04

ЗАКІНЧЕННЯ ТЕРМІНУ ДІЇ ПРИ ВИКОНАННІ

Крім випадку, коли термін дії цієї Угоди припинено згідно з Розділом 6.03, ця Угода залишається чинною доти, доки Грант не буде у повному обсязі виплачено і доки сторони цієї Угоди не виконають всі свої зобов'язання згідно з цією Угодою.

На підтвердження чого сторони цього документа, діючи через своїх належних чином уповноважених представників, розпорядилися, щоб цю Угоду було підписано і передано у Лондоні, Англія, у чотирьох примірниках англійською мовою, кожний розглядається як оригінал, у день та рік, які написані першими вище.

Європейський банк
реконструкції та розвитку
як Розпорядник

Підписано:
Ім'я:
Посада:

(Підпис)
Йоахім Яхке (Joachim Jahnke)
Заступник Віце-президента

Уряд України

Підписано: (Підпис)
Ім'я: Віктор Д. Чебров
Посада: Голова Державного комітету України
по використанню ядерної енергії

Чорнобильська атомна електростанція
як Одержувач

Підписано: (Підпис)
Ім'я: Сергій К. Парашин
Посада: Генеральний Директор Чорнобильської
атомної електростанції

Додаток 1 – Опис Проекту

Метою Проекту є надання допомоги Одержувачеві в посиленні експлуатаційної безпеки З енергоблоку Об'єкта Проекту, таким чином, щоб він міг експлуатуватись протягом короткотривалого терміну на більш високому рівні безпеки до моменту припинення його експлуатації, і надання допомоги Одержувачеві у підготовці до припинення експлуатації Об'єкта Проекту до 2000 року.

Проект складається з наступних Частих, з врахуванням внесення можливих змін, які можуть бути час від часу узгоджені Розпорядником і Одержувачем:

Частина А: Короткотривале підвищення рівня безпеки З енергоблоку

Постачання та установка обладнання для:

- (a) Перевірки граничного тиску без перерви виробничого процесу (in-service inspection);
- (b) (Хімічний) захист від наслідків опромінення (radioprotection) і контроль доступу (access control);
- (c) Апаратні засоби технічного обслуговування (maintenance hardware);
- (d) Контроль за (управління) ректором (reactor control);
- (e) Водневий моніторинг (hydrogen monitoring);
- (f) Надійність електричних систем; та
- (g) Герметичність основного паро/водяного контуру.

Частина В: Припинення експлуатації 1, 2 і 3 енергоблоків

Постачання та установка:

- (а) Устаткування для заводу по переробці рідких радіоактивних відходів; та
- (б) Тимчасове приміщення для зберігання складових відпрацьованого пального.

Частина С: Надання послуг

Надання послуг для:

- (а) керівництва Проекту у рамках Керівного органу Проекту;
- (б) інженерно-конструкторських робіт для Части А і В; та
- (с) реалізація програми інформування громадськості для Проекту.

Завершити Проект планується до 31 грудня 2001 року

Додаток 2 – Угоди про постачання

1. Процедури тендеру для товарів, робіт і послуг:

(а) Згідно з викладеним вище Розділом 3.05 товари, роботи і послуги (за винятком послуг консультантів, на які поширюються положення параграфу (2) цього Додатка) повинні надаватись через процедури відкритих тендерів, за винятком товарів, робіт і послуг для позицій В 1.1 і В 1.2, які можуть надаватись через окремі тендери; та

(б) Для цілей цього параграфу процедури відкритих і окремих тендерів викладені у Розділі 3 Правил ЄБРР постачання (EBRD Procurement Rules).

2. Послуги консультантів:

Консультанти, послугами яких Одержувач може користуватись в цілях сприяння здійсненню Проекту, повинні обиратись згідно з процедурами, наведеними у Розділі 5 Правил ЄБРР постачання (EBRD Procurement Rules) і відповідно до положень Розділу 3.05 цієї Угоди.

3. Розгляд Розпорядником:

(а) На всі контракти поширюються процедури розгляду, які містяться у Додатку 1 до Правил постачання (Procurement Rules); та

(б) На наступні контракти поширюється вимога попереднього розгляду:

(і) Всі контракти на постачання товарів, робіт і послуг (за винятком консультаційних послуг, на які поширюються положення наведеного далі пункту (ii)); та

(ii) Контракти щодо надання консультаційних послуг, вартість яких оцінюється у еквіваленті 50 000 ЕКЮ чи більше.

УГОДА
про надання гарантії від збитків
між Урядом України і (Постачальником)

Стаття 1

Ця Угода про надання гарантії від збитків укладена сторонами у відповідності до Розділу () Угоди про Грант, датованої () між Європейським банком реконструкції і розвитку, Урядом України і Чорнобильською атомною електростанцією («Угода про Грант»).

Якщо інше не випливає із контексту, використані терміни мають те саме значення, що і в Угоді про Грант.

Стаття 2

За винятком претензій стосовно збитків чи тілесних ушкоджень проти окремих осіб, спричинених їх зумисними діями, Уряд України (далі по тексті «Уряд») надає адекватний захист, відшкодовує збитки і не матиме жодних претензій проти (Постачальника) і будь-яких його підрядчиків, субпідрядчиків, консультантів, постачальників і субпостачальників обладнання чи послуг будь-якого рівня і їх персоналу, які фінансуються згідно з Угодою про Грант (далі по тексті «Бенефіціари») у зв'язку з претензіями третіх сторін, у будь-якому суді чи юрисдикції або поза судом, спричинених діяльністю, пов'язаною з наданням товарів і послуг, які фінансуються згідно з Угодою про Грант щодо тілесного ушкодження, втрат чи збитків, що мали місце у чи поза межами території України, і які виникли внаслідок ядерного інциденту на ядерному об'єкті у межах території України.

Стаття 3

Зобов'язання, прийняті на себе Урядом згідно з цією Угодою стосовно ядерних об'єктів, якими він володіє станом на дату цього документа залишатимуться чинними незважаючи на будь-які наступні трансфери прав власності на зазначені ядерні об'єкти і, згідно з Статтею 4 цієї Угоди, залишатимуться чинними незважаючи на закінчення чи припинення терміну дії цієї Угоди.

Будь-які платежі, які стосуються відшкодування, про яке йдеться у Статті 2 цієї Угоди, здійснюються невідкладно і у конвертованій валюті.

Стаття 4

Ця Угода безвідзивно залишається чинним зобов'язанням Уряду і скасовується лише у випадку прийняття законодавства, яке відповідає і яким впроваджуються відповідні положення Віденської Конвенції і Спільного Протоколу, при умові проте, що положення цієї Заяви продовжують поширюватись на будь-які претензії, які стосуються Ядерних інцидентів, які мали місце до набуття чинності законодавчими актами, зазначеними у цій Статті.

Стаття 5

(а) Уряд зобов'язується будь-які розбіжності, суперечки чи претензії, які пов'язані чи впливають з цієї Заяви, включно з існуванням чи юридичною силою, виносити і остаточно вирішувати через арбітраж у відповідності до Правил арбітражу UNCITRAL. Органом, який призначає арбітра для цілей Правил арбітражу UNCITRAL є Торговельна Палата Стокгольму. Місцем арбітражу має бути Стокгольм, Швеція. Якщо Правилами арбітражу UNCITRAL не передбачена конкретна ситуація, арбітражний суд визначає, якими мають бути наступні дії.

(б) За винятком випадків, віднесених на розсуд арбітражу, передбаченого параграфом (а) вище, жодне з положень цього документа не може тлумачитись як підтвердження юрисдикції будь-якого суду чи трибуналу щодо претензій третьої сторони, на які поширюється ця Заява про гарантії від збитків, і не може тлумачитись як відмова України від права імунітету суверенності стосовно позовів третіх сторін, які можуть бути вчинені проти неї.

Стаття 5

Означення

Для цілей цієї Угоди «Віденська Конвенція» означає Віденську Конвенцію щодо Цивільно-правової відповідальності за ядерні збитки від 21 травня 1963 р.; і терміни «Ядерний інцидент (Nuclear Incident)» і «Ядерний об'єкт (Nuclear Installation)» мають значення, приписуване ним Віденською Конвенцією.

Підписано:

Ім'я:

Уповноважений представник

**Проект безпеки Чорнобильської атомної електростанції
Угоди про постачання**

Таблиця 1

Поз. №	Обладнання (устаткування)	Баз. ціна (мЕКЮ)	Метод контрол. постачання
Вдосконалення безпеки експлуатації			
A-1.1	Обладнання для перевірки робочих каналів реактора	1.4	відкр.
A-1.2	Обладнання для перевірки головн. пароводян. контур.	1.6	відкр.
A-1.3	Моніторинг парового колектору і руху по системам трубопроводу	0.08	відкр.
A-2.1	Система стеження за рівнем радіації станції	0.58	відкр.
A-2.2	Система стеження за опроміненням персоналу	0.7	відкр.
A-2.3	Система контролю персонального доступу (personnel access control system)	0.6	відкр.
A-3.1	Обладнання і прилади для технічного обслуговування	0.4	відкр.
A-3.2	Суттєві для експлуатації запасні електр. частини	0.72	відкр.
Короткотривалі технічні вдосконалення для посилення ядерної безпеки			
B-1.1	Контрольно-вимірюв. прилади для нейтрон. потоків	0.2	окрем.
B-1.2	Контроль за реактором і поглинальні стержні	1.78	окрем.
B-2	Система контролю за воднем	1.5	відкр.
B-3.1	Запасні частини для аварійного дизель-генератора	0.6	відкр.
B-3.2	Нові бкВ мех. перемикачі (switch gear) для основного електропостачання	1.3	відкр.
B-4.1	Клапани основного випуску пари і клапанів управління (пілотів)	1.3	відкр.
B-4.2	Обладнання для контролю за вібрацією	0.6	відкр.

Споруди для припинення експлуатації			
С-1	Завод по переробці рідких радіоактивних відходів	19.7	відкр.
С-2	Тимчасове приміщення для зберігання складових відпрацьованого пального РМБК	66.1	відкр.
Послуги			
	Інформування громадськості	0.1	відкр.
	Керування Проектом і інженерна підтримка (project Management and Engineering Support)	8.7	відкр.

Продовження таблиці 1

Поз. №	Запр. до участі у тендері	Контракт укладено до	Контракт завершено до
A-1.1	квіт-97	верес-97	серп-98
A-1.2	квіт-97	верес-97	лип-98
A-1.3	трав-97	лист-97	верес-98
A-2.1	трав-97	верес-97	верес-98
A-2.2	квіт-97	жовт-97	лип-98
A-2.3	квіт-97	верес-97	черв-98
A-3.1	квіт-97	серп-97	лютий-98
A-3.2	трав-97	лип-97	верес-98
B-1.1	віт-97	серп-97	трав-98
B-1.2	квіт-97	лип-97	квіт-98
B-2	лип-97	верес-97	груд-98
B-3.1	квіт-97	черв-97	берез-98
B-3.2	лип-97	жовт-97	верес-98
B-4.1	лип-97	лист-97	груд-98
B-4.2	лип-97	груд-97	груд-98
С-1	лип-97	лист-98	серп-01
С-2	лип-97	січ-98	груд-98
	квіт-97	черв-97	трав-98
	груд-96	січ-97	груд-98

РАХУНОК ЯДЕРНОЇ БЕЗПЕКИ
Стандартні терміни і умови, які поширюються
на Гранти з Рахунку ядерної безпеки
від 14 червня 1993 р.

Зміст

- Стаття I – Застосування Угод про грант; Заголовки
Розділ 1.01 Застосування Стандартних термінів і умов
Розділ 1.02 Невідповідність з положеннями Угоди про Грант
- Стаття II – Означення
Стаття 2.01. Означення
Розділ 2.02. Заголовки
- Стаття III – Гранти
Розділ 3.01. Гранти з Рахунку ядерної безпеки
- Стаття IV – Виплати
Стаття 4.01. Звернення за виплатами
Розділ 4.02. Валюта коштів, що виділяються для покриття витрат
Розділ 4.03. Обумовлені і безумовні зобов'язання щодо виплат
Розділ 4.04. Перерозподіл сум; Зменшення відсотка частки виплат
- Стаття V – Постачання
Розділ 5.01. Постачання
- Стаття VI – Співробітництво; Записи і звіти
Розділ 6.01. Співробітництво і інформація
Розділ 6.02. Записи і звіти
- Стаття VII – Звільнення від виплат і виплати
Розділ 7.01. Податки
- Стаття VIII – Призупинення і скасування
Розділ 8.01. Призупинення
Розділ 8.02. Скасування
Розділ 8.03. Безумовні Зобов'язання щодо платежів,
яких не торкаються призупинення чи скасування
Розділ 8.04. Обов'язки Одержувача
- Стаття IX – Арбітраж
Стаття 9.01. Арбітраж

Стаття I – Застосування Угод про Грант; Заголовки

Розділ 1.01

ЗАСТОСУВАННЯ СТАНДАРТНИХ ТЕРМІНІВ І УМОВ

Ці стандартні терміни і умови містять певні терміни і умови, які у загальному випадку поширюються на Гранти з Рахунку ядерної безпеки. Вони застосовуються до будь-яких Угод про гранти, при умові, що такі Гранти надаються у межах і повинні дотримуватись будь-яких положень, які можуть бути змінені згідно з будь-якими модифікаціями, які містяться у такій Угоді.

Розділ 1.02

НЕВІДПОВІДНІСТЬ З ПОЛОЖЕННЯМИ УГОДИ ПРО ГРАНТ

Якщо будь-яке положення Угоди про Грант суперечить положенню цих Стандартних термінів і умов, верховенствує положення, яке міститься в Угоді про Грант.

Стаття II – Означення

Стаття 2.01

ОЗНАЧЕННЯ

При використанні у Стандартних термінах і умовах наступні терміни мають наступні значення:

«Розпорядник» означає Банк, який здійснює діяльність згідно з Правилами;

«Угода про заснування Банку» означає Угоду про заснування Європейського банку реконструкції та розвитку, датовану 29 травня 1990 р.;

«Наявна сума» означає таку суму Гранту, яка час від часу не може бути скасованою чи виплаченою або залишається згідно з обумовленими чи безумовними Зобов'язаннями по платежам;

«Банк» означає Європейський банк реконструкції та розвитку;

«Категорія» означає категорію позицій, які мають фінансуватись з надходжень Гранту згідно з положеннями Угоди про Грант;

«Обумовлені Зобов'язання виплат» означає будь-яке зобов'язання Банку, яке може бути відкликане, яке взяте на себе Банком на прохання Одержувача згідно з положеннями Розділу 4.03 цих Стандартних термінів і умов;

«Країни сфери дії» означає одержувачів з числа країн Центральної і Східної Європи, членів Банку, як це може час від часу визначатись Угодою про заснування Банку;

«Довідник виплат ЄБРР» означає Довідник виплат Європейського банку реконструкції та розвитку, з поправками, які вносяться час від часу;

«Правила ЄБРР постачання» означає Порядок і Правила постачання для Проектів, які фінансуються Європейським банком реконструкції та розвитку, з поправками, які можуть час від часу вноситись Банком;

«ЕКЮ» означає Європейську валютну одиницю і яка дорівнює за вартістю ЕКЮ, що час від часу використовується Європейською монетарною системою;

«Грант» означає кошти, які надаються у розпорядження Одержувача згідно з Угодою про Грант;

«Угода про Грант» означає Угоду між Банком як Розпорядником коштів з Рахунку ядерної безпеки і Одержувачем таких коштів згідно з Правилами;

«Валюта Гранту» означає валюту чи валюти, в яких деномінована сума Гранту;

«Угода про Проект» означає угоду, якщо має місце, між Розпорядником і Організацією Проекту, з поправками, які час від часу вносяться;

«Організація Проекту» означає правосуб'єктну організацію, яка приймає участь у реалізації Проекту у відповідності до Угоди про Проект;

«Одержувач» означає законного одержувача коштів згідно з Угодою про Грант;

«Правила» означає Правила, встановлені для Рахунку ядерної безпеки, затверджені Радою Директорів Банку від 22 березня 1993 року з поправками, які час від часу вносяться;

«Безумовні Зобов'язання виплат» означає будь-яке зобов'язання Банку, яке не може бути відкликано, що взяте на себе Розпорядником на прохання Одержувача згідно з положеннями Розділу 4.03 цих Стандартних термінів і умов.

Розділ 2.02

ЗАГОЛОВКИ

Заголовки і Зміст включені виключно для зручності посилань і не складають частину цих Стандартних термінів і умов.

Стаття III — Гранти

Розділ 3.01

ГРАНТИ З РАХУНКУ ЯДЕРНОЇ БЕЗПЕКИ

Кошти з Рахунку ядерної безпеки можуть бути наданими у розпорядження згідно з наявністю коштів, наданих Контриб'юторами, на основі грантів у відповідності до Правил і цих Стандартних термінів і умов та термінів і умов, які містяться в Угоді про Грант.

Стаття IV – Виплати

Стаття 4.01

ЗАЯВКИ НА ВИПЛАТУ

Заявки на виплату подаються Розпоряднику представником Одержувача, призначеного Угодою про Грант або у відповідності до неї. Кожна заявка на виплату повинна складатись згідно з і у формі, визначеній у Довіднику ЄБРР виплат і повинна надходити до Розпорядника за п'ятнадцять (15) робочих днів до пропонованої дати валютирування зазначеної виплати. Кожне звернення повинно бути у формі, яка суттєво задовольняє Розпорядника і супроводжуватись такими документами і іншими підтвердженнями, які є достатніми по формі, і за змістом – суттєво прийнятними для Розпорядника, якими засвідчується, що Одержувач має право на суму для покриття витрат з Наявної суми і що виділені кошти будуть спрямовані виключно на цілі Проекту, зазначені в Угоді про Грант.

Розділ 4.02

ВАЛЮТА КОШТІВ, ЩО ВИДІЛЯЮТЬСЯ ДЛЯ ПОКРИТТЯ ВИТРАТ

(а) За винятком випадків, коли Розпорядником узгоджене інше, виплати здійснюються Розпорядником у Валюті Гранту у сумі, еквівалентній витратам, які повинні фінансуватись з надходжень Гранту.

(б) Виплати для покриття витрат, понесених у валюті Одержувача, здійснюються Розпорядником у Валюті Гранту на підставі офіційного курсу обміну для комерційних операцій, який встановлений щонайменше за два (2) робочих дня до дати виплати і, при відсутності такої ставки обміну, на підставі такої обґрунтованої ставки, яку визначить Розпорядник.

(с) У випадку, коли Одержувач звертається за виплатою у валюті, відмінній від Валюті Гранту, Розпорядник може здійснити купівлю такої валюти таким чином, який надається Розпоряднику відповідним. Якщо Розпорядник здійснює таке придбання, такий платіж здійснюється з врахуванням фактичних витрат Розпорядника у Валюті Гранту, понесених ним для виконання такого запиту.

Розділ 4.03

ОБУМОВЛЕНІ І БЕЗУМОВНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ВИПЛАТ

При одержанні заявки на виплату і згідно з такими термінами і умовами, які узгоджені Одержувачем і Розпорядником, Розпорядник може видати безумовні чи обумовлені Зобов'язання щодо здійснення виплат для покриття сум Одержувача чи інших осіб у межах витрат,

які повинні фінансуватись згідно з Грантом. Згідно з безумовним Зобов'язанням здійснення платежу, зобов'язання Розпорядника щодо сплати не може бути змінене будь-якими наступними призупиненнями чи скасуванням Гранту. Згідно з обумовленими Зобов'язаннями здійснення платежу таке зобов'язання Розпорядника щодо сплати негайно скасовується у випадку будь-якого призупинення чи скасування Гранту.

Розділ 4.04

ПЕРЕРОЗПОДІЛ СУМ; ЗМЕНШЕННЯ ВІДСОТКА ЧАСТКИ ВИПЛАТ

Незважаючи на розподіл сум Гранту чи відсотки виплат для покриття витрат, зазначені в Угоді про Грант, якщо Розпорядник обґрунтовано вважатиме, що суми Гранту, розподілені для покриття витрат будь-якої Категорії є недостатніми для фінансування узгоджених відсотків всіх витрат цієї Категорії, Розпорядник може повідомленням для Одержувача:

(а) здійснити перерозподіл коштів надходжень Гранту для цієї Категорії, у межах, необхідних для покриття дефіциту, які розподілені для іншої Категорії і які, на думку Розпорядника, не є необхідними для покриття інших витрат; та

(б) якщо такий перерозподіл не може у повному обсязі ліквідувати оцінений дефіцит покриття витрат Категорії, Розпорядник може зменшити встановлений відсоток для покриття таких подальших витрат Категорії, у якій має місце дефіцит, таким чином, щоб могли бути продовжені подальші виплати для цієї Категорії, доки не будуть здійснені всі витрати.

Стаття V – Постачання

Розділ 5.01

ПОСТАЧАННЯ

(а) Постачання товарів, робіт і послуг, включно з послугами консультантів, необхідних для здійснення Проекту, і які підлягають фінансуванню з надходжень Гранту, регулюються Правилами рахунку ядерної безпеки і положеннями Угоди про Грант.

(б) Контракти на постачання товарів і послуг повинні укладатись між Одержувачем наданих коштів і підрядчиком чи консультантом, яким забезпечуються, в залежності від випадку, товари чи послуги.

Стаття VI – Співробітництво; Записи і звіти

Розділ 6.01

СПІВРОБІТНИЦТВО І ІНФОРМАЦІЯ

Розпорядник і Одержувач повинні співробітничати у повному обсязі з метою забезпечення досягнення цілей, задля яких надається Грант. З цією метою Розпорядник і Одержувач повинні час від часу за зверненням будь-кого з них обмінюватись думками стосовно досягнутого прогресу у ході виконання Проекту, цілей Гранту і виконання зобов'язань Одержувачем згідно з Угодою про Грант і Організацією Проекту згідно з Угодою про Проект, і надавати іншій стороні всю таку інформацію, яку така інша сторона обгрунтовано запитує, і Одержувач повинен негайно інформувати Розпорядника щодо будь-яких пропонуванних змін у характері чи масштабах Проекту або діяльності чи операцій Одержувача, і щодо будь-яких подій чи обставин, які можуть суттєво вплинути на виконання Проекту чи здійснення діяльності або функціонування Одержувача.

Розділ 6.02

ЗАПИСИ І ЗВІТИ

(а) Одержувач повинен:

(1) забезпечити дотримання процедур і ведення адекватних записів та контролювати досягнутий прогрес у ході виконання Проекту (у тому числі витрати і прибутки, одержувані від Проекту), ідентифікувати товари, роботи і послуги, що фінансуються з надходжень Гранту, і розкривати їх використання у Проекті, і зобов'язаний забезпечувати доступ до таких даних представників Розпорядника на запит останнього;

(2) на запит Розпорядника надавати можливість представникам Розпорядника відвідувати будь-які приміщення і будівельні майданчики, включені до Проекту, і перевіряти всі товари, роботи і послуги, які фінансуються з надходжень Гранту, і будь-які заводи, установи, ділянки, роботи, будівлі, майно, обладнання, записи і документи, які стосуються виконання зобов'язань Одержувачем згідно з Угодою про Грант;

(3) надавати представникам Розпорядника щонайменш раз у квартал всю таку інформацію стосовно Проекту, яку Розпорядник обгрунтовано вимагатиме, включно з інформацією щодо охорони навколишнього середовища і питань безпеки, які стосуються Проекту, витрат і, якщо має місце, одержаних прибутків, витрачання надходжень Гранту і товарів, робіт і послуг, які фінансуються з надходжень Гранту; та

(4) надавати або забезпечити надання представникам Розпорядника негайно після їх підготовки, будь-які плани, специфікації, звіти, контрактні документи і графіки будівництва і постачання для Проекту, а також будь-які суттєві їх модифікації чи доповнення, з такою деталізацією, яку Розпорядник обґрунтовано зажадає.

(b) Негайно після завершення Проекту (але у будь-якому випадку не пізніше, ніж через шість місяців після завершення) Одержувач готує і надає Розпоряднику звіт у такому обсязі і з висвітленням таких подробиць, як цього обґрунтовано вимагатиме Розпорядник, про хід виконання Проекту, включно з інформацією щодо охорони навколишнього середовища і питань безпеки, які стосуються Проекту, витрат і прибутків одержаних або таких, які мають бути одержані, виконання Одержувачем його зобов'язань згідно з Угодою про Грант і досягнення цілей Проекту.

Стаття VII – Звільнення від виплат і виплати

Розділ 7.01

ПОДАТКИ

(a) Угода про Грант і будь-які відповідні документи повинні бути вільними від будь-яких і всіх податків, які стягуються країною або на території країни, де знаходиться Одержувач, пов'язаних з виконанням, передачею, реєстрацією чи виконанням зазначеного вище.

(b) Надходження Гранту не повинні спрямовуватись на покриття витрат в рахунок сплати будь-яких податків, які стягуються країною чи на території країни, де знаходиться Одержувач.

(c) Розпорядник може повідомленням для Одержувача збільшити чи зменшити відсоткову частку на покриття витрат для будь-якої Категорії згідно з Угодою про Грант з метою дотримання відповідності положенням параграфу (b) цього Розділу.

Стаття VIII – Призупинення і скасування

Розділ 8.01

ПРИЗУПИНЕННЯ

(a) Якщо відбувається будь-яка з наступних подій і продовжує існувати, Розпорядник може повідомленням для Одержувача призупинити в цілому або частково здійснення Одержувачем права на звернення за виплатами для покриття витрат:

(1) Одержувач не виконує будь-яке зобов'язання згідно з Угодою про Грант;

(2) виникає ситуація, яка дає підстави Розпоряднику вважати, що здійснення Проекту неможливе за таких обставин, що мети Проекту не можна досягнути або що Одержувач неспроможний виконати свої зобов'язання згідно з Угодою про Грант;

(3) Організація Проекту не виконує будь-яке з її зобов'язань згідно з Угодою про Проект;

(4) відбувається будь-яка подія, зазначена в Угоді про Грант, яка має статус такої, настання якої дає право Розпоряднику припинити в цілому або частково здійснення Одержувачем права на звернення за виплатами для покриття витрат.

(b) право Одержувача на звернення за виплатами для покриття витрат продовжує бути призупиненим в цілому або частково, в залежності від випадку, доки подія чи події, які дали підстави для такого призупинення, не зникнуть, або якщо Розпорядник повідомить Одержувача про відновлення права Одержувача на звернення за виплатами для покриття витрат: при умові, проте, що у випадку будь-якого такого повідомлення про відновлення права Одержувача на звернення за виплатами для покриття витрат право поновлюється лише у обсязі і згідно з умовами, зазначеними у такому повідомленні, і жодне таке повідомлення не торкається і не впливає на будь-яке право, повноваження чи засіб правового захисту Розпорядника щодо будь-яких інших наступних подій, зазначених у цьому Розділі.

Розділ 8.02 **СКАСУВАННЯ**

Якщо:

(a) право Одержувача на звернення за виплатами для покриття витрат призупинене стосовно будь-якої суми Гранту на безперервний період тривалістю тридцять (30) днів, або

(b) у будь-який час Розпорядник визначить, після консультацій з Одержувачем, що сума Гранту не буде затребуваною для фінансування витрат Проекту, які повинні фінансуватись з надходжень Гранту, або

(c) у будь-який час Розпорядник визначить, що постачання будь-якої статті не відповідає процедурі, викладеній у цих Стандартних термінах і умовах або в Угоді про Грант, і визначить суму витрат стосовно такої позиції, яка іншим чином може бути законним шляхом профінансована з надходжень Гранту,

Розпорядник може повідомленням для Одержувача припинити термін дії права Одержувача на звернення за платежами для покриття витрат стосовно такої суми. При надсиланні такого повідомлення з моменту його відправки така сума скасовується. У випадку будь-якого припинення терміну дії згідно з цим Розділом Одержувач відшкодовує

Розпоряднику всі обґрунтовані видатки, яких він міг зазнати або яких може зазнати у зв'язку з ліквідацією його діяльності згідно з Угодою про Грант.

Розділ 8.03

БЕЗУМОВНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ЩОДО ПЛАТЕЖІВ, ЯКИХ НЕ ТОРКАЮТЬСЯ ПРИЗУПИНЕННЯ ЧИ СКАСУВАННЯ

Жодні скасування чи призупинення з боку Розпорядника не поширюються на суми, визначені безумовними Зобов'язаннями здійснення платежів, взятими на себе Розпорядником згідно з Розділом 4.03 цих Стандартних термінів і умов, за винятком випадків, прямо обумовлених таким зобов'язанням.

Розділ 8.04

ОБОВ'ЯЗКИ ОДЕРЖУВАЧА

Незважаючи на будь-які скасування чи призупинення, всі положення цих Стандартних термінів і умов залишаються у повній юридичній силі і дії, за винятком випадків, конкретно передбачених у цій Статті.

Стаття IX – Арбітраж

Стаття 9.01

АРБІТРАЖ

Сторони Угоди про Грант докладають всіх зусиль для врегулювання на дружній основі всіх розбіжностей чи суперечок між ними, які впливають чи пов'язані з цією Угодою про Грант. Якщо суперечки чи розбіжності не можуть бути вирішені на дружній основі, сторони звертаються за арбітражем в Арбітражний суд згідно з порядком, встановленим наступними положеннями:

(а) Арбітражні процедури розпочинаються повідомленням сторони-позивача, надісланим стороні-відповідачу.

(б) Арбітражний суд складається з трьох арбітрів, які призначаються наступним чином: одного арбітра призначає сторона-позивач, другого – сторона-відповідач і третій («Суперарбітр») призначається за згодою двох арбітрів. Якщо протягом тридцяти днів після одержання повідомлення щодо арбітражного провадження сторона-відповідач не призначає арбітра, такий арбітр призначається Президентом Міжнародного суду за зверненням сторони, якою ініційоване арбітражне провадження. Якщо два арбітра не призначають Суперарбітра протягом шістдесяти днів після дати призначення другого арбітра, такий Суперарбітр призначається Президентом Міжнародного суду.

(с) Суд скликається у час та у місці, визначених Суперарбітром. Після чого ним визначаються де і коли він буде провадитись. Арбітражний суд визначає всі процедурні питання і питання, які стосуються його компетенції.

(d) Всі рішення Арбітражним судом приймаються більшістю голосів. Рішення Арбітражного суду, яке може бути винесене навіть за відсутності однієї з сторін, є остаточним і обов'язковим для виконання обома сторонами арбітражного провадження.

(е) Будь-які повідомлення чи повідомлення стосовно будь-якого процесу, пов'язаного з арбітражним провадженням згідно з Розділом 9.01 або у зв'язку з будь-якими процесами примусового виконання рішення, винесеного згідно з цим Розділом, надсилаються у відповідності до порядку, передбаченого відповідними положеннями Угоди про Грант стосовно повідомлень, які необхідні чи дозволені для надсилання у рамках Угоди про Грант.

(f) Арбітражний суд як звичайно визначає витрати, які повинні покриватись кожною або обома сторонами конфлікту.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до Угоди про грант
(Проект ядерної безпеки Чорнобильської АЕС)
між Європейським банком реконструкції
та розвитку, Урядом України
та Чорнобильською атомною електростанцією (N 006)
від 12 листопада 1996 р.

Відповідно до Меморандуму про взаєморозуміння, підписаного Урядами «великої сімки», Комісією Європейського співтовариства та Урядом України від 20 грудня 1995 р. країни «великої сімки» і Україна дійшли згоди щодо реалізації Програми співробітництва по підтримці закриття Чорнобильської АЕС до 2000 р.

У рамках цієї Програми Європейський банк реконструкції та розвитку надає Україні безвідплатну допомогу у вигляді Гранту в обсязі 118,1 млн. ЕКЮ на реалізацію «Проекту ядерної безпеки на Чорнобильській АЕС», який включає в себе три частини:

А. Підвищення безпеки третього енергоблоку Чорнобильської АЕС.

В. Спорудження нового сховища відпрацьованого ядерного палива ЧАЕС.

С. Спорудження підприємства для переробки рідинних радіоактивних відходів.

При впровадженні цього Гранту Європейський Банк Реконструкції та Розвитку виступатиме як розпорядник коштів Гранту, які були

надані для реалізації цього проекту 15 країнами-донорами з Рахунку ядерної безпеки ЄБРР, а отримувачем виступає Державний комітет України в особі Чорнобильської АЕС. Кошти на реалізацію Проекту виділяються по лінії Рахунку ядерної безпеки ЄБРР.

Термін реалізації Угоди про грант з 10 лютого 1997 року до 1 липня 2002 року.

Перша частина Гранту розміром 13,5 млн. ЕКЮ буде спрямована на підвищення безпеки третього блоку ЧАЕС (частини А і В Проекту). Строк реалізації цієї частини гранту з 10 лютого 1997 р. до 31 грудня 1998 р.

Друга частина Гранту (частина С Проекту) розміром 85,5 млн. ЕКЮ буде спрямована на спорудження потужностей для підготовки виведення ЧАЕС з експлуатації, а саме — нового сховища відпрацьованого ядерного палива та підприємства для переробки рідких радіоактивних відходів.

Крім того, частину Гранту передбачено витратити на організацію інформування громадськості (0,1 млн. ЕКЮ) щодо мети та ходу реалізації Проекту.

Для проведення вищезазначених робіт в рамках Проекту будуть найняті консультанти за процедурами, що прийняті ЄБРР, з метою забезпечення високоякісної реалізації проекту згідно з міжнародною практикою, підготовки технічних специфікацій, проведення міжнародних тендерів на постачання обладнання, ведення бухгалтерського обліку проекту, підготовки звітів і таке інше. До складу Групи керівництва проекту буде залучено персонал ЧАЕС та консультанти.

Для оплати праці консультантів призначена сума у 8,8 млн. ЕКЮ, з яких 80 000 ЕКЮ буде використано також на оплату послуг українських організацій, що будуть залучатися до експертиз і підготовки технічної документації по проекту.

Внесок України в реалізацію частини В проекту становить 9 млн. ЕКЮ, який буде здійснений лише тоді, коли отримані щорічні доходи від ядерного сектора стосовно постачання електроенергії у реальних термінах у будь-якому календарному році зростуть на 5 % у порівнянні з річними доходами за 1996 р.

Можливі політичні наслідки укладання Угоди полягають в тому, що Україна підтвердить світовій громадськості те, що вона неухильно дотримується взятих на себе відповідно до Меморандуму про взаєморозуміння від 20 грудня 1995 р. зобов'язань щодо закриття Чорнобильської АЕС до 2000 р. і доведе свою готовність прийняти ті безвідплатні кошти, які «велика сімка» і країни Європейської співдружності зобов'язалися виділити для оплати безприбуткових проектів, якими є проекти, пов'язані з підготовкою і виведенням ЧАЕС з експлуатації.

Правові наслідки укладання Угоди про грант полягають в тому, що Угода про грант N 006 має характер міжнародного договору, до якого

застосовується Закон України «Про міжнародні договори України». Слід зазначити, що в Угоді містяться окремі положення, які не передбачені чинним законодавством України. В першу чергу, це стосується надання пільг консультантам, підрядникам та постачальникам, які будуть залучатися до виконання проекту в Україні: Розділ 1.01 з посиланням на Розділ 7.01 Стандартних термінів та умов Рахунку ядерної безпеки ЄБРР від 14 червня 1993 р. передбачає зобов'язання України звільнити консультантів, підрядників та постачальників від сплати мит, податків, зборів та інших стягнень на території України при ввезенні ними особистого майна та матеріалів, комплектуючих та обладнання, необхідних для виконання завдань проекту, а також зобов'язань щодо відповідальності України в разі виникнення претензій при здійсненні проекту.

В зв'язку з тим, що Угода про грант N 006 передбачає зобов'язання держави, виконання яких потребує внесення змін до чинного законодавства України, Угода підлягає ратифікації Верховною Радою України відповідно до вимог п. 2 ст. 7 Закону України «Про міждержавні договори».

Економічні наслідки укладання Угоди про грант: реалізація Проекту безпеки Чорнобильської станції за рахунок гранту з Рахунку ядерної безпеки ЄБРР здійснюється на виконання широкого кола заходів по підвищенню безпеки Чорнобильської АЕС і підготовці станції до зняття з експлуатації з мінімальними витратами з боку України і часткове вирішення соціальних проблем, пов'язаних з необхідністю працевлаштування персоналу ЧАЕС, що поступово буде звільнюватись у період з 1997 до 2000 р.р. у зв'язку із зняттям ЧАЕС з експлуатації.

Угода від імені України підписана Головою Державного комітету по використанню ядерної енергії В. Д. Чебровим та Генеральним директором ЧАЕС С. К. Парашиним, від ЄБРР Угода підписана заступником Віце-президента ЄБРР Й. Яхке.

ЗАКОН УКРАЇНИ
ПРО РАТИФІКАЦІЮ РАМКОВОЇ УГОДИ
МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ БАНКОМ
РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ
СТОСОВНО ДІЯЛЬНОСТІ ЧОРНОБИЛЬСЬКОГО
ФОНДУ «УКРИТТЯ» В УКРАЇНІ

№ 80/98–ВР від 04.02.1998 року

(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 24, ст. 142)

Верховна Рада України п о с т а н о в л я є:

Рамкову угоду між Україною та Європейським банком реконструкції та розвитку стосовно діяльності Чорнобильського фонду «Укриття» в Україні, підписану 20 листопада 1997 року, ратифікувати.

РАМКОВА УГОДА
МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ БАНКОМ
РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ
СТОСОВНО ДІЯЛЬНОСТІ ЧОРНОБИЛЬСЬКОГО
ФОНДУ «УКРИТТЯ» В УКРАЇНІ

(Угоду ратифіковано Законом № 80/98–ВР від 04.02.98)

Дата підписання: 20.11.1997

Дата ратифікації: 04.02.1998

Дата набуття чинності: 03.03.1998

ПРЕАМБУЛА

Беручи до уваги, що відповідно до Правил Чорнобильського Фонду об'єкта «Укриття» («Фонд») Європейський банк реконструкції та розвитку («Банк») погодився розпоряджатися грантовими коштами, які будуть надаватись Вкладниками і донорами Фонду для фінансування через гранти, підготовку і здійснення проектів, які стосуються надання технічної допомоги, та придбання, встановлення і введення в експлуатацію обладнання з метою надання допомоги Україні для перетворення існуючого Чорнобильського саркофагу в безпечну та стабільну систему відносно навколишнього середовища, використовуючи заходи, викладені в Плані здійснення заходів на об'єкті «Укриття» (далі «ПЗУ»), про який досягнуто домовленості між країнами Великої Сімки і Україною;

Беручи до уваги, що Україна і Банк мають намір створити схему для управління Фондом, функціонування та надання грантів для впровадження ПЗУ в Україні;

Беручи до уваги, що Україна визнає, що надання грантів з Фонду буде доповнюватись українськими ресурсами (в тому числі у вигляді майнових внесків) на всіх етапах впровадження ПЗУ в Україні та визнає оцінку цих коштів в розмірі 50 млн. дол. США, а також буде надавати їх для повного огляду Асамблеєю Вкладників Фонду шляхом їх об'єднання в окремих Угодах про надання Грантів;

Беручи до уваги те, що Україна визнає, що Банк діє виключно як розпорядник коштів для та від імені Вкладників Фонду і що ця діяльність не пов'язана з його функціонуванням як фінансової організації, яка підтримує інвестиційні проекти у відповідності до дійсних банківських принципів;

Беручи до уваги, що сторони визнають важливість вжиття Урядом України та країнами Великої Сімки всіх необхідних заходів

для впровадження Всеохоплюючої програми дій, спрямованої на підтримку рішення України про закриття Чорнобильської атомної електростанції до 2000 року у відповідності до Меморандуму про взаєморозуміння від 20 грудня 1995 року, підписаного відповідними Урядами країн Великої Сімки та Комісією Європейських Співтовариств та Урядом України;

Україна і Європейський банк реконструкції та розвитку, який діє як розпорядник коштів грантів, наданих Фондом, цим домовились про наступне:

Розділ 1

ГРАНТИ ТА РЕСУРСИ УКРАЇНИ

(a) Банк має намір надати безвідплатне фінансування із джерел Фонду («Гранти») на фінансування впровадження компонентів ПЗУ (далі «Проекти») шляхом надання технічної допомоги, а також придбання, встановлення і введення в експлуатацію обладнання.

(b) Надання Грантів залежатиме від доступності коштів, які вкладені в Фонд, та від їх затвердження компетентними органами Фонду;

(c) Гранти будуть надані Чорнобильській атомній електростанції (далі «Реципієнт»). Окрім того, Грант може бути наданий Банком безпосередньо для Адміністрації ядерного регулювання (далі «АЯР») в тій мірі, в якій вона бере участь в роботі по впровадженню ПЗУ.

(d) Надання Грантів з ресурсів Фонду буде доповнено ресурсами України. Такі ресурси надаватимуться у вигляді майнових внесків або ж іншим чином на всіх етапах впровадження ПЗУ. Україна оцінює ці ресурси в 50 млн. дол. США. Українські ресурси будуть визначатися у відповідності до окремих компонентів ПЗУ та будуть викладені в Угодах про надання Грантів, які набуватимуть чинності відповідно до розділу 2 і будуть направлятись на розгляд та схвалення Асамблеєю Вкладників Фонду.

Розділ 2

УГОДИ ПРО НАДАННЯ ГРАНТІВ

(a) Усі Гранти, що надаються відповідно до Розділу 1, повинні бути обмежені правилами Угод про надання Грантів між Банком, який виступає від імені Фонду, та Реципієнтом або АЯР і використані відповідно до термінів та умов, які викладені чи на які є посилання у відповідних Угодах про надання Грантів.

(b) Угоди про надання Грантів повинні:

- (i) бути підписані безпосередньо між Банком та Реципієнтом або АЯР
- (ii) мати спеціальне посилання на дану Рамкову Угоду, і

(iii) відповідати стандартним Термінам та Умовам Грантів ПЗУ.

(с) В разі невідповідності між даною Рамковою Угодою і будь-якою іншою Угодою про надання Гранту положення цієї Рамкової Угоди матимуть переважну силу до тих пір, поки не буде усунуто таку невідповідність.

Розділ 3

ВИКОНАННЯ ПРОЕКТІВ

(а) Регулювання, координація і управління виконанням проектів здійснюватимуться Групою управління проектом («ГУП»), яка буде утворена Реципієнтом. ГУП може створювати підрозділи для виконання інжинірингу, постачання та інших послуг. ГУП складатиметься з консультантів, які залучаються у відповідності до існуючих процедур Банку та Фонду, а також кваліфікованих спеціалістів Реципієнта. Відповідна Угода про надання Гранту має містити певні положення стосовно відповідальності, створення та діяльності ГУП.

(б) Товари, роботи і послуги, включаючи послуги консультантів, призначених для реалізації Проекту, та які мають бути профінансовані з коштів певного Гранту будуть виділятися згідно з Правилами Фонду та специфічними положеннями відповідних Угод про надання Грантів.

(с) Належним чином уповноважені представники Банку матимуть повноваження час від часу проводити перевірку звітів і рахунків, що стосуються будь-якого проекту, а також робити копії та перевіряти чи досліджувати такі звіти і рахунки, та використання будь-яких товарів і послуг, які надаються відповідно до даної Рамкової Угоди і відповідної Угоди про надання Гранту.

Розділ 4

ЗАХОДИ, СПРЯМОВАНІ НА ПІДТРИМКУ ВИКОНАННЯ ПРОЕКТУ

(а) Україна гарантуватиме повне і своєчасне виконання Реципієнтом та АЯР їх відповідних обов'язків, які викладені в Угодах про надання Грантів.

(б) Без обмежень обов'язків, викладених в параграфі (а) цього Розділу, Україна буде:

(і) вживати чи забезпечувати виконання усіх дій, включаючи своєчасне надання коштів, приміщень, послуг та інших засобів, необхідних чи доцільних для реалізації Проектів, а також надавати можливість Реципієнту та АЯР виконувати їх відповідні зобов'язання у відповідності до положень Угод про надання Грантів;

(ii) не вживати і не сприяти прийняттю будь-яких дій, які перешкоджатимуть або заважатимуть виконанню таких робіт;

(iii) гарантувати швидкий розгляд документів для отримання всіх ліцензій, дозволів, схвалень, а також швидке проходження митних процедур, необхідних для швидкого і ефективного виконання всіх проектів;

(iv) гарантувати, що Адміністрація ядерного регулювання діє на підставі встановлених положень та правил, а також достатньо кваліфікованих ресурсів, завдяки яким процес регулятивного схвалення, передбачений в ПЗУ, буде виконано;

(v) забезпечувати безвідкладну підготовку та своєчасне виконання програми дій по управлінню ядерними відходами, які генеруються в рамках ПЗУ відповідно до законодавства України; та

(vi) гарантувати, що в разі об'єднання, реорганізації, ліквідації чи приватизації Реципієнта та/або АЯР, права і обов'язки Реципієнта та/або АЯР в рамках Угод про надання Грантів делегуються Уряду України або юридичній особі чи організації, яка має повноваження чи необхідні ресурси для здійснення таких прав і виконання таких зобов'язань.

(с) Україна вживатиме всіх необхідних заходів для впровадження Всеохоплюючої програми, спрямованої на підтримку рішення України про закриття Чорнобильської атомної електростанції до 2000 року у відповідності до Меморандуму про взаєморозуміння від 20 грудня 1995 року, підписаного відповідними Урядами країн Великої Сімки і Комісією Європейських співтовариств та Урядом України.

Розділ 5

СПІЛЬНИЙ КОМІТЕТ

(а) Україна та Банк формують Спільний Комітет з метою обміну інформацією та обговорення виконання цієї Рамкової Угоди, а саме:

(i) прогресу, досягнутого завдяки впровадженню ПЗУ;

(ii) перепон і проблем, що виникають в процесі виконання компонентів проекту;

(iii) своєчасності та адекватності внесків української сторони, які надаються для впровадження ПЗУ або його підкомпонентів; та

(iv) інших питань, що співвідносяться з впровадженням ПЗУ.

(б) Спільний Комітет складатиметься з уповноважених посадових осіб Уряду України, Реципієнта, АЯР, інших установ, що беруть участь у впровадженні ПЗУ, та Банку. Спільний Комітет може запрошувати для участі в його роботі представників урядових та інших установ, залучених до вирішення питань, пов'язаних з виконанням цієї Рамкової Угоди.

Розділ 6

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ОПОДАТКУВАННЯ

Обладнання, матеріали, роботи та послуги, які фінансуються Банком з коштів Грантів, наданих Фондом, а також іноземні консультанти чи інші представники іноземних держав, які фінансуються із джерел Фонду і призначені для допомоги у виконанні і управлінні Проектами, звільнятимуться від сплати будь-яких податків, мит чи інших зборів або обов'язкових платежів, які встановлені Україною чи на її території у відповідності до її чинного законодавства.

Розділ 7

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЯДЕРНУ ШКОДУ

Розділ 7.1

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА КОРИСТЬ БАНКУ

(а) За виключенням позовів, порушених проти окремих осіб за пошкодження чи шкоду, що виникла внаслідок здійснення ними зумисних дій, Україна безповоротно гарантує, що Банк, його співробітники, агенти і субконтрактори, як протягом терміну дії цієї Рамкової Угоди, так і після його закінчення, повністю та фактично звільняються від відповідальності за будь-які і всілякі дії, позови, збитки, зобов'язання, витрати чи шкоди, як на території України, так і за її межами в зв'язку з впровадженням ПЗУ або будь-якої іншої Угоди про надання Гранту лише тоді, якщо такі дії, позови, збитки, зобов'язання, витрати чи шкоди виникли внаслідок ядерної аварії на Чорнобильській атомній електростанції, включаючи об'єкт «Укриття» (у подальшому 4-й енергоблок Чорнобильської атомної електростанції разом з будь-якими іншими будівлями, об'єктами або установками, пов'язаними з ним, або допоміжними до нього та розташованими на майданчику Чорнобильської атомної електростанції).

(б) Україна даним документом висловлює згоду на підпорядкування юрисдикції будь-якого суду як на території України, так і за її межами, в якому будь-який такий позов чи вимога пред'явлені Банку, та відмовляється від будь-якого захисту чи претензій стосовно відсутності повноважень суду, або ж будь-якого іншого захисту чи вимог на підставі суверенного імунітету в будь-яких незаконних діях чи порушеннях, що розглядаються будь-яким судом як на території України, так і за її межами проти Банку відповідно до положень параграфу (а) Розділу 7.1.

(с) Положення параграфів (а) та (б) Розділу 7.1 щодо звільнення від відповідальності застосовуватимуться до тих пір, поки Банком не буде визнано, що Україна повністю виконала положення Віденської конвенції про цивільну відповідальність за ядерну шкоду від 21 травня 1963 року із змінами на дату цієї Рамкової Угоди, («Віденська Конвенція»), включаючи діяльність, пов'язану з впровадженням ПЗУ та з об'єктом «Укриття».

Розділ 7.2

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА КОРИСТЬ ПОСТАЧАЛЬНИКІВ

Україна за запитом забезпечуватиме контракторів, консультантів та постачальників обладнання чи послуг, що фінансуються з коштів Гранту, звільненням від відповідальності головним чином у формі Угоди, викладеної в Доповненні 1, до тих пір, поки Україна повністю не імплементує положення Віденської Конвенції, включаючи діяльність, пов'язану з впровадженням ПЗУ та з об'єктом «Укриття».

Розділ 8

АГЕНТСТВО І ВІДМОВА

(а) Банк не є ні посередником, ні довіреною особою, а також не повинен мати будь-яких фідучіарних відносин з Урядом України чи будь-якою іншою особою або організацією.

(б) Банк не визнає ніякої відповідальності будь-якого характеру щодо позовів, пов'язаних з діяльністю, яка розпочата відповідно перед укладенням або в зв'язку з цією Рамковою Угодою.

(с) Україна визнає та погоджується, що:

(i) Банк діє виключно як розпорядник коштів для та від імені Вкладників Фонду, та що така діяльність не залежить від його ролі як фінансової установи, що підтримує інвестиційні проекти;

(ii) будь-яке рішення щодо безпеки проекту, будівництва та експлуатації об'єкта «Укриття» та виконання ПЗУ приймається виключно компетентними органами України та організацією, призначеною оператором об'єкта «Укриття»;

(iii) організація, що призначена оператором об'єкта «Укриття», нестиме виключну відповідальність у відповідності до положень Віденської Конвенції та застосовуваного законодавства про будь-яку ядерну шкоду, заподіяну об'єктом «Укриття», або в зв'язку з впровадженням та фінансуванням ПЗУ, та що Банк не несе відповідальності за позови, пов'язані з діяльністю, що здійснювалась відповідно до підписання чи згідно з даною Рамковою Угодою.

Розділ 9

ПОВІДОМЛЕННЯ

Будь-які повідомлення чи запити, які необхідні чи дозволені для надання або здійснення в рамках цієї Рамкової Угоди, виконуються письмово. Таке повідомлення чи запит вважається відповідно наданим чи зробленим за умови, коли воно доставлене кур'єром, поштою, по телеграфу, телексом чи факсимільним зв'язком стороні цієї Рамкової Угоди, якій воно повинно бути передано чи зроблено за вказаною нижче адресою чи будь-якою іншою адресою, яку ця сторона повинна вказати письмово стороні, що надала повідомлення чи зробила запит.

За Україну:

Національне агентство України з реконструкції та розвитку

До відома: Роман Шпек, Міністр

Телефон: 0038044 224 19 33

Факс: 0038044 224 25 67

Телекс:

За Банк;

Європейський банк реконструкції та розвитку

Телефон: 44 171 338 6000

Адреса: Секція операційного керівництва

Факс: 44 171 338 6100

One Exchange Square

Телекс: 8812161

Лондон EC2A 2EN

Розділ 10

ЗМІНИ ТА ПРАВКИ

Будь-яка зміна умов цієї Рамкової Угоди чи будь-який додатковий протокол до неї можуть бути виконані за умов спільної згоди сторін цієї Рамкової Угоди, записаної в документі, виконаному від імені кожної із сторін особою, належним чином уповноваженою виконати таку зміну чи додатковий протокол.

Розділ 11

ДАТА НАБУТТЯ ЧИННОСТІ

Ця Рамкова Угода набуває чинності з дати, коли Банк направить Уряду України повідомлення про:

(а) те, що він приймає документовані докази, надані йому, які підтверджують, що ця Рамкова Угода належним чином санкціонована,

виконана та ратифікована від імені України і юридично оформлена як міжнародна чинна угода України відповідно до її умов;

(b) належне схвалення та легалізацію цієї Рамкової Угоди Асамблеєю Вкладників Фонду.

Розділ 12

ПРИПИНЕННЯ ДІЇ

Дія цієї Рамкової Угоди може бути зупинена в будь-який час через дев'яносто (90) днів після отримання повідомлення будь-якої із сторін. Дія цієї Рамкової Угоди повинна бути зупинена без спричинення шкоди контрактним зобов'язанням Постачальників, викладеним в Угодах про надання Грантів, які набули чинності до такого призупинення дії.

Розділ 13

ВИРІШЕННЯ СПОРІВ

Сторони цим намагатимуться мирним шляхом вирішувати усі спори чи протиріччя, які виникли між ними, що впливають з цієї Рамкової Угоди або в зв'язку з нею. В разі, коли спір або протиріччя неможливо вирішити мирним шляхом, вони повинні бути передані на розгляд арбітражного суду (надалі «Арбітражний суд»), відповідно до викладених нижче процедур:

(a) арбітражні процедури повинні розпочинатись повідомленням, яке направлене стороною-позивачем стороні-респонденту;

(b) Арбітражний суд складається з трьох суддів, які призначені наступним чином: перший — з боку сторони-позивача, другий — з боку сторони-респондента, третій — «третейський суддя» — за погодженням двох суддів. Якщо протягом тридцяти (30) днів після повідомлення про початок арбітражних процедур, сторона-респондент не призначила суддю, такий суддя буде призначений Президентом Міжнародного Суду на прохання сторони-позивача, яка ініціювала цей судовий процес. Якщо обидва судді не досягнуть згоди щодо призначення третейського судді протягом шестидесяти (60) днів після дати призначення другого судді, третейський суддя призначається Президентом Міжнародного Суду.

(c) Арбітражний суд скликатиметься в час та в місці, призначеному третейським суддею. Після цього Арбітражний суд визначає час та місце засідання. Арбітражний суд визначає всі процедурні питання та питання, що належать до кола його компетенції.

(d) Всі рішення Арбітражного суду приймаються більшістю голосів. Рішення Арбітражного суду, яке може бути прийняте навіть в разі

відсутності однієї з сторін, є кінцевим та обов'язковим для обох сторін арбітражного процесу.

(е) Послуги по повідомленню або в зв'язку з судовою справою відповідно до цього Розділу, чи в зв'язку з будь-якими діями, спрямованими на виконання рішення, яке було прийняте згідно з даним Розділом, надаються шляхом, викладеним у відповідних положеннях цієї Рамкової Угоди, які належать до повідомлення, що необхідні та вирішуються для подання, чи дозволені для подання чи здійснення;

(ф) Арбітражний суд вирішує, чи будуть сплачуватись судові витрати однією стороною чи обома сторонами, які беруть участь в спорі.

Ця Рамкова Угода укладена 20 листопада 1997 р. в двох примірниках англійською і українською мовами, при цьому обидва тексти є автентичними.

В разі виникнення будь-якого спору при тлумаченні положень цієї Рамкової угоди, текст англійською мовою матиме переважну силу.

Україна

Європейський банк
реконструкції та розвитку

(підпис)

(підпис)

Посада
Прізвище

Посада
Прізвище

Додаток

ФОРМА УГОДИ ПРО ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

УГОДА про звільнення від відповідальності між Урядом України та Постачальником

Стаття 1

Ця Угода про звільнення від відповідальності укладається між сторонами відповідно до Розділу 7.2 Рамкової Угоди від 20 листопада 1997 р. між Європейським банком реконструкції та розвитку та Україною («Рамкова Угода»).

В разі відсутності інших визначень в цій Угоді терміни, написані з великої літери, мають значення, передбачені Рамковою Угодою.

Стаття 2

За виключенням позовів, порушених проти окремих осіб за пошкодження чи шкоду, що виникли в результаті здійснення ними зумисних дій, Уряд України (далі «Уряд»), надаватиме адекватний захист, звільнення від відповідальності і не порушення позовів по відношенню до (Постачальника) чи будь-кого із його підрядників, субпідрядників, консультантів, постачальників і субпостачальників обладнання чи послуг будь-якого рівня і їх робітників, що фінансуються в рамках Угоди про надання Гранту, яка вступила в силу у відповідності до положень Рамкової Угоди (надалі «Реципієнт»), в зв'язку з позовами, порушеними третьою стороною в будь-якому суді чи судовому форумі, чи поза судовим порядком за результатами діяльності, пов'язаної з наданням товарів і послуг, що фінансуються в рамках будь-якої такої Угоди про надання Гранту, з приводу спричинення як на території України так і за її межами пошкоджень, збитків чи шкоди внаслідок виникнення ядерної аварії на Чорнобильській атомній електростанції, включаючи об'єкт «Укриття» (цим визначений як 4-й енергоблок Чорнобильської атомної електростанції разом з будь-якими іншими будівлями, об'єктами або установками, пов'язаними з нею, або які є допоміжними до неї та розташовані на майданчику Чорнобильської атомної електростанції).

Стаття 3

Зобов'язання, які в рамках цієї Угоди бере на себе Уряд по відношенню до будь-яких Ядерних Установок на Чорнобильській атомній електростанції (включаючи об'єкт «Укриття»), які належать до його власності на вказану тут дату, залишаються в силі незалежно від будь-якого наступного акту передачі прав власності на ці Ядерні Установки і у відповідності до Статті 4 цієї Угоди залишаються в силі, не дивлячись на призупинення чи закінчення терміну дії цієї Угоди.

Будь-які сплати, пов'язані з передбаченими Статтею 2 цієї Угоди звільненнями від відповідальності, виконуються безвідкладно і в конвертованій валюті.

Стаття 4

Ця Угода залишається безповоротно дійсним зобов'язанням Уряду і припиняє дію тільки в разі прийняття законодавства, яке відповідає та виконує положення Віденської Конвенції, включаючи діяльність, пов'язану з впровадженням ПЗУ та об'єктом «Укриття» (надалі 4-й енергоблок Чорнобильської атомної електростанції разом з будь-якими іншими будівлями, об'єктами чи установками, пов'язаними

з ним, чи які є допоміжними до неї та розташовані на майданчику Чорнобильської атомної електростанції), однак, за тієї умови, якщо положення цієї Угоди продовжуватимуть поширюватися на будь-який позов, пов'язаний з Ядерною Аварією, яка мала місце до вступу в силу вказаних в цій статті законодавчих актів.

Стаття 5

(а) Уряд зобов'язується передавати будь-які спори, розбіжності чи позов, що витікають або пов'язані з цією Угодою, включаючи наявність і законність Угоди, в арбітраж на кінцеве вирішення у відповідності до арбітражного регламенту ЮНСІТРАЛ. З метою виконання арбітражного регламенту ЮНСІТРАЛ призначеною інстанцією є Торгова палата Стокгольму. Місцем арбітражу є Стокгольм, Швеція. У тих випадках, коли арбітражним регламентом ЮНСІТРАЛ не передбачається конкретна обставина, Арбітражний суд самостійно визначає, які дії повинен він вчинити.

(б) За виключенням положення про передачу до арбітражу, як це передбачено параграфом (а), викладеним вище, ні одне з положень цієї Угоди не тлумачиться як таке, що визнає юрисдикцію будь-якого суду чи судового форуму стосовно позовів третьої сторони, на які поширюється ця Угода про звільнення від відповідальності, і не тлумачиться також як відмова України від суверенного імунітету щодо позовів третьої сторони, які можуть бути порушені проти неї.

Стаття 6 **Визначення**

В контексті реалізації цієї Угоди «Віденська Конвенція» означає «Віденську конвенцію про цивільну відповідальність за ядерну шкоду від 21 травня 1963 року, а терміни «Ядерна Аварія» і «Ядерна Установка» мають значення, передбачені для них Віденською Конвенцією.

Від імені
Уряду України

Підпис

Прізвище

Від імені
Постачальника

Підпис

Прізвище

ПРАВИЛА
про Чорнобильський фонд «Укриття»
Європейського банку з реконструкції та розвитку
від 6 листопада 1997 р.

ПРЕАМБУЛА

Європейський банк з реконструкції та розвитку (далі — «Банк») було створено Угодою від 29 травня 1990 р. (далі — «Угода»), що засновувала Європейський банк з реконструкції та розвитку з метою надання допомоги членам Банку, якими є країни, що отримують кредит (далі — «Країни, які отримують кредит») в період переходу до економіки, орієнтованої на відкритий ринок, а також для сприяння повній інтеграції цих країн в міжнародну економіку відповідно до цілей Угоди, особливо її Статті 2.1 (vi).

Під час своєї зустрічі в Денвері в 1997 р. голови країн та урядів «Великої Сімки» згідно з заявою «Великої Сімки» прийняли рішення щодо свого внеску в допомогу Україні в рамках «Меморандуму про взаєморозуміння між країнами «Великої Сімки» та Комісією Європейського Співтовариства та Урядом України про закриття Чорнобильської атомної електростанції». «Велика Сімка», Європейський Союз та Україна підписали документ про встановлення додаткового багатостороннього механізму для надання допомоги Україні в трансформації існуючого «саркофагу» Чорнобиля в безпечну та екологічно стабільну систему по впровадженню заходів, зазначених в «Проекті реалізації плану дій для об'єкта «Укриття» від 31 травня 1997 р. (далі «ПРУ»). «Велика Сімка» звернулася до урядів зацікавлених країн та інших донорів із закликом приєднатися до ініціативи по забезпеченню повної імплементації ПРУ.

Відповідно до Статті 20.1 (viii) Угоди Банк уповноважений укладати угоди про співробітництво з державними та приватними організаціями, згідно з якими Банк здійснює керівництво фондами, що надаються такими організаціями для цілей, що є сумісними з цілями та функціями Банку. В контексті «Меморандуму про взаєморозуміння між країнами «Великої Сімки» та Комісією Європейського Співтовариства та Урядом України про закриття Чорнобильської атомної електростанції», а також відповідно до цілей та функцій Банку, що викладені в Статтях 1 та 2 Угоди, деякі члени Банку звернулися до Банку з проханням про встановлення фонду (далі — «Чорнобильський фонд «Укриття» або «Фонд») для імплементації Плану реалізації проекту по об'єкту «Укриття», що керується Правилами, викладеними нижче (далі — «Правила»).

Таким чином Радою директорів Банку було засновано такий Фонд згідно з Правилами.

Стаття I – Фонд

Розділ 1.01

ЗАСНУВАННЯ ФОНДУ

Фонд засновується з дати затвердження цих Правил Радою директорів Банку. З цієї ж дати вводяться в дію Правила.

Розділ 1.02

ПРИЗНАЧЕННЯ ФОНДУ

Призначення цього Фонду – приймати та використовувати кошти, що надаються Вкладниками та Донорами, для наступних цілей:

а) фінансування через окремі гранти виконання робіт та надання послуг, необхідних для виконання ПРУ, що включає надання технічної допомоги, інформування громадськості, консультації, будівельні роботи, а також придбання, монтаж та введення в експлуатацію обладнання; і

б) сплати витрат та видатків, що виникають внаслідок або у зв'язку з виконанням цієї діяльності.

Розділ 1.03

ПОЧАТОК ОПЕРАЦІЙ

Фонд розпочинає свої операції і перша сесія Асамблеї Вкладників скликається тоді, коли щонайменше вісім (8) Вкладників (див. Розділ 2.02) укладуть із Банком Угоди про внески (див. Розділ 2.02).

Розділ 1.04

ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВИЛ

Фонд та його кошти будуть керуватись Правилами, і такі кошти будуть отримуватись, управлятись, використовуватись і розподілятись згідно з Правилами, з урахуванням виправлень, які час від часу до них вносяться, відповідно до Розділу 6.01.

Розділ 1.05

КЕРУВАННЯ ФОНДОМ

Фонд та його кошти керуються Банком, що діє від імені Вкладників згідно з Правилами Фонду.

Стаття II – Ресурси Фонду

Розділ 2.01

РЕСУРСИ

Ресурси Фонду складаються з:

- а) коштів, що отримані Банком для внесення до Фонду відповідно до Розділів 2.02, 2.03 і 2.06; та
- б) надходжень, отриманих від інвестування ресурсів Фонду відповідно до Розділу 4.01.

Розділ 2.02

ВНЕСКИ

а) Будь-який член Банку та будь-яка зацікавлена країна може внести кошти («Внески») до Фонду. Такі кошти вносяться відповідно до Угоди про внески, яка визначено формою Додатка 1, укладеною між таким членом Банку або країною («Вкладник») та Банком, і вказує суму, що вноситься до Фонду, валюту, рік або роки здійснення внеску, а також спосіб, у який буде здійснюватися сплата до Банку, а також інші питання, що можуть вимагатися або дозволятися цими Правилами.

б) Мінімальна первісна сума Угоди про внески складає щонайменше 2,5 мільйона ЕКЮ.

в) Укладання Угоди про внески зобов'язує Вкладника прийняти застосування Правил щодо ресурсів, що вносяться до Фонду, відповідно до Угоди про внески.

г) Декілька країн можуть укласти спільну Угоду про внески з Банком. В такому разі відповідні зобов'язання щодо сплати внесків можуть бути різними, якщо тільки відповідна Угода про внески не зазначає інше.

е) Внески не можуть призначатися для конкретних частин ПЗУ.

Розділ 2.03

СПЛАТА ВНЕСКІВ

а) Кожен внесок оцінюється в ЕКЮ або в іншій вільно конвертованій валюті і надається Банку готівкою або у вигляді векселя або інших зобов'язань, наданих Вкладником. Такі векселі або зобов'язання повинні бути без права передачі, безвідсотковими і підлягати сплаті Банку за вимогою за номінальною вартістю. Вимоги щодо сплати висуваються по мірі необхідності для задовільнення витрат на наступні шість місяців або альтернативний період, визначений Асамблеєю Вкладників у спосіб, зазначений, Розділом 3.02 (далі – «Асамблея»).

б) Угода про внески може передбачати виконання платіжних зобов'язань Вкладника у валюті (як зазначено Розділом 2.03 (а)), відмінній від ЕКЮ, за середнім курсом такої валюти у співвідношенні до ЕКЮ, визначеному Банком на період від 1 травня 1997 р. до 30 жовтня 1997 р. включно, або інший період, який може бути визначений Асамблеєю.

с) Всі платежі, що виконані не в ЕКЮ, конвертуються після отримання в ЕКЮ.

Розділ 2.04

ПІДВИЩЕННЯ ВНЕСКІВ

Вкладник в будь-який час може запропонувати підвищити суму свого внеску. Таке підвищення здійснюється шляхом корегування відповідної Угоди про внески або укладення іншої Угоди про внески. Умови цих Правил стосовно Внесків застосовуються в однаковій мірі до підвищених сум, що були внесені у такий спосіб.

Розділ 2.05

РОЗПОДІЛ РЕСУРСІВ

а) Ресурси Фонду відокремлюються від звичайних капітальних ресурсів Банку та від Спеціальних Фондових ресурсів Банку в такому обов'язі, в якому такі умови визначено в цій Угоді (або на які робиться посилання).

б) Ні за яких обставин із звичайних капітальних ресурсів Банку або Спеціальних Фондових ресурсів Банку не повинні сплачуватися або використовуватися для покриття витрат, пов'язаних із збитками або відповідальністю, що виникають у зв'язку з операціями, для виконання яких первісно використовувалися або призначалися кошти Фонду.

Розділ 2.06

ПОЖЕРТВУВАННЯ

Для включення до Фонду Банк може приймати грошові внески в ЕКЮ або іншій вільно конвертованій валюті («Пожертвування») від зацікавлених державних або приватних осіб або організацій («Донори») для цілей Фонду, а також інформувати Асамблею про прийняття такого пожертвування. Пожертвування, що були внесені у валюті, відмінній від ЕКЮ, реєструються в ЕКЮ за відповідним курсом обміну після отримання. Банк надсилає Донорам копію щорічного звіту Фонду і, за проханням Донорів, може зазначити їх у звіті.

Стаття III – Керування

Розділ 3.01

ПРИНЦИПИ

Діяльність Фонду відбувається під керівництвом Банку від імені і під наглядом Асамблеї відповідно до Правил.

Розділ 3.02

АСАМБЛЕЯ ВКЛАДНИКІВ

а) Асамблея:

1. уповноважує видачу грантів, що фінансуються з ресурсів Фонду, визначає принципові напрямки діяльності, що фінансуються або підлягають фінансуванню за рахунок ресурсів Фонду, і здійснює загальний нагляд за їх здійсненням Банком;

2. відстежує сплату обіцяних Внесків до Фонду та надання Українських ресурсів, що доповнюють надання грантів для ПРУ у зв'язку із виконанням проекту та витратами;

3. розглядає ефективність діяльності, що фінансується за рахунок ресурсів Фонду;

4. затверджує щорічний бюджет та фінансові звіти Фонду;

5. затверджує керівні матеріали у зв'язку з вимогами Банку щодо сплати за векселями згідно з Розділом 2.03 (а), а також керівних матеріалів щодо розпорядження обіговими коштами Фонду;

6. відстежує витрачання грантів Банком;

7. визначає наявність особливих обставин, завдяки яким виникає доцільність одержання уповноваження на використання джерел, відмінних від тих, на які робиться посилання в Розділі 4.05;

8. скеровує Банк матеріали щодо виконання ним своїх функцій згідно з Розділом 3.03; і

9. щорічно розглядає дії щодо закупівлі по відношенню до контрактів, що фінансуються за рахунок, включаючи розподіл таких закупівель.

б) Кожен Вкладник має право бути представленим в Асамблеї та брати участь в її засіданнях за умови, що такий Вкладник на дату засідання виконав свої зобов'язання відповідно до Угоди про внески. Уряд України має такі ж самі права представництва та участі за умови, що особливі Українські ресурси, що доповнюють надання грантів, було узгоджено і Україна виконує свої зобов'язання.

с) Асамблея проводить чергові щорічні засідання, на яких подаються для затвердження фінансові звіти за попередній фінансовий рік Фонду. Асамблея може також проводити засідання як вважатиме за необхідне або доцільне. Позачергові засідання можуть скликатися

Головою в будь-який час, або повинні скликатися Головою, якщо таке рішення буде прийняте Асамблеєю, або на прохання Банку або Вкладниками, які сукупно володіють щонайменше третиною суми, що внесена всіма Вкладниками Фонду на дату такої вимоги.

d) На кожному черговому засіданні Асамблеї її члени обирають Голову зі свого складу, який виконуватиме свої обов'язки до наступного засідання.

e) Кожен Вкладник має право бути представленим в Асамблеї представником, який виконує доручення такого Вкладника, без будь-якого винагородження від Фонду. Будь-яка фізична особа може одночасно бути представником більш, ніж одного Вкладника на Асамблеї, якщо такі Вкладники згідні з цим і заздалегідь попередили про це Банк та Асамблею.

f) Вкладники, чиї внески складають не менш, ніж половину сукупної суми всіх Внесків, складають кворум на засіданнях Асамблеї.

g) Голова (а в разі першого засідання Асамблеї – Банк) може запрошувати:

1. представників урядів та міжурядових організацій для участі в засіданнях Асамблеї як спостерігачів та висловлення своїх поглядів перед Асамблеєю; і

2. представників інших організацій, юридичних осіб та Донорів для участі в засіданнях Асамблеї як спостерігачів.

h) Не ущемляючи умов, викладених у розділі 5.01 (а), рішення на Асамблеї приймаються шляхом консенсусу між Вкладниками та Україною за винятком тих випадків, коли Україна не накладає вето на рішення стосовно грантів та їх використання за особливих обставин, на які робиться посилання в Розділі 3.02 (а) (7).

i) У випадку невиконання Вкладником своїх зобов'язань щодо Угоди про внески, що, на думку Голови, суттєво впливає або завдає шкоди операціям Фонду, Голова скликає позачергове засідання Асамблеї з метою вирішення питання щодо прийняття відповідних заходів.

j) Засідання Асамблеї проводяться в штаб-квартирі Банку або в будь-якому іншому місці за узгодженням Голови та Банку.

k) Асамблея може створити Оперативний Комітет та/або інші підпорядковані йому органи для виконання таких функцій, які можуть бути визначені Асамблеєю стосовно операцій та контролю Фонду. Повноваження, функції та членство Оперативного Комітету чи інших підпорядкованих йому комітетів визначаються Асамблеєю відповідно до цих Правил.

Розділ 3.03

АДМІНІСТРАТИВНА ТА ОПЕРАТИВНА ПІДТРИМКА З БОКУ БАНКУ

а) Банк здійснює керівництво Фондом відповідно до цих Правил та забезпечує адміністративну та оперативну підтримку Асамблеї шляхом:

1. забезпечення наявним персоналом Банку та іншими експертами, що мають кваліфікацію та компетенцію, якої потребує виконання діяльності Фонду;

2. підготовки, видачі, витрачання грантів та керівництва ними, видачі вимог щодо сплати за векселями, необхідних для здійснення виплат та керівництва Фондом у інший спосіб, відповідно до Правил;

3. встановлення контактів із Вкладниками, Донорами, Урядом України, зацікавленими органами влади та експлуатуючими організаціями України та іншими державними установами та приватними особами з подальшим повідомленням про це Асамблеї;

4. підготовки щорічних фінансових звітів Фонду та доповіді за такими фінансовими звітами та діяльністю, що фінансується за рахунок ресурсів Фонду протягом періоду, що висвітлюють такі звіти, з метою розгляду та затвердження Асамблеєю;

5. підготовки засідань Асамблеї та виконання обов'язків секретаря під час таких засідань;

6. складанням програми діяльності Фонду;

7. надання допомоги Фонду та Асамблеї у визначенні та залученні перспективних Донорів;

8. виконання таких функцій, які можуть бути необхідними для здійснення ефективного керівництва Фондом, за винятком функцій, що входять до компетенції Асамблеї та не доручені Банку.

б) за всі витрати, що несе Банк, він одержує компенсації; йому також компенсуються всі гонорари та витрати консультантів, залучених Банком у зв'язку з керуванням Фондом.

с) Банк має право затверджувати такі оперативні процедури, що не вступають у протиріччя з Правилами, які він вважатиме відповідними та доцільними, для ефективного керування Фондом.

Стаття IV – Діяльність Фонду

Розділ 4.01

ІНВЕСТИЦІЇ

Банк може інвестувати будь-які ресурси Фонду, які не використовуються в даний момент. За винятком інших випадків, передбачених Асамблеєю, інвестиції проводяться відповідно до керівних матеріалів

щодо інвестицій, підготовлених Банком та затверджених Асамблеєю. Надходження, що отримані Фондом внаслідок таких інвестицій, додаються до ресурсів Фонду.

Розділ 4.02

ВИПЛАТА КОМПЕНСАЦІЇ БАНКУ ТА СПЛАТА ВИТРАТ

Компенсація, належна Банку, згідно з Розділом 3.03 (b) вноситься до рахунка Фонду щоквартально, одразу після закінчення календарного кварталу, до якого вона відноситься.

Розділ 4.03

ОЦІНКА ВАЛЮТ

За винятком випадків, передбачених Розділом 2.03, в будь-який час, коли для цілей підготовки або презентації фінансових звітів виникає необхідність визначення вартості будь-якої валюти в одиницях іншої валюти або валюти, прийнятної для Банку, оцінку повинен виконувати Банк, використовуючи ті ж самі принципи, що і при проведенні оцінки звичайних операцій.

Розділ 4.04

РАХУНКИ ТА АУДИТ

b) а) Банк веде звітність Фонду в ЕКЮ (Європейська валютна одиниця, ЕКЮ) згідно з тими ж принципами звітності, яким він слідує при веденні своїх власних книг та рахунків.

с) Фінансові звіти Фонду підлягають аудиту з боку внутрішніх та зовнішніх аудиторів Банку у спосіб, що є сумісним зі способом, що застосовується до звичайних капітальних ресурсів Банку.

d) Фінансовий рік Фонду співпадає з календарним роком. Перший звітний фінансовий рік закінчується 31 грудня 1997 р.

Розділ 4.05

ЗАКУПІВЛЯ

Політика та Положення Банку щодо закупівлі застосовується до грантів, що видаються з ресурсів Фонду, за винятком того, в принципі, надання коштів обмежується товарами та послугами, що виробляються в країнах або постачаються з країн-вкладників або країн-операцій.

Стаття V – Припинення діяльності Фонду

Розділ 5.01

ПРИПИНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФОНДУ

а) Фонд діє протягом такого відрізка часу, який потрібен для завершення імплементації ПРУ, якщо тільки його діяльність не припиняється завчасно рішенням Асамблеї, що було прийнято за угодою Вкладників, чиї Внески складають не менше двох третин сукупної суми Внесків до Фонду або згідно з підрозділом (с) нижче.

б) Банк може припинити виконання функцій, які покладаються на нього згідно з цими Правилами, після консультації з Асамблеєю та згідно з рішенням Ради директорів Банку. Банк може виконати вищезазначене у випадку накладення відповідної резолюції Асамблеєю.

с) Цей Фонд припиняє свою діяльність автоматично після припинення Банком своїх операцій згідно із Статтею 41 Угоди.

Розділ 5.02

РОЗПОРЯДЖЕННЯ РЕСУРСАМИ ПІСЛЯ ПРИПИНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФОНДУ

Після припинення діяльності Фонду до його ресурсів застосовуються наступні положення:

а) Банк негайно припиняє всіляку діяльність стосовно таких ресурсів за винятком тієї, що пов'язана із звичайною реалізацією, консервацією та зберіганням таких ресурсів, а також із розрахунками за прямими або непередбаченими зобов'язаннями, до яких вони можуть бути причетні.

б) З урахуванням підрозділу (с) нижче, Банк розподіляє чисту суму активів Фонду (чисту суму активів Фонду, що зазначена у звітах, на дату припинення діяльності) між Вкладниками та Донорами пропорційно до тих сум, які кожен з них вніс до Фонду. Таке розподілення здійснюється в такий час, в таких валютах та видах активів, яке Асамблея вважатиме справедливим та неупередженим переважно в тій валюті, в якій виконувалися відповідні внески. Розподілення не обов'язково повинно бути однаковим щодо типу активів або валюти.

с) Ніяке розподілення не відбувається до тих пір, поки не будуть сплачені або забезпечена сплата всіх зобов'язань (включаючи належні Банку виплати), і до тих пір, поки Рада Директорів Банку не прийме рішення щодо виконання такого розподілення. Будь-яке розподілення Вкладнику або Донору відбувається після попереднього розрахунку за всіма несплаченими претензіями, які Банк пред'являє Вкладнику або Донору стосовно Внеску або Пожертвування.

d) До остаточного розподілення активів Фонду всі права та зобов'язання Банку, а також Вкладників та Донорів, згідно з цими Правилами та відповідною Угодою про внески, залишаються чинними.

Стаття VI – виправлення

Розділ 6.01

ВИПРАВЛЕННЯ

Ці Правила можуть бути виправленими тільки за рішенням Асамблеї. Виправлення Правил набирають чинності тільки після їх затвердження Радою директорів Банку.

Додаток 1 – Умови Угоди про Внесок

А. Форма листа Вкладника Президентів Банку

(Фірмовий бланк Вкладника)

Шановний пане,

Пишу для підтвердження одержання Вашого повідомлення стосовно заснування Європейським банком з реконструкції та розвитку («Банк») Чорнобильського фонду «Укриття» («Фонд») та вступу в силу Правил цього Фонду.

1. Із задоволенням підтверджую, що (назва країни) висловлює побажання про те, щоб зробити Внесок до Фонду відповідно до Правил Фонду загальною сумою (__) ЕКЮ (або інша вільно конвертована валюта) на засадах внутрішніх законів та положень, а також згідно зі щорічними бюджетними асигнуваннями.

2. В мірі, що дозволяється законом, Внесок буде сплачено готівкою (у вигляді безвідсоткових векселів в ЕКЮ) в іншій вільно конвертованій валюті у вигляді одного або кількох часткових платежів протягом календарного року (років) (__) (__), або у вигляді часткових платежів, що дозволяють провести більш швидку інкасацію, за вимогами Банку у формі письмового повідомлення не раніше, ніж за 60 днів до дати, коли такий платіж підлягає виконанню.

3. Я підтверджую, що терміни, які використовуються в цьому листі, мають значення, що були їм присвоєні в Правилах.

З повагою,

В. Форма відповіді Президентів Банку
(Фірмовий бланк Європейського банку)

Шановний пане,

Дякую Вам за Ваш лист від _____ стосовно Вашого внеску до Чорнобильського фонду «Укриття» загальною сумою _____ (ЕКЮ).

Цим підтверджується, що Європейський банк буде радий прийняти цей Внесок для включення його до свого Фонду згідно з Правилами, що регулюють керування Фондом.

З повагою,

(Президент)

ЗАКОН УКРАЇНИ
ПРО ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ
ПОДАЛЬШОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ І ЗНЯТТЯ
З ЕКСПЛУАТАЦІЇ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ АЕС
ТА ПЕРЕТВОРЕННЯ ЗРУЙНОВАНОГО
ЧЕТВЕРТОГО ЕНЕРГОБЛОКУ ЦІЄЇ АЕС
НА ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНУ СИСТЕМУ

№ 309–XIV від 11.12.1998 року

(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 4, ст. 33)

Із змінами, внесеними Законами № 722–XIV від 03.06.99, ВВР, 1999, № 32, ст. 264; № 2398–III від 26.04.2001, ВВР, 2001, № 27, ст. 133; № 1064–IV від 09.07.2003, ВВР, 2004, № 5, ст. 28; № 1907–IV від 29.06.2004, ВВР, 2004, № 51, ст. 546

(У преамбулі та в тексті Закону слова «і населення міста Славутич» виключено Законом № 722–XIV від 03.06.99)

Метою цього Закону є регулювання особливостей правовідносин під час подальшої експлуатації та дострокового зняття з експлуатації енергоблоків Чорнобильської АЕС, перетворення зруйнованого четвертого енергоблоку цієї АЕС на екологічно безпечну систему та забезпечення соціального захисту персоналу Чорнобильської АЕС, а також особливостей оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності, здійснення діяльності яких пов'язане з цим.

Стаття 1. У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються у такому значенні:

зняття з експлуатації енергоблоку Чорнобильської АЕС — комплекс заходів після вилучення ядерного палива з установки, виконання яких робить неможливим її використання у цілях, для яких вона була споруджена, та забезпечує безпеку населення та довкілля;

припинення експлуатації енергоблоку Чорнобильської АЕС — заключний етап експлуатації енергоблоку, який реалізується після прийняття рішення про зняття його з експлуатації та протягом якого він приводиться до стану, коли ядерне паливо відсутнє на його території або, перебуваючи в межах цієї території, розміщене тільки у сховищах відпрацьованого ядерного палива, призначених для його тривалого безпечного зберігання;

конфайнмент — захисна споруда, що включає в себе комплекс технологічного обладнання для вилучення із зруйнованого четвертого енергоблоку Чорнобильської АЕС матеріалів, які містять ядерне паливо, поводження з радіоактивними відходами та інші системи, призначена для здійснення діяльності з перетворення цього енергоблоку на екологічно безпечну систему та забезпечення безпеки персоналу, населення і довкілля.

(Стаття 1 із змінами, внесеними Законом № 2398–III від 26.04.2001)

Стаття 2. Відносини, що виникають під час подальшої експлуатації та зняття з експлуатації енергоблоків Чорнобильської АЕС, перетворення зруйнованого четвертого енергоблоку цієї АЕС (далі — об'єкта «Укриття») на екологічно безпечну систему та забезпечення соціального захисту працівників Чорнобильської АЕС, регулюються законами України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку», «Про поводження з радіоактивними відходами», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи», «Про спеціальну економічну зону «Славутич», цим Законом та іншими нормативно-правовими актами.

(Стаття 2 із змінами, внесеними Законом № 1064–IV від 09.07.2003)

Стаття 3. Основними завданнями цього Закону є:
розвиток правових засад подальшої експлуатації, зняття з експлуатації енергоблоків Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему;

встановлення особливостей правового режиму використання міжнародної технічної допомоги, яка надається на безоплатній і безповоротній основі для подальшої експлуатації, підготовки до зняття і зняття енергоблоків Чорнобильської АЕС з експлуатації, перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему та забезпечення соціального захисту персоналу Чорнобильської АЕС;

встановлення порядку фінансування робіт щодо підготовки до зняття і зняття енергоблоків Чорнобильської АЕС з експлуатації, робіт у сфері поводження з радіоактивними відходами, робіт з перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему та забезпечення соціального захисту персоналу Чорнобильської АЕС і ліквідації негативних соціальних наслідків у місті Славутичі, пов'язаних із закриттям Чорнобильської АЕС, а також визначення особливостей щорічного формування видатків Державного бюджету України на фінансування вищезазначених напрямів.

(Стаття 3 із змінами, внесеними Законами № 722–XIV від 03.06.99, № 1064–IV від 09.07.2003)

Стаття 4. Дія цього Закону поширюється на види діяльності, пов'язані з подальшою експлуатацією, зняттям з експлуатації енергоблоків Чорнобильської АЕС, перетворенням об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему та забезпеченням соціального захисту персоналу Чорнобильської АЕС.

Стаття 5. Рішення про дострокову остаточну зупинку і зняття з експлуатації енергоблоків Чорнобильської АЕС приймає Кабінет Міністрів України.

Роботи щодо підготовки до зняття з експлуатації енергоблоків Чорнобильської АЕС виконуються відповідно до затвердженої в установленому порядку програми припинення їх експлуатації.

Роботи щодо зняття з експлуатації енергоблоків Чорнобильської АЕС можуть бути розпочаті лише за наявності затвердженої в установленому порядку загальнодержавної програми зняття їх з експлуатації.

(Стаття 5 із змінами, внесеними Законом № 2398–III від 26.04.2001)

Стаття 6. Роботи щодо перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему виконуються відповідно до затвердженої в установленому порядку загальнодержавної програми.

Одним із пріоритетних заходів щодо перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему є вилучення із нього матеріалів, які містять ядерне паливо та радіоактивні відходи.

Інженерно-технологічні аспекти, в тому числі визначення критеріїв будівництва нового конфайнменту, мають бути визначені відповідно до затвердженої в установленому порядку загальнодержавної програми перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему.

(Стаття 6 із змінами, внесеними Законом № 2398–III від 26.04.2001)

Стаття 7. Фінансування робіт щодо підготовки до зняття і зняття енергоблоків Чорнобильської АЕС з експлуатації та забезпечення соціального захисту персоналу Чорнобильської АЕС здійснюються за рахунок Державного бюджету України, коштів експлуатуючої організації, а також міжнародної технічної допомоги та добровільних внесків юридичних або фізичних осіб.

Законом про Державний бюджет України на поточний рік передбачається окремим рядком виділення коштів на фінансування робіт щодо підготовки до зняття і зняття енергоблоків Чорнобильської АЕС з експлуатації та забезпечення соціального захисту персоналу Чорнобильської АЕС.

Кошти, передбачені частиною першою цієї статті, зараховуються на окремий рахунок. Розпорядника цих коштів визначає Кабінет Міністрів України, якщо інше не передбачено діючими міжнародними угодами.

Стаття 8. Фінансування робіт з перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему забезпечується за рахунок Державного бюджету України, в тому числі Фонду для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та соціального захисту населення, а також міжнародної технічної допомоги та добровільних внесків юридичних або фізичних осіб.

Законом про Державний бюджет України на поточний рік передбачається окремим рядком виділення коштів на фінансування робіт з перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему.

Із Фонду для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та соціального захисту населення кошти виділяються відповідно до Закону України «Про формування Фонду для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та соціального захисту населення».

Кошти, передбачені частиною першою цієї статті, зараховуються на окремий рахунок. Розпорядника цих коштів визначає Кабінет Міністрів України, якщо інше не передбачено діючими міжнародними угодами.

Стаття 9. Міжнародна технічна допомога, яка надається на безоплатній і безповоротній основі для подальшої експлуатації, підготовки до зняття і зняття енергоблоків Чорнобильської АЕС з експлуатації, перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему та забезпечення соціального захисту персоналу Чорнобильської АЕС, підлягає особливому режиму оподаткування відповідно до законодавства.

Стаття 10. Міжнародна технічна допомога, зазначена у статті 9, підлягає державній реєстрації у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Відмова у державній реєстрації міжнародної технічної допомоги може бути оформлена лише письмово із зазначенням причин. Необгрунтована відмова у державній реєстрації міжнародної технічної допомоги забороняється.

Стаття 11. Міжнародна технічна допомога, яка надається на безоплатній і безповоротній основі для подальшої експлуатації, підготовки до зняття і зняття енергоблоків Чорнобильської АЕС з експлуатації, перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему

та забезпечення соціального захисту персоналу Чорнобильської АЕС, може використовуватися лише за цільовим призначенням.

Стаття 12. Працівники Чорнобильської АЕС, які влаштувалися на роботу до 15 грудня 2000 року і які вивільняються з роботи у зв'язку з достроковим зняттям Чорнобильської АЕС з експлуатації, мають право на:

соціальне забезпечення та страхування на загальних засадах відповідно до законодавства;

працевлаштування самостійно або за сприяння державної служби зайнятості на підприємствах, в установах і організаціях незалежно від форми власності у першочерговому порядку;

користування закладами охорони здоров'я за попереднім місцем роботи.

Держава забезпечує працівникам Чорнобильської АЕС, які влаштувалися на роботу до 15 грудня 2000 року і які вивільняються з роботи у зв'язку з достроковим зняттям Чорнобильської АЕС з експлуатації, додаткові гарантії щодо:

а) надання у разі припинення трудового договору одноразової допомоги в розмірі не менше середнього місячного заробітку;

б) надання одноразової матеріальної допомоги в розмірі п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян у разі їх переселення в іншу місцевість;

в) права на достроковий вихід на пенсію за два роки до встановленого законом пенсійного віку (на день звільнення) осіб, які мають встановлений законодавством про пенсійне забезпечення необхідний загальний трудовий стаж (у тому числі на пільгових умовах), у разі їх реєстрації в державній службі зайнятості як таких, що шукають роботу протягом чотирнадцяти календарних днів після звільнення;

г) надання щомісячної доплати до пенсії непрацюючим пенсіонерам, вивільненим у зв'язку із закриттям Чорнобильської АЕС, у порядку та розмірі, визначених Кабінетом Міністрів України. (Поширити положення пункту «г» частини другої статті 12 також на непрацюючих пенсіонерів, які перебували (за станом на 15 грудня 2000 року) в трудових відносинах з Чорнобильською АЕС або з профспілковою організацією Чорнобильської АЕС і були звільнені у період після закриття Чорнобильської АЕС (15 грудня 2000 року) до набрання чинності цим Законом:

за власним бажанням у зв'язку з виходом на пенсію;

у зв'язку з виявленою невідповідністю працівника займаній посаді за станом здоров'я;

у зв'язку із закінченням строку повноважень або скороченням штату, які відповідно працювали на виборних та/або штатних посадах у

профспілковій організації Чорнобильської АЕС, за умови, що їх робочі місця знаходилися безпосередньо на Чорнобильській АЕС згідно із Законом № 1907–IV від 29.06.2004)

Фінансування витрат на компенсації та гарантії, зазначені у пунктах «а», «б», «в», «г» частини другої цієї статті, здійснюється за рахунок коштів, передбачених у Державному бюджеті України на здійснення заходів, пов'язаних з виведенням з експлуатації Чорнобильської АЕС.

Застрахованим особам, зазначеним у частинах першій і другій статті 22 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», — працівникам Чорнобильської АЕС, які вивільняються з роботи у зв'язку з достроковим зняттям Чорнобильської АЕС з експлуатації, гарантується право на одержання допомоги по безробіттю у розмірі 100 відсотків середньої заробітної плати за останнім місцем роботи (обчисленої за рік) протягом 120 календарних днів, 75 відсотків — протягом 30 наступних календарних днів і 50 відсотків — протягом 390 наступних календарних днів за умови їх реєстрації в державній службі зайнятості як таких, що шукають роботу протягом чотирнадцяти календарних днів після звільнення.

Допомога по безробіттю може виплачуватися одноразово для організації безробітними підприємницької діяльності, якщо ці безробітні не можуть бути працевлаштовані у зв'язку з відсутністю на ринку праці підходящої роботи.

Одноразова виплата допомоги по безробіттю для організації безробітними підприємницької діяльності здійснюється в розмірі допомоги по безробіттю, нарахованої відповідно до цієї статті, у розрахунок на 540 календарних днів.

Матеріальна допомога у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації надається в розмірі допомоги по безробіттю на початок навчання і не підлягає зменшенню. Тривалість виплати цієї допомоги зараховується до загальної тривалості виплати допомоги по безробіттю і не може її перевищувати.

Виплата допомоги по безробіттю, у тому числі одноразової, що призначена для організації безробітними підприємницької діяльності, та матеріальної допомоги у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації понад розміри і тривалість, передбачені Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», здійснюється відповідно до порядку, передбаченого законодавством для надання допомоги по безробіттю, у тому числі одноразової, що призначена для організації безробітними підприємницької діяльності, та матеріальної допомоги у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації, та за рахунок коштів, передбачених у Державному бюджеті України на соціальний захист працівників, що вивільняються у зв'язку з виведенням з експлуатації Чорнобильської АЕС.

Порядок здійснення виплат, передбачених пунктами «а», «б», «г» частини другої цієї статті, а також відшкодування витрат Пенсійному фонду України, пов'язаних з достроковим виходом на пенсію понад термін, установлений підпунктом «г» частини першої пункту 1 статті 26 Закону України «Про зайнятість населення», та виплат допомоги по безробіттю, у тому числі одноразової, що призначена для організації безробітними підприємницької діяльності, та матеріальної допомоги у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації понад розміри і тривалість, передбачені Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», встановлюється Кабінетом Міністрів України.

З метою забезпечення ядерної безпеки та збереження кваліфікованих кадрів в Україні працівникам зупинених енергоблоків, а також працівникам об'єкта «Укриття», на період виведення Чорнобильської АЕС з експлуатації, встановлюється заробітна плата в розмірі не нижчому від середньої заробітної плати працівників відповідних професій та посад на діючих атомних електростанціях України із збереженням пільг, передбачених законами України.

(Стаття 12 в редакції Закону № 2398-III від 26.04.2001; із змінами, внесеними Законом № 1907-IV від 29.06.2004)

Стаття 13. Прикінцеві положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.

2. Кабінету Міністрів України протягом місяця:

привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

забезпечити перегляд і скасування міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів, що суперечать цьому Закону.

3. Внести до законодавчих актів України такі зміни:

1) пункт 1 статті 26 Закону України «Про зайнятість населення» (Відомості Верховної Ради УРСР, 1991 р., № 14, ст. 170; Відомості Верховної Ради України, 1993 р., № 2, ст. 3; 1998 р., № 11–12, ст. 44) після частини першої доповнити новою частиною такого змісту:

«Працівникам Чорнобильської АЕС, які вивільняються з роботи у зв'язку з достроковим зняттям Чорнобильської АЕС з експлуатації, гарантується:

а) право на одержання допомоги по безробіттю у розмірі 100 процентів середньої заробітної плати за останнім місцем роботи протягом 120 календарних днів, 75 процентів — протягом 30 календарних днів і 50 процентів — протягом 390 наступних календарних днів за умови їх реєстрації у службі зайнятості протягом семи календарних

днів після звільнення як таких, що шукають роботу. Виплата допомоги по безробіттю у розмірах, які перевищують розміри, передбачені у підпункті «б» пункту 1 частини першої статті 26 цього Закону, проводиться за рахунок коштів експлуатуючої організації Чорнобильської АЕС;

б) право на достроковий вихід на пенсію за два роки до встановленого законодавством строку осіб передпенсійного віку, які мають встановлений законодавством про пенсійне забезпечення необхідний загальний трудовий стаж (у тому числі на пільгових умовах)».

У зв'язку з цим частини другу та третю вважати відповідно частинами третьою та четвертою;

2) пункт 7.13 статті 7 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» (Відомості Верховної Ради України, 1997 р., № 27, ст. 181) доповнити підпунктами 7.13.2, 7.13.3 і 7.13.4 такого змісту:

«7.13.2. На період підготовки до зняття і зняття з експлуатації енергоблоків Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему звільняється від оподаткування прибуток Чорнобильської АЕС, якщо ці кошти використовуються на фінансування робіт з підготовки до зняття і зняття Чорнобильської АЕС з експлуатації та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему.

У разі порушення цільового використання коштів платник податку зобов'язаний визначити прибуток, не оподаткований у зв'язку з наданням податкових пільг, та оподаткувати його у поточному податковому періоді, а також сплатити пеню у розмірах та за період, визначені законодавством України.

7.13.3. Звільняється від оподаткування прибуток підприємств, отриманий за рахунок міжнародної технічної допомоги, яка надається на безоплатній та безповоротній основі для подальшої експлуатації, підготовки до зняття і зняття енергоблоків Чорнобильської АЕС з експлуатації, перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему та забезпечення соціального захисту персоналу Чорнобильської АЕС.

У разі порушення цільового використання міжнародної технічної допомоги одержувач її зобов'язаний збільшити податкові зобов'язання, а також сплатити пеню, нараховану на суму отриманих пільг, виходячи з 120 відсотків облікової ставки Національного банку України, що діяла на день збільшення зобов'язань, та за період від дати отримання пільг до дати збільшення зобов'язань у встановленому законодавством порядку.

7.13.4. У перші два роки повністю, а на наступні три роки на 50 відсотків звільняється від оподаткування прибуток суб'єктів господарської діяльності в адміністративно-територіальних межах міста Славутич, зареєстрованих у встановленому законодавством порядку до

30 грудня 2001 року, якщо ці кошти використовуються виключно на створення нових робочих місць, розвиток виробництва та реструктуризацію економіки міста Славутич.

Перелік суб'єктів господарської діяльності, яким надається право користування особливим режимом оподаткування, затверджується виконавчим комітетом Славутицької міської ради у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

У разі ліквідації суб'єкта господарської діяльності, що користувався пільгами щодо оподаткування, встановленими цією статтею Закону, до закінчення терміну дії пільгового режиму або порушення цільового використання коштів він чи його правонаступник зобов'язаний сплатити відповідні податки, а також пеню, нараховану на суму отриманих пільг, виходячи з 120 відсотків облікової ставки Національного банку України, що діяла на день збільшення зобов'язань, та за період від дати отримання пільг до дати збільшення зобов'язань у встановленому законодавством порядку»;

3) статтю 11 Закону України «Про податок на додану вартість» (Відомості Верховної Ради України, 1997 р., № 21, ст. 156, № 37, ст. 239, № 38, ст. 250, № 47, ст. 294, № 51, ст. 305, ст. 307; 1998 р., № 10, ст. 37, № 17, ст. 83, № 18, ст. 95, № 20, ст. 100, № 33, ст. 224) доповнити пунктами 11.23 і 11.24 такого змісту:

«11.23. На період виконання робіт щодо підготовки до зняття і зняття енергоблоків Чорнобильської АЕС з експлуатації та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему звільняються від оподаткування операції, які виконуються за кошти міжнародної технічної допомоги, що надається на безоплатній та безповоротній основі для подальшої експлуатації, підготовки до зняття і зняття енергоблоків Чорнобильської АЕС з експлуатації, перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему та забезпечення соціального захисту персоналу Чорнобильської АЕС, з:

– ввезення (пересилання) на митну територію та закупівлі на митній території України товарів (сировини, матеріалів, устаткування та обладнання);

– виконання робіт та надання послуг, що здійснюються в рамках міжнародної технічної допомоги.

У разі порушення цільового використання зазначених товарів або виконання робіт та надання послуг платник податку зобов'язаний збільшити податкові зобов'язання за результатами податкового періоду, на який припадає таке порушення, на суму податку на додану вартість, що мала бути сплачена в момент ввезення на митну територію України таких товарів або виконання робіт та надання послуг, а також сплатити пеню, нараховану на таку суму податку, виходячи з 120 відсотків облікової ставки Національного банку України, що діяла на день збільшення податкового зобов'язання, та за період від дати ввезення

таких товарів або виконання робіт і надання послуг до дати збільшення податкових зобов'язань.

11.24. Тимчасово до 1 січня 2004 року звільняються від оподаткування операції з ввезення (пересилання) на митну територію України товарів (сировини, матеріалів, устаткування та обладнання), які використовуються для розвитку виробництва та створення нових робочих місць у місті Славутич.

Перелік цих товарів та граничні обсяги їх ввезення щорічно затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Перелік суб'єктів підприємницької діяльності, які користуються особливим режимом оподаткування, затверджується виконавчим комітетом Славутицької міської ради у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України»;

4) статтю 2 Декрету Кабінету Міністрів України від 11 січня 1993 року № 4–93 «Про Єдиний митний тариф України» (Відомості Верховної Ради України, 1993 р., № 12, ст. 107, № 28, ст. 301; 1994 р., № 20, ст. 117; 1996 р., № 8, ст. 31; 1997 р., № 3, ст. 6, № 8, ст. 62, № 34, ст. 210, № 47, ст. 294) доповнити частинами такого змісту:

«На період виконання робіт щодо підготовки до зняття і зняття енергоблоків Чорнобильської АЕС з експлуатації та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему ввізне мито не стягується при ввезенні (пересиланні) на митну територію України товарів (сировини, матеріалів, устаткування та обладнання), що надходять у рамках міжнародної технічної допомоги, яка надається на безоплатній та безповоротній основі для подальшої експлуатації, підготовки до зняття і зняття енергоблоків Чорнобильської АЕС з експлуатації, перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему та забезпечення соціального захисту персоналу Чорнобильської АЕС.

Тимчасово до 1 січня 2004 року ввізне мито не стягується при ввезенні (пересиланні) на митну територію України товарів (сировини, матеріалів, устаткування та обладнання), які використовуються для розвитку виробництва та створення нових робочих місць у місті Славутич. Перелік цих товарів і граничні обсяги їх ввезення щорічно затверджуються Кабінетом Міністрів України. Перелік суб'єктів господарської діяльності, які користуються пільгами щодо сплати ввізного мита, затверджується виконавчим комітетом Славутицької міської ради у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. У разі порушення цільового використання зазначених товарів платник податку зобов'язаний сплатити ввізне мито у встановленому законодавством порядку».

4. Кабінету Міністрів України:

1) при уточненні показників Державного бюджету України на другий квартал 2001 року передбачити окремим рядком кошти на фінансування у повному обсязі робіт по зняттю з експлуатації першого,

другого та третього енергоблоків Чорнобильської АЕС, передбачивши також видатки щодо українського внеску в міжнародні проекти в розмірі не менше 325 млн. гривень, а також кошти на соціальний захист працівників Чорнобильської АЕС, які вивільняються у зв'язку з достроковим зняттям Чорнобильської АЕС з експлуатації, у сумі не менше 50 млн. гривень;

2) передбачити у проектах законів про Державний бюджет України на 2002 рік та наступні роки виділення окремим рядком коштів на фінансування у повному обсязі робіт по зняттю з експлуатації енергоблоків Чорнобильської АЕС відповідно до графіка, а також на ліквідацію негативних соціальних наслідків у місті Славутич, пов'язаних із закриттям Чорнобильської АЕС.

3) щорічно у проектах законів про Державний бюджет України у розподілі видатків по головних розпорядниках бюджетних коштів передбачати кошти на фінансування заходів, визначених статтями 7 і 8 цього Закону, за такими напрямками:

підтримання у безпечному стані енергоблоків та об'єкта «Укриття» Чорнобильської АЕС та виведення її з експлуатації;

внесок України до Чорнобильського фонду «Укриття» на реалізацію програми SIP;

виконання робіт у сфері поводження з радіоактивними відходами;

фінансування будівництва пускового комплексу «Вектор»;

фізичний захист ядерних установок та ядерних матеріалів;

підтримання екологічно безпечного стану у зонах відчуження і безумовного (обов'язкового) відселення;

фінансування державного санітарно-епідеміологічного нагляду та спеціалізованого медичного обслуговування працівників Державного спеціалізованого підприємства «Чорнобильська АЕС» та жителів міста Славутича;

додаткова дотація бюджету міста Славутича на забезпечення утримання соціальної інфраструктури міста у повному обсязі;

соціальний захист працівників, які вивільняються у зв'язку з виведенням з експлуатації Чорнобильської АЕС;

4) відповідно до частини другої статті 100 Бюджетного кодексу України при формуванні розрахункових показників бюджету міста Славутича до обчисленого за формулою обсягу коштів, що підлягає передачі до Державного бюджету України, застосовувати коефіцієнт 0,6.

(Стаття 13 із змінами, внесеними Законами № 2398–III від 26.04.2001, № 1064–IV від 09.07.2003)

СПИСОК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ

- АЗФ** – Активної зони фрагменти
АМН – Академія медичних наук
АСУ БД ДЕМОСМОНІТОР – Автоматизована система управління базами даних моніторингу медико-демографічних наслідків Чорнобильської катастрофи
АСКРС – Автоматизована система контролю радіаційного стану
Бер – Несистемна одиниця ефективної дози опромінення (1 бер = 0,01 Зв)
Бк (кБк, МБк, ГБк, ТБк, ПБк) – Бекерель (Бк 10^3 , Бк 10^6 , Бк 10^9 , Бк 10^{12} , Бк 10^{15}), одиниця радіоактивності
ВАВ – Високоактивні відходи
ВБЕ – Відносна біологічна ефективність
ВВЕР – Водо-водяний енергетичний реактор
ВНДШЕТ – Всесоюзний науково-дослідний та проектний інститут енергетичних технологій Мінсередмаш СРСР
ВООЗ – Всесвітня організація охорони здоров'я
ВП «Комплекс» – Відокремлений підрозділ ДСП «Техноцентр»
ВР – Відносний ризик
ВРХ – Велика рогата худоба
ВТВЗ – Відпрацьовані тепловиділяючі збірки
ВЯП – Відпрацьоване ядерне паливо
ГДК – Гранично допустима концентрація
Грей (Гр, Gy) – Грей, одиниця поглиненої дози
ГПХ – Гостра променева хвороба
Держкомстат – Державний комітет статистики
ДСНВП «Екоцентр» – Державне спеціалізоване науково-виробниче підприємство «Екоцентр»
ДІ РАВ – Довгоіснуючі РАВ
ДК_п – Допустима концентрація в повітрі для населення
ДКЯР – Державний комітет з ядерного регулювання
ДР-97 – Допустимі рівні вмісту радіонуклідів ^{137}Cs та ^{90}Sr у продуктах харчування та питній воді, чинні на даний момент
ДРУ – Державний реєстр України
ДСП ЧАЕС – Державне спеціалізоване підприємство «Чорнобильська атомна електростанція»

ЕКОСОС – Економічна і Соціальна Рада ООН
ЕПР – Електронний парамагнітний резонанс
ЄБРР – Європейський банк реконструкції й розвитку
ЗВіЗБ(О)В – Зона відчуження і Зона безумовного
(обов'язкового) відселення
ЗВ – Зона відчуження
Зв (мЗв) – Зиверт (мілізиверт), одиниця ефективної дози
ЗПРРВ – Завод з переробки рідких радіоактивних відходів
ІАЕ – Інститут атомної енергії ім. Курчатова
ІАСК – Інтегрована автоматизована система контролю
ІПБ АЕС – Інститут проблем безпеки атомних електростанцій НАНУ
ЙДЗ – Йод-дефіцитні захворювання
КЕС – Комісія Європейських Співтовариств
КІЕП – Київській інститут «Енергопроект»
КІРО – Комплексне інженерно-радіаційне обстеження
КП (ТФ) – Коефіцієнт переходу радіонуклідів у природних ланцюгах
КМЗ – Зона накопичення критичної маси (Критмасова зона)
КПТРВ – Комплекс з переробки твердих радіоактивних відходів
КР – Контрольний рівень
ЛНА на ЧАЕС – Ліквідація наслідків аварії на ЧАЕС
ЛПВМ – Лавоподібні ПВМ
МАГАТЕ – Міжнародне агентство з атомної енергії
МІНСЕРЕДМАШ (МСМ) – Міністерство атомної
промисловості СРСР
МКГЯБ – Міжнародна консультативна група з ядерної безпеки
МНС України – Міністерство України з питань надзвичайних
ситуацій та у справах захисту населення від наслідків
Чорнобильської катастрофи
МОЗ України – Міністерство охорони здоров'я України
мР, (Р)/год – Мілірентген (рентген) за годину,
потужність експозиційної дози опромінення
НАЕК «Енергоатом» – Національна атомно-енергетична
компанія «Енергоатом»
НАНУ – Національна академія наук України
НБК – Новий безпечний конфайнмент
НДКІЕТ – Науково-дослідний конструкторський
інститут енерготехніки
НДІБК – Науково-дослідний інститут будівельних конструкцій
НВО «Прип'ять» – Науково-виробниче об'єднання «Прип'ять»
НКДАР ООН – Науковий комітет ООН щодо дії атомної радіації
НКРЗУ – Національна комісія з радіаційного захисту України
НРБУ-97 – Норми радіаційної безпеки України
НЦРМ – Науковий центр радіаційної медицини
Академії медичних наук України

НП – Населений пункт
ОГ – Оперативна група
ОДЗ – Офіційні дозові записи у Державному реєстрі України
ОСПУ–2005 – Основні санітарні правила забезпечення радіаційної безпеки України
ОУ – Об'єкт «Укриття»
ПВМ – Паливовмісні матеріали
ПЕД – Потужність експозиційної дози
ПЕК – Паливно-енергетичний комплекс
ПЗЗ ОУ – План здійснення заходів ОУ (ПЗУ-SIP)
ПЗРВ – Пункти захоронення радіоактивних відходів
ПКПТРВ – Промисловий комплекс поводження з твердими РАВ
ПРООН – Представництво ООН в Україні
ПТЛРВ – Пункт тимчасової локалізації радіоактивних відходів
РАВ – Радіоактивні відходи
РБМК – Реактор великої потужності, каналний
РГВ – Рівень ґрунтових вод
РЗМ – Радіоактивно-забруднені матеріали
РРВ ОУ – Рідкі радіоактивні відходи ОУ
РОДОС – Система збору та обробки інформації щодо аварії і вироблення рекомендації для прийняття рішень
РЩЗ – Рак щитоподібної залози
СВЯП – Сховище відпрацьованого ядерного палива
СЕЗ «Славутич» – Спеціальна економічна зона «Славутич»
СЛР – Самопідтримуюча ланцюгова реакція
СПП – Система пилопригнічення
СРВ – Сховище рідких відходів
ССВЯП – Сухе сховище ВЯП
СТВ – Сховище твердих відходів
СУЗ – Стержні управління захистом (система управління захистом реактора)
ТВЕЛ – Тепловіділяючі елементи
«Техноцентр» – Державне спеціалізоване підприємство «Техноцентр»
ТЛД – Термомюнісцентний дозиметр
ТПДПП – Техногенно-підсилені джерела природного походження
ТДР–91 – Тимчасові допустимі рівні, діяли до 1997 р.
ТРАВ – Тверді радіоактивні відходи
ТУЕ – Трансуранові елементи
УБ–605 – Управління Будівництвом № 605 МСМ СРСР спеціалізованої будівельної організації, створеної для зведення саркофагу
УДК ВО «Комбінат» – Управління дозиметричного контролю виробничого об'єднання «Комбінат»
УкрДО «Радон» – Українське державне об'єднання «Радон»

УЛНА – Учасник ліквідації наслідків аварії
УНДІСГР – Український НДІ сільськогосподарської радіології
УРУЦ – Український радіологічний учбовий центр
ХОЗЛ – Хронічні обструктивні захворювання легенів
ЦРЕМЗВ – Центр радіоекологічного моніторингу Зони відчуження
ЦСВЯП – Централізоване сховище ВЯП
ЧАЕС – Чорнобильська атомна електростанція
ЧК – Чорнобильська катастрофа
ЧПВР – Чорнобильська програма відродження та розвитку
ЧФУ – Чорнобильській фонд «Укриття»
ЯЕК – Ядерно-енергетичний комплекс
ALARA – As Low As Reasonably Achievable
FGI – French-German Initiative for Chernobyl
IPHECA – International Program on Health Effects
of the Chernobyl Accident
RADRUE – Realistic Analytical Dose Reconstruction
and Uncertainty Analysis
SIP – Shelter Implementation Plan (ПЗЗ ОУ)

ЗМІСТ

ПОСТАНОВА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ ПРО ПРОВЕДЕННЯ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ СЛУХАНЬ НА ТЕМУ: «ПРО СТАН, ЗАХОДИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ»	3
ПОСТАНОВА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ ПРО СТАН, ЗАХОДИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ	4
ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВІ МАТЕРІАЛИ З ПИТАНЬ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ	13
<i>Розділ I</i> СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ПОСТРАЖДАЛОГО ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ НАСЕЛЕННЯ	15
<i>Розділ II</i> ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я ОСІБ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ.....	30
<i>Розділ III</i> ПОЛІПШЕННЯ УМОВ ПРОЖИВАННЯ ГРОМАДЯН НА РАДІОАКТИВНО ЗАБРУДНЕНИХ ТЕРИТОРІЯХ І В МІСЦЯХ КОМПАКТНОГО ПЕРЕСЕЛЕННЯ	38
<i>Розділ IV</i> РАДІОЛОГІЧНИЙ СТАН ТА ЕКОЛОГІЧНЕ ОЗДОРОВЛЕННЯ ЗАБРУДНЕНИХ ТЕРИТОРІЙ	42
<i>Розділ V</i> ПОВОДЖЕННЯ З РАДІОАКТИВНИМИ ВІДХОДАМИ	49
<i>Розділ VI</i> ЛІКВІДАЦІЯ НАСЛІДКІВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ У ЗОНІ ВІДЧУЖЕННЯ І ВІДСЕЛЕНІЙ ЧАСТИНИ ЗОНИ БЕЗУМОВНОГО (ОБОВ'ЯЗКОВОГО) ВІДСЕЛЕННЯ.....	51
<i>Розділ VII</i> НАУКОВИЙ СУПРОВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОБІТ ЩОДО ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ	58

Розділ VIII

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО
ЩОДО ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ..... 59

Розділ IX

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ У СФЕРІ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ
ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ НА 2008 РІК..... 63

**ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВІ МАТЕРІАЛИ
ЩОДО МЕДИКО-СОЦІАЛЬНИХ АСПЕКТІВ НАСЛІДКІВ
ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ..... 66**

Розділ I

МЕДИКО-ДЕМОГРАФІЧНІ НАСЛІДКИ
ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ В УКРАЇНІ..... 66

Розділ II

ФАКТОРИ МОЖЛИВОГО НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ
НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ В СИТУАЦІЇ РАДІАЦІЙНОЇ АВАРІЇ..... 75

2.1. Ризик розвитку непухлинних захворювань
після опромінення..... 78

2.2. Захворюваність, інвалідність і смертність
дорослого евакуйованого населення..... 82

Розділ III

СТАН ЗДОРОВ'Я ДИТЯЧОГО НАСЕЛЕННЯ..... 86

Розділ IV

СТОХАСТИЧНІ ЕФЕКТИ. ЗАХВОРЮВАНІСТЬ НА ВСІ ФОРМИ
ЗЛОЯКІСНИХ НОВОУТВОРЕНЬ..... 88

Розділ V

ЛЕЙКЕМІЯ..... 89

Розділ VI

РАК ЩИТОПОДІБНОЇ ЗАЛОЗИ..... 93

Розділ VII

РАК МОЛОЧНОЇ ЗАЛОЗИ..... 96

Розділ VIII

ГЕНЕТИЧНІ ПОШКОДЖЕННЯ ТА ВРОДЖЕНІ ВАДИ РОЗВИТКУ..... 98

Розділ IX

ДЕТЕРМІНОВАНІ ЕФЕКТИ..... 101

9.1. Гостра променева хвороба..... 101

9.2. Радіогенно детермінована катаракта..... 102

Розділ X

НЕПУХЛИННІ ЗАХВОРЮВАННЯ..... 104

10.1. Динаміка хвороб системи кровообігу у постраждалих
внаслідок Чорнобильської катастрофи за останні 5 років..... 104

10.2. Нейропсихіатричні ефекти..... 105

10.3. Бронхолегенева патологія у постраждалих внаслідок чорнобильської катастрофи.....	113
10.4. Захворювання травної системи	123
10.5. Ендокринна патологія.....	124
10.6. Хвороби органів чуття, частота яких змінюється залежно від дози радіаційного опромінення.....	125
10.7. Імунологічні ефекти.....	127

Розділ XI

СТРАТЕГІЯ МЕДИКО-СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ.....	129
---	-----

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО ПАРЛАМЕНТСЬКИХ СЛУХАНЬ

«ПРО СТАН, ЗАХОДИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ЧОРНОБІЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ»	134
---	-----

ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

З ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ АВАРІЇ НА ЧОРНОБІЛЬСЬКІЙ АЕС ЗА 2007 РІК	141
--	-----

Звіт про чисельність населення, яке проживає в зонах радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, на 1 січня 2008 року.....	141
--	-----

Чисельність населення, яке проживає на території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, на 1 січня 2008 року.....	153
--	-----

ПАРЛАМЕНТСЬКІ СЛУХАННЯ

«ПРО СТАН, ЗАХОДИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ЧОРНОБІЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ»	161
---	-----

ВСТУПНЕ СЛОВО

Голови Верховної Ради України А. П. ЯЦЕНЮКА.....	161
---	-----

ДОПОВІДІ

міністра України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи В. М. ШАНДРИ	162
заступника міністра праці та соціальної політики України В. М. ОНИЩУКА.....	166

СПІВДОПОВІДІ

голови Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи (Блок Юлії Тимошенко)	
А. І. СЕМИНОГИ.....	170

ВИСТУПИ В ОБГОВОРЕННІ

Л. С. ГРИГОРОВИЧ, секретар Комітету Верховної Ради України з питань охорони здоров'я (Блок «Наша Україна – Народна самооборона»)	173
М. Х. ШЕРШУН, перший заступник голови Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи (Блок Литвина)	175
В. М. КАЛЬЧЕНКО, голова підкомітету Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи (Блок Юлії Тимошенко).....	177
М. М. ТИМОШЕНКО, голова підкомітету Комітету Верховної Ради України з питань аграрної політики та земельних відносин (Комуністична партія України)	179
А. В. ТОЛСТОУХОВ, член Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи (Партія регіонів)	181
Н. Ю. ПРЕОБРАЖЕНСЬКА, голова Благодійного фонду спасіння дітей України від Чорнобильської катастрофи	183
М. І. ОМЕЛЬЯНЕЦЬ, заступник голови Національної комісії з радіаційного захисту населення України	185
М. П. ОСІЧНЮК, голова Первинної громадської організації інвалідів – ліквідаторів аварії на ЧАЕС	186
М. П. УМАНЕЦЬ, голова Всеукраїнської чорнобильської народної партії «За добробут та соціальний захист народу».....	187
Ю. Б. АНДРЕЄВ, президент Всеукраїнської громадської організації «Союз Чорнобиль України».....	188
Е. В. СОБОТОВИЧ, директор Інституту геохімії навколишнього середовища НАН та МНС України.....	189

А. І. НЯГУ, президент Асоціації «Лікарі Чорнобиля».....	190
Т. В. КОРНЯКОВА, заступник Генерального прокурора України.....	191
С. І. ПАВЛЮК, заступник голови Рівненської обласної державної адміністрації.....	193
В. О. ЯВОРІВСЬКИЙ, голова Комітету Верховної Ради України з питань культури і духовності (<i>Блок Юлії Тимошенко</i>).....	194
В. М. ЯЦЕНКО, представник Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини	195
І. О. ЗАЄЦЬ, заступник голови Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи (<i>Блок «Наша Україна – Народна самооборона»</i>)	197
В. П. КОЛЕСНИКОВА, президент Міжнародного благодійного фонду «Діти – інваліди Чорнобиля»	198
І. П. ВОЛЧАНСЬКИЙ, депутат Луганської обласної ради.....	199
В. Г. БЕБЕШКО, генеральний директор Наукового центру радіаційної медицини АМН України.....	199
М. В. ТЕТЕРІН, член ЦК Атомпрофспілки – голова Ради Чорнобильської територіальної організації профспілок.....	200
Р. С. МАЛЕВИЧ, президент Українського фонду «Жінки Чорнобиля».....	201
В. П. КОБЧИК, член Товариства ветеранів та інвалідів ліквідації аварії на ЧАЕС.....	201
О. С. ВРЕТІК, голова Всеукраїнської громадської організації «Народний парламент України»	202
А. В. ЯЦИК, директор Українського науково-дослідного інституту водогосподарсько-екологічних проблем.....	203

ЗАКЛЮЧНЕ СЛОВО

голови Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи	
А. І. СЕМИНОГИ.....	203
Голови Верховної Ради України	
А. П. ЯЦЕНЮКА.....	204

НЕВИГОЛОШЕНІ ВИСТУПИ

Т. П. СУПЛИНА, Президент міжнародної федерації ділових жінок «Либідь», автор ідеї та керівник благодійного проекту «Київський університет третього віку «Активне довголіття».....	206
---	-----

ПОСТАНОВА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНСЬКОЇ РСР ПРО КОНЦЕПЦІЮ ПРОЖИВАННЯ НАСЕЛЕННЯ НА ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНСЬКОЇ РСР З ПІДВИЩЕНИМИ РІВНЯМИ РАДІОАКТИВНОГО ЗАБРУДНЕННЯ ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ.....	209
КОНЦЕПЦІЯ ПРОЖИВАННЯ НАСЕЛЕННЯ НА ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНСЬКОЇ РСР З ПІДВИЩЕНИМИ РІВНЯМИ РАДІОАКТИВНОГО ЗАБРУДНЕННЯ ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ.....	210
ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО СТАТУС І СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ГРОМАДЯН, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ.....	212
<i>Розділ I</i> ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.....	213
<i>Розділ II</i> СТАТУС ОСІБ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ	218
<i>Розділ III</i> ЄДИНА СИСТЕМА РЕЄСТРАЦІЇ ТА МЕДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСІБ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ	224
<i>Розділ IV</i> СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ГРОМАДЯН, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ. ЗАГАЛЬНІ КОМПЕНСАЦІЇ ТА ПЛЬГИ	226
<i>Розділ V</i> ЗАХИСТ ДІТЕЙ, ПОТЕРПІЛИХ ВІД ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ	238
<i>Розділ VI</i> ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ, ЯКЕ ПОТЕРПІЛО ВІД ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ	244
<i>Розділ VII</i> ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ГРОМАДЯН, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ НА ТЕРИТОРІЯХ РАДІОАКТИВНОГО ЗАБРУДНЕННЯ.....	250
<i>Розділ VIII</i> ПЕНСІЇ І КОМПЕНСАЦІЇ ОСОБАМ, ВІДНЕСЕНИМ ДО КАТЕГОРІЙ 1, 2, 3, 4.....	253
<i>Розділ IX</i> ГРОМАДСЬКІ ОБ'ЄДНАННЯ ОСІБ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ.....	263
<i>Розділ X</i> ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ	263

ЗАКОН УКРАЇНИ

ПРО ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ТЕРИТОРІЇ, ЩО ЗАЗНАЛА РАДІОАКТИВНОГО
ЗАБРУДНЕННЯ ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ..... 267

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ 268

Розділ II

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЗОН ВІДЧУЖЕННЯ
ТА БЕЗУМОВНОГО (ОБОВ'ЯЗКОВОГО) ВІДСЕЛЕННЯ 273

Розділ III

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЗОНИ ГАРАНТОВАНОГО
ДОБРОВІЛЬНОГО ВІДСЕЛЕННЯ 275

Розділ IV

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЗОНИ ПОСИЛЕНОГО
РАДІОЕКОЛОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ 276

Розділ V

КОНТРОЛЬ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ
В ЗОНАХ, ЩО ЗАЗНАЛИ РАДІОАКТИВНОГО ЗАБРУДНЕННЯ
ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ 277

Розділ VI

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ
В ЗОНАХ, ЩО ЗАЗНАЛИ РАДІОАКТИВНОГО ЗАБРУДНЕННЯ
ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ 279

ЗАКОН УКРАЇНИ

ПРО ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНУ ПРОГРАМУ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ
ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ НА 2006–2010 РОКИ 280

ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНА ПРОГРАМА
ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ
НА 2006–2010 РОКИ 280

I. Характеристика

**сучасного стану радіоекологічної та соціально-економічної ситуації
на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення,
здоров'я постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи,
ефективності заходів із збереження їх здоров'я..... 281**

1. Забруднення навколишнього природного середовища..... 281

2. Дози опромінення та протирадіаційний захист населення 282

3. Соціально-психологічні та економічні наслідки..... 283

4. Сучасний стан здоров'я постраждалих внаслідок
Чорнобильської катастрофи 284

5. Ефективність робіт з радіаційного захисту населення..... 287

6. Ефективність заходів із збереження здоров'я осіб,
які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи..... 287

II. Мета та завдання Програми	288
Проведення радіаційного моніторингу на території, що зазнала радіоактивного забруднення.....	294
Удосконалення нормативно-правової бази з питань забезпечення більш ефективного соціального захисту населення та реабілітації територій, що зазнали радіоактивного забруднення.....	298
Система контролю якості робіт, передбачених Програмою	299
Науковий супровід виконання робіт, передбачених Програмою	299
Фінансування робіт, передбачених Програмою	302
Кадрове забезпечення.....	303
III. Очікувані результати	303
<i>Додаток</i>	<i>305</i>

ЗАКОН УКРАЇНИ

ПРО ЗАХИСТ ЛЮДИНИ ВІД ВПЛИВУ ІОНІЗУЮЧОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ	310
--	------------

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.....	310
--------------------------------	------------

Розділ II

ОСНОВНІ ДОЗОВІ МЕЖІ ОПРОМІНЕННЯ ТА РІВНІ ВТРУЧАННЯ	312
---	------------

Розділ III

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ЛЮДИНИ ВІД ВПЛИВУ ІОНІЗУЮЧОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ.....	314
---	------------

Розділ IV

КОМПЕНСАЦІЯ ТА ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ.....	320
--	------------

Розділ V

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ЗАХИСТУ ЛЮДИНИ ВІД ВПЛИВУ ІОНІЗУЮЧОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ	321
--	------------

Розділ VI

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ.....	321
----------------------------------	------------

ПОСТАНОВА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

ПРО ПОЛОЖЕННЯ ПРО НАЦІОНАЛЬНУ КОМІСІЮ З РАДІАЦІЙНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ.....	323
--	------------

ПОЛОЖЕННЯ

ПРО НАЦІОНАЛЬНУ КОМІСІЮ З РАДІАЦІЙНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ.....	324
--	------------

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.....	324
--------------------------------	------------

Розділ II

ФУНКЦІЇ ТА ПОВНОВАЖЕННЯ НКРЗУ	325
--	------------

<i>Розділ III</i>	
РЕГЛАМЕНТ РОБОТИ, СКЛАД ТА СТРУКТУРА НКРЗУ	327
<i>Розділ IV</i>	
ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НКРЗУ	328
ПОСТАНОВА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ	
ПРО ГОЛОВУ ТА СКЛАД НАЦІОНАЛЬНОЇ КОМІСІЇ	
З РАДІАЦІЙНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ.....	329
ЗАКОН УКРАЇНИ	
ПРО ПОВОДЖЕННЯ З РАДІОАКТИВНИМИ ВІДХОДАМИ	332
<i>Розділ I</i>	
ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.....	332
<i>Розділ II</i>	
КОМПЕТЕНЦІЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ	
У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З РАДІОАКТИВНИМИ ВІДХОДАМИ.....	336
<i>Розділ III</i>	
ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ БЕЗПЕКИ У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ	
З РАДІОАКТИВНИМИ ВІДХОДАМИ	338
<i>Розділ IV</i>	
ОРГАНИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ	
З РАДІОАКТИВНИМИ ВІДХОДАМИ	339
<i>Розділ V</i>	
ОБОВ'ЯЗКИ ЮРИДИЧНИХ ТА ФІЗИЧНИХ ОСІБ	
ПІД ЧАС ПОВОДЖЕННЯ З РАДІОАКТИВНИМИ ВІДХОДАМИ	340
<i>Розділ VI</i>	
ДЕРЖАВНИЙ ОБЛІК РАДІОАКТИВНИХ ВІДХОДІВ	342
<i>Розділ VII</i>	
ПОРЯДОК ПОВОДЖЕННЯ З РАДІОАКТИВНИМИ ВІДХОДАМИ.....	343
<i>Розділ VIII</i>	
ПОРЯДОК РОЗМІЩЕННЯ, ПРОЕКТУВАННЯ, БУДІВНИЦТВА	
ТА ВВЕДЕННЯ В ЕКСПЛУАТАЦІЮ ОБ'ЄКТІВ, ПРИЗНАЧЕНИХ	
ДЛЯ ПОВОДЖЕННЯ З РАДІОАКТИВНИМИ ВІДХОДАМИ.....	347
<i>Розділ IX</i>	
ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ТЕРИТОРІЙ, ВІДВЕДЕНИХ ПІД СХОВИЩА	
РАДІОАКТИВНИХ ВІДХОДІВ ТА ОБ'ЄКТИ, ПРИЗНАЧЕНІ	
ДЛЯ ПОВОДЖЕННЯ З РАДІОАКТИВНИМИ ВІДХОДАМИ.....	349
<i>Розділ X</i>	
СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ	
У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З РАДІОАКТИВНИМИ ВІДХОДАМИ.....	350
<i>Розділ XI</i>	
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА	
У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З РАДІОАКТИВНИМИ ВІДХОДАМИ.....	351

Розділ XII

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ
З РАДІОАКТИВНИМИ ВІДХОДАМИ

352

ПОСТАНОВА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

ПРО НЕВІДКЛАДНІ ЗАХОДИ У ЗВ'ЯЗКУ З ВИВЕДЕННЯМ З ЕКСПЛУАТАЦІЇ
ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ АЕС

353

ЗВЕРНЕННЯ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

354

МЕМОРАНДУМ

ПРО ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ МІЖ УРЯДОМ УКРАЇНИ І УРЯДАМИ КРАЇН
«ВЕЛИКОЇ СІМКИ» ТА КОМІСІЄЮ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СПІВТОВАРИСТВА
ЩОДО ЗАКРИТТЯ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ АЕС

356

I. Структурна перебудова енергетичного сектора.....

357

II. Програма інвестування в енергетичний сектор

357

III. Ядерна безпека

358

V. План пом'якшення соціальних наслідків.....

358

IV. Фінансові ресурси.....

358

VI. Розгляд ходу робіт.....

358

Додаток 1.....

359

Додаток 2.....

260

ЗАКОН УКРАЇНИ

ПРО РАТИФІКАЦІЮ УГОДИ ПРО ГРАНТ
(ПРОЕКТУ ЯДЕРНОЇ БЕЗПЕКИ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ АЕС)
МІЖ ЄВРОПЕЙСЬКИМ БАНКОМ РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ
ЯК РОЗПОРЯДНИКОМ КОШТІВ, НАДАНИХ ЗГІДНО З ГРАНТОМ
З РАХУНКУ ЯДЕРНОЇ БЕЗПЕКИ, УРЯДОМ УКРАЇНИ
ТА ЧОРНОБИЛЬСЬКОЮ АТОМНОЮ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЄЮ.....

361

ПОСТАНОВА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

ПРО УГОДУ ПРО ГРАНТ (ПРОЕКТ ЯДЕРНОЇ БЕЗПЕКИ
ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ АЕС) МІЖ ЄВРОПЕЙСЬКИМ БАНКОМ
РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ ЯК РОЗПОРЯДНИКОМ КОШТІВ,
НАДАНИХ ЗГІДНО З ГРАНТОМ З РАХУНКУ ЯДЕРНОЇ БЕЗПЕКИ,
УРЯДОМ УКРАЇНИ ТА ЧОРНОБИЛЬСЬКОЮ АТОМНОЮ
ЕЛЕКТРОСТАНЦІЄЮ

362

УГОДА ПРО ГРАНТ

(ПРОЕКТ ЯДЕРНОЇ БЕЗПЕКИ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ АЕС)
МІЖ ЄВРОПЕЙСЬКИМ БАНКОМ РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ
ЯК РОЗПОРЯДНИКОМ КОШТІВ ГРАНТУ З РАХУНКУ ЯДЕРНОЇ БЕЗПЕКИ,
УРЯДОМ УКРАЇНИ ТА ЧОРНОБИЛЬСЬКОЮ АТОМНОЮ
ЕЛЕКТРОСТАНЦІЄЮ ВІД 12 ЛИСТОПАДА 1996 РОКУ

363

ПРЕАМБУЛА

364

Стаття I – Стандартні терміни та умови; Означення.....

365

Стаття II — Грант	366
Стаття III — Зобов'язання Держави, в якій розташований Об'єкт Одержувача.....	368
Стаття IV — Різні положення	373
Стаття V — Повідомлення; Визначені представники і модифікації.....	375
Стаття VI — Дата набуття чинності; Припинення терміну дії.....	376
Додаток 1 — Опис Проекту	378
Додаток 2 — Угоди про постачання	379
Додаток 3 — Форма (Зразок) Угоди про гарантії від збитків.....	380
ПРОЕКТ БЕЗПЕКИ Чорнобильської атомної електростанції Угоди про постачання.....	382
РАХУНОК ЯДЕРНОЇ БЕЗПЕКИ Стандартні терміни і умови, які поширюються на Гранти з Рахунку ядерної безпеки від 14 червня 1993 року	384
 ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО РАТИФІКАЦІЮ РАМКОВОЇ УГОДИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ БАНКОМ РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ СТОСОВНО ДІЯЛЬНОСТІ ЧОРНОБИЛЬСЬКОГО ФОНДУ «УКРИТТЯ» В УКРАЇНІ	396
 РАМКОВА УГОДА МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ БАНКОМ РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ СТОСОВНО ДІЯЛЬНОСТІ ЧОРНОБИЛЬСЬКОГО ФОНДУ «УКРИТТЯ» В УКРАЇНІ.....	397
ПРЕАМБУЛА	397
<i>Розділ 1</i> ГРАНТИ ТА РЕСУРСИ УКРАЇНИ.....	398
<i>Розділ 2</i> УГОДИ ПРО НАДАННЯ ГРАНТІВ.....	398
<i>Розділ 3</i> ВИКОНАННЯ ПРОЕКТІВ.....	399
<i>Розділ 4</i> ЗАХОДИ, СПРЯМОВАНІ НА ПІДТРИМКУ ВИКОНАННЯ ПРОЕКТУ.....	399
<i>Розділ 5</i> СПІЛЬНИЙ КОМІТЕТ	400

<i>Розділ 6</i>	
ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ОПОДАТКУВАННЯ	401
<i>Розділ 7</i>	
ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЯДЕРНУ ШКОДУ	401
<i>Розділ 7.1</i>	
ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА КОРИСТЬ БАНКУ	401
<i>Розділ 7.2</i>	
ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА КОРИСТЬ ПОСТАЧАЛЬНИКІВ	402
<i>Розділ 8</i>	
АГЕНТСТВО І ВІДМОВА	402
<i>Розділ 9</i>	
ПОВІДОМЛЕННЯ	403
<i>Розділ 10</i>	
ЗМІНИ ТА ПРАВКИ.....	403
<i>Розділ 11</i>	
ДАТА НАБУТТЯ ЧИННОСТІ.....	403
<i>Розділ 12</i>	
ПРИПИНЕННЯ ДІЇ	404
<i>Розділ 13</i>	
ВИРІШЕННЯ СПОРІВ	404
<i>Додаток</i>	
Форма угоди про звільнення від відповідальності.....	405
ПРАВИЛА про Чорнобильський фонд «Укриття» Європейського банку з реконструкції та розвитку від 6 листопада 1997 року	408

ЗАКОН УКРАЇНИ ПРО ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ПОДАЛЬШОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ І ЗНЯТТЯ З ЕКСПЛУАТАЦІЇ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ АЕС ТА ПЕРЕТВОРЕННЯ ЗРУЙНОВАНОГО ЧЕТВЕРТОГО ЕНЕРГОБЛОКУ ЦЬЄЇ АЕС НА ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНУ СИСТЕМУ	419
Стаття 1	419
Стаття 2	420
Стаття 3	420
Стаття 4	421
Стаття 5	421
Стаття 6	421

Стаття 7	421
Стаття 8	422
Стаття 9	422
Стаття 10.....	422
Стаття 11.....	422
Стаття 12.....	423
Стаття 13.....	425
СПИСОК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ.....	430

ПАРЛАМЕНТСЬКІ СЛУХАННЯ
НА ТЕМУ:
«ПРО СТАН, ЗАХОДИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДОЛАННЯ
НАСЛІДКІВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ»

*Матеріали парламентських слухань
у Верховній Раді України
16 квітня 2008 року*

Відповідальний за випуск
О. В. Рогінець

Підписано до друку 02.09.2008.
Формат 60 90/16. Папір офс.
Гарнітура PetersburgС. Офсет. друк.
Обл.-вид. арк. 27,57. Ум. друк. арк. 28,00.
Вид. № 793. Тираж 500 пр.

Парламентське видавництво
04053, м. Київ-53, Несторівський провулок, 4
тел. 272-12-61, факс 272-10-18
E-mail: editorial@parliamentpublish.kiev.ua

Свідоцтво Держкомінформу України ДК
№ 69 від 29.05.2000 р.

Віддруковано у ТОВ «Навчальний друк»
вул. Петровського, 163 А, м. Дергачі,
Дергачівський район, Харківська обл., 62300

МЗ4 **Парламентські** слухання на тему: «Про стан, заходи і перспективи подолання наслідків Чорнобильської катастрофи». — К.: Парламентське вид-во, 2008. — 448 с.: іл.

ISBN 978-966-611-645-4.

Матеріали парламентських слухань у Верховній Раді України 16 квітня 2008 року.

УДК 342.537:[621.311.25:621.039.586](477.41-21)

ББК 67.9(4Укр)400.6